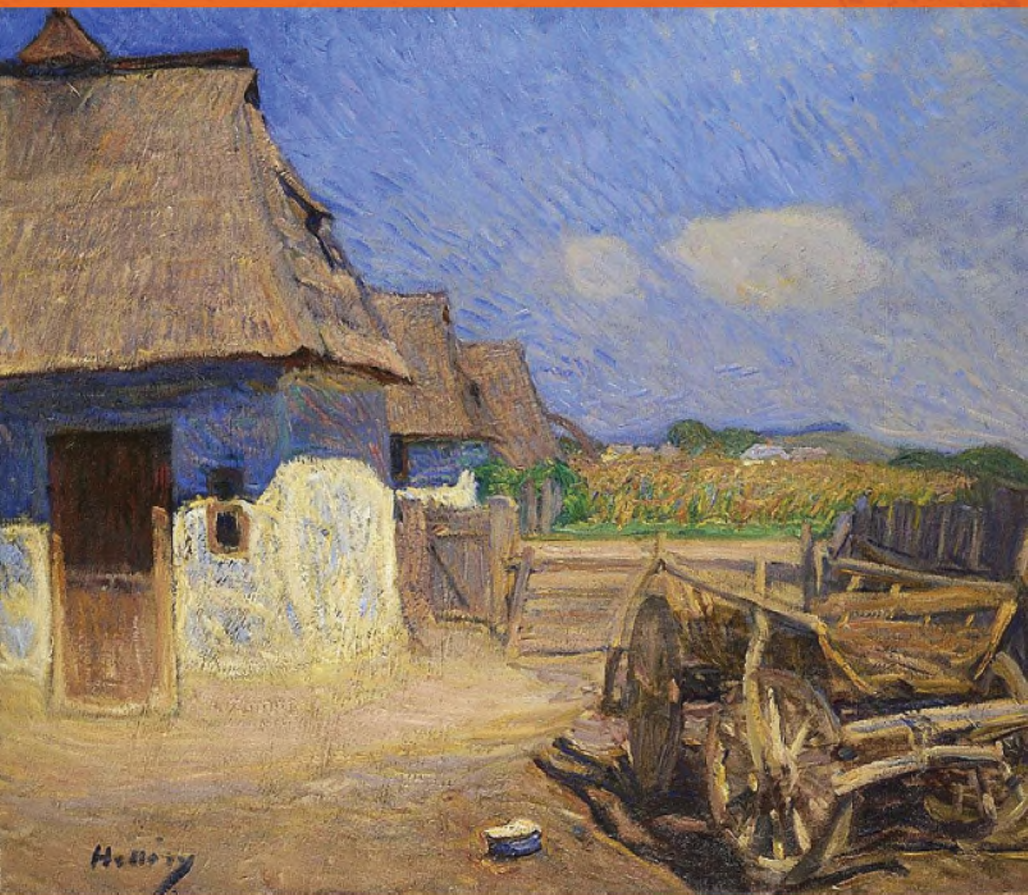

SZÖLLŐSY TIBOR

**ÁLMAIT
AZ EMBER...**

Szöllősy Tibor
ÁLMAIT AZ EMBER...

Kárpátaljai Magyar Könyvek
289.

Sorozatszerkesztő és felelős kiadó:
Dupka György

Megjelentetését támogatta
a Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

©Szöllősy Tibor, 2020

©Intermix Kiadó, 2020

A borítón Hollósy Simon *Parasztudvar szekérrel* című festménye

Szerkesztette: **Nagy Zoltán Mihály**
Fedélterv, műszaki szerkesztő: **Dupka Zsolt**
A könyv elektronikus változata:
www.kmmi.org.ua (Adattár, könyvek)
Készült a Shark magánvállalkozásban

ISBN 978-615-5757-22-8
ISSN 1022-0283

Szöllősy Tibor

ÁLMAIT AZ EMBER...

*Tollal mentett
tanulságos történetek*

INTERMIX KIADÓ

Ungvár – Budapest

2020

I.

A KEGYELET FÁJA

Valahányszor az órák közötti szünetekben kimehettünk az udvarra, nem széledhettünk szerteszét kedvünk szerint, mert Irénke tanító néni a vele született rövidlátása és a később azzal párosuló nagyothallása okán igencsak karcú mozgásteret jelölt ki számunkra. Ezért nem történt, nem történhetett említésre méltó felfedezés, esemény tanulásunk első négy évében, már ami a betűvetés, olvasás és számolás kínjai-örömei közötti látszatszabadság röpké perceit illeti. Annál inkább izgalmas volt a felsősök merőben más, a miénktől lényegesen eltérő viselkedése, azaz kötetlen hancúrozása, hangoskodása, amelyeknek hevében el-elhúztak mellettünk az udvart övező kert irányába, és az ott délcegen álló diófa alatt annyira belefeledkeztek a szórakozásba, hogy gyakran az ügyeletes tanár, néha maga az igazgató bácsi vetett véget a rajcsúrozásuknak.

Ötödikes voltam, mikor odasettenkedtem a nagyfiúkhoz a diófa alá, igaz, tisztes távolságra mindkettőjüktől. Furcsának és érthetetlennek tűnt katonás viselkedésük: majdhogynem szabályos körben öveztek a fa törzsét, miközben egyikük, majd a következő kilépve a sorból a fához ment, hangosan mondott valamit, amit a társai hol visszafogottan, hol hangosan kommentáltak, mialatt az alany körülölelte a fa törzsét, azaz próbálgatta, mert nem sikerült mindenkinek első neki-rugaszkodásra.

– Ti mit csináltok? – kérdeztem félénken a legközelebb álló fiút, aki túl volt a jelenésen.

Felsőbrendűségének tudatában nézett le rám:

– Magas az neked, kölyök. Hányadikba jársz?

– Most lettem ötödikes – válaszoltam magabiztosan, némi büszkeséggel, hiszen szóba állt velem a felsős.

– Na, akkor hamar megtudod, mert már fogsz táblánál felelni, meg dolgozatokat is fogtok írni.

Elfogadtam válaszát, holott akkor és ott még nem, csak később tudtam meg: akinek sikerül úgy átölelni a fát, hogy ujjai összeérjenek az átelleni oldalon, annak teljesülnek a vágyai; amennyiben mind az öt ujjá találkozott, ugyanannyi óhaja lehetett és jogosan tarthatott igényt azok beteljesülésére.

Persze, szerettem volna én is átölelni a diófát, elsuttogni neki vágyaimat, amelyek idővel szaporodtak: ötöst kapni magyar nyelvi fogalmazásra, István tanító bácsi ne hívjon ki verset mondani, bárcsak az én rajzom lenne a legszebb stb. Igen ám, de hosszú hetekig csak néma és tétlen szemlélője lehettem idősebb iskolatársaim praktikáinak. Mindazonáltal szüntelenül érleltem magamban a döntést, gyűjtöttem a bátorságot ahhoz, hogy átöleljem a diófa vaskos törzsét.

Már javában dőzsölt a tavasz és egyre közelebb engedte magához az udvarolva tolakodó nyarat, mikor kételyeimet elvetve, a belső kényszer nógatóására, a számtan vizsga napján hazulról korábban indulva oda mentem a fához:

– Diófa! Add, hogy ötöst kapjak számtanból! – néztem fel rá kérlelve és átöleltem a törzsét.

Hiába: ujjaim nem találkoztak. Kétségbeesetten próbálkoztam újra és újra, sikertelenül. Elcsüggedtem, megriadtam, mert nem tudtam, nem kérdeztem meg iskolatársaimtól: ha kudarcot vall a próbálkozásom, úgy visszájára fordul-e a kérdés?

Aznap elmaradt a számtan-dolgozatírás. Attól a naptól kezdve megkönnyebbültem és erősen hittem a diófa mágikus erejében, habár nem kísérte mindig siker, sőt, a legtöbbször nem, próbálkozásaimat: a kezdetekben nemhogy mind az öt ujjam, de egyik sem találkozott, holott izzadásig próbálkoztam, ájulásig préseltem ki magamból a leve-

gőt, levettem a zakómat, kigomboltam az ingemet is; nem tudatosult bennem, hogy a fa is nőtt, vastagodott a törzse. Téglákat csempésztem hazulról, naponta egyet-egyet, azokra álltam, ám az eredménytelenség ismételte önmagát.

Elvettem ezt a fajta próbálkozást, mert a nagyfiúk figyelmeztettek:

– Így nem járja! Csak a földről lehet ölelni.

Meg azt is mondták:

– Csakis azt szabad kérni, ami bejöhet.

Megjegyeztem az intelmüket, s mikor egy órán állóharcot folytattam a táblára írt képlettel, a tanító néni is hasonlókat mondott:

– A diófa ölelgetése helyett inkább a könyvet öleld, abból kapsz feleletet kérdéseidre, benne nem csalódhatsz!

Az emlékek könyvét lapozva úgy tűnik: az idő múlásával már nemcsak találkoztak ujjaim a törzs átelleni oldalán, de össze is tudtam kulcsolni, a diófa legtöbb kívánságomat teljesítette, habár volt eset mikor cudarul megtréfált.

Iskolai bál volt. A kezdet előtt a fához járultam, átöleltem és kértem:

– Hölgyválaszkor Éva engem kérjen fel táncolni!

Düh- és szégyen-könnypatakat eredményezett esedezésem, mert valakik, feltételezem a felsősök, trágáival kenték be a törzset, ami nemhogy az óhaj valóráválását, de egyáltalán a báli szórakozást is lehetetlenné tette, járulékosan még fenytést is kaptam otthon. Az más kérdés, hogy majdan Éva lett életem hűséges szatellitje, s két fiúval ajándékozott meg.

Nem haragudtam meg a diófára, hisz nem ő volt fiaskóm okozója, meg aztán: lényegesen több kérésem teljesült, mint amennyi nem.

...Három évtizedig rótt vargabetűs életutam a kezdetekbe torkolt – hazatértem. Ősz volt, a nyarat fogyasztó szeptember már beköltözött kisvárosunkba, keresztül-kasul járta a környező hegyek erdeit, a kertekben sárgából barnába hajló foltok jelezték léptei nyomát. Emlékeket keresve naponta hosszú órákig jártam szülővároskám utcáit. Első utam régi iskolánkba vitt; látni, ölelni szerettem volna a diófát, de nem találtam, csak révedező lelki szemem előtt rajzolódott ki ágaskodó törzse, a végtelenségbe nyújtózó ágakkal, ujjaim hegye megbizsergett kemény kérgének érintésétől.

– A diófát keresed? – szólt a hátam mögött egyik volt osztálytársam.

– Igen, csak nem találom...

– Ha látni szeretnéd, hogyan él tovább a mi diófánk, látogass ki a temetőkertbe...

Nem értettem.

– Na persze, nem voltál itthon, nem tudhatod mi történt. Szóval: a kert is, mint annyi minden más, a szovjet éra agonizálásának éveiben ebek harmincadjára került. Hallottuk, hogy a kertet is meg akarja vásárolni egy fakereskedő. Mi, volt iskola- és osztálytársak mindenáron meg akartuk menteni az öreg diófát és végül sikerült: hamarabb léptünk, összeadtuk a fa árát, megvásároltuk az önkormányzattól, ami nem is ment nehezen, hisz eladó volt a világ... Csak azt nem tudtuk eldönteni: mi legyen a kivágott fa sorsa, mit tegyünk vele. Sokáig vitakoztunk, mígnem István tanító bácsi, volt magyartanítónk kínálta fel a megoldást:

– Fiaim – mondta –, döntse el magában mindegyikötök: miként gondolja, rniként szeretné látni a kivágott fa sorsát, ezzel a gondolattal ölelje meg a törzsét, ahogy korábban tettétek, s utána mondjátok ki, mire gondoltatok.

A legtöbben egyre gondoltunk: faragjuk mega törzsét és állítsuk emlékként a sztálini haláltáborokba hurcolt és ott elpusztult magyarjaink tiszteletére...

A temetőkertben már messziről megláttam a diófa törzséből faragott Nióbét, akinek leplén 98 név sorjázott, közöttük nagyapámé, nagybátyáimé.

Megöleltem, ujjaim összeértek, fájdalmas-görcsösen kapaszkodtak egymásba.

– Köszönöm, hogy vagy, köszönöm, hogy megvártál – suttogtam.

– Kérlek, őrizd meg ezeket a neveket örök időkre.

Azt hiszem, teljesíti kívánságomat.

AZ ELSŐ ÖLTÖNY

A második világháború utáni, a „felszabadulást” követő években a szegénység volt az (egyik) jellemző állapot a kárpátaljai magyarokra, ami – elsősorban – kirívó kegyetlenséggel azokat a csonka családokat sújtotta, ahol a családfők odavesztek a háborúban és/vagy a gulágok bugyraiban.

A mi vérvérösségünkre is „jellemző” volt ez a stigma, és nem értettük: a valahonnan érkező új tanítóink naponta bizonygatták, hogy felszabadítottan jobban élünk, holott a leggyakrabban korgó gyomrok kakofóniája szolgált háttérzenéül szövegükhöz. A kiváltó okok taglása tabutéma volt, amik betartása nemcsak az iskolában, a munkahelyeken, a piacon, egyáltalán a hétköznapi kommunikációban kötelező volt, de a bizalmas családi beszélgetések során is.

Minket, gyerekeket, akik nemigen értettük az ok-okozati összefüggéseket, lényegi tartalmát, megfélemlítettek, mondván: „Ha ilyesmit fogsz beszélni, elvisznek az oroszok Szibériába”.

Lelki sebekkel, ajándékozás nélkül éltük meg az egyházi ünnepeket, a név- és születésnapokat. Az édesanyák és nagymamák fájó lélekkel, de kitartóan biztattak: hamarosan, jövőre és azután gazdagabb, szebb lesznek a karácsonyunk, születésnapjaink.

Az újra, a szépre, a gazdagabbra csakis némasággal körülbástyázott gondolatokban áhítoztunk.

Kis érettségim, azaz a hétosztályos iskola befejezése az ötvenes évek közepére esett. Az otthoni beszélgetések gyakori témája volt, hogy jó lenne a gyereknek egy öltöny erre a napra, ami egybeesett dédelgetett vágyammal, mert ez az öltözék egyet jelentett volna nagyfiúvá válással, ami oly áhított volt egykorú társaim és jómagam számára.

Egy napon így szólt édesanyám:

– Írtam édesapádnak, válaszolt (a szüleim alig egyéves koromban különváltak): csináltat neked egy öltönyt. Holnap elutazol Szőlősrre, várni fog az állomáson, elvisz egy varrodába, ahol megvarrják az öltönyödet. Köszönd meg neki illően és szeretettel.

Mit mondjak? Boldog éjszakám volt.

Másnap találkoztam édesapámmal, aki elkísért a szőlősi ruhagyárba, annak igazgatójához, Izsó bácsihoz, a barátjához, aki a szívélyes fogadtatást követően behívott egy szabót. Méretet vett rólam, majd megnevezte a dátumot, mikor jöhetek a kész öltönyért.

Rózsaszínbe burkolt napok elteltével, a kitűzött időpontban bekopogtattam a ruhagyár ajtaján, mire az kitárult és egy idősebb egyenruhás férfi nem épp bársonyos hangon rám mordult:

– Scso hocses, pácán? (Mit akarsz, kölyök?)

Kevéske szláv nyelvismeretemmel válaszoltam:

– Do nácsálniká hocsu, csekáje mene. (A főnökhöz akarok menni, vár engem.)

– Ják klécsesszá? (Hogy hívnak?)

Megmondtam a vezetéknevet, mire fenyegető arccal rám ripakodott:

– Állj a sarokba és ne mozdulj!

Ijedten engedelmeskedtem, mert nem tudtam mire vélni a goromba viselkedést.

Miközben az őr nem vette le a szemét rólam, felemelte a telefonkagylót, tárcsázott, majd beszólt:

– Igazgató elvtárs! Itt van Szálasi fia, mit tegyek?

A válasz után még szigorúbban lövelt rám a tekintete:

– Fordulj az ajtó felé, kezedet tedd a tarkódra és lassú léptekkel indulj! Nehogy szökni próbálj, mert golyót eresztek beléd! – leemelte válláról a puskáját, megbökött. Elindultunk az általam már ismert folyosón az igazgató irodája felé.

Az iroda ajtaján belépve jelentett:

– Igazgató elvtárs! A letartóztatottat bekísértem! – majd némi szünet után megkérdezte: – Hívjam a katonai rendőrséget?

– Nem, nincs rá szükség – reagált Izsó bácsi –, én majd intézkedem. Maga térjen vissza posztjára.

Miután ketten maradtunk, Izsó bácsi elnevette magát, hellyel kínált:

– Ne izgulj, nyugodj meg – nincs semmi baj.

– De hát...

– A gyárunk katonai fehérneműket gyárt a hadsereg részére. Az idevágó szabályok értelmében fegyveres őr dukál a bejáráshoz. Erre a posztra kiszolgált katonákat alkalmazunk. A mai posztos – hiszen lát-tad – amolyan másodvirágzását éli, azaz magán hordozza az öregedés jeleit, többek közt kicsit nagyot hall... A Szöllősy nevet Szálasinak hallotta, ezért reagált rendhagyóan, azaz az ő megítélése szerint szabályszerűen... No de kész az öltönyöd, elviheted!

Kikísért, amit az őr jól láthatóan hitetlenkedve konstatált.

Akkor még fogalmam se volt arról, ki is az a Szálasi, de öltönynek sosem örültem úgy, mint akkor, annak...

EKKA, A KUTYÁS TANÍTÓ NÉNI

A becsületes neve Akatyeva Jekatyerina Konsztantyinovna volt. Se mi, se a szüleink nem tudták megjegyezni a számunkra szokatlan titulust, tán még a kollégái se, ezért a ránk, gyerekekre jellemző leleményesség megszülte az Ekka nevet, amit csakis magunk között használtunk, őt tanító néninek szólítottuk.

A kutyás ragadványnevet azoknak a kutyáknak köszönhette, akik reggelenként, amikor a munkahelyére indult, falkában várták a kapuja előtt. Rájuk mosolygott, beszélt hozzájuk, egyiket-másikat megsimogatta, majd szélesre tárt szurkosvásznon táskájából kenyérdarabokat szórt eléjük. Percekig állt és bámulta a csatarával körített falatozást, szelíden megróva az erőszakoskodókat, a félénkebbek elé külön odavetve egy-két falatot. Ezután a kutyafalka kíséretében elindult az iskolába, a tanórák végeztével pedig hazafelé.

Nem mindenki nézte jó szemmel Ekka tanító néni adakozó kedvét, hiszen sokan pazarlásnak minősítették az élelem elherdálását, mivel az ötvenes években kincs volt a kenyér, de olyan vélemény is volt, hogy ez nem más, mint önzetlen állatbaráti megnyilvánulás.

A terebélyes, deres hajú, sokdioptriás szemüveget viselő tanító néni orosz nyelvre próbált oktatni minket. Tevékenysége nem volt igazán gyümölcsöző, különösen a kezdetekben, amikor meg kellett barátkoznunk a nemekkel, a ragozásokkal. Nem mondhatom, hogy szerettük, de tiszteltük, mert valami misztika lengte körül őt és a férjét is. Az volt a fáma, hogy nemes orosz család sarja, férje a cári testőrgárda tisztje volt, bejáratosak voltak az udvarba, személyes kapcsolatban álltak minden oroszok atyuskájával, a cárral, és ezért 1917-ben menekülni-

ük kellett Szentpétervárról. Évekig bolyongtak Magyarország-szerte, mígnem letelepedtek kisvárosunkban, állítólag mesés kincseket hozva magukkal. Ez utóbbi hihetetlennek tűnt, hiszen velünk szemben, úgynevezett zsidó-ház második szintjén egyszobás lakásban laktak, ahová meredek falépcső vezetett. A berendezés visszafogottan polgári volt, hivalkodás, gazdagság nem jellemezte. Ami szokatlan volt: ikon a sarokban, számos nipp, szobrocsk a polcokon, amelyeket a férj készített – ezeket cserélték élelmiszerre, ha volt kivel. Jómagam többször is láttam ezt a lakást, mert ünnepnapok előtt, meg ritka disznóölések alkalmából a szüleim kóstolót küldtek nekik. Anyám gyakran emlegette: szegények, se rokonaik, se hazájuk, keresztényi kötelességünk, hogy megosszuk velük azt a keveset, amink van. A téli hónapokban pedig naponta én kísértem az iskolába, hátamon a sütyőmmel, bal kezemben elmaradhatatlan táskájával, jobbommal karonfogva őt. A havas, jeges úton lassan haladtunk, mert meg-megállt, hogy megkínálja az ebhadat. Magyarul beszélt hozzám, szépen, választékosan. Biztatott: tanuld az orosz nyelvet, hogy eredetiben olvasd Puskind, Tolsztojt, Lermontovot. Szeresd, tiszteld az állatokat, mert őszinték, hálásak, és ragaszkodóbbak, mint megannyi ember. Bölcs gondolatait akkor elraktároztam, majd idővel megértettem.

54-ben eltávozott a férje, majd ő maga is. A magyar és orosz temető mezsgyéjébe temették őket, mert pravoszlávok voltak, és így nem nyughattak sem a református, sem a katolikus, sem a görög katolikus sírkertben. Végző búcsúztatásukat se pap végezte, hanem a kisváros fotográfusa, egy idős, világot látott férfi, a néhai férj beszélgető partnere. Ők ketten, különösen nyári estéken, órákig ültek a ház előtti lócán és beszélgettek, vagy ahogy mi mondtuk: idegen nyelveken karattyoltak. Később értettük meg: franciául vagy németül.

Mi, a szomszédok és a tanulók tanítóinkkal együtt illendőségből voltunk jelen a temetésen. Mögöttünk ólálkodtak a kutya... Amikor hazafelé indultunk, a négylábúak a sír köré telepedtek. Hetekig, de inkább hónapokig ott voltak az ebek a ház előtt, majd reménytelennek látva a várakozást, elmaradtak.

A temetőőr mesélte később: naponta friss kaparás nyomokat látott a síron és nem tudta mire vélni a dolgot. Mígnem megfejtette a talányt.

Kora délelőtt több négylábú is besomfordált a temetőbe, egyenesen Ekka tanító néni sírjához és valamiféle fájdalmas vonítással kísérve kaparni kezdték a hantot. Majd leheveredtek, és ott feküdtek a késő esti órákig. Próbálta elkergetni őket, de sikertelenül, mert azok acsarkodtak, támadó testhelyzetet vettek fel. Ez a kép fogadta naponta, heteken át.

Évek múlva bezárták a temetőt, mert megtelt az eltávozottakkal, és a város is terjeszkedett. A még élő hozzátartozók kihantolták rokonaik földi maradványait, és az új sírkertben temették el őket. A megmaradt sírok ellaposodtak, eltűntek. Néhány töredező síremlék elterült a földön, megadva magát a sorsnak. A kegyhelyet birtokba vette az enyészet.

Sok éves távollét után én is hazatértem. Elmentem az egykori sírkertbe, és keresni kezdtem Jekatyerina Konsztantyinovna földi emléket – harminc év telt el eltávozása óta –, de nem találtam. A környéken csak kóbor kutyákat láttam csatangolni a néhai hantok között. Talán Ekka tanító néni szeretett kutyáinak utódai...

MEGRÁGOTT GYÖKEREK

Az én gyermekvilágomnak is megvolt a maga nagy, féltve birtokolt és őrzött titka. Büszke voltam rá, mert az enyém, egyedül és kizárólagosan az enyém volt: magamban hordoztam, gazdálkodtam, incselkedtem vele, elő-előhoztam rejtett belső zugából, élveztem létét és láthatatlanságát, formáltam naggyá és még nagyobbá, szolgálhadakat vezéreltem eléje, hogy parancsszavamra uralkodjon felettük, hajókká, vonatokká varázsoltam, amik ismeretlen, de vonzó kékségbe repítettek. Gyakran figyeltem szüleim, testvéreim arcát: vajon arcuk rezdülései nem arról árulkodnak-e, hogy tudnak a titkomról, hogy sejtenek valamit? Kiosontam utánuk, ha a kertbe mentek, mert a titkom ott volt életterem legtávolibb csücskében, a színhez simuló gyümölcsös-kert végében, ahol a fák kissé megdőlve nekirugaszkodtak a távolabb már hegyé cseperedő domboknak. Ott állt egy hatalmas diófa, alatta volt az én titkom, az én kincsesládám, ami tele volt mérhetetlen értékkel. Nem emlékszem – valószínűleg akkor se tudtam –, ki hagyta rám a kincset, csak egyvalamiben voltam biztos: a láda és minden, ami benne van – az enyém. Talán az öreg diófa volt az adományozó azáltal, hogy mindig megsodáltam termését, mikor csontos héjából előbukkant becses belseje. Misztikus volt: az almát, körtét, a szilvát kívülről ettem meg, a torzsát, a magot, amelyek belül voltak, eldobtam, de a dióval másképp volt: belül volt, és egyszerre négy, ami ehető és ízletes volt, és meg kellett dolgozni elnyeréséért: lebontani barnára öregedett héját, feltörni makacs házikóját, eltávolítani vékony kapaszkodóját. S ha ősszel a hetivásárokból kószálgatva bámultam a kertek gyümölcs-palettáit, feltűnt: dióból kínálták a kofák a legkevesebbet...

Aztán egyszer csak látni akartam a kincset; biztos voltam abban, hogy ősszel kell ásnom, akkor, amikor végéhez közeleg a nap, a hét, a természet.

Háborús időkből visszamaradt ásóval osontam ki a kertbe. Az ősz éppen dőzsölt körülöttem, festeni való kedve volt: vörös-sárgával mázolta össze az ég alját, de közben olyan ügyetlenül vitte ecsetét, hogy lecsepegtette színeit a környező dombok-hegyek-kertek fáinak leveleire és – mérgében vagy játszadozva? – végighúzta azt a fák koronáin, amelyek meghajolva búcsúztatták festéktől szín-foltos leveleiket. Az én diófám is lefekvéshez készülődött: földből induló törzsétől szürkülő árnyékot küldött a színes avarra, egyre megnyújtva és távolabb, a kert belsejében cikk-cakkos csíkokra tupírozva, olyan precíz pontossággal, hogy önmagát megismételve bele tudjon feküdni.

Asztallapnyira eltávolítottam a levélszönyeget a fa alatt és ásni kezdtem: már az első próbálkozásom sikertelen volt: valami keménységbe ütköztem. Csak nem?! Percnyi tétovázás után megnyugtattam magamat: ilyen közel a felszínhez nem lehet a láda, sokkal mélyebben kell lennie. Ásómnak gyökér állta útját. Lefejtettem róla az engedelmes földet, és a vastag kapaszkodót kikerülve újra ásni próbáltam, szintén vajmi kevés sikerrel, mert újabb gyökerekben akadt el az ásó, miközben sebeket ejtett a követhetetlen összevisszaságban gyökerek sokaságán, egyet-kettőt el is metszett. Megszeppentem. Hallottam szüleimtől, hogy sebzett fára az anyaföld a legjobb gyógyír, azért a pislogó-tátongó fehér sebeket bekentem szétmorzsoltszögökkel, ami megnyugtató, mert eltűntek a felém bámuló korholó-könyörgő csonkok.

Sűrű szürkéségbe bódult az alkony, abba kellett hagynom a próbálkozást. Eltökéltem, hogy másnap folytatom, de se másnap, se később nem lett belőle semmi. Azon az éven korán jött a hideg és a hó...

Egy mezítlábas tavaszi napon édesapám a kertből jövet így szólt:

- Idén nem hoz termést a diófa.
- Miért nem? – csodálkozott édesanyám.
- Kiszáradt. Féreg rága a gyökerét.

Hevesen kalimpálni kezdett a szívem. Valami torkon ragadott, zsibbadni kezdtek az ujjaim. Kirohantam a kertbe.

A zöldbe szökkent szomszédok között búsan ácsorgott a diófa: apró levelei olyanok voltak, mint egy-egy kis nyelv, amit az erejét fitogta-

tó idős kamasz elől menekvő gyerek nyújtogat bátortalanul, mikor a riválisától elszökve biztonságos távolságra jut. Betegen született virágai elsoványodva és összeaszva barna fürt-rongyokban indultak a föld felé.

Gyilkosnak és nagyon szerencsétlennek éreztem magamat: én voltam a féreg, én sebeztem halálra a diófa gyökereit, én okoztam a halálát. Markolászva szedtem a földet, kentem a fa törzsét, miközben bőségesen áztattam szűnni nem akaró könnyeimmel.

Napokig nyomtam az ágyat, nem ettem, szédültem, fájt a fejem. Kétségbeesett édesanyám orvost hivatott hozzám, de nem tudta megmondani, hogy mi a bajom. Ha voltak egyáltalán álmaim, akkor láttam magamat, amint rohangálok, kérem az orvost, az embereket, hogy mentsék meg a diófát, nekem rengeteg kincsem van, odaadom mindet, csak segítsenek rajta.

Édesanyám ott virrasztott mellettem, aggódó-féltő szemeit nem vette le rólam. Néhány nap múltán úgy nézett ki, mint a gyökereit elhagyni szándékozó diófa. Nagyon megijedtem és mindent bevallottam neki.

Magához ölelt, simogatott és mondta:

– Ne vádold magad, kisfiam. Nem te vagy az oka, hogy kiszárad az öreg fa, annak az idő rágt a meg gyökereit. Ám jegyezd meg, hogy a gyökereket semmiféle kincsekért nem szabad elvágni...

AZ ELSŐ POFON

Kora tavasz volt, amolyan természeti dualizmus, vagy inkább natura interregnum: a tél már szedelőzködött, de a tavasz még egyetlen gyermekként bukdácsolt a kertek alatt. A tél afféle salabakterként még visszasettenkedett városkánkba, rekedten zúgolódozott, maradék hatalmának szavával leparancsolta a hegyekből a nemere fuvallatait, hogy lankadó erővel és fáradt dühvel jégvárát vonjanak az utcákat övező tócsákra, vértelen ujjakkal kaparásszák a házak falát, ablakát, vackukra kényszerítsék a négy lábúakat, szapora léptekre késztessek a későn hazatérő és korán induló embereket. Különösen hajnaltájt sertepezték, reménytelen, ám dacos utóvédharcba bocsátkozva a pirkadattal; ilyenkor a légi csavargók hátukra kapták tél-generálist, végigszáguldoztak vele a városka utcáin, csizmáikba kényszerítették a hőmérők higanyszálát, zúzmarát leheltek az ajtók-kapuk kilincsére, az ablakokra, a háztetőkre...

Sápadt éjjeliórként a csonka Hold szemtanúja volt a történeteknek. Apródjai, a csillagfényű éji lámpások hunyorogva nézték a maródi rosszmájú próbálkozásait.

– Kelj fel, kisfiam! – hallottam a messzeségből édesanyám sajnálkózással teli, ám határozott hangját. – Öltözz, egyél és indulj!

Nehezemre esett a korai kelés, de nem panaszkodtam, mert már az este büszkeségtudattal feküdtem le, hiszen úgy éreztem; kellek, feladatot bíztak rám. Ezek a gondolatok velem együtt ébredtek: álljak sorba kenyérért, azaz váltsam nagyanyámat, aki már órák óta ott várakozott a „kenyeres” előtt.

Kétnaponként indult így a nap: hol édesanyám, hol nagyanyám volt az első, hogy helyet foglaljon az egyre sokasodók sorában, mert csakis

így jutottunk kenyérhez, amit minden második napon osztottak a város központjának boltjában.

Se nekünk, se másnak nem volt lisztje, gabonája, amiből kenyeret süthettünk volna, mert a háború műtő-tisztára seprte a padlásokat, a lisztesládákban is az éhhalál öngyilkossági kísérletével szédelegtek az egerek. Volt otthon valami kevéske máléliszt, némi kolompér, de ezekhez – hallottam a beszélgetésükből – nem volt szabad nyúlni, azt kincsként őrizték mindennap hazavárt édesapámnak, akitől úgy két éve kaptuk az utolsó levelet a harctérről, valahonnan Ukrajnából. Azóta nem hallottunk róla, nem jött semmi hír. Egy hazatért bajtársam mondta, hogy biztos fogságba esett, tehát van remény a viszontlátásra.

Ez az állapot volt önértékelésem egyik rugója: én vagyok az egyedüli férfi a családban nagymamám és édesanyám mellett, azaz ott volt még a nagynéném, aki a hátsó szobában lakott, de szegénykére nem lehetett számítani, mert évek óta bénán feküdt. A tegnap este hatványozódott felelősségem tudata, mert úgy döntöttek: már felnőtt vagyok, másnap, azaz ma reggel mehetek kenyérért.

– Indulj, kisfiam! – szorított magához édesanyám, miután ettem a tegnapi megmaradt, felsütött tokányból és amúgy téliesen felöltöztem. – Siess, hogy meg ne fázz. Ha katonákat látsz, húzódj a kapualjba, míg elmennek, ne állj szóba senkivel.

Feleslegesnek bizonyult a nógatas, mert a metsző hideg megfuttatott, úgyhogy néhány perc elteltével – nem laktunk messze a központtól – már a kenyeres közelében voltam. Nem is lehetett volna eltéveszteni a boltot, mert tudtam, hol van, no meg előtte ott kígyózott a sor. Lehetek már vagy húszan, mind-mind ismerős emberek, ott álltak kisebb csoportokban, vagy éppen ültek, a házsorok falainak támaszkodtak, egyesek halkán beszélgettek, mások maguk elé meredve hallgattak, az oszladozó homályban egy-egy szentjánosbogár-villanás parázslott.

Szemben a várakozókkal milicista állt, azaz támaszkodott a bolt ajtajának és felsőbbrendűsége tudatának arcára írt ismertetőjével bámulta a minden irányból érkezőket.

Azonnal megtaláltam nagymamámat, aki láthatóan már várt.

– Gyere, állj ide a helyemre! Nem fázol? – nézett rám, s valami bűntudat féltét véltem felfedezni tekintetében.

– Nem, nem fázok – válaszoltam, amiben volt némi füllentés, mert bármennyire is igyekeztem szorosabbra venni vatelines kabátomat, a hideg beszemtelenkedett alá.

Nagymamám kezembe nyomta a kenyér árát és, már elmenőben, figyelmeztetett:

– Próbálg meg egy jobbat kérni, ne legyen lapos meg törött!

Természetesen tudta jól, hogy ez csak kívánság marad, mert ott benn nem lehet válogatni, az ilyen kérésre rá se hederítettek: odavetették a pultra a vályogot, fizettél és mehettél.

Nem véletlenül nevezték vályognak azt a kenyérféleséget, mert kockás volt, erősen barna, inkább fekete, a héja örök haragban volt a belével, mert minduntalan elvált tőle, töredezett. A belseje vízenyős, sárszínű maszsa volt, helyenként öblös üreggel, inkább töredeezni kellett, mint szelni, mert hozzáragadt a késhez, s ha összenyomtuk ujjaink között, olyan lett, mint a gyurma: nem volt ruganyos, odatapadt az ujjainkhoz. Kapunkra például ilyen kenyérbéllel ragasztották rá a különféle plakátokat. Nem egyszer találtunk benne sületlen mócsingokat, madzag-szálakat, egérpíszkot, de egérfarkat is. Úgyhogy ehető csak akkor volt, ha nagyon éhesek voltunk – vagyis naponta –, mikor megpirítottuk a csikóspar plattján, és édesanyám vagy nagyanyám feljavította egy kis zsírral...

A házikenyérnek csak az emlékét hordoztuk magunkban: napon-ta láttam a ropogós pirosra sült, kerekded, hasas, majd szekérkeréknyi asztali áldást. Nekünk, gyerekeknek, ünnepnap volt a szombat, a kenyérsütés napja. A család asszonynépe már péntek délután készült a hetente visszatérő eseményre: szitálták a lisztet, dagasztottak, kelesztettek, szakajtókosarakba mélyesztett, hófehér vászonkendőkre rakták a labda-szerű masszát. Másnap, kora reggel, fűteni kezdték az eperfa alatt terpeszkedő búbos kemencét, a tüzet szőlő-venyigékkal élesztették és táplálták, majd hosszú fahasábok paraszával hevítették fel a kemencét, időről időre gondosan elegyengetve az izzó paraszt.

A bevetéskor már mi is ott voltunk a kemence környékén és nagy élvezettel figyeltük nagymama minden mozdulatát, aki lemosta a vetőlapátot, káposztalevelekkel borította azt, majd begyakorolt mozdulattal ráöntötte a szakajtó tartalmát és behelyezte a kemencébe, melyből előzőleg kikaparta a már megfeketedett paraszt.

Legalább tíz-tizenként vetést végzett, mert nemcsak a magunk részére, de a rokonoknak, a jó szomszédoknak is süttött – ilyen volt a szokás. Mikor már mindegyik dagasztottat elnyelte a búbos tátongó szája, egy fogós pléhfedővel elrekesztette, majd időközönként fel-feltárta a kemencét, belenyúlt a hosszú piszkafával, megforgatta a sülendőket tengelyük körül, majd újra lezárta a nyílást. Mi, gyerekek, a jó szomszédok és rokonok folytatói izgalommal vártuk a végkifejletet, a számunkra legjobban várt eseményt: mikor már pirulni kezdett a kenyerek héja, nagymama hozta a madárkákat – ezt nekünk, gyerekeknek sütötte, ami nem volt más, mint a gyúrotáblán hosszú copfra emlékeztető, kigyúrt vastag tésztadarab, amit összefont: lett tojásnagyságú feje, karcsú, hosszú dereka, ami terpeszkedő lábokban végződött – tényleg olyan lett, mint a hátán pihenő madár, végül két darabocska szenet nyomot a fejébe szemek gyanánt.

A sütés vége felé már türelmetlenek lettünk, háborgott a gyomrunk: a megismételhetetlen, egyedi ízű kenyér és a madárkák fogyasztásának izgalommal várt élményét csak hatványozta a rabul ejtő illat, ami elhatalmasodott az udvaron és ezt csak tetőzte a látvány, mert szemtünk a hajnalpírra emlékeztető színű kenyerek látványával. Ilyenkor elgondolkoztam és gyakran vitakoztunk is várakozó társaimmal: milyen a kenyér íze? Kevéske tapasztalatunk volt, már csak korunknál fogva is, de tudatalattinkban minden új illatot, ízt, formát a már ismerthez hasonlítottunk: ez olyan, mint, ez akkora, mint... A frissen kisült kenyér illatát nem tudtuk semmihez sem hasonlítani, mert nem találtunk etalont, amihez viszonyíthattuk volna; abban maradtunk, hogy a kenyérnek kenyér az íze, az illata.

Felajzottan vártuk, hogy pukkanjon ki a sülő kenyér vastagodó héja, mert annak öklömnyi dudor lett az eredménye, amilynek nem volt héja, állagát tekintve amolyan átmenet volt a héj és a belső tartalom között. Egyetlen mozdulattal le lehetett törni, rágása nem vette túlságosan igénybe a rágóizmokat, és az íze is a kettő keveréke volt.

Tovább fokozta az élvezetet egy jókora karéj kenyér, a madárka, a fara frissen fejt, habzó tej kíséretében, de a többnapos kenyér is, ami ott lapult az oldalházban a lenvászon-terítő alatt, megnyergelve házikolbásszal vagy ösztövéres szalonnával, esetleg disznózsírral megkenve – mindez az élvezetek netovábbja volt.

...Kimondhatatlanul jólesett kirándulni az ilyen érzések világába, így a várakozás nem tűnt kibírhatatlannak. Már csak azért sem, mert az emberek hirtelen helyezkedni kezdtek – közeledett a kenyeres-szeker. Mikor a páralepellel borított lovak megálltak a boltajtó előtti járda szélén, a milicista odaintett két férfit, akik látható igyekezettel, tenyerükbe nagyokat lehelve, hordani kezdték befelé a vályogokat. Ez számukra szerencsés-hasznos feladat volt, mert ők elsőként kapták meg az adagjukat és máris mehettek haza.

A rend őre intett: kettesével lehetett bemenni a boltba, míg mi lassan arasoltunk az ajtóhoz.

Végre én is odaértem a bejárati ajtóhoz, s már-már csendre intve biztattam rakoncátlankodó korgó gyomromat, mikor a hórihorgas milicista rámförmedt:

- Te mit keresel itt? Hogy kerültél a sorba? Biztos befurakodtál!
- Nem, nem furakodtam... Nagymamám állt itt, én a helyére álltam.
- Még hazudik is a kis taknyos! Na, mars ki a sorból! – s hogy meg erősítse igazát, durván tolt is egyet a vállamon.

Ki kellett állnom. Percekig cövekeltem tanácstalanságomban és nagyon szerencsétlennek éreztem magamat. Sírni szerettem volna, de cseperedő büszkeségem meggátolt.

Végigarasoltam a már nagyon hosszú sor mellett és a végére álltam azzal a daccal, hogy csak azért is kenyérrel térek haza. Nem volt szerencsém, mert lehettem vagy tizedik az ajtó előtt, mikor a milicista lehúzta a redőnyt:

- Mehetnek haza, mára nincs több kenyér!

Nagyon fájt és szégyelltem magamat. Két napig nem ettünk kenyeret, édesanyám előhozott néhány szem burgonyát a kamrából, felszeletelte. Kisütötte a platton – azt ettük.

SZAKADÉKBAN

Érzőrostjaink és napi gondjaink mérőónjai jelezték a zátonyokat: a menzán fogyókúrázó adagok minősége romlott, az üzletekbe beköltözött a semmi, szóval a szovjet gazdaság zuhanórepülése szinte szédítő iramban gyorsult.

Az esetleges egyéni vagy csoportos elégedetlenség megnyilvánulásait megelőzendő, a letagadhatatlan hiányokat kompenzálendő a párt, a szocializmus zászlóhajója a szokásosnál hevesebb ideológiai offenzívába kezdett, ami számunkra, egyetemistáknak, de más állami intézményekben is a KB direktíváinak, határozatainak tanulmányozását jelentette; alma materünkben ezt az agygyalulást a párttörténeti tanácsék zsoldosai végezték. Az aktuális témakör a hatvanas évek elején a soros pártkongresszus határozatai voltak, amelyeknek célja a gazdaság fellendítését célzó irányvonalak elfogadtatása volt, buzgón kínálgatva az újabb szovjet szendvicset: két ígélet között a nagy semmit.

Mi sem természetesebb annál, hogy hozzánk pártkatonák hada érkezett, hogy az előadásokat és gyakorlati foglalkozásokat követően, a délutáni órákban szürkeállományunkba erőszakolják az érthetlent, bizonygatván: a semmi, az valami, a valami pedig több, és hála a párt következetes, egyedülállóan emberközeli politikájának a jövőben hatványra lesz emelve.

Be kellett magolnunk, hány ezer folyóméter selymet szőnek a hernyók, azaz a könnyűipar élharcosai, hány hektár ugart törnek fel és tesznek virágzó paradicsommá a szűzföldek pionírjai, mennyi új lakóház örvendezteti meg a sok éve hajlékra várókat, hány új halászhajó fut ki a tengerekre stb.

Ezek az álom-alapanyagokból kreált lakomák nem készítették munkára szellemi érzőbimbóinkat, hisz megszoktuk már; annál is inkább, mert jegyzetelést imitálva ezeken az előadásokon levelet lehetett írni, vagy éppen tengeri csatát vívni a padtárrsal. A gond csak az volt, hogy az előadásokon elhangzottakról, a dokumentumok otthoni kötelező tanulmányozásáról dolgozatokat kellett írni és tanúbizonyságot kellett szolgáltatni a beszajkózott slamasztikából, amit számszerűen gradáltak, minősítettek és ez hatással volt az ösztöndíjak kiszabására és annak mennyiségére, ami létkérdés volt.

Az árgus szemekkel figyelő, vadászróka-fülekkel hallgató modern inkvizítorok figyelmét semmi sem kerülte el: nem lehetett puskázni, sügni, elbliccelni egy-egy szemináriumot, mert a tettenérést szigorú szankció követte: kizárás a kollégiumból, ösztöndíjmegvonás, akár évismétlés vagy kizárás.

...Az épp esedékes szemináriumon az ügyeletes politikai őrmester áradozó pátosszal adta meg az alaphangot, fortissimóban ecsetelve a szép jövőt és persze – összehasonlításként – becsmérelte a kapitalista gazdaságot és életvitelt, majd pártunk nevében ígéretet tett: hamarosan utolérjük a rothadó kapitalizmust, ami a szakadék szélén vegetál.

Mint annyi mást, ezt sem értette – ha már odafigyelt – a hallgatóság: miért kell utolérni és elhagyni azt, ami rossz; miért, mi okból etalon számunkra az, ami embertelen?

Mikor már számtalanadikszor hirdette, hogy utolérjük és elhagyjuk, valaki közülünk félhangosan megszólalt:

– ... és szakadékba zuhanunk!

– Ki mondta ezt?! – robbantott a prókátor.

Nem jött válasz. Elindult a hang forrása irányába, a hátsó sorok felé, miközben tajtékozva ordította.

– Semmirekellő banda! Ki meri megkérdőjelezni pártunk törődését?! Ki az a bujtatott áruló gazember?!

Az évfolyam komszomol- és párttitkára, a szakszervezeti bizalmi felugrottak a helyükről, hátrafordultak – ők mindig az első sorokban fészkeltek – készen arra, hogy fizikai támadásba lendüljenek, hogy megvédjék az eszmei tejelőt, aki a hátsó sorhoz közeledve hol sápadtan, hol vörösre váltva tovább ordította:

– Ha nem jelentkezik, kizárjuk az egész sort, de az egész évfolyamot! Ilyen ganékra nem lehet bízni a szovjet emberek, a kommunizmus építőinek egészségét!

Óráknak tűnő percekig, Jura-kori fosszíliaaként mozdulatlanságba és némaságba dermedtünk, mígnem egyik évfolyamtársunk a hátsó sorban megmoccant.

– Áhá, te voltál! – csapott le rá a demagógia zsoldosa. – Mars ki, indulás a rektorhoz!

A szerencsétlen tétován és pislogva állt fel, dadogott:

– Mi... mi történt?

– Még kérdezed, te..., söpredék! Nem az egyetemen, börtönben a helyed!

A társunk kérdezően nézett rá, majd körül:

– Mit követtem el? Nem csináltam semmit...

– Hahh, megjátssza az ártatlant! Nyilvánosan becsmérelted pártunkat, annak politikáját!

– Nem mondtam én semmit – vont vállat a vádlott, de mikor kapiszkálni kezdte, hogy az áltudományok őrzőjé apológétája valami rendkívüli vétekekkel gyanúsítja, halkán folytatta: – Nem hallhattam és nem is mondhattam semmit, mert... aludtam.

Ez még rosszabb volt. Olaj a tűzre.

– Szóval aludtál? Nem érdekel pártunk törődése, népünk jövője?! Téged és a hozzád hasonlókat gyökerestül kell kiirtani!

– Próbáltam én figyelni, jegyzetelni, de éjszaka ügyeletben voltam, nem aludtam semmit, mert több sürgősségi esetet kellett ellátni... Elfáradtam...

Igazat mondott. Nővéri állásban volt a sebészeten, mert a szülei nem tudták segíteni, ösztöndíjat pedig nem kapott. Mindez a propagandistának nem számított

– Ez nem mentség, pártunk határozatait még álmunkban is tudni, ismételni kell! Ezt jegyezzétek meg, véssétek agyatokba! – fordult a politikai eunuch most már felénk.

...Balsorssal sújtott társunkat – elrettentő szankcióként – kizárták az egyetemről.

CHOPIN-KERINGŐ

Heteken át fontolgatta, hogyan ismerkedjen meg vele, mert a szándék rég aszúvá érett, szinte abban a pillanatban, amikor először meglátta. Két hónappal később a lány, karján kosárral épp öelötte araszolt a sarki bolt pénztáránál kialakult sorban.

„Olyan, mint Piroska a mesében” – ötlött fel benne a hasonlat a karjára fűzött kosár és a tűzpiros barettt láttán, amely alól selymes zuhatagként omlott, szinte zúdult vállára hollófeketén hullámozó haja.

Amikor a lány a pénztáros felé fordult, valamiféle remegés futott át testén: a kreol arcbőr, a bársonyosan sötétbarna szemek, az érdeklődően ívelő szemöldök, a szájugban incselkedő mosoly, a Mona Lisa-i ujjak összességében megtestesülni látta ideálját, s mikor tekintetével körülölelte alakját, szent meggyőződéssel érezte: ő az igazi!

A következő napokban ugyanazon időben, újabb találkozást remélve ment a boltba, de ez csak egyszer sikerült: a lány épp kilépett az ajtón, ő pedig udvariasan utat engedett neki, miközben úgy tűnt, mintha a lány valami köszönetfélét rebegve rámosolygott volna.

Ettől kezdve mindenkor és mindenütt őt kereste. A barátainál és ismerőseinél érdeklődött felőle, de sokáig hiába. Végül a bolt pénztárosnőjétől megtudta, hogy a lány helybeli, Zsuzsának hívják és egyetemista. Ez az információ felvidította, és egyben leszűkítette felderítő szándékának földrajzát, hiszen szintén egyetemista lévén, elérhető közelségbe kerülni vélte magát vágyának beteljesüléséhez – ám ezt megakadályozta a nyári vakáció.

Vegyes érzelmekkel utazott haza vidékre; örült a találkozásnak, együttlétnek a szüleivel, barátaival, de édeskesen keserű szájjal hor-

dozta lelkében Ámor tüzeinek izzó zsarátját, nagyokat kortyolva a vágyból. Futó kalandokban próbált vigasztalódni, csitítani háborogva csapongó lelkét. Tolta a napokat.

Az új tanév hétvégéin elment a különböző fakultások estjeire, míg nem Fortuna megkönyörült rajta: a bölcsészkar egyik zenés összejevitelen meglátta a lányt, aki Chopin-szerzeményeket játszott. Annyira beleélte magát a látvány bűvöletébe, hogy az illemről megfedkezve a szomszédjához fordult és megkérdezte: ki ez a csoda? Amaz a taps elültével reagált, mondván: a lány a germanisztikán tanul, harmadéves.

A koncertet táncmulatság követte. Természetesen fel akarta kérni a lányt, ám csalódnia kellett: hiába kereste, nem látta, nem találta.

Ezután még lázasabban kergette álmai kék madarát: a lyukasórák alatt, de gyakran a feleslegesnek vélt foglalkozásokat is mellőzve többször elment a fakultás épületéhez, mindannyiszor hiába. Miután megtudta a lány lakcímét, a véletlen találkozás reményében esténként sokat sétált abban az utcában. Végül is látta a lányt elmenni és hazatérni, de nem volt mersze megállítani, megszólítani.

Aztán eldöntötte: levelet ír neki, találgatást kér tőle. Gondolatban napokig fogalmazta a levelet, mielőtt leírta. Rövidre szabta, nem édeskesre és nem tolakodóra – hiszen tartott a visszautasítástól –, de a lényeg benne volt: szombat délután négyre jöjjön el a nagytemplom előtti térre. Választ nem kért. A levelet még kedden elvitte és bedobta a címzett házának kapujára erősített postaládába.

Kétségek közepette teltek a napok, ugyanakkor életben tartotta, időnként emelte is hangulatát a meghallgatott kérés beteljesülésének reménye.

Eljött a szombat. Idejében elindult albérletéből, várni a lányt a téren. Útja a városi zeneiskola előtt vezetett el, amelyhez közeledve zongorajáték lágy hullámai fogadták: a nyitott ablakon át Chopin-keringő akkordjai ereszkedtek alá.

„Ő is ezt játszotta!” – dermesztette mozdulatlanra a felismerés.

Állt az ablak alatt, mint hajó árbocrúdja a lánccal Odüsszeusz, átadta magát a minden porcikáját elbűvölő élménynek: a billentyűk bársonyos csacsogásában, a kristályos érzelmi hullámokban Őt vélte hallani. Látta a mosolyát, ajkát, annak vérpezsdítő közelségét, hajko-

ronájának andalító ringását, fegyelmezett ujjait, karcsú alakját, érezte a közelgő találka izgalmát és teste illatát, kezét az ő kezében, amint belépnek a nagytemplomba... Nem is zongoraszóló volt ez, hanem szimfónia, mert szinkronban lüktetett belső éneke a feléje áradó csodával, a körülötte lebegő tavasz illatával...

Mikor véget ért a varázslat, az órájára pillantva összerezzen:

„Szent Isten, fél őt!”

Rohant a térre, körbe-körbe járta, próbálta belerajzolni a semmibe a lány alakját, ám mindhiába. Késő este, lelkiileg letaglózottan botorkált haza.

Felszeletelt napokkal, éjszakákkal telt az idő: nem borotválkozott, nem ment kedvenc boltjába, nem járt el az egyetemi estékre sem. Örökévalóságának tűnt két hónap elteltével borítékot talált postaládájában, benne levelet, amelynek végén – amolyan utóiratként – ez állt: „Jöjjön el szombat délután négykor a nagytemplom előtti térre”.

A levél érkezése és a jelzett szombat közötti napok kiestek emlékezetéből, csak a bódító remény emléke élt benne.

...Ismét eljött a szombat. Amikor a térre ért, épp négyet ütött az öreg templom órája. Megszólaltak a harangok, kitárultak az ajtók és orgonabúgás kíséretében a templomból kilépett Zsuzsanna. Hófehérben, hitvese karján.

A PÁRTTITKÁR IMÁJA

1959. május elsejével elsőéves egyetemistaként találkoztam, aminek olykor spontán visszatérő vagy bárki által felelevenített emléke megér egy „kismisé”, mint ritkaságszámba sorolható politikai eset, ami – lévén szó a nemzetközi proletáriátus szovjet kommunisták által levezérelt ünnepéről – nem párját ritkító, de mégis megemlíkendő és egyedi esemény.

Az eseményt megelőző egyetemi tájékoztató nagygyűlésen a diákoknak, kivált a „gólyáknak” kötelező volt a megjelenés. K. professzor, az akkor regnáló titkár elvtárs hirdette ki a pártszervezet határozatát, ami magába foglalta a május elsejei ünnep világraszóló jelentőségét, a kar tanárainak, oktatóinak, diákjainak szolidaritását e nagy esemény eszméjével stb. Különös nyomatékkal hangsúlyozta, hogy az ünnepi demonstráción részt venni kötelesség, aminek elmulasztása – két tanulásmentes napról lévén szó, mindannyian igyekeztünk volna haza, és ő ezt tudta – olyan szankciókat von maga után, mint az ösztöndíj-megvonás, akár kizárás, még hozzá súlyosbítással, azaz a bárhol és bármilyen formában való továbbtanulás lehetőségének kizárásával; ezzel a szónoklatával megteremtette az ünneplés alaphangulatát.

Az attrakció szokványos volt: Ungvár gyárainak, üzemeinek, tanintézményeinek, közületeinek alkalmazottai, testületek stb. rendezett sorokban, zászlókkal, a főkolomposok portréival, molinókkal, virágokkal dekorálva elvonultak a dísztribünön toporgó megyei pártvezérek előtt, akik különböző jelszavakat fogalmaztak a mikrofonba, amit muzáj módon köszönő és beleegyező Hurrá! kiáltással fogadtak az ép arra elhaladó felvonulók.

Nekünk a Kijev étterem és mulató melletti téren kellett gyülekeznünk, ahol a fiúk fehér ingben, sötét nadrágban, a lányok sötét szok-

nyában, fehér blúzban verődtek össze párttitkárunk és az ő besúgói árgus figyelmével kísérvé.

Félórával a csinnadratta kezdete előtt kilyukadtak az ég dunyhái: intenzív hóesés kezdődött, ami meg-megújuló szellőkések kíséretében egyre erősödött.

Megbontva formálódó sorainkat, a közeli árkádok, üzlethelységek bejáratainak védelmébe húzódtunk, de a metsző szél így is libabőrt varázsolt egy-szál ingünk és a búzok alá.

Ez a természeti csapás lett párttitkárunk politikai érettségének és emberi, nem utolsó sorban orvosi karakánságának ismérve, egyben politikai pályafutása holnapjának próbaköve, ami –köztudott – egyenes arányban volt szakmai karrierével, mert és amennyiben a körülmények okozta betegségek megelőzését tartva szem előtt önkényesen dönt feloszlatásunkról, úgy emberileg (és orvosilag) elismeréssel honoráltan viselkedik, de ha ezt teszi, méghozzá „központi” beleegyezés hiányában, és az idő jobbra fordul, akkor politikai bukfencet vet, vagyis vége szakmai pályafutásának.

Így érthető volt a kételkedése és hezitálása, ami idővel a szenvedés tüneteivel dekorálta arcvonásait: hunyorgott, grimaszolt, csücsörített, sóhajtozott, egyre csak az eget kémlelte és az utcákat, amelyek valamelyikén a városi pártszervezet küldöncét várta a vezetőség döntésével: lenni vagy nem lenni, miközben az óra ketyegett, a hó sűrűn hullott.

Egyszer csak arra lettünk figyelmesek, hogy a mögötte lévő üzlet kirakatának üvege felé fordulva összekulcsolja a két kezét és motyog valamit. Közelebb húzódvá, hang- és szófoszlányokat fogtunk fel: „Bozse..., bozse pomogi..., pomiluj..., bozse, bozse pomogi... (Istennem... segíts, istenem..., könyörülj...istenem, istenem, segíts...)”

És lőn! Imája meghallgatásra talált: a hózuhatag egyre gyengült, ritkult, a szélugrások megszélidültek, elültek, végül, úgy félóránnyira az égi áldás kezdetétől, kitisztult az ég, és a kezdetben bágyadt, majd egyre hevülő napsütés uralni kezdte a hóborította tájat, s ekkor – jókedvre derülve – a párttitkár kiadta az ukázt:

– Sorakozó! Emeljétek magasba a zászlókat, plakátokat, induljunk demonstrálni erőnket, hálát adni és dicsőíteni szeretett pártunkat!

...Más kérdés, hogy K. professzor, a sikeres pártvezér és szaktekin-tély temérdek kitüntetéssel dekoráltan később áttelepült Izraelbe.

KECSKESAJT

Kaszó Pali bácsi, aki már a nyolcadik ikszet görgette csoszogó lábával, kint lakott a Felsővég legutolsó portáján, amely emlékeim szerint a ködbe veszett múltban kissé különálló takaros tanya volt, ám a beépített telkeknek köszönhetően egybeolvadt a faluval. Ez a változás nem vitte közelebb őt a nagyközséggé avanszált település közösségéhez: továbbra is magányos farkasként rövidítette korpórázat hosszú évtizedekig, amikor is utolsó útjára kísérte élete párját a település széli akácosba, majd egyetlen felnőtté vált fiát a vasútállomásra, aki a távoli városban kereste és találta meg jobb sorsát.

Pali bácsi nem volt panaszkodó típus, mint a hozzá hasonló, mert az izolált lét a tanyán, majd a teljes egyedüllét megtanította: nem csak fizikai magányát, de a gondolatait se érdemes mással megosztani – a rá osztott keresztet magának kell cipelnie.

Péntekenként, a helyi vásár napjain rendre megjelent a községben, ott volt a vásár nyitásától annak zárásáig, azaz míg el nem kelt a maga készítette kecskesajt, amit hét határban ha nem is glorifikáltak, de vele azonosat nem találtak az ingyencséget kedvelők, akik akár távolabbi településekből is ideutaztak Pali bácsi egyedi kínálatáért.

Ami a kezdetekben feltűnő, majd megszokott lett: zárást követően Pali bácsi nem a Felsővég felé vette útját, hanem a postára, ahol pénz, az aznapi bevételt utalta át a fia címére.

– Kaszó bácsi – mondta a postáskisasszony –, én nem szándékozok beleszólni az egyéni dolgaiba, csak tanácsot adok, vagyis az idevágó szabályzat értelmében felvilágosítom: mivel minden egyes átutalásért fizetnie kell, ezért jobb lenne, ha összegyűjtené a heti átutalásra szánt

pénzeket és havonta egyszer, vagy akár ritkábban küldené a megadott címre. Így csak egyszer kellene fizetnie.

– Ebben igazad van, leányom – mosolygott az öreg –, csak hogy én ezt direktben teszem, ugyanis a fiam a nagy elfoglaltságában évente egyszer ha meglátogat az unokámmal, aki már férjhez adható sorban van. Gyakrabban szeretném látni-hallani őket, de erre csak egy lehetőségem van: küldöm a pénzt nekik, ők meg, mint jólnevelt gyermekek, mindig megköszönik, írnak nekem legalább egyszer havonta, s ha már hálások az ajándékért, egyről-másról is értesítenek, ami körülöttük velük történik. Ha pedig úgy tennék, ahogy ajánlod, úgy ritkábban lennénk kapcsolatban velük. Akár hiszed akár nem, ezért nagyon odafigyelek a kecskéimre, hogy ne érje baj, betegség azokat, mert ők tartják egyben a családomat, nekik hála, hogy kapcsolatom van a fiammal és unokámmal.

TERUS NÉNI

Elment, végleg elköltözött Sebzett Terus néni. Az egész városka így ismerte, pedig tudták, hogy nem ez a becsületes neve, azt ma írják fel a fejfájára. Mindig is így szólították, vagyis ha beszéltek róla, hogy Terus, a Sebzett Terus. Nem voltak rokonai, valahonnan Erdélyből keveredett erre a vidékre a háború napjaiban, aztán itt rekedt, férjhez is ment. Szegény, ám jóra való társat kapott a kosárfonó Vince személyében; kint laktak a város szélén, ahol a patak a Tiszába csurran. A füzes bőven termett arrafelé, volt is dolga Vincének, úgy-ahogy meg is éltek, sose hallották őket panaszkodni. Gyermekkel is megáldotta őket a sors: egy fiúval, ott hozta Terus néni a világra a kis vízparti házikóban, olyan csendben, mint ahogyan éltek.

Már vagy három év is eltelt, ahogy vége lett a világégésnek, a gyermek is téblábolt a ház körül, mikor a baj is ellátogatott a kis portára: halva találták Vincét, benn mélyen a füzesben, puskagolyó oltotta ki életét. Azt beszélték, hogy a katonák lötték le, akik a határt őrizték, ott letek rá, közel a határhoz, merthogy a Tisza lett a határ és már a füzesbe se lehetett menni. Azt is mondták, a katonák nem tagadták: ők lötték le, mert szökni próbált. Ezt már nem nagyon hitték az emberek, mert hát hová a csudába szökött volna, mennyivel volt ott jobb, a másik oldalon, meg az asszonya és a fia is itt lakott, mit keresett volna túl a Tiszán? Ment a szerencsétlen vesszőt vágni, hiszen abból élt, abból tartotta fenn a családját, a katonák meg – mint mindig – részegek voltak. De ki merte ezt abban az időben hangosan kimondani!

Terus néni, hogy megözvegyült, elment az iskolába takarítani. Nagyon szótlán volt, a hangját se lehetett hallani. Idővel a fia is felcse-

peredett, elvégezte a hét osztályt, majd beállt asztalos inasnak: onnan vitték el katonának. Ha néhanapján a jó emberek rákérdeztek, mit ír, hogy van a fia, akkor szólt csak két szónál többet: „megvan, írogat, hamarosan hazajön.”

Meg is érkezett, vagyis hát hozták hamarosan, koporsóban. Egy tiszt és két katona kísérté. Hoztak papírt is, amiben az állt, hogy „szolgálati kötelességteljesítés közben halálos lövés érte.” A helybeli katonaparancsnokság temette el, Terusnak átadtak egy érmet is, és azt mondták, hogy csináltatnak állami pénzen síremléket is. Aztán valahogy megfélemedtek az ígéretről.

Azoktól a napoktól kezdve nem nagyon lehetett Terus nénit látni, igaz, már a kora is olyan volt, nyugdíjba ment. Mondogatták, hogy beteg is lett, valami daganata volt, egyszer kórházban is feküdt, de nem akarta, hogy megműtsék. A városszéliek látták sokszor, hogy kinn álldogál az országút mentén, mintha várna valakit, vagy valamit.

Ott is lelte halálát: katonai teherautó ütötte el. Egy kisfiú, aki halászni ment a Tiszára, látta, hogy Terus néni az út szélén állt és mikor közeledett az autó, eléje lépett; az már nem tudott fékezni, későn vették észre. Ott helyben szörnyethalt.

A katonai ügyészek, akik az esetet kivizsgálták, arra a következtetésre jutottak, hogy a gépkocsivezető nem hibás, és nem véletlen szerencsétlenség volt. Amit nem is állított senki.

Sebzett Terus nénit a városháza költségén temették el.

A KERESZT

Hozzá tartozott a kisváros mindennapjaihoz, mint a kelő nap. A temető keleti sarkában, a kerítés tözsomszédtságában állt időtlen idők óta, azonosnak mondható közelségben a református, a római- és görög katolikus parcellákhoz. A legöregebbek se emlékeztek, mikor és ki állította. Misztikus burok vette körül, mert vitézül dacolt múltbeli, gyakran megsemmisüléssel fenyegető hadak támadásaival; a közelében ültetett, ifjúságukban és érett korukban délceg fenyőfák már évtizedekkel ezelőtt derékba törve borultak le a végzet előtt, kemény zimankók, csontpróbáló szelek, bős árvek áldozatává lett a temető kert kerítése, a fejfák és a síremlékek düledeztek, jeltelessé laposodtak a gazzal benőtt hantok. Amikor bezárták, magába temetkezett az egész sírkert, csak a kereszt állt változatlanul egyenes derékkal. Mondogatták is, ha szóba került, hogy nem mindennapi, nem olyan, mint amilyenek más temetőkben, templomkertekben, utak mentén láthatók – hanem szentéletű remete által, különleges tisztaságból faragott, különös erővel bíró áldás, mert nem látszik rajta a korhadás jele, emberemlékezet óta meg se dőlt.

Az idősebbek tisztelettel, lépteiket megrövidítve, megállva és keresztet vetve haladtak el előtte. Gyakran lehetett látni alatta térdelő, fejet hajtva imádkozó embert, idegeneket is, akik a közeli kórházba látogatva ejtették útba; az utóbbi években, miután a semmit sem kímélő idő és kíméletet nem ismerő emberek elvitték előle és mellőle a kerítés-cafatokat, a közeli középiskola tanulói is megálltak egy-egy pillanatra, megérintették a derekát, suttogva kérve segítséget az esedékes dolgozatíráshoz, jobb jegyért esedezve, vagy

éppen a felelés elhalasztásáért, mert híre ment: ott, előtte és általa az ilyen könyörgések meghallgatásra találnak. Transzcendens mi-voltát hatványozta a kora tavaszi és késő őszi napkeltekor ijesztően hosszú nyúlt árnyéka, ami ilyenkor pontosan a mellette találkozó utcák keresztpontjára esett; a hívek közül sokan már jóval napkelte előtt összegyűlve várták ezeket a perceket, a látványt, amire mindenki a maga fantáziája szerint kreált külön-külön magyarázatot, s azok csak abban voltak egységesek, hogy a kereszt természetfölötti erő műve. Beleborzongtak a felismerésbe, miszerint madár soha nem szállt rá, pedig rengeteg varjú volt a környéken, károgó sokaságban megszállva a település fáit.

Minden időben virágok, koszorúk sokasága volt látható a lábánál, halottak napján pedig gyertya-rét csillogott körülötte-mellette még azokban az években is, mikor viharossá lett az ateizmus állandóan fújdogáló szele.

Soha, semmilyen hatalom nem bántotta a keresztet, habár a kis település a század politikai útvesztőinek keresztútján feküdt, gyakran cserélt gazdát. A legrosszabb, ami történt vele: ügyet sem vetettek rá, nem törődtek vele még akkor sem, mikor úgy harminc éve bezárták a sírkertet, mivel a városka terebélyesedésével telítődött az eltávozottakkal. A szovjet éra agóniájának éveiben úgy tűnt, sorsa végérvényesen megpecsételődik, ugyanis a járás első titkára, a vezető pártharcos, aki – mivel arrafelé lakott – mellette autózott el naponta, egy napon parancsba adta a kommunális osztály főnökének:

– Még ma tüntesse el a keresztet!

Az ellentmondást nem tűrő ukáznak valahogy nem volt fogamatja. A titkár dühöngött:

– Mi ez?! Szabotázs, a párt politikájának semmibevétele?!

– Első titkár elvtárs... – hebegett a szőnyeg szélére állított beosztott –, nem tudtam végrehajtani parancsát, mert az emberek, akiket arra utasítottam, kimentek ugyan a volt temetőbe, de hiába próbálkoztak, se a kézi fűrész, se a benzines nem fogta a kereszt fáját, még a fogak is beletörtek... Baltával már nem is próbálkoztak. Rádadásul percek alatt olyan nagy, haragosan zúgolódó tömeg gyűlt össze, hogy embereim jobbnak látták minél gyorsabban elhagyni a helyszínt...

– Miféle vezető vagy te, hogy nem tudsz parancsolni a beosztottjaidnak?! Mehetsz! – szólt rá jó adag indulattal.

A megbélyegzett fordult is, de az első meggondolta magát, mert eszébe ötlött: csínján kell bánni ezzel a féreggel, hiszen sokat tud, aminek a kitergetése kínos lenne számára. Ha másról nem is szólna a nyilvánosság előtt, mint a közös orgiákkal végződő gyakori vadászatok a természetvédelmi tájakon vagy nyaralójának folyamatos és persze ingyenes karbantartása – ennyi is bőven elég lenne karrierje befuccsolásához ebben a politikailag kiszámíthatatlan világban.

– Azt akartam mondani: mehetsz a munkádra... – szólt farizeusi módon.

Utána hívatta a milícia-parancsnokot.

– Szedj össze a városban négy-öt munkakerülő alkoholistát, van belőlük bőven... Távolítsd el velük azt a keresztet!

A négy gimpli úgy két óra alatt elvégezte a feladatot: leástak a kereszt alá úgy egy méternyire, s mikor a kereszt megbillent, kiemelték, lefektették.

Önkéntelenül keresztet vetettek magukra, amikor észrevették, hogy a kereszt számtalan élő gyökérrel, szívósan kapaszkodott a talajba.

El is takarodtak onnan, egyenesen a város központjába, ahol nagy izgalommal mesélték fűnek-fának a különös látnivalót.

Még aznap délután orkán erejű szél, felhőszakadás csapott le a városkára és környékére, s mintha hívatlan vendégként is jól érezte volna magát, órákig nem akart tovább állni: háztetőket tépett fel, fákat taglózott le, az esővíz felszaggatta az utcák kövezetét, megrongálta a pallókat, hidakat, patakosan tört be a telkekre.

Az első titkár a mulató VIP-termében várta az idő jobbra fordulását, vagyis szokása szerint hasonszörű elvtársaival italozott, és éjfélig annyira „elázott”, mintha a szabad ég alatt töltötte volna az elmúlt órákat, majd kikísértette magát, beült a Volgájába.

A kora hajnali órákban találtak rá: széttárt karokkal, holtan feküdt a valamikori temető szegletében, a kidöntött kereszt mellett. Autója úgy húszméternyire tőle, az útkereszteződés közelében álló villanyoszlopra felcsavarodva, összetörve.

A történeteket nem lehetett részleteiben rekonstruálni, ám minden jel arra utalt, hogy az első titkár nem a körülmények figyelembevételével vezette Volgáját, aminek az lett a következménye, ami.

A keresztet néhány nap múlva valakik visszaállították a helyére, alája pedig virágokat, koszorúkat helyeztek. Azóta is ott áll, a változó idők néma tanújaként.

Az arra járók lelassítják lépteiket, megállnak és keresztet vetnek előtte.

BOSSZÚ

Guberálók találtak rá a csecsemőre, aki tépett női hálóingben feküdt a kukában, minden életjel nélkül. Azonnal értesítették a közeli lakóház házmesterét, ő a rendőrséget, akik az ügyeletes mentőorvossal egy időben érkeztek a helyszínre. Úgy tűnt, az újszülött fiúcskában pislog némi élet, így azonnal beszállították a reanimációs osztályra, ahol belekapaszkodva az alig pihegő szálba, az orvosok visszaterelték abba a világba, mely a legkegyetlenebbül fogadta, miközben megállapították, hogy a megtalálása előtt alig néhány órával kényszerült a neki nem szánt életbe.

A rendőrség szakértők bevonásával azonnal nyomozásba kezdett. Rutinvizsgálódásaik legelején sikerrel jártak, mert a közeli tömblakásban értékes információ birtokába jutottak: tudtak egy magányosan élő leányról, aki fenn lakott a padlástérből kialakított garzonban és az utóbbi hónapokban egyre csak növekedett a derékbősége.

Nem találták otthon, viszont a szülészeten igen. Éppen szoptatott. Az osztályvezető főorvos informálta a rendőröket, hogy arról a személyről van szó, akit gyanúsítanak, hajnalban hozták be, miután otthon szült, elmondása szerint a placentát lehúzta a vécén, majd telefonált a mentőkért.

Kihallgatható állapotban volt, ám a nyomozók semmi érdemlegeset nem tudtak meg tőle, csak a gyanú maradt, de bizonyítani nem volt semmi esélyük: ott feküdt mellette az újszülött kislány.

A leányanya volt a tettes: ikreket szült, egy fiút és leányt. A fiút amolyan személyes bosszúként kitette a kukába, utálatának megnyilvánulásaként azon férfúval szemben, aki ígérte, hogy elveszi, de mikor áldott állapotba került, faképnél hagyta.

A PÁRTKATONA

Maruszja a sűrű és szinte átjárhatatlan brjanszki erdő mélyén eldugott falucskában élte eseménytelen napjait. A „mindenki mindenkinek rokona” falubeliektől csak annyiban különbözött, hogy őt 16 évesen bőven megáldotta a teremő szépséggel: arányosan sudár termete, fekete hajkoronába keretezett Madonna-arca volt, bogárszemekkel bámulta a semmit „holnap se történik valami” világukban.

Már-már rászokott volna az erjesztett erdei bogyókból főzött házi pálinkára, ám a felettük elhúzó harci repülők felriasztották a körülmények által egyre mélyülő félálomból – kitört a háború, azzal együtt a partizánmozgalom. A vörös csillagos katonák fegyvereket osztogattak a falu férfainak, vagy épp biztatták őket, hogy szerezzenek a megszállóktól, gyorstalpalással megtanították azok használatára, majd „Védd magad! Gyilkold az ellenséget pártunk szent nevében!” biztatások után elvonultak, a partizánok pedig megkezdték hadjáratukat.

Maruszját nem hagyta érintetlenül az események ilyenén fordulata: ő is velük tartott habár nem volt fegyvere, de vitt magával főzőkanalat azon szándékkal, hogy ha nem is lőni, de főzni fog a gerilláknak, hisz nekik is kell enniük. Vitt a hátizsákjában egy nagy butélia kisüstöt is, amivel azonnal elnyerte az egyesült partizánosztatok parancsnokának tetszését, aki maga mellé rendelte Maruszját, amolyan fullajtár szerepet szánva neki, melyben rövid időn belül általános tetszést aratott rátermettségével, megalkuvást nem ismerő parancsteljesítésével.

Már egy hónap elteltével a parancsnok elismerésben részesítette a kötelék előtt:

– Pártunk nevében kitűnő szolgálataért dicséretben részesítem! – harsogta.

Maruszja könnyekkel küszködve rebegett köszönetet, amiért ejnye-bejnye megrótt a parancsnok, hisz ez nem volt katonához illő viselkedés.

Kiküszöbölendő a hasonló polgári reflexiókat, sátrába parancsolta és kijelentette:

– Ettől a pillanattól magam alá rendellek. A párt nevében foglak használni!

Maruszja lelki orgazmusa testibe torkollott.

Ettől a naptól kezdve rendszeresen teljesítette kitüntető kötelezettségét, vörös kendőt csavart hajkoronájára azzal a tudattal és megelégedettséggel, hogy a párt az ő parancsnokának alakját öltve jutalmazza meg őt a léteért és tetteiért.

Kapott egy vörös zászlós plecsnit is, amire nagyon büszke volt, csak azt sajnálta, hogy nem tűzheti oda, amivel kiérdemelte.

Egy téli éjszakán, a háború utolsó napjaiban elesett a parancsnok. Maruszja könnyekkel küszködve jelentkezett az új parancsnoknál és kijelentette:

– Parancsnok elvtárs! Szívfájdalmam ellenére, pártunk nevében kész vagyok teljesíteni minden parancsát ugyanúgy, ahogy eddig tettem!

Az új parancsnok azonnal elfogadta Maruszja áldozatkészségét, és értékelendő a párt iránti megkérdőjelezhetetlen hűségét és önfeláldozását, taggá nyilvánították.

A háború befejeztével a hős parancsnok a központi bizottság titkára lett – vitte magával Maruszját, akit kinevezett személyi titkárának. Ott, benn az irodában kialakítottak egy kis szentélyt, aminek oltárán folyamatosan áldoztak a párt magasztos szellemének. Maruszja itt még odaadóbb lett, mert a kényelem minőségileg nagyobb volt, mint korábban a tábori ágyon, vagy épp a fenyőfa-gally „nyoszolyán”.

Hatványozandó példátlan szófogadását és már-már szakszerű viselkedését, főnöke beíratta esti foxi-maxi egyetemre, amit kitűnő eredménnyel elvégzett – magánúton.

– Maruszja elvtársnő! – fordult hozzá egy napon felettese. – Mi, a párt, folyamatosan beléd helyeztük bizalmunkat, fel vagy ruházva nagy szakértelemmel. Vidd, add át a tudásodat és tapasztalatodat azoknak,

akik rászorulnak! Vár a vidék. Folytasd hivatásodat ügybuzgalommal a K.-i területi pártvezetésben!

Maruszja nem ellenkezett, mert kívánta is a változatosságot.

– Már vártuk! – fogadta a területi első párttitkár. – A központi bizottság titkára, a volt közvetlen főnöke jelezte, kicsoda ön, milyen odaadó közkatonája szeretett pártunknak. Remélem, nem fogok csalódni, ott és úgy fogja folytatni, ahol ott fönn abbahagyta!

Már első nap, majd évekig-hónapokig nem csalódott a fogadó.

Közben, mikor a megyei első hosszabb ideig tartó kiszálláson volt, vagy épp alkoholos mámorában duzzogó máját reparáltatta, Maruszja helyettesítésnek tett tanúbizonyságot pártja iránti szeretetéről.

Egy napon, mikor a megyei első már csak elméletben tudott eszmét cserélni vele a párt magasztos politikájáról és annak gyakorlati megjelentetéséről, így szólt:

– A t.-i járási pártszervezet vezető testületének elsője fiatal, kevés tapasztalattal bíró káder. Úgy döntöttünk, hogy te vagy az, aki kezébe veszed és napi gyakorlattal felvértezve irányítod, vezeted a helyes úton. Megbízunk benned, eredj, vidd oda hatalmas tapasztalataidat, pártunk iránti odaadásodat!

És Maruszja ment. Fogadták, hisz felső parancsra érkezett. Lehetőséget kapott, hogy tetteleg érvényesítse hatalmas tapasztalatát, amivel élt is az első titkár és csapata, de csakis rövid ideig, mert sokat változott a világ, élre törtek a fiatalok, akik a kor követelményeinek megfelelő helyzetekben bizonyítják párhűségüket... Maruszját az egyik termelőszövetkezetbe irányították pártmunkára. Ott az illetékesek lemeózták és mivel elavultnak találták szellemi és testi potenciálját, az életkorát – nyugdíjazták.

Maruszjának nem volt semmi megtakarítása, vagyona, csak a párt iránti odaadása és a kötelességteljesítés élményének anyagiakra nem váltható emléke. Haza akart utazni brjanszki szülőfalujába, de annak helyén már kolostor állt.

Bekopogott. Ajtót nyitottak, befogadták.

Azóta ott él, ha él.

AZ ELNÖK HALÁLA

– Oda?

– Oda... – válaszolt kurtán a felesége kérdésére, pedig most is érzélte hangjában az évek óta tapasztalt aggodást.

Előző este későn érkezett haza a Volgával; nem vitte a kolhoz garázsába, hiszen másnap a központba kellett utaznia a járási pártbizottság rendkívüli plenumára. Nem számított ez kirívóan fontos eseménynek, hiszen másfél évtizedes elnöksége során menetrendszerűen követték egymást a párt soros vagy soron kívüli ülései, gyűlései – szinte hetente. A szokatlan, a rendhagyó csak az volt, hogy az utóbbi hónapokban nem a sofőrje, hanem ő maga vezette az autót, ami a meghirdetett alkohol-stop hozadéka volt. Azelőtt minden összereccsenés, ahogy maguk között nevezték ezeket a gyűléseket, „öblögetéssel”, vagyis korlátlan ivászzal végződött a járási központ egyik étkezdéjének különtermében, megfejelve kötelező vizitekkal a hazafelé vezető utat szegélyező kocsmákban, kávéházakban.

Ilyenkor, ezekben az ivászatokban égették el az ebugatta agymosásokon felgyülemlett adrenalint, itt beszéltek meg a kollégákkal a történeteket, a hallottakat.

Idővel már nem dívott ez a szokás, hiszen a téglák mindenütt jelen voltak, ám ez nem foglalkoztatta különösképp, mert a gyakori kortyondizás nem vált javára magas vérnyomásának, rakoncátlankodó szívének.

– Ne felejtse el bevenni a gyógyszereidet! – szólt utána a felesége, átnyújtva a tablettákkal tele dobozát. – És próbálj beszélni megint az elsővel...

– Jó, megpróbálhatom, de ...

Nem fejezte be, elfordította az indítókulcsot.

Elhagyva a falu határát, folytatta magában a gondolatot:

– ...eddig se volt foganatja, most is marad minden a régiben...

Mármost ő a kolhozelnök, mivel hiába kérte többször is az első titkárt, hogy mentse fel a tisztségéből, mert egyre romlik az egészségi állapota.

A titkár mindannyiszor letorkolta:

– Mi az? Kibúvót keresel?! Mi neveztünk ki, mi léptetünk le, amikor jónak látjuk. Még hogy beteg vagy?! Aki bír vodkát inni, annak kutya baja sincs!

Biztosra vette hát, hogy még ha sikerülne is előhozakodnia kérésével az elsőnél – durvább elutasításban részesülne.

Annak idején úgy cseppent bele a vezető tisztségbe, mint Pilátus a krédóba. Miután elvégezte a kereskedelmi akadémiát, megbízták szülőfaluja és a vonzáskörébe tartozó kisebb települések ellátásával, a hálózat kiépítésével, ami végül is sikerült – eredményei alapján a legismertebb szakemberek soraiba emelkedett, ami még inkább inspirálta. Csakhogy épp eredményes tevékenysége lett a veszte. Ő maga fogalmazott így, amikor egy napon váratlanul berendelték a járási központba, ahol maga az első titkár fogadta:

– Figyelemmel kísérjük tevékenységét, meg vagyunk elégedve magával. Úgy döntöttünk, felelősségteljesebb feladattal bízunk meg: holnaptól átveszi a Lenin kolhoz irányítását.

– Köszönöm a megtiszteltetést, de nem fogadhatom el – dadogta –, mert nem értek a mezőgazdasághoz... Azt se tudom, hol a tehén eleje meg hátulja...

– Nem gond. Az a fontos, hogy a munkájában érvényesítse pártunk mezőgazdasági politikáját. Én magam fogom párttagságra jelölni és persze támogatni. A kolhoz pártszervezetének titkára megbízható, igazi leninista, támaszkodjon rá, kérje mindenben a tanácsát, segíteni fog. Megbeszéltük!

– Hogy lehetnék én párttag vagy továbbra is elnök, ha édesanyám templomjáró asszony... meg hát magyar vagyok... – próbálkozott maradék érveivel.

– Nincs akadály! – emelte fel hangját az első titkár. – Kinevezése pártunk internacionalista szellemének gyakorlati megjelentetése. Felejtse el, amit mondott! Az anyját meg nevelje át, tegye ateistává – tekintse ezt első pártfeladatának!

Ellenkezést nem tűrő módon kikísérte a váróba, bemutatta a mezőgazdasági osztály vezetőjének, aki gratulált neki és irodájába invitálta, ahol ellátta útravalókkal a kezdéshez, majd tudtára adta: erre inni kell. Megtörtént.

Verejtékesen szokott bele az új munkakörbe, a stílusváltásba, de végül beletörődött, hisz nem volt kiút. Ugyanakkor sose tudta megszokni, magáévá tenni azt a bornírt viselkedést, hangulatot, azt a hangnemet, ami a járási pártirányítás berkeiben uralkodott: a rendszeres, vagy éppen rendkívüli összejöveteleken, gyűléseken, plénumokon sakkfigurákként kezelték őt is, kollégáit is: csak úgy és oda lehetett-kellett lépni, ahogy és ahová azt odafent eldöntötték. Véleményeikre csak annyiban voltak kíváncsiak, amennyiben azt a protokoll megkívánta, vagy az áldemokrácia jegyében megengedte. A leggyakrabban olyan utasításokat kaptak, amelyek elkerülték a szakma határait, realizálásuk eleve halálra volt ítéelve, ha azonban nem teljesítették az ukázokat, vagy nem az elvárások és a fentről elindított igények szellemében tették, úgy behágtak emberi önérzetükbe, letiporva még a szunnyadó erkölcsi szikrákat is. Mindezt a pártpolitika megkérdőjelezhetetlen igazának ostyájában adagolták fogyasztásra.

Folyamatosan mellébeszéltek, hazudtak rendületlenül. Az övék volt a tiszta, a szennyest nekik osztották ki.

Egy éve, hogy elindították fentről az élelmezési programot, ami az egyre súlyosbodó ellátási állapotokat volt hivatott javítani: egyre több gabonafélét, húst, tejet, tejtermékeket kellett produkálni, amit az egyre romló háttér-gazdaság közepette – tudták, ismerték ezen áldatlan állapotokat a vezetők nagyon jól – lehetetlen volt megvalósítani, de mindezt pártfeladatként tálalták, ami ellen nem lehetett apelláta. Ha néha visszafogottan is, de helyel-közzel utaltak a lehetőségek tőlük független vérszegénységére, az állományok siralmas voltára, úgy ez csak bumeráng volt.

– Ti vagytok a vezetők – oldjátok meg! Hogy gazdálkodtatok eddig?! Csak a zsebetekre gondoltatok?! Majd számot adnak az ellen-

örök: mit, hogyan tettetek eddig, s akkor megnézhetitek magatokat – érkezett csípőből a reflexió, a visszhang.

Idővel a helyzet jottányit sem változott, sőt romlott. Az első titkár személyesen felkeresett minden kolhozt, jelenlétével és beszédeivel javítandó az állapotokon.

– Baj van, Iván Ivánovics – lépett be hozzá is –, nem teljesíted a tejbeadási normákat, nem reagálsz a párthatározatra.

– Igen, igen, de hát – próbálta volt ecsetelni az okokat, de az első közbevágott:

– Nincs de! A párt útmutatását követni kell, teljesíteni, sőt túlteljesíteni a terveket!

Majd kurtábbra és szelídebbre fogta:

– Iván... Te még nem tanultál meg beszámolni, eredményeket felmutatni, pedig nem vagy kölyökgólya a szakmában, van vezetői tapasztalatod.

János üresen bámult rá.

– Megmondom, mit csinálj. Reggel szállítsd be a tejet a csarnokba, délben vásárolj fel, délután pedig újra szállítsd be. Ilyen egyszerű. Persze, értesd meg magad a csarnok főnökével, s akkor csak a papírokat kell mozgatnod. Érted?!

– De hát ettől nem lesz több tej...

– Az téged ne érdekeljen! Lesz papírod, hogy teljesítetted a tervet és ez a fontos.

Megtette, ahogy a szomszédjai is.

*

...A plénumon a KB küldötte elnökölt, a téma az élélmezési program realizálása volt, ami kezdettől meghatározta a fórum alaphangulatát:

– Szabotálják a párthatározat végrehajtását... Becsapják a pártot, a népet... Félrevezetnek minket... Allűrökkel, szemfényvesztéssel próbálkoznak, papíron teljesítik a tervet... Nincs helyük a pártban... Példát kell statuálni... – dörögtek a villámok szenvedő dobhártyáján.

– Itt a lista azok nevével, akik félrevezetnek minket, visszaélnék a párt bizalmával. Felszólítom a járás főügyészét: tegye meg a megfelelő lépéseket!

A lista felolvasásakor megütötte fülét a saját neve is.

–... nem kell csodálkozni, hogy ilyesmire vetemedett – folytatta a szónok –, hisz karrierista, befurakodott a pártba.

Felállt, mondani akart valamit, habár tudta: ilyenkor, ilyen helyzetben minden próbálkozás reménytelen.

– Még magyarázkodni próbál! – dühöngött az első titkár. – Megbízunk benne, ő meg becsapott, papírokat rak a gyermekek, népünk asztalára tej helyett. De ne csodálkozzunk, még annyira sem volt képes, hogy hívő anyját átnevelje...

...Már látni vélte faluja piros cseréptetős házait, mikor erős fájdalom nyilallt a mellébe. Szeme előtt elsötétült a világ, csak egy sose látott folyosó végén csillogott megnyugtató fény.

NAGYKUTYÁK

Váró Pál azok egyike volt azoknak, akik a „módszerváltás” idején testközelben érezték álmaik valóra válását. Lelki béklyójának lazulásán túl azt remélte, megnyílik számára is a karrier eddig lelakatolt ajtaja: előre léphet a ranglétrán, részlegvezető vagy akár osztályvezető is lehet belőle.

Csakhogy a hónapok eseménytelenül teltek-múltak. Főnökének el-lenszenve közömbösséggé változott vele szemben, amit ő elégedetten nyugtázott:

– Bizonyára tart tőlem. Talán fél is, mert élő tanúja vagyok egykori basáskodásának. Egy biztos: neki és a hasonszőrűeknek befellegzett!

Akkor is ekképpen terelgette, formálgatta szép reményekre jogosító gondolatait, amikor egy pénteki napon őt és kollégáit a főnök titkár-nője figyelmeztette:

– Amennyiben nincs más elfoglaltságuk a nap végére, úgy tiszteljük meg főnökünket: szeretettel invitál mindenkit születésnapja alkalmából egy korty italra a vörös... azaz a volt vörös terembe.

– Nocsak! – örvendezett Váró Pál. – Búcsúzni akar, vagy eljátssza a kollektívát szerető apuka szerepét? Késő! A ti vonatotok elment!

Első gondolata az volt: nem fogadja el a meghívást, nem tiszteli meg a jelenlétével, nem iszik az egészségére. Aztán úgy döntött, ott lesz, közelről akarja látni a slepp, kegyeltek, a volt párszervezeti titkár, a bizalmi végőráját.

– Vége lesz ennek a pazarlásnak is! – pásztázta végig Pál a lukulluszi lakoma terítékét. – Számon kérjük tőletek a dözsöléseket!

Elhangzottak a szokásos köszöntők, a tapssal fűszerezett méltatások, majd a főnök kért szót:

– Kedves barátaim! – kezdte dagadó pátosszal. – Köszönöm, hogy megtisztelnék jelenlétükkel, jókívánságaikkal. Nagy öröm számomra, hogy együtt lehetünk, mert érzem-látom: családias a hangulat, mint eddig is hétköznapijainkban, és remélem, ilyen lesz még sokáig...

– Mi fene?! – morfondírozott Pál –, csak nem maradni akar? Mit gondolnak ott fenn, meddig szándékoznak még cucliztatni?! Hiszen tudniuk kell: sose volt jó szakember, mindenkor és mindenhová a piros könyvecskéje volt a belépő és tartózkodási engedély!

– Van még néhány évem a megérdemelt nyugdíjig – folytatta az ünnepelt. – Remélem, sőt biztos vagyok benne: ilyen hangulatban és egymás iránti tiszteletben fogjuk eltölteni ezt az időt a munka frontján.

Igenlő morgás és taps nyomósította a főnök véleményét.

– Hát ez tényleg maradni akar! Csakhogy ez édeskevény, nem a te döntéseden múlik. Menni fogsz, ez a változások törvényszerűsége, még örülhetsz, ha nem visznek – csörlözte gondolatfüzéreit Váró Pál.

– Merőben más, új stílusban fogjuk végezni munkánkat: ez a változó kor következménye! Számüzni fogjuk mindennapjainkból a nagy- és aktuálpolitikát, kizárólag a ránk bízott szakmunkára fogunk összpontosítani! – emelte fel hangját az ünnepelt.

– Te kaméleon, te szélkakas! – mormolta hang nélkül Pál.

– Most pedig – formált nagy ívet pezsgőspoharával a főnök – ürítsük poharunkat egymás egészségére, a jövőnkre, és hagyjuk a napi gondokat, beszéljünk kedvteléseinkről!

– Helyes, helyes! – volt az egyöntetű reflexió, majd a volt párttitkár szólóban folytatta: – Főnök elvtárs, bocsánat: főnök úr, beszéljen a kutyusairól, mert ön közismerten kutyabarát!

– Hát igen! – vetett hálás pillantást a főnök. – Mindig is kedveltem az ebeket, ezeket a hűséges, szolgálalkú négylábúakat. Volt, van is belőlük több példány.

Az egyik, a legöregebb, Józsi névre hallgat. Amolyan tudálékos, nagy, lomha állat, valamikor hollófekete bundája volt, mára már erősen kopott szőrzetű. Évekkel ezelőtt az udvar mindenesének képzelte magát, minden lében tolakodó kanál, akarnok természetű volt, ám ma már alig vakkant néha-néha, a többi eb kutyába sem veszi.

Hasonló a Pista nevű is. Valamikor ő is hatalmas termetű volt, de ma már csak árnyéka önmagának. Évekig peckesen járt-kelt az udvaron, szüntelenül hergelte a többi ebet, megugatott minden útjába kerülő élő-élettelen, és képes volt órákig bámulni magát a bejárati ajtó tükrében. Még egy ideig megtartom, mert a falkához tartozik, habár kutyatársai már alig ismerik meg, igaz, nem is keresik.

– De érdekes! – tapsoltak a nyalászok, ám a főnök megállíthatatlannul folytatta:

– Ezek közé a nagy kutyák közé keveredett két kis öleb is: az egyik, amelyik korábban került a családba, és gyakran változtatgatta nevét, amolyan kékbe játszó bundás vakarcs, úgy viselkedik, mintha őérte lenne az egész kutyavilág, sokszínű, ha meg akarja nyerni valamelyik ebtársát, csontot vet neki. Most Jani névre hallgat.

A másik ifjú családtag hófehér szőrzetű, de alatta vézna kis testtápnítható. Gyakran vakkant, beleüti az orrát a nagy kutyák dolgába, vagy éppen nyüszít. Ha meg veszélyt szimatol, négykézláb csúszik, azt a kezét nyalja, amelyik a csontot tartja.

Az ügyeletes kétlábúak hangos tetszésnyilvánítással honorálták a főnök jópofaságát, ő meg, elkönyelve népszerűségének újabb hullámvérését, folytatta:

– A legtalányosabb szerzeményem – úgy mondják, fajtiszta magyar – fülétől farkáig egyszínű. Azóta van a családban, mióta összeállt a csapat, de nem lehet neki parancsolni, mert idomíthatatlan, válogatós, a talált eledel sosem teszik neki, és ezt minden esetben hangos morogással ki is nyilvánítja. De el kell ismerni: nagyon okos állat, úgy tapasztalom: irigylik is a többiek. Ő a Viki. Minden jel arra utal, hogy hamarosan ő lesz az úr a háznál, habár ezt nem minden társa szeretné.

Újra felcsattant a taps, helyel-közzel borgőzös véleménynyilvánítással körítve:

– Milyen megnyerő a mi főnökünk! Milyen őszinte! Bár sose menne nyugdíjba!

És ekkor Váró Pálnál betelt a pohár, a főnökre nyilazta szúrós tekintetét:

– Mondja csak, főnök, vagyis kutyatartó elvtárs! Volt-e vagy van-e önnek más színű mondjuk: veres kutyája, és ha igen, hogy viselkedik?

Melyikük a gazda az udvaron, a kutyavilágban, melyik nyalja a másik mancsát?

...Nem érte meg munkahelyén a főnök következő születésnapját: leoldották a pórázt a nyakáról, azaz a meddőn virágzó demokráciára jellemző fogalmazással élve: kiakolbólitották állásából.

Manapság, ha néha-néha szóba kerül, azt beszélik: nincs munkahelye, gazdag emberek kutyáit sétáltatja, amiért odavetnek neki egy kis aprópénzt, abból próbál megélni. Gyakran eszébe jut az intelem a Prédikátor Könyvéből: „Ne légy felettébb igaz, és felettébb ne bölcselkedjél; miért keresnél magadnak veszedelmet?”

KETTÓS „ÜNNEP”

Évente kétszer látták együtt őket: az anyát és fiát. Január utolsó és május első szombatján – pedig nem volt semmiféle egyházi ünnep – a lehető legszebben felöltözve ott voltak a templomban. Már amikor a templom felé haladtak, a szembejövők vagy a házak előtt ácsorgó emberek megfordultak utánuk, mert az utóbbi időben nem lehetett látni a fiút; ahogy leszerelt a katonaságtól, valamelyik városi gyárban dolgozott, ott is ragadt, csak erre a két napra jött haza, de ezekre mindig: akár esett, akár fűjt. Pedig jólesett volna többször is látni – ezt a falu lányai mondogatták kuncogva egymásnak – mert olyan deli-szép leány volt, hogy nem találni párját.

Az anyja pont a fiú ellentéte: egyenesen rút volt.

Mondogatták is egymás közt az emberek: „ott megy a tűz meg a víz”.

A templomban leghátul ültek, ugyanabban a padban, ami feltűnően szokatlan volt, hiszen a férfiak és a nők hagyományosan külön pad-sorokban foglaltak helyet. Nem csoda, ha távolabbra húzódtak tőlük, mindig akadt üres hely mellettük.

Az istentisztelet alatt az emberek a pap ígéire se figyeltek, hátrafelé nézelődve inkább rajtuk legeltették a szemüket. Az idősebbek számtalanszor elmondták egymásnak, amit úgyis tudtak vagy sejtettek, a fiatalabbaknak meg mint újdonságot mesélték. A templomból ők mentek ki először, a többiek megvárták, hogy elhaladjanak, csak azután mentek ki a templomkertbe, hogy utánuk bámulva susmogjanak.

...Az anya szülei amolyan közép-gazdagok voltak; mire a lányok, Annus felcseperedett, a hozomány is együtt volt, bármelyik legény jól

járt volna vele, annál is inkább, mert egy félholdnyi gyümölcsös is volt a hozományban, de mégsem tolongtak érte a házasulandók, hiszen szegény Annus valahol a sor végén állhatott, amikor a teremő a szépséget osztogatta.

Úgy is maradt, pártában: egyre ritkábban járt bálokba, barátnői is elmaradtak, ha meg lagziba hívták a családot, az anyja, apja ment, ő nem.

Vénlány lett belőle.

Úgy húsz-huszonöt évvel ezelőtt, egy májusi napon valamiért a városba kellett mennie. Akkoriban még nem jártak buszok, hát kiállt a falu szélére, ahol az utazni akarók állígtatták az olykor-olykor elhaladó teherkocsikat. Végül jött is egy fával megpakolt autó, megállt, a sofőr felvette.

Eltelt vagy három nap, amikor a faluban azt kezdték suttozni, hogy Annus a kórházban van, mert annak a bizonyos kocsinak a vezetője megállította a masináját az erdő szélén, kicsalta vagy kivitte Annust a közeli fák közé és ott megerőszakolta. A megesett lány apja szólt a falu bírójának, az meg a városi rendőrségre irányította, ahol az feljelentést tett.

Egy idő után elfogták a sofőrt, aki – azt mondják – váltig tagadta, hogy bármit is csinált volna, de Annus – amikor szembesítették a rendőrségen – felismerte a férfit. Le is tartóztatták a gyanúsítottat, el akarták ítélni, merthogy a lilimotprás főbenjáró bűn; kinézett neki jó pár év.

Többször is idézték Annust a tárgyalásra, de nem ment; hol nem volt mivel, hol későn szóltak, de lehet, hogy szégyellte is magát.

Aztán mégiscsak felment a városba. Az ügyvéd, mert azt is kirendeltek mellé, elvitte a kórházba, hogy vizsgálják meg még egyszer. Megvizsgálták, az orvos megállapította, hogy áldott állapotban van. Mondták neki, hogy elveszik a gyereket, de ő hallani se akart róla. Kapott egy hivatalos írást is, hogy akkor eshetett teherbe, amikor az az eset történt.

A tárgyalás nagyon rövid volt, mert Annus kijelentette, hogy nem ismeri a gyanúsítottat, nem is látta soha. Mondták neki, hogy nem lehet az, hiszen azelőtt már felismerte, meg hogy hamis tanúzásért őt

ültetik le, de ő csak állította, hogy az másvalaki volt, ezzel az emberrel nem találkozott világeletében, és nem is akar ő senkitől semmit, ereszték el azt az embert meg őt is

Annus kapott feltételesen egy évet. Hazaengedték.

Mire gömbölyödni kezdett a hasa, lassan beállt az ősz, majd a tél is, úgyhogy nem járkált kinn a faluban, meg aztán nem is nagyon törődtek vele.

A következő év januárjának utolsó szombatján adott életet egy fiúgyereknek. Fel is nevelte becsületben.

Ahogy cseperedett a fiú, úgy kezdett az anyjával a templomba járni, de csak kétszer évente, azokon a bizonyos napokon. Azt is kiszámolták a falubeliek, hogy január végén van a fiú születésnapja, de sehogyse értették a májusi napot.

A fiatalabbja rájött, mondogatták is egymásnak:

Na, hát csak le kell számítani kilenc hónapot, akkor állt meg a kocsi az erdő mellett. Annus csak tudja, hogy mit „ünnepel”.

Voltak, akik nem mosolyogtak, mikor ezt hallották...

A ZSEBÓRA

A reggeli és az esti nagyvizit a váróteremben kezdődött. A kórterem ilyen megnevezését az osztály személyzete sem tartotta illendőnek, kizárólag a belső kommunikációban használták. A reménytelen betegek szobáját jelentette, amelyben negyedik hete egyetlen daganatos beteg, Viktor bácsi feküdt, akit senki sem a vezetéknevén vagy iktatott számán szólított, hanem a keresztnévén, talán azért is, mert a név győzelmet jelent.

– Akinek ez a neve, az legyőz minden kórt, egészséges lesz, sokáig fog élni! – mondták neki kedveskedő élcelődéssel és biztatással. Viktor bácsi mosolyt erőltetett mélyszántásokkal barázdált arcára, miközben azonos stílusban reagált:

– Ez természetes, csak nem fogom meghazudtolni keresztnévemet, tisztelt orvosaimat, a kedves személyzetet?!

Pedig tisztában volt az állapotával, a prognózissal, csakis az idő volt kérdőjeles.

– Doktor úr – fordult a távozni készülő kezelőorvos felé – amint lesz egy kis ideje, jöjjön vissza hozzám, mondani szeretnék valamit.

– Mondja csak most, Viktor bácsi, hallgatom!

– Nem, most nem. Kérem, látogasson be később, de ha lehet, még ma – mondta érezhető hangsúllyal.

– Éjszakai ügyeletben leszek, igyekszem időt szakítani magára, jó?

Az esti órákban, kötelességei elvégzését követően betartotta ígéretét, visszatért Viktor bácsihoz, aki látható örömmel fogadta.

– Bizalommal fordulok az én kezelő orvosomhoz, de nemcsak mint kitűnő szakorvoshoz, hanem elsősorban az emberhez, akiben maradéktalanul megbízok, azt is mondhatnám, mint gyermekemhez, amennyiben persze a doktor úr nincs ellene.

– Ahogy óhajtja, Viktor bácsi, nem vagyok ellene, nincs kifogásom!
– Köszönöm, igyekszem visszafogott lenni, mert szűken mérve mindkettőnk ideje. Fogadja el ezt tőlem, de nem fizetségként – emelte ki kezét takarója alól, tenyerében egy zsebórával.

– Megtisztel, Viktor bácsi, de nem fogadhatom el, és nem is értem ezt a gesztust.

– Ne értsen félre, doktor úr! Nem fizetni akarok, már csak azért se, mert ennek az órának az ára meg se közelíti a velem való törődés, a kezelés, az ápolás értékét. Ennek az órának – kortyolt néhányat a kért vízből – története van; értékmérceje a múltja, éppen ezért nem szabad magammal vinni a másvilágra. Arra méltó emberre, önre szeretném bízni.

– Kitüntető a bizalma, de mi az a múlt, ami az órához köthető?

– Nézze csak – adta a kezébe –, ez egy egyszerű, mármint nem nemesfémből készült örökjáró. Egykor anyai nagyapámé volt, aki a gazdasági krízis éveiben megjárta Amerikát, és vagy ott, vagy útban hazafelé vehette. Mindig is irigykedve, de nagy élvezettel nézegettük a számunkra akkor még ismeretlen szerkezetet, valahányszor – néhanéha – nagypapa megengedte, hogy a kezünkbe vegyük...

Mivel a hangja elgyöngült, az orvos megjegyezte:

– Pihenjen, Viktor bácsi. Holnap is nap, találkozunk és folytatja.

– Nem, nem vagyok biztos abban, hogy lesz még holnapom vagy holnaputánom. Hadd mondjam végig most! Szóval, az órát a legidősebb unoka, az unokatestvérem örökölte, aki már legénytollazattal büszkélkedhetett, de inkább azzal, hogy tanítóképzőben készült jövődöbéli hivatására, a tanítói pályára, amire büszke volt az egész család. Én a természet szerelmese és tisztelője, erdész lettem, végigjártam a szaklétrát, részlegvezetőként kezdtem a Keleti-Kárpátok egyik legnagyobb erdészetében. Idővel anyagilag is megszilárdulva már a nőülést tervezgettem, hisz voltam én is valamikor szerelmes, de közbeszólt a történelem: a sátán béklyót vetett a békére, kitört a háború, engem is angyalbőrbe bújtatott a kényszer...

– Otthonomhoz és munkahelyemhez közelre vezényeltek, a Kárpátok hegyeibe, ahol az Árpád-vonalat építettük s ott is estem fogságba anélkül, hogy egyszer is használtam volna a fegyveremet. Az Árpád-vonal egy hatalmas, használaton kívülre került hadászati emlékmű lett... Nem fáradt, doktor úr, nem untatom még?

– Folytassa csak, Viktor bácsi...

– Az oroszok áttértek bennünket, az egyre sokasodó fogoly-csapatot a Kárpátokon. Napokig vonszoltuk magunkat étlen-szomjan, jártányi erejüket is elveszítő bajtársaink közül sokat ott helyben agyonlőttek...

Elhallgatott, lecsukta a szemét, mintha el akarna rejtőzni a súlyos emlékek elől, majd egy halk sóhajt követően folytatta:

– Szambor, egy Kárpátokon-túli városka alatt hatalmas táborba tereltek, ahol félájult rúgásokra ébredtünk, hogy lökdösve káromkodásokkal körítve a tábor közepére hajtsanak a részeg gépfegyveres öőrök, ahol egy őrnagy szólott hozzánk:

– Aki tud akár csak néhány szót oroszul, lépjen előre!

Mielőtt a lehetséges következményekre gondoltam volna, kiléptem a sorból, mert ha oroszul nem is, de ruszinul megtanultam beosztott munkásaimtól, a ruszin favágóktól és tutajosoktól.

– Hozzám! – intett az őrnagy. – Az eléd vezetett foglyokhoz csak egy kérdésed lesz: milyen nemzetiségű vagy? Értetted?!

– Értettem.

Asztalt hoztak, két írnok ült mögé, én előttük állva fogadtam az öőrök által kísért fogolytársakat, mindegyiktől megkérdeztem, amit az őrnagy parancsolt, aki egyébként eleinte árgus szemmel figyelte a történeteket, majd el-eltűnt, hogy egyre ittasabban térjen vissza.

Aki magyarnak vallotta magát, jobbra parancsolták, a többieket – szlovákokat, ruszinokat, cseheket – balra. Utóbbiaknak megengedték, hogy leüljenek a csupasz földre, sőt, egy idő múlva vizet és kenyeret kaptak. A magyarokat vigyázzállásba kényszerítették, míg folyt a válogatás.

A szelektáltak sorsa ismert: a szlovákokat hazaengedték, míg a magyarokat pokoljárásra kényszerítették Szibéria emberfaló bugyraiban, ahonnan vajmi kevesen térhettek haza sok-sok szenvedés után.

– Most már tényleg pihennie kellene – szakította meg az orvos nyomatékosan, de a beteg folytatta:

– Mikor a sokadik foglyot vezették elem, földbe gyökerezett a lábam: az unokatestvérem volt, akit inkább ösztönösen, mint tudatosan ismertem fel, hiszen szédelgett, sántított, sovány volt, a fején hatalmas turbánkötés éktelenkedett, ami csakis azért nem csúszott le, mert a

rászáradt vér a koponyájához betonozta, láthatóan meggyötört testén cafatokban lógott az egyenruha, de volt a tekintetében valami zsarát, lefojtott tűz, ami csak lehetőségre, parancsra várt, hogy újralobbanjon. Azt tudtam, hogy karpaszományosként szolgált és harcolt valahol a Don-kanyarban, ahonnan utolsó levelét küldte, de több hír, legalábbis az addigi találkozásig nem érkezett róla. Úgy tűnt, ő is felismert engem, mert torz mosolyt küldött felém, mikor közel lépve odasúgtam neki:

– Nehogy magyarnak mondd magadat, mert elvisznek! Legyél inkább szlovák...

Rám emelte a tekintetét, és felém nyújtotta ezt az órát:

– Vidd haza, hogy emlékeztessen rám!

Majd az őrnagy felé fordulva felkiáltott:

– Magyar vagyok, magyarként halok meg! – és elindult jobbra a bajtársai felé.

Az őrnagy figyelmét nem kerülte el a jelenet, rám rivallt:

– Mit pofáztál azzal a szeméttel és mit adott neked? Azonnal add ide!

Miután átnyújtottam az órát, nézegetve megforgatta, majd újra rám szólt:

– Ez meg mi a fene?

Mondtam, hogy óra.

– Ne hazudj, mert falhoz állítalak! Milyen óra ez, hiszen nincs rajta szíj, nem lehet karon hordani?!

– Zsebóra – magyaráztam megkönnyebbülten, mert nem érdekelte unokatestvérem, csak az óra. – Adja ide, felnyitom, látni fogja...

Átadta. A fedél felnyitása nehezen sikerült, mert horpadás volt rajta, ami deformálta. Aztán az őrnagy megint csak forgatta, a füléhez emelte.

– Nem működik. Ezek itt körben miféle kaparások?

– Római számok...

– Miért nem normális számok vannak rajta? És még zseb is kell hozzá! – szakadt ki a torkából valamiféle kacaj. – Kinek kell az ilyen úgynevezett óra?! Ezek az igazi órák! – húzta fel zubbonya kezelőjét és tette láthatóvá mindkét alkarján a karórákat. – Ezt a szart meg neked adom – dobta felém a zseborát –, emlékeztessen a jó szívemre, ha hazakerülsz ruszin társaiddal együtt!

Az őrnagy nyilván eldöntötte: ha beszélem a nyelvet, csakis ruszin lehetek.

Úgy történt, ahogy mondta: a háború befejeztével hazaengedtek, unokabátyámat azonban hiába vártuk, soha nem tért haza, valahol a végtelen Szibéria fagyos földjében alussza örök álmát.

Nekem a mai napig lelkiismeret-furdalásom van, mert akkor ott nem segíthettem rajta...

– Nem kell vádolnia magát – próbálkozott megnyugtatóssal az orvos –, mert az akkori körülmények, a háborús hangulat, a muszkák bosszúvágya, kegyetlensége kizárta a segítségnyújtás lehetőségét.

– De miért nem hallgatott rám? Talán nem voltam meggyőző vagy érélyes, mikor kértem, mikor figyelmeztettem? Vagy árulónak vélt engem, mivel tolmácsoltam? Soha nem tudtam megnyugtató választ adni magamnak ezekre a kérdésekre... Az órára nagyon vigyáztam, valami mágikus erővel ragaszkodtam hozzá. Nem mutattam meg senkinek, nem is javítottam. Életemet agglegényként éltem, eltemettem szeretteimet, barátaimat. Telt-múlt az idő, fakultak az emlékek, de hogy ez a történet kerek egész legyen, arról unokabátyám valamikori katonatársa tett, akivel együtt élték túl a Don-kanyar poklát. Miután átjárhatóbbak lettek az államhatárok, felkeresett engem, sokat mesélt háborús megpróbáltatásairól. Mikor elővettem a zsebórát és megmutattam neki, vegyes érzelmekkel vette a kezébe, és belelapozott a múlt történéseinek képzeletbeli könyvébe.

– Ezt a horpadást az óra fedőlapján orosz golyó ütötte. Egy éjszaka felderítésre indultunk, mikor a zubbonya felső zsebébe süllyesztette, nehogy kuszás közben elveszítse. Épp egy orosz előőrsöt akartunk foglyul ejteni, amikor hosszú sorozatot lőttek ránk, és egy golyó a szíve fölötti órát találta telibe; így menekült meg akkor a biztos haláltól...

Az ablak mögött egy ideig kíváncsiskodó hold már nyugovóra készült, az osztály folyosóján pedig megszapordtak a serénykedő személyzet léptei.

– Fogadja el tőlem, tőlünk... – szorította meg Viktor bácsi gyengéden az orvos kezét, amikor beletette az órát. – Javíttassa meg, hátha életre kel, hogy végezze kötelességét, számlálja a végtelen idő perceit, óráit és emlékeztessen azokra, akik már nem hallhatják a ketyegését.

JANIKA

Az öreg Zsiguli lámpáinak fénycsóvái ritmikusan követték az autó csetlését-botlását: bele-belepillantottak az út tátongó sebeinek mélyébe, rácsodálkoztak az utcaszegélyen mélázó szemétkupacokra, megsimogatták az aszfalt-mozaikokat, végigpásztázták a házak falait, megérintették az alvó lócákat, megijesztettek egy-egy vadászó macskát, akik csodálkozó tekintettel fordultak a fény felé, hogy utána sietve eltűnjenek a sötétben.

Az út menti fák árnyéka meghosszabbodott, de a koronáik nem vettek tudomást az alattuk történetekről, tovább aludták álmukat.

Az utca, mint az egész városka, már-már néptelen volt, csak egy-egy késői járókelőt vélt felfedezni, akik a padka szélére húzódtak, vagy beleolvadtak a fák árnyékába, hogy utat adjanak.

Az úttest minősíthetetlen burkolata, az ismerős, közelgő kanyar, és a mögötte csapdaszerűen tátongó sötétség lassításra készítette.

– Egy, kettő, három ... – számolt gondolatban –, utána újra gázt adhatok, mert enyhe emelkedő következik sóhajtásnyi jobb kanyarral.

Abban a pillanatban, mikor az ívet lesarlózva egyesbe ért és gyorsulásra készítette kocsiját, a szemközti jegenyefa árnyék-törzse hirtelen kettévált, és egyik fele az autó elé zuhant.

Reflex-szerűen nyomta tövig a fékpedált, de a mozdulat a pillanat egy töredékével késett: az autó első és hátsó kerekei már átgördültek valamin, majd sivító-nyöszörgéssel megpördült, az árokba csúszott, orrát a partba fúrva megállt, s abban a pillanatban fülsértő jajveszékelésbe kezdett a duda.

Meleg erecske csordult alá a homlokán, előntötte bal szemét, majd sós-kesernyős ízzel a szájába tolakodott. A kilincs nem engedelmeske-

dett, ezért többször nekifeszítette vállát az ajtónak, ami végül reccsenve kifordult, miközben az ablaküveg szilánkjai az árok fenekére szóródtak.

Kiszállt, de rögtön visszafordult, rácsapott néhányszor a kormánykerékre, hogy elnémítsa az elmét, fület sértő vijjogást, ám csak annyit ért el, hogy az átment rekedt nyöszörgésbe.

Kimászott a vizesárokból, visszafelé indult és néhány lépés után belebotlott az imént eléje zuhanó árnyék testébe. Térdre ereszkedve kitapintotta a csuklóját, kereste a pulzust, de nem észlelte: a megemelt kéz ernyedten hullott vissza. Kitapogatta a nyakat, azon is mozdulatlanok voltak az erek. Ujjai a fejtetőn meleg-nedves tincseket érzéltek, alattuk csontszilánkokat.

– A kerekék a fején mentek át, azonnal beállt a halál! – villant át agyán a felismerés.

A környező házak ablakai megnyitották pilláikat, fények erőszakolták magukat a sötétségbe, alakok közeledtek, kézilámpák fénycsóvái erősödtek közelegve, sercegő gyufaszálak lobbantak, miközben szófoszlányok hatoltak dobhártyájáig:

„...száguldanak ... gyilkos ... ártatlan ... isznak ... börtön ...”

Erős kezek markoltak harapófogóként a vállába, felemelték.

–Te gané! Innen nem lögsz meg! Legszívesebben agyonütnélek, de úgyis megkapod a magadét!...

A lámpa fénye idegesen ugrálva a szemébe csapott, rövid ideig megtelepedett arcán, majd leszállva megvilágította a halott arcát.

Megismerte! Janika volt, ő feküdt élettelenül az utcán: véresen, maszatosan.

Úgy hat éve ismerkedett meg vele, mikor alorvosként kezdte pályáját, azon a napon, mikor először lépte át a kórterem küszöbét, Janika már ott volt. Később tudta meg, hogy jöttéig már mindegyik kollégája kezelte s neki, mint gólya-orvosnak kötelességszerűen „kijárt” a fiatal beteggel való törődés, ami hiábavaló próbálkozásnak bizonyult, mert nem lehetett kikezelni.

Janika „kapott” gyerek volt, leányanya hozta a világra, mostoha, otthoni körülmények között, segítség nélkül, kínok közepette. Csak napok multával szállították kórházba, ahol agyvérzést állapítottak meg az újszülöttnél. Életben maradt, de testileg, szellemileg fogyatékos,

visszamaradt lett. Iskolába nem járt, mi több: a kisegítőből is eltáncolták, rokkantnak nyilvánították. Dacosan ellenálló agya elraktározott pár fogalmat, ami éppen annyira volt elég, hogy a vegetálás szintjén, reflex-szerűen eligazodjon leszűkült világában.

Szignifikánsan visszatérő paciense lett az osztálynak, télen szánalomból szinte törvényszerűen felvételt nyert. Nemcsak az osztály, hanem az egész kórház mindenese volt: besegített a takarításokban, havat lapátolt, eljárt a gazdasági udvarba, hozott, vitt bárkinek bármit.

Nem zavart, nem ártott senkinek.

A találkozásuk utáni hetekben-hónapokban vehemensen foglalkozott vele: naponta vizsgálta, új szavakat, fogalmakat próbált ellenőrizni szűrősejtjeibe plántálni, gazdagítani mozgástere paramétereit; ilyenkor el-elkapta idősebb kollégái mosolyát.

Őszintén sajnálta. A születésnapján, ünnepnapokon, vagy csak úgy édességeket, gyümölcsöket hozott neki szép szavak kíséretében, amiket Janika torz mosollyal fogadott, és egyre inkább ragaszkodott hozzá, s ennek a kialakult viszonynak az lett a hozadéka, hogy évente az ő kórtermének „albérlője” lett.

Az előző év télen megnősült, kollegináját vette nőül. Azóta együtt jártak munkába. Ettől az eseménytől számítva megváltozott Janika viselkedése: már nem várta reggelenként a parkolóban, üdvözlésként nem mosolygott felé, nem fogadta el ajándékait, oda se fordult, ha foglalkozni akart vele, órákig feküdt az ágyán, mozdulatlanul bámulva a mennyezetet.

Egyszer vidult fel, mikor az anyja eljött érte, hogy hazavigye.

Eltelt a tavasz, nyár, nem találkoztak, csak most, ilyen tragikus körülmények közepette.

...Motorok zúgása, fények izmosodása zökkentette vissza a jelenbe – megérkeztek a rendőrök. Beültették az egyik autóba és a kórházba vitték, ahol ellátták sebeit, megszondázták, vért vettek tőle. Az alkoholpróba negatív volt. Majd a közlekedésrendészetre hajtottak vele, ahol hosszasan és részletesen kikérdezték, jegyzőkönyvet írtak, bevonták igazolványait, másnapig hazaengedték.

Beesett szemekkel, nehéz szívvel ment a rendőrségre. Tudatták vele, hogy az alapos helyszíni szemle és a körülmények tanulmányo-

zása eredményeként nem találták vétkesnek, de kiróttak rá pénzbeli bírságot és egy évre bevonták a jogosítványát.

Gépiesen indult volna a kijárat felé, mikor a rendőrtiszt megállította:

— Itt volt az édesanyja. Tegnap nem találkozhattak, mert nem volt otthon, takarított a munkahelyén. Nem okolja magát, szépen, illedelmesen beszélt magáról... Arról beszélt, hogy a fia mindig nagyon várta a telet, különösen az utóbbi években. A kórházból mindig kissé lehangoltan, de megerősödve tért haza. Az utóbbi időben azonban megváltozott, örült, mikor hazavitte. Otthon aztán egész más lett: magába roskadva üldögélt, nem akart csinálni semmit, enni is éppen csak valamicskéket evett. Délutánonként kiült a ház előtti padkára és késő estig csak az arra elhaladó autókat bámulta. Ahogy teltek a napok, egyre izgatottabb lett, nem lehetett a házban tartani. Órákig állt kinn a fának támaszkodva és a fejét forgatva a le-fel rohanó kocsik után. És aztán tegnap este... de ezt maga is tudja...

Arasznyi csend után folytatta, mintha csak magától kérdezné:

– Vajon miért tette? Sosem fogjuk megtudni...

Ő érezte, tudta a választ.

AZ ELMARADT SAKKPARTI

Áttelepülése óta félévenként hazalátogat szülővárosába, s egy teljes hetet tölt el unokája családjánál. Mindig szeretettel fogadják, figyelmes-ségükből arra is futja, hogy összegyűjtsék számára a megyei magyar lapokat: legyen miből tájékozódnia, kitölteni a távollét okozta információhiányt. Mindezt azért, mert tudják: a határon túl lakik, de itthon él, s minden érdekli, ami itthon történik.

Szombaton érkezik, a nap hátralévő részét a családdal tölti el. Másnap reggel a szokottnál később ébred, mert az esti elalvás előtt, lámpaoltás után óráig hallgatja a Tisza csacsogását; a folyó ugyanis unokája házatól harminc méterre igyekszik a Kárpátok öleléséből a rónaság felé, miközben habjai és tarajai szüntelenül cseverésznek, s ebből a csevelyből többet tud meg a távoli és a közelmúltról, mint bármelyik rádió- vagy tévécsatornából.

Vasárnap délelőtt a városka temetőjébe megy, virágot visz felmenői és barátai sírjára; imádkozik, emlékezik. Útban visszafelé ismerősökkel találkozik és beszélget, lélekmelengető gondolatokat cserél velük. A bőséges ebédet követő, órácskányi szundítás után istentiszteletre megy, hálát adni a Teremtőnek, aki újra hazavezérelte. Templom után megvárja a tiszteletest, együtt mennek az új parókia könyvtárába, ahol régi szokásukhoz híven sakktáblához ülnek. A szellemi csetepaté közben természetesen beszélgetnek. Egy ilyen alkalomkor sikerül meglepnie a tiszteletest.

– Legutóbb – mondja, mialatt csatasorba állítja a figurákat – olyasmit láttam a temetőben, ami nem jellemző évszázados szokásainkra, s ezért nem hagy nyugton.

A tiszteletes szemében érdeklődés fénye csillan.

– Mi volt az? – kérdezi.

– A második sorban, amelyik egykori esperes urunk emlékhelyétől indult, egy oda nem illő, vagyis szokatlan fejfát láttam, amelynek felirata ez: Nágya Boriszova, 1956–1996, A. B. F. R. A. Szláv, pontosabban orosz név, a mi betűinkkel, a mi magyar, református temetőnkben... Miért? Hiszen ott a keleti rész, ahová a görög katolikusok és az ortodoxok temetkeznek...

A tiszteletes nyitni készül, de a keze visszavonul a figurák csapata felől.

– Oda az orosz asszonyt temettük – mondja, majd kissé emeltebb, de rendkívül barátságos hangon megismétli: – a mi orosz asszonyunkat...

– ??

– Hogy megértse a történetet, a távoli múlt felidezésével kell kezdenem – kortyol üdítőjébe a tiszteletes.

– Nágya asszony tényleg orosz volt, a Volgán túlról származott. A kilencvenes évek elején félénken bekopogott hozzám, ide a parókiára... Máig pontosan emlékszem törekeny alkatára és szegényes, de tiszta öltözkéire. És persze a szavaira, mert sűrű bocsánatkérés közepette azt kérdezte, megengedem-e, hogy jelen legyen a mi istentiszteleteinken. Mielőtt válaszolhattam volna, elmondta előttem – ha törve is – magyarul a Miatyánkot. Természetesen igent mondtam, aminek nagyon megörült, és beszélni kezdett, egyre folyékonyabban, kivált, amikor arra biztattam, használja az anyanyelvét, hiszen értem és beszélem azt is.

– Bátyuskának szólított, s még inkább megeredt a szava. Sokat megtudtam róla és családjáról. Elmondta, hogy ő pravoszláv vallású. Ebben a hitben született, ebben nevelték. Három évvel azelőtt érkeztek erre a vidékre, a mi városunkba. Az ura hivatásos katona, továbbszolgáló tisztes volt a határőröknél. Pontosán három éve maradt a szolgálatból, amikor ide irányították. Persze, jött vele a felesége is. Addig csak térképen látták Kárpátalját, de tudták, hogy itt is van államhatár. Örültek, hogy ide vezényelték, hiszen szolgálati éveik vége felé a tisztek is igyekeztek ide helyeztetni magukat, mert civilként itt maradhattak, ahol sokkal jobb az élet, mint bárhol másutt az Unióban; de féltek is az itt élő magyaroktól... Főleg Nágya asszony, különösen akkor, amikor –

szolgálat utolsó évében – az ura meghalt. A májával volt baj, mert hát – így mondta Nágya is – az orosz ember szenvedélye a vodka...

– Nem tudta, mi lesz vele: a szolgálati lakásban nem maradhatott, haza a Volgán túlra se mehetett, hiszen ott már senkije nem volt – egyedül maradt... A határőrsparancsnok segítségével végül szobakonyhás lakást kapott az egyik tömbház ötödik emeletén. Megnyugodhatott volna, de a szomszédjai mind magyarok voltak, s ő tartott tőlük...

– Miért? Volt rá oka?

– Akkor még nem tudtam, erről később beszélt. Hogy némi derűvel tegyem elviselhetőbbé aggodalmait, tréfásan megjegyeztem: de ugye nincsen szarvuk a szomszédjainak...

Aztán mosolyogva újságolta, hogy hamar összebarátkoztak vele a szomszédjai, sőt, a tömbház minden lakója; nem éreztették vele, hogy orosz származása miatt bűnhődni kellene a múltért. Sőt, ünnepnapokon vendégségbe hívták magukhoz, s olyan finomságokkal kínálták, amilyeneket ő azelőtt sose evett. Különösen ízletesek voltak a húsvéti és a karácsonyi sütemények. Aztán magukkal hívták a templomba is, ide, a reformátusba. Nehezen bár, de rászánta magát. Igaz, nem értett semmit az ígehirdetésből, mégis boldog volt, mert az emberek itt is barátságosan fogadták, nem nézték ki maguk közül. Később már egyedül is eljárt a templomba, a karzaton ülve imádkozott. Volt, aki feléje nyújtotta az énekeskönyvet, de nem fogadta el, hisz nem tudott olvasni magyarul, no meg ő a saját imáikat mormolta magában. Többször látam őt a karzaton, s nem tagadom, kezdetben furcsálltam a jelenlétét, de később megszoktam. Idővel eljött a temetőbe is. Ott volt, amikor a sztálini lágereken elpusztult testvéreink lelki üdvösségéért imádkoztunk, és akkor is, amikor kopjafát állítottunk az '56-ban hősi halált halt anyaországi testvéreink emlékére. Bizony, némelyek ekkor nehezményezték a jelenlétét...

A sakktábla katonás rendben felsorakoztatott figurái tétlenül állnak a helyükön. A tiszteletes rövid merengés után folytatja:

– '96 őszén a járási kórház sebészeti osztályának főorvosa telefonon jelezte: egyik betege, Nágya Boriszova nevű idősebb hölgy arra kér, hogy látogassam meg, valami nagyon fontosat szeretne elmondani. A doktor hozzátette: siessek, mert a betegnek nem sok ideje van hátra...

Fontosnak tartottam, hogy még aznap elmenjek hozzá, s nem csak kötelességből: azért is, mert azelőtti utolsó találkozásunkkor úgy tűnt, mintha elhallgatott volna valamit. Reméltem, hogy most akarja elmondani. Sejtésem beigazolódott, mert amikor csont-sovány kezét felém nyújtva megköszönte óhajának teljesítését, bevallotta: a múltkor nem akarta tovább rabolni az időmet, ezért nem mondott el mindent; de most, a halálos ágyon muszáj kibeszélnie, s kérése is van hozzám. És ekkor átnyújtott egy jellegzetes, háromszögűre formált orosz katonalevelet, mondván: volt egy fiúk, aki az apja nyomdokaiba lépve a katonai pályát választotta. Elvégezte a tiszti főiskolát, hadnagy lett a harcokcsizóknál. Ők szép jövőt reméltek neki, de a sors másképp rendelkezett: a fiú 1956-ban átesett az első és számára utolsó tűzkeresztségen...

– A levélben ez állt: *„Köszöntelek titeket, apus és anyus! Mikor olvasni fogjátok leveletem, már jól leszek. Eddig nem írhattam nektek, mert fokozott készültségben voltunk, akkor nem szabad levelezni – ezt apus tudja. November elején napiparancsot hirdettek: kitört a háború, megyünk a frontra, segítenünk kell arab testvéreinket. Vonatra szálltunk és elindultunk a Szeuezi-csatornához, hogy együtt harcoljunk szövetségeseinkkel az izraeli agresszorok ellen. Egy nagyváros elé érkeztünk, kirkodtunk, de nem sokáig maradtunk tétlen. Parancsba adták, hogy azonnal támadni kell a várost, ahol mindenféle csűrbe meg akarja dönteni a népi hatalmat. Mindenki, akinél fegyver van, löni kell. Csak a város szélén döbrentünk rá, hogy Magyarországon, Budapestén vagyunk. A városban sűrű lövöldözés zaja hallatszott. Mi csak fegyveres civil fiatalokat láttunk, katonákat sehol. Szörnyű volt, mert minden házból löttek ránk, molotov-koktélok dobáltak tankjainkra. Voltak emberek, akik a harc szünetében odajöttek hozzánk, még élelmet is adtak, és azt mondták, hogy a harcoló civilek nem fasiszták, nem ellenforradalmárok, hanem egyszerű magyar emberek, akik szabadon akarnak élni, s nem akarják, hogy mi megszálljuk az országukat. Ilyesmi volt írva sok-sok plakátra is. Mikor a parancsnokainkat kérdeztük, ők megfenyegettek: ha nem lövünk, ha bratyzunk az ellenséggel, akkor minket is lelőnek – a mieink. Mégis, ha fiatal fiúkat és lányokat láttunk magunk előtt, néha melléjük eresztettünk egy-egy sorozatot; de pontosak is voltunk, mert sok bajtársunk elesett, égtek a tankjaink. Én is lövést kaptam. Hazaszállított-*

tak, itt kezelnek. Hamarosan egészen felgyógyulok és megyek haza hozzátok. Vigyázzatok magatokra! Szerető fiatok: Vologya.”

Percekig tartó csönd nehezül a könyvtárszobára, csak a két férfi tekintete bóklászik érdektelenül a sakkasztalon. Aztán a tiszteletes folytatja:

– Hiába várták a szülők, Vologya sohasem tért haza. Hivatalos értesítés jött helyette, a szokásos szöveggel: „Az önök fia hősi halált halt a haza védelmében.” Az értesítéshez mellékeltek a Bátorságért érdemrendet... Nánya szerint fiúk a levelét nem küldte el, mert tudta, fennakadna a cenzúrán. Az ura többször levéllel fordult Vologya hadtestparancsnokságához, katonai levéltárakhoz, hogy megtudják, mi lett a fiúk sorsa, hol és milyen körülmények közt halt meg, de választ csak egyszer, az Unió felbomlása után kapott, a fia rég megírt levelével együtt, amely addig titkosítva hevert valamelyik hadi levéltárban. Ezt a küldeményt Nánya férje eltitkolta, csak a halála előtt adta oda a feleségének. És Nánya bevallotta: ezért féltek a magyaroktól. Merthogy a fiúk magyar földön harcolt, a magyarok ellen, ott kapott halálos sebet...

– Természetesen vigasztalni próbáltam, mondván: most már tudja, hogy az 1956-os küzdelem nem banditák átokfutása volt, nem ellenforradalom, hanem szabadságharc, s az ő fia is áldozat, egy a kommunista ideológia ártatlan áldozatai közül. Nagyon is érthető szomorúsággal mondta, hogy igen, tudja, azzal a sok-sok orosz anyával együtt, akik holtukig siratják fiaikat. Félrevezette őket az ideológia, s ezt itt, közöttünk értette meg. Magyar szomszédjai ugyanis sokat meséltek azokról az eseményekről, s meghallgatta a szemtanúk visszaemlékezéseit is a tévéből. Igen, megértette, hogy nem az egyszerű orosz emberek ellen harcoltak a magyarok, hanem az elnyomás ellen, a szabadságukért. Elmondta, mennyire fájt és örült is a lelke, mikor az ötvenhatosok kopjafájának avatásán az ártatlanul elesett orosz katonák lelki üdvösségéért is fohászkodtam. Megköszönte a mi istenünknek, hogy megvilágosította elméjét, befogadta őt lelki házába... Én pedig a bizalmáért mondtam köszönetet, s hálát adtam az Úrnak, hogy ez az asszony most már olyan látja a múltat, amilyen ténylegesen volt.

– Akkor mondta, ragaszkodón megszorítva a kezemet, hogy van egy utolsó kérése, mivel tudja, hamarosan elmegy a fia és a férje után,

akiknek mindent elmond, ami történt, igazságot és hazugságot egyaránt. Arra kért, hogy temessük magyar testvérei mellé, a kopjafa közelébe, mert úgy érzi, csak ott fog megnyugodni, bízva abban, hogy megbocsátjuk nekik '56 áldozatait – a mieinket és az övékét is...

– Így történt. Halála után Nágya sírja fölé hármass kereszttel állítottunk, de később, november első napjaiban – így döntött a presbitérium – ezt kicseréltük a nálunk hagyományos fejfára, amelybe az elhunyt születési éveként az 1956- os évszámot vésettük. Újjászületésének időpontját...

– Ennyi a történet, amihez csak annyit lehet hozzátenni: ez az asszony volt az első és talán mindmáig egyetlen, aki bocsánatot kért...

A visszajáró vendég nehézkesen, szinte tápászkodva áll fel az asztaltól. Nem szól, megöleli vendéglátóját és elmegy. Megfogamzik, tölgyesen terebélyesedik benne a szándék: ha Isten segíti, legközelebbi, októberi hazalátogatásakor piros-fehér-zöld szalagos koszorút hoz az orosz asszony sírjára.

(KISEBBSÉGI) ÖNÉLETRAJZ (BEFEJEZETLEN)

1945 – 1960

Arccal a földnek csapódva érkeztem a világra.

Kértem:

– Uram, nyisd fel pilláimat, emelj fel!

Sátáni hangok feleltek:

– Foglalt az Úr, hullákat keresztel!

Kértem:

– Adj esőt, mert fojt és perzsel a világnyi üszök, az égő bölcső és búza pernyéje.

Válaszként a szemembe röhögtek:

– Nekitámasztunk a semminek, csapat szerelünk sípoló tüdődbe, jégcsapokat idegeidbe, a füledet sárral tömjük tele, benne fisztulát égetünk, azon járunk elmédbe!

Újra csak kértem:

– Tanítsatok meg imádkozni, hogy kérhessem: hozzátok vissza apámat, tegyétek elém, hadd tapogassam le hazámat. Á

Sziszegték:

– Hazádat? Apádat? Téged nem ember, korszellem nemzett. Akit elvittek, zsebébe nem tettek retúrjegyet. Az Urat hiába szólítod, nem hallja, mert őt is elsodorta a tömeg. Kiszereljük tapintó idegszáladat, nyakadra tekerjük matrózhurokkal, ha szólni mersz: megfeszül.

Tették.

Kértem, mert szerettem volna őseim nyelvét bírni.

Hahotáztak:

– Mire az? He, he, he...Nem kell beszélned, csak kérni, ha intünk, de azt is csak új szavakkal lehet, csakis annyit, amennyire beidomítunk téged!

Csak eget láttam, embert nem. Sójajtottam:

– Uram, taníts meg gondolkozni, vágyaimat betűkbe faragni.

Visszhangozták:

– Gondolkozni?! Mi tudjuk, mi kell neked. Magold az instrukciót!

Kértem:

– Uram, taníts meg kérdezni.

Fröccsentettek:

– Tilos! Mi kérdezzünk s benne van válaszod!

Próbáltam újra kérdezni:

– Szeretném tudni, mi az az Én, s ha van, ki vagyok?

Rám rivalltak:

– Coki! Csürhenyájban hallgassanak a barmok!

Suttogtam:

– Szeretném érezni-tudni a színeket...

Arcul fröccsentettek:

– Számodra csak kettő lehet: az egyik egyszínű, a másik csíkos keverék. Ha kapsz kimenőt, megnyitjuk pilláidat, de jegyezd meg, gyakorold: csak ez és így lehet!

Azt hittem, imádkozok:

– Uram, taníts meg, hogyan kell utcákat, falvakat országokat járni, látni.

Kimondták a szentenciát:

– Büntetendő már a kérdés is! Folyosón közlekedni parancsoltatott: tól-ig, nincsenek nézetek, csak kézi irányítású páternoszter.

Rimánkodtam:

– Szeretnék tollat a kezembe, leírni a kimondhatatlant.

Fenyegettek:

– Végzetes! Mancsaidba sarlót és kalapácsot!

Fátyol mögött sírtam:

– Szeretném tudni: mi az, ha hevesen dobban a szívem, fejembe vértódul, ágaskodik bennem valami érzélem, kezem az érintéstől remegni kezd...

Ordították:

– Bűnös testben aberrált gondolatok születnek, ellenforradalmi gének nyüzsgönek. Kiirtani mind!

Sóhajtottam:

– Uram, hol vagyok? Ez lenne a Föld? És milyen? Kerek? Lapos? Forog?

1961 – 1988

Gúnyolódtak:

– Na, kölyökké érett emberke: van-e még kérdésed, tudsz-e fogalmazni, netán-tán szeretnél valamit?!

Az eget kémleltem:

– Uram, azt szeretném, hogy ne kérjek semmit. Adj Te, akárcsak valamit...

1989 – ...?

Tapogatok, vakon matatok: szeretném tudni-ismerni a dimenziót, de ujjbegyeim alatt sima a térkép.

– Uram, szabad éreznem, talán utoljára kérdezni? Igaz-e, hogy mozdul a Föld? Igaz-e, hogy nem forog, hanem egyenesbe indul? Miért hallgatnak hangosan s panaszkodnak némán az emberek? Uram, miért nem válaszolsz?

– Uram, Uram, legalább verj, minden ütésed áldás, kísérői a mindenható remény és a félelem...

– Uram, ha egyszer válaszolni fogsz, úgy mondd: mi ez a fal körtünk, ki van ide- és odaát, van-e rajta átjáró, s ha újra megtanulunk járni: mi megyünk hozzád, vagy Te jössz mihozzánk...?

AZ IGAZOLVÁNY

Igyekeztem, de így is hetedikként érkeztem. A magyar szervezet székházának előszobájában – várva soromat – egy idős férfi mellé ültem, akit jól ismertem, mert évekig szomszédok voltunk, az unokáival egy iskolában tanultam. Kölcsonösen üdvözlöttük egymást, majd beszélgetni kezdtünk.

– Örülök, hogy láthatom, Laci bácsi. Hogy szolgál az egészsége?

– Köszönöm érdeklődésedet, meglennék, csak hát sípol a tüdő, megnehézkés a járás.

Nem volt ez szokványos válasz a szokványos kérdésre, mert – ekkor vettem észre – hiányzott az egyik lábfeje. Mintha megértette volna érdeklődő pillantásomat.

– Meg kellett válni hűséges társamtól – mutatott a lábára. – Szibériából hoztam haza a nyavalyámat; lábfagyást a Gulágról. Elvontunk évekig egymással, de cukros lettem, üszkösödni kezdett. Az orvosok tanácsolták, hogy amputálni kell, így még lesz remény... Pedig hát a nyolcvanon túl azt már szűkösen mérik.

– Sose lehet tudni, mindannyian a Mindenható kezében vagyunk...

– Ami igaz, az igaz... Te is az Igazolványért jöttél?

– Persze, nagy dolog ez – örültem, hogy ilyen hálás témára terelte a beszédet.

– Én meg a nevemért jöttem – ejtette ki hangsúlyozottan, majd némi szünet után folytatta. – Úgy jöttem hozzájuk – pillantott az iroda ajtaja felé –, mint a jó orvosokhoz, akiktől gyógyulást várok.

– Nem egészen értem, Laci bácsi.

– Elmondom én neked. Tudod, fiam, nekem Bökönyi a becsületes nevem, s mint te is tudod, László a keresztnévem. Bökönyi volt minden

felmenő ősöm, azok a gyermekeim, az unokáim. Csak éppen én nem vagyok az.

– Az meg hogy lehet? – néztem rá csodálkozva.

– Márpedig lehet, vagyis lehetett. 47-ben, mikor hazavezérelt a Jóisten a Gulágról, amiről te is hallottál, hisz a te nagyapád is megjárta azt, itthon jelentkezni kellett a milícián, ahol kiállították a paszportot. Mikor belenéztem, hát nem hittem a szememnek: Bekeni volt beírva Bökönyi helyett. Mondtam is rögtön a bárisnyának, aki kiállította a papírt, hogy én Bökönyi vagyok, és nem Bekeni. Hej, de nem tetszett neki, hogy rászóltam! Rám ripakodott: örüljek, hogy egyáltalán élek, ott kellett volna megdöglennem Szibériában, meg hogy a régi világgal elmúlt a nevem is, és hogy a szláv nyelvben – valami könyvre mutatott az asztalán – nincs ő betű, meg ipszilon sincs.

Kis szünetet tartott, miközben fogadtuk az újonnan érkezők köszönését, majd folytatta:

– Mikor megalakult a kolhoz, hát bevittek engem is. Valami fiatal gyerek volt az írnok, aki a munkanapokat jegyezte. Kérdezte a nevemet, mondtam neki a valódit, de sehogy se tudta kisilabizálni. Szólt: hozzam el a paszportomat. Vittem. – Na látja – csattant fel, mikor beleolvasott –, maga nekem ötöl-hatol, mikor ide az van írva, hogy Bekeni. Így is írta be a nevemet. De volt még furább eset is. A kolhoz párttitkára, ő volt a földön járó atyaiszen abban a világban, egy leszerelt orosz katonatiszt volt. Az még a Bekeni-t se tudta megjegyezni, hát nagyritkán, ha szóba kerültem azt mondta, hogy Masztilov, mert hát oroszul az kenést, bekenést jelent. Évek múltán, mikor cserélték a paszportokat, már meg se kérdezték, csak átírták a régiből a nevemet. Egyszóval: Bekeni lettem és maradtam. Bekeni, Elkeni, Leken – ironizált kesernyés mellékízzel Laci bácsi. – Ami igaz, az igaz: nem is volt nekem gondom a nevem miatt a hatóságokkal, csak fáj, hogy így megloptak...

Mély lélegzetet vett, kielégítve tüdeje éhségét, majd folytatta.

– Jut eszembe, egyszer mégiscsak volt. A nyolcvanas években meghívót kaptam a testvéremtől, akit sorsa Debrecenbe vezérelt, hogy látogatnám meg. Milliányi papírt kellett beszerezni, de mire a végére jártam, nem fogadták be tőlem azokat. „Mit hazudozik itt össze-vissza! – mordult rám a milicista tiszt. – Azt állítja, hogy a meghívó a testvére,

vérrokona, holott maga Bekeni, az meg Bökönyi”. Többet nem is próbálkoztam. Próbáltam aztán belenyugodni, hogy nekem már Bekeni-ként kell leélni a maradék életemet.

Összerándultak arcának pókháló ráncai.

– De hát lett ennek folytatása is. Mikor ukránok lettek a gazdák, újra csak cserélni kellett a paszportot. Abba meg azt írták: Bikini, mert hát az orosz e betű átment i-be. Elvették a fiatalságomat, vagyonomat, egészségemet, tönkretették a családomat, jövőmet, ráadásul pőrére vetkőztették a nevemet is, mint az atombomba a Bikini-szigeteket – nevette el magát hangtalanul, de látható keserűséggel. – A kevéske nyugdíjamat is Bikini-ként kapom, pedig Bökönyiként többet kapnék – próbálta oldani a hangulatot.

– Végül is azt mondta Laci bácsi, hogy orvosokhoz jött...

– Hát igen. Nem kell nekem, fiam, már semmiféle kedvezmény, nem fér az én időmbe. Csak azt akarom, hogy gyógyítsák meg a lelke-met, mert jobban meg van csonkítva, mint a lábam. Adják vissza ősi jussomat, az „ö” betűket. Azt beszélik, hogy itt magyarul állítják ki az igazolványt, hát azért jöttem... Már kifaragtattam a fejfámat is, és rávésettem: Bökönyi László. Tenyérnyi csend után hozzátette: – Ha még volna hozzá erőm, elmennék Budapestre és megköszönném, amit értetek, értünk tettek és tesznek. Megmondanám, hogy most már egy Bikinivel kevesebb és egy Bökönyivel több él ezen a fertilityon... Még azt is kérném: koromra való tekintettel engedjék meg nekem, hogy hadd szavazzak, hadd válasszak én is, mert bizony hogy tudom, kire kell...

Még mondott volna valamit, de nyílt az ajtó és szólt az adatfelvevő:

– Bökönyi László, tessék befáradni!

Laci bácsi korát meghazudtoló fürgeséggel állott fel. Reszkető ujjai lágyan simultak tenyerembe, rám kacsintott:

– Hallottad?! Most már az vagyok, aki voltam...!

CICUKABERKE

Juliska nénit orvosi pályám kezdete óta ismertem. Évtizedekig foglalkoztam egészsége karbantartásával. Rendszeresen – havonta – megjelent a rendelőmben, majd, idő multán én jártam el hozzá ugyanolyan rendszerességgel. Legfeljebb egy-két napot késett, ritkán, s a visszajáró betegek pontosságával általában ugyanazon a széken ülve várt, míg rákerült a sor. Nem egyszer jóval a rendelés kezdete előtt érkezett, a folyosó távoli zugában ült és beengedte – soron kívül – a valós és vélt betegeket, hogy ő zárja a sort. Sokízületi gyulladása volt, a beletörődés mártíromságával hurcolták egymást évek hosszú során.

Látva deformálódott ujjait, amelyek egyre inkább megcsúfolták eredeti formáikat, néha rákérdeztem:

– Miért várt órákig, miért nem jött be?

Ezt válaszolta:

– Fáj, fáj, doktor úr, de másoknak talán nagyobb a bajuk és jobban fáj. Meg osztán: belefér időmbe a várakozás...

Aztán kezdett elmaradozni: az a pár száz méter, amely a háza és a rendelő között volt, kilométereknek tűnt számára, rakoncátlankodó szívének, egyre szófogadatlanabb lábának. Ettől kezdve jártam el hozzá, gyógyszert vittem neki, hisz kevéske nyugdijából arra nem futotta; ugyanakkor biztattam is, mondván: ez az új gyógyszer az, ami segíteni fog. Ilyenkor Isten áldását kérte rám és azt mondogatta, hogy bizony, segíteni fog az új gyógyszer, mert a múltkor is ilyen meg olyan jó volt...

Karácsony előtt szokatlan dolog történt: Juliska néni sürgősen hívatott. A szomszédját küldte értem.

Tornácos háza ott szerénykedett a „restek házának” titulált bérházak szomszédságában. A kapu és a kisajtó sarángjai mintha sorsközös-

séget vállaltak volna gazdájukkal: megroggyantak, elindultak a föld felé. A kisajtó ölnyire kitarulva, tehetetlenül csüngött rozsdás pántjain; akárcsak a szárítókötélre kiakasztott mosott ruha, amit a gazdája kint felejtett és amit belepett a zúzmarára. Néha szóvá tettem, hogy be kellene csukni azt a kisajtót, mert mindenféle emberek vannak, Juliska néni azonban legyintett: „Innen nincs mit elvinni, doktor úr”. Majd mosolyogva hozzátette: „Ide csak behozni lehet”. S valóban: nem vittek el tőle soha semmit. Igaz, nem is nagyon hoztak; legfeljebb a szomszédjai nyitották rá néha-néha az ajtót, ételfélével, vagy csupán megkérdezni, nincs-e valamire szüksége.

Azon a karácsony előtti napon Juliska nénit az ágyban találtam. Még be se tettem magam mögött a színehagyott padlóval zsörtölődő ajtót, sűrű bocsánatkérések közepette máris helyel kínálta:

– Jaj, doktor úr, ne haragudjon, hogy idő előtt ide hívtam; nincs is nekem most semmi bajom...

Elmosolyodtam. Hogyhogy semmi baja, hiszen lassan az ágyat sem képes elhagyni... Igaz, Juliska néni most valahogy más volt, mint amilyennek megszoktam: vidámabb, sőt nagyon jó hangulatú.

– Azért hívtam ide, hogy elmondjam a nagy örömet – egy téglalap alakú borítékot vett elő a párnája alól, felém nyújtotta. – Ezt Őérte kaptam – fordult jobbra, a fal felé.

Tudtam, ki az az Ő. Józsi, a férje. A volt férje, akinek fényképe ott szerénykedett a vele együtt fakuló falon. Talán akkor lett oda akasztva, amikor először mázolták a falat. Arra gondoltam olykor, hogy ha leemelném onnan, biztosan szűz meszet találnék alatta; amikor – ki tudja mikor? – új hengert vittek a falra, a képet le sem vették, körülsínezték...

– Még a nyáron voltak itt – mondta Juliska néni, megnevezve közös ismerőseinket –, és azt mondták, hogy pénzt fogok kapni. Őérte, Józsiért. Mondtam nekik: nem kell nekem ezektől semmi, azzal nem támasztják fel Józsimat. Azt felelték, nem is ezek adnak – habár ők vitték el Józsit meg a többi embert – hanem a magyarok. Ott, Magyarországon, az ország házában határoztak úgy, hogy fizetnek az életben maradottnak vagy az élettársuknak, ha az oroszok vitték el őket. Kérdeztem: nincs elég bajuk, honnan lesz annyi pénz? Azt mondták:

ez kötelesség velem szemben, meg a többi hozzám hasonlóval szemben. Elmondtam nekik, hogy mikor bejöttek az oroszok, két nap múlva elvitték Józsit...

Mintha időt akart volna nyerni, hogy elfojtsa a feltoluló emlékekkel együtt kibuggyanó könnyeit, Juliska néni simítgatni kezdte a paplan vélt ráncait.

– Nem voltam már fiatal, amikor Józsi elvett. Harminc felé közeledtem, de ő se volt már fiatal. Ebbe a kis házba hozott, ezt ő vette, mert jó asztalos volt, bőven akadt munkája, szépen keresett. Minden famunkát, amit itt lát a doktor úr, kint a kaput, az ajtókat, ő csinálta. Tavasszal mentem hozzá, ősszel bejöttek az oroszok. Mi ki se mozdultunk a házból; a bátyja jött el és mondta, hogy a kisbíró kihirdette: menni kell munkára, megjavítani a hidakat, utakat. A Tisza-hidat is találat érte, hát mondták: meg kell azt csinálni, mert tavasszal szántani-vetni kell, osztán ha nincs híd, hogy mennek át a Borbély-dűlőre, ahol a földjeink voltak? Elmentek, elvitték őket. Itt maradtam egyedül, mint az ujjam.

Juliska néni arcának ráncaiban csillogó csepp gördült a szájzug felé. Szeme pillantását újra a képre emelte.

– Nagyon szeretünk volna egy gyermeket, de nem adta meg az ég... Sose csuktam be a kisajtót: hazajövet ne találjon zárt ajtót. Vártam mindennap. Három év telt el. Éppen kint álltam a kapuban, amikor jött. Lassú léptekkel közeledett. Igazából nem ismertem meg, csak éreztem, hogy ő az; olyan sovány volt szegénykém. Jött, megnézte a házat, aztán engem: „Megismersz, Juliskám? Vártál rám, vagy más gazda van a házban?”

„Már hogy lenne más, hiszen tied a ház!” – kiáltottam örvendően.

Meg akartam simogatni, de nem hagyta: azt mondta, tetves...

Akkor láttam meg kezében a négy szál cicukaberkét. Hol, merre szedte, nem mondta. Március közepe volt, cicukaberkés idő, hát biztosan útközben találta valahol.

– Na, ezt ide teszem – mondta, és a cicukaberke szálait oda tűzte a kisajtó és a kapu közös sarángjának tartópántjába. – Emlékül neked, Juliskám, hogy hazajöttem; de magamnak meg a háznak is...

Józsi hazajövetelének azonban nem örülhettem sokáig: rá két hónapra, hogy hazajött – eltemettük. Amikor vitték lefelé az udvarról, a

kaput kinyitották, s a cicukaberke mind kihullott a földre. Rájuk tapostak...

Tapintatos köhintéssel hoztam vissza Juliska nénit a jelenbe.

– Miben lehetnék Juliska néni segítségére?

– Jaj, ne haragudjon, hogy ennyit beszéltem magamról – nézett rám engesztelést remélve. – Felolvasták nekem, mi van a papírokra írva. Azt írják, hogy nagyra becsülik Józsim hűségét, és a vele esett igazságtalanságért, meg a fájdalmakért sok-sok forintot fizetnek. Úgy egy hónap múltán el kellene menni Budapestre. Mondtam, nem lesz abból semmi, hiszen a szomszédba se bírok már átvándorolni. Azt mondták, akkor meg kell bízni valakit. Doktor úr, maga szokott Budapestre járni, mondja: annak az Országháznak van kapuja?

– Már hogyne lenne, Juliska néni.

– Volna egy nagy kérésem. Vegye magához ezeket a papírokat, s ha arra jár, vegye ki azt a pénzt. Osztán vegyen egy csokor virágot, vigye el ahhoz a házhoz, Magyarország házához és szúrja be a kapu sarángjába. Mondja, hogy én küldtem a magam meg a Józsi nevében; meg azt is mondja meg, hogy azt gondoltam: elfelejtettek már minket, de most látom és tudom, hogy nem. Köszönöm nekik... Vigyázva szúrja oda a virágokat, nehogy lehulljanak a földre, mikor a kaput nyitogatják...

– Jól van, Juliska néni, megteszem, mihelyt Pestre utazom!

*

Tavasza ígértem az utazást, de Juliska néni azt a márciust már nem várta meg: elment az ő Józsija után, én pedig nem tudom, megyek-e Budapestre. Ezért kérek mindenkit, aki arra jár: vigyenek az ország házának kapujához egy szál cicukaberkét, tűzzék oda a Juliska nénik és Józsi bácsik nevében.

ÁLMAIT AZ EMBER...

Mit ér az ember, ha kisebbségi magyar? Válasz gyanánt mindenekelőtt az ismert sztereotípiák kínálózik: kisebbségi magyarnak lenni harcot, mindennapi küzdelmet jelent, amihez büszkeségünk ad kiapadhatatlan erőt. Ez a válasz azonban senkit sem elégíthet ki, mert bár igaz, kevés. Kevés, hiszen minden etnikai kisebbségre jellemző, nem csak ránk.

Ám a válasz – úgy tűnik – mégiscsak axióma, magunkban hordozzuk, csak éppen arra van szükség, hogy a látómezőnkbe toluló külső képek diorámáját, a hangok szimfóniáját behunytt szemmel kizárva objektívek tudjunk lenni a testre szabottan nagy magyar talány: a megmaradás rejtélyének megfejtésében. Úgy érzem, ha megmaradásunk okozati összefüggéseire fény derül, akkor a feltett kérdés is megválaszolható.

Csakhogya leírt és kimondott válaszok, magyarázatok évszázados gyűjteményeiben hiába keressük a titok nyitját, hiába faggatjuk a tudós elméket, hiába próbáljuk átélni múltunk egyértelmű tanulságait, elemezni tragédiánkat – csupán részzigazságokig jutunk el, miközben mértani haladványban szaporodnak a sok kérdőjeles gondolatok.

Szarmaták, gepidák, longobárdok büszke ajkán fogynak el a Mi-atyánk: e népek archeológiai rétegek elemei lettek. Kurgánok befejezetlen mondatai, rozsdás nyílhegyek darabkái, kardok csonka maradványai, palástok málló szálai hozzák a hírt: léteztek, nagyok voltak, meghatározták és irányították fél földrészek hasonló millióit... De eltűntek. Hová lettek? Mi hiányzott belőlük ahhoz, hogy ellenálljanak a megsemmisülésnek?

Ha erre a fölajduló kérdésre megtalálnánk a választ, akkor talán megérthetnénk azt is, miként maradt fenn, él ma is nemzetünk.

Hiszen lehetnénk ma is idolk imádói, kergethelnék félvad csordákat a sztyeppéken nyergünk alatt imaszönyeggel, hordhatnánk bizánci keresztet, láthatnánk nap helyet félholdat, rebeghelnék Herr Gott-ot Isten helyett, lehetnénk csontvázak múzeumi tárlók üvege alatt, történelmi folyóiratok vitatott témái... Kész csoda, hogy megmaradtunk, hisz oly sokszor űztek el oltáraink mellől kietlen pusztába, pörére vetkeztetve a fagyok birodalmába, voltunk nyilak, lándzsák, puskagolyók és bombák céltáblái, kivert fogakkal és kitépelt nyelvvel kényszerítettek idegen himnuszokat énekelni, elégettették velünk ima- és ábécéskönyveinket, tragikomédiák statisztáivá degradáltak egy-egy történelmi színjátékban, kártyaadósságra váltották kincseinket, aklokká gyalázták templomainkat, s voltunk statisztikai adatok tizedes vesszői után százalékok-ezrelékek tervek fekete lapjain...

Hol található, minek nevezhető az, ami megtartott minket, mi a magyar megmaradás? Mivel tudjuk, hogyan tudjuk megmagyarázni, hogy „annyi balszerencse közt, oly sok vizsály után” is itt vagyunk? Ki adta, honnan vettük a vitalitást?

Futok a válasz után, de távolodik tőlem, s engem szorongással vegyített félelem fog el: mi lesz, ha egyszer mégis megtalálom a feleletet? Megnyugszom? Receptté, szabállyá lesz további létem irányításához? Ez utóbbi ma elfogadható lenne, de napjaim-éveim teltevel vajon fejlődhetnék-e, lehetnék olyanná, mint aki nem esik ki a nemzetek tülekedő tarka áradatából?!

...Amikor a moszkvai fészekben kikelt a kakukktojás: a peresztrojka, és a demokrácia szellője a Kárpátok alá is elérkezett, afféle kései Julianus-barátként elindultam a hegyekbe, Rahóra és környékére, fölkeresni az ott élő magyarokat, Kárpátalja „csángóit”. Ákos atyával, a ferences baráttal találkoztam, aki már érkezésem előtt megnyitotta a templom ajtaját a félve, de eltökélten kopogtató hívek előtt. Örömmel újságolta, hogy gyarapodik a gyülekezet, egyre több gyerek tanulja a hittant, és az apróságok – akiket nagymamáik vezetnek az Isten házába – meglepően szép magyarsággal imádkoznak. Kereste és megtalálta ennek magyarázatát: ezek a gyermekek eszmélésük óta nagyszüleik példáját követve, zárt ajtók és ablakok mögött, anyanyelvükön rebegték a Mindenható felé hálájukat és könyörgéseiket. Többszöri találko-

zás és beszélgetés után figyelt fel arra, hogy a mindennapi élet dolgaira vonatkoztatva mennyire hiányos a gyerekek magyar nyelvtudása. E tekintetben se lehetőség, se bátorság nem adatott meg nekik az édes anyanyelv nyilvános használatára.

Ezekben a hónapokban vettem észre, hogy egyre többen járnak templomba, több az Isten színe előtt kötött házasság, szertartás, több a keresztelezés, az egyházi temetés – holott ekkor még sokan számos kifogással mentették ki magukat, ha például Március 15. ünneplésére invitáltuk testvéreinket... Azt hiszem, a fennmaradásunkért mindig is makacsul folytatott harchoz a rendíthetetlen hit adott erőt!

De akkor miért, hogyan lettek-maradtak meg köztünk a janicsárok? Lehetséges-e közös nevezőre hozni az éltető hitet az árulással? Hol a kezdet: anyanyelvünk táplálja hitünket, vagy fordítva? És a szentségtörőnek tűnő, fájó kérdés: milyen nemzetiségű az Isten, ha meghallgatja az elnyomók imáját is?

...Talán az összefogás, a kohézió volt az, ami megtartott bennünket? De hát éppen ezt akarták velünk elfeledtetni, az együvé tartozást, belénk sulykolva a hamis tudatot: retúrjeggyel a zsebünkben kergetett a Kárpátok alá hódító kényszerünk! A módszeres ideológiai rombolás eredményeként voltak idők, amikor csupán a temetéseken jöttünk össze a legtöbben és – sajnos – a leggyakrabban. Feketében, lehorgasztott fővel. A halotti zsoltárokat, a búcsú szövegeit és dallamait tudtuk a legjobban, holott ezekre nemigen tanítottuk gyermekeinket. Hogyan történhetett, hogy a távozóknak, halottainknak címeztük minden sóhajunkat? Azért, mert tudtuk, hogy ők már nem kérdezhetnek rá?

Kosáry Domokos mondta: „Egy nemzet nem sérthető meg a világtörténelemre.” Fogadjuk el a tudós elme véleményét, ám tartsuk fenn a számonkérés jogát és kötelességét! Miért hallgatnánk birkatürellemmel az igaztalan vádakát: mi vagyunk a vétkesek, mi követtünk el vétkeket, hibákat..?! Miért azt a gyereket róják meg, akinek a füzetébe ugyan csúnya kricckracc került, de azt nem ő tette, hanem rosszmaájú padszomszédja lökte meg írás közben a kezét?!

...Micsoda zavaros egyvelege a lényegnek és a demagógiának, hogy szabadságot kaptunk, de nem együtt, hanem mindegyikünk külön-külön! Mit tehattunk a magunk kis szabadságával? De hiszen Csoóri

Sándor mondja: „Micsoda romlás halmozódott fel azáltal a társadalomban, hogy az egyének saját elkülönített szabadságuk érdekében lemondtak önmagukról, társaikról, illetve hogy megpróbáltak okosan alkalmazkodni ahhoz, amit mélyen megvetettek.” Bölcs szavak! Legnagyobb veszteségeinket nem a legyőzve elszenvedett vereségek okozták, hanem azok a bűnök, amelyekkel saját magunk ellen vétkezünk... Itt, a Kárpátok alatt ma is sokan feledik és feladják a hajdani biztató szavakat: álmait az ember csakis a szülőföldjén válthatja valóra.

Nem, nem török pálcát az elköltözők fölött, de a kérdés szívfájdítóan jogos: ki válaszol majd a hasonló kérdésekre, ha mindannyian elmegyünk?

Nota bene: üdvözülhet-e aki elmegy? Vajon mi íratja távolba szakadt testvéreinkkel az utolsó akaratot, mely szerint szülőföldjükben szeretnének elpihenni, porladni?!

Lehet és lehetett választani: megalkudni és tele hassal elenyészni az asszimilációban, vagy küzdeni, akár korgó gyomorral. Ismerek embereket, akik a kényelmesebbet választották, de az ő esetükben mi magyarázza azt, hogy a sportversenyek híreit hallgatva a magyar érmeiket számolják, azokért szorítanak? Hogy hangos JÓ REGGELT! kívánva köszönnék vissza a Kossuth Rádió hajnali bemondójának?! S ha névnapjukon szesszel oldják szorongásaikat, magyarnótába ölik bánatukat? Honnan van ereje a beton-takaró alá temetett magnak ahhoz, hogy sejt-burjánzással fölemelje, áttörje a mázsás terhet?

Volt a lenullázásnak egy másik módja is, amit a Tisza eredeténél különösképpen tapasztaltunk: nem törődtek velünk, létezésünket elintézték egy kézlegyintéssel. Ekkor lettünk eltökélten dacosak, ekkor telítődtek sejtjeink antidotummal a mérgezés ellen?

Fennmaradásunk biztosítéka egy különös, csakis ránk jellemző gén, amit nem tud megsemmisíteni a legmodernebb és legrafináltabb nemzetgyűlölet AIDS-vírusa sem? Csillag vagyunk a nemzetek nagy galaxisában, fénnel telítetten örökmozgó, amely nem veri vissza és nem nyeli el szomszédja tündöklését, hanem maga termel energiát és meleget áraszt?

...Kölcsey szavait megszívélve: „Minden nemzet, amely elmúlt korok emlékeit semmibe veszi vagy veszni hagyja, saját nemzeti éle-

tét gyilkolja meg.” Tanulni és tanítani kell évezredes történelmünket, okulni belőle, ám nem bizonyos szakaszokat kiragadva abból, nem korokat és személyeket, társadalmi rétegeket elítélve vagy dicsőítve. Egész történelmünk tudatosítására van szükség, hiszen lehet okulni Mohácsból, ötvenhatból, negyvennégyből is.

A kárpátaljai csángók fővárosában, Técsőn 1989 március 15-én, majd ötven évnyi szilencium után ezrek szívták magukba, tették sajátjukévá ezeket a gondolatokat: *Ezen a tájon, ahol a Fehér- és Fekete-Tisza testvéreként összelelkezve indul hosszú vándorútra, a magyarság minden korban tisztelte mások és becsülte saját szabadságát. Az elsők között vonult a szabadságharc zászlai alá, utolsóként törte meggyalázott kardját, elsőként emelt emléket Kossuth Lajosnak, utolsó útja a Kossuth utcán vezet el!*

Nemzetünk nagyjának técsői szobra 1989 óta hirdeti azokat az eszméket, melyeknek gyümölcseit legkevésbé azok élvezték, akik ezekért az eszmékért harcoltak és haltak. Az érthetetlen és értelmetlen indulatoktól vezérelt, a nemzetünk méltósága elleni merényletre szövetkező kezek évtizedekkel ezelőtt Kossuth szobrát háttal fordították a város felé.

Fordítsuk vissza arccal a városnak!

Felénk fordulva köszöntse hálás utódait a kelő nap sugaraiban, vetítse szellemét az itt élő nemzetekre acélkemény és kristálytisztá üzenetének szellemében:

„Tehetségem e szerény termékét azon óhajtással bocsátom a távoli szülőföld felé, hogy ha van valami igazság a nézetekben: ne legyen az oly mag, mely egészen kopár sziklára hull... A siker áldása Istennél van. Embernél a becsületes igyekezet.”

...Átlépett fölöttünk az önkény: a megosztást, a megsemmisítést célzó országhatár. Ám a művileg létrehozott építmény mulandó: kívülről a hó, belülről fagyasztó hideg rombolja. Meg kell semmisülnie!

...Mit ér az ember, ha kisebbségi magyar?

Kimerítő válasz helyett csupán e roppant súlyú kérdés megközelítése, a részfeleletek nyomán újabb kérdések láncreakciójának megindítása sikeredett. Nem tudom, mit ér a kisebbségi magyar léte, de tudom: álmait az ember csak a szülőföldjén álmodhatja végig, ezért az itthon maradottak ma többet tesznek a nemzetért, mint tegnap, s holnap töb-

bet, mint ma, nem feledve, mindig emlékezve és emlékeztetve: a hovatartozás tudatosulása – ébredés, gyakorlása – ébrenlét!

(Megjegyzés: Técső a róla elnevezett kárpátaljai járás központja a Tisza jobbpartján. A város egyik központi terén 1896-ban felavatott Kosuth szobrot a cseh, a szovjet és az ukrán ideiglenes „gazdák” is megbecstelenítették, de a técsői magyarság mindig is megvédte és büszkén őrzi nemzeti ereklyéjét.)

KERESZTREJTVÉNY

A beteget az intenzív osztályról szállították át. Mikor a kollegája telefonon értesítette, nem kérdezősködött sokat, hiszen rutin esetről volt szó, egyről a sok közül, az ellátásnak pedig megvolt a maga rendje: gyorssegély, utána intenzív osztály, ahol a súlyos eseteket addig és úgy kezelték, mígnem stabilizálták a beteg vérkeringését, légzését, elvégezték a legszükségesebb beavatkozásokat, majd átirányították a beteget arra az osztályra, ahol szakszerű ellátásban részesült az elbocsátás napjáig.

Átlapozta az átlagosnál jóval vastagabb kórlapot: feltételezhető mérgezés, terhesség, instabil állapot napokon át, császármetszés, unduláló vérnyomás, infúziók – sorakoztak a precíz bejegyzések. Nem mélyedt el bennük, mert valahányszor diagnózist kellett felállítania, azt nem a kollégái véleményének hatása alatt akarta elvégezni. Volt néhány eset, amikor rájuk hallgatva tévútra lépett, amelynek a korrigálása nem minden esetben lett eredményes, és ennek megvoltak a következményei. A beteggel való első találkozáskor taktikájának meghatározója mégis az volt, hogy szinte fanatikusan szerette az ismeretlent a betegben, a kórban, vágyott a sikerélményre. Szűkebb szakmai körben gyakran emlegette, hogy kapcsolata a beteggel, a diagnosztizálás, az eredményes kezelés olyan, mint a keresztrejtvény – a rejtett mondat vagy gondolat megfejtése maximális élményt nyújt. Voltak kollégák, akik félhangosan megjegyezték, vagy inkább kérdezték: a megfejtéssel díjra is igényt tart? Az ilyen rosszmájúságra nem figyelt oda.

A kórteremben, amelyben mindössze három ágy volt, egyedül feküdt a beteg. Fiatal nő, huszonhárom éves, ezt a kórlapról olvasta le. Eszméleténél volt, mert ahogy belépett a szobába - ránézett.

- Hogy érzi magát? – nyúlt a kezéhez, pulzust tapintani.
- Nem is tudom, hogy kellene éreznem... – válaszolt halkán.
- Értem, az elmúlt napokra nemigen emlékszik. Fájdalmai vannak?

Ha igen, akkor hol, mi fáj?

A nő márvány-fehér jobb kezével végigtapogatta takaróját a hasa tájékán.

- Itt érzek szűrő fájdalmakat, különösen, ha megmozdulok. És...

Nagyon, nagyon gyenge vagyok.

– Meg tudná mondani, milyen nap van ma és hányadika? – vizsgálgatta alsó pilláját, amelynek vékony hárttyája laboratóriumi leletként vérszegénységről árulkodott.

- Nem tudom, talán kedd...

- A dátumot meg tudná mondani?

– Azt sem tudom... De ha arra gondolok, hogy vasárnap, tizenkettedikén történt... – hirtelen elhallgatott.

- Mi történt? Mi okból emlékszik ilyen pontosan arra a napra?

Nem forszírozta a választ, mert tapasztalatból tudta: annak be kell érnie. Ha nógatná, követelné a választ, az a legjobb esetben is a kórlap részére lenne elfogadható, őt, az orvost kevésbé elégítené ki.

Az osztály folyosóján, a szomszéd szobákban zajlott az élet: jöttek-mentek, utasítások, kérések, útbaigazítások foszlányai szűrődtek be, nyíló-záródó ajtók felelgettek egymásnak, klóros oldat orrfacsaró szaga terjengett. Várt. „Már megint Irén mamára bízta az oldat készítését. Lassan eljön nyugdíjazásának ideje, de nem tanulja meg, milyen arányban kell elkészíteni...” – gondolta, hogy valamivel kitöltse a várakozás perceit.

– Nem idevalósi vagyok... – szólalt meg halkán a beteg. – A nyolcadik után jöttem ide a városba, tizenhat éves voltam, a szakipari iskolába jelentkeztem. Felvettek, kollégiumban laktam. Ez tán nem is érdekli a doktor urat?

- De igen, érdekel, mondja tovább!

– István a mesterem volt, ő vezette a gyakorlatokat. Először észre se vett, de ahogy telt az idő, kezdtem tetszeni neki. Ezt valahogy megérzi az ember, no meg szépeket mondott, ez meg nekem tetszett nagyon. Korábban senki sem beszélt úgy velem, nekem. A második év vége felé egy napon bejött a szobánkba, ahol egyedül voltam. Szombat volt, de

nem utaztam haza, mert sokba került volna a vonatjegy, és nem is volt miért hazamennem...

Jobb keze mutató ujjával matatni kezdett a falon, mintha ott keresné a megfelelő folytatást.

– Aztán többször találkoztunk, persze titokban, mert István mondta, hogy baj lehet belőle, ha rajtakapják, hogy egy diákjával tart. Mikor visszajöttem a nyári vakációról, már többször is rosszul voltam. A szobatársaim mondták, hogy állapotos vagyok. Nem értettem, mi az. A lányok unszoltak, hogy mondjam meg Istvánnak. Nagyon szégyelltem magam, mikor mondtam neki. Ő azt mondta, hogy a lányok vigyenek el orvoshoz. Elvittek, az orvos azt mondta, hogy késő, most már szülni fogok. Kivettem egy év halasztást, hazamentem, otthon szültem. A kislányom már öt éves, anyukám neveli.

Mikor visszamenteni tanulni, István azt mondta, hogy el fog venni, csak fejezzem be az iskolát. Befejeztem, de István nem törődött többé velem, sem a gyermekkel, még meg sem kérdezte...

Az ügyeletes nővér gyógyszert hozott. Letette az éjjeli szekrényre és elment, mert nem akarta kényszer-szünettel kikökkenteni a beteget vallomásából.

– Én nem haragudtam Istvánra, mert a pillantásaiból éreztem, hogy szeret, és talán egyszer állja a szavát.

– Az iskolát egy évvel később végeztem el, de nem is volt baj, mert akkor nyílt egy új üzem, ahová azonnal felvettek munkára. Albérletben laktam, de a gyermekemet nem hozhattam magammal; szombatonként mindig hazautaztam...

– A múlt ősszel összefutottam Istvánnal. Kérdezte, hogy vagyok, hogy van a gyerek. Majd megint találkoztunk, aztán egyre sűrűbben. Azt is mondta, hogy szeret és szégyelli magát, azért ami történt. El fog venni. Én hittem neki.

Az orvos a nő arcán felejtette tekintetét. Banális történet, napi sors. De vajon mi volt az, ami újra István karjaiba vezette: szerette, élt benne a társkeresés elemi ösztöne, a minden áron „férjhez kell menni” törvénye, kalandra vágyott, félt a bizonytalanságtól?

Nem látta – hisz nem is volt az – olyan szépnek, hogy az az István nem talált volna szebbet.

– A nőgyógyász azt mondta, legalább húsz hetes állapotos vagyok, és ikreim lesznek. Azon a vasárnapon, tizenkettedikén tudtam meg, hogy Istvánt autószerencsétlenség érte; nem halt meg, de meg fog halni, mert eltört a hátgerince és lebénult. Aztán...aztán bevettem a gyógyszereket. Nem akartam öngyilkos lenni, de nem akartam az ikreket... Hova lettem volna velük, ott van az idősebb lányom... Kinek kellett volna három gyerekkel?

– Hogy is hívják magát? — kérdezte az orvos, mintha időt szeretne nyerni, de hogy miért, maga sem tudta.

— Ilus. István mindig Iluskának nevezett.

— Iluska, milyen gyógyszereket vett be?

— Azt nem tudom, de...sokat.

Az intenzív osztály orvosai nem jutottak konszenzusra a mérgezést okozó gyógyszereket illetően, de hormonokról, vetélést előidőzőkről szó sem volt; a klinikai tünetek nagy mennyiségű altatókra, nyugtatókra utaltak. Három napig volt kómában. Mikor túl volt az életveszélyen, megműtötték: császármetszést hajtottak végre. A magzatok elpusztultak a töménytelen gyógyszertől.

Biztosan tudta, hogy öngyilkossági kísérlet volt, és ilyen esetekben az elmeorvosi kivizsgálás nem csak indokolt, hanem kötelező is – zárt intézetben. De azt is tudta, ebben az esetben nem teljesíti a kötelességét, vállalva az esetleges következményeket, a felelősségre vonást.

„MÁR NEM ÉRZEM A MUST ILLATÁT...”

A csernobili atomerőmű-katasztrófa áldozatainak emlékére

– Doktor úr, ugye nem emlékszik rám? – fordult felém, amikor közelebb léptem az ágyához. – Ne haragudjon, hogy ide kérttem. Őszintén szólva, nem vagyok rosszul, azaz rosszabbul, mint eddig, de szerettem volna látni magát, elmondani valamit. Keszeg István vagyok... A „keszeg” amolyan ragadványnév, csak azért nem a valódi vezetéknevemet mondom, mert így biztosan emlékszik rám... Hat éve, karácsonykor baleset ért: a gépkocsi vezetője a helyszínen szörnyethalt, nekem a hátgerincem sérült meg, úgy hoztak be a kórházba. Önt hívták konzultációra, a sebészek azon voltak, hogy műteni kell, de ön nem ajánlotta, s talán, sőt biztosan ez volt a szerencsém, mert megúsztam műtét nélkül, lábra álltam, amit önnek köszönhetek. Ugye, így már emlékszik rám?!

Igen, emlékeztem. Most már határozottan felidéztem azt a karácsonyi estét: hosszasan tanakodtunk, én traumatikus vérömlenyt gyanítottam, nem láttam indokoltnak a beavatkozást, napokig magamban hordoztam a kételyt: vajon nem tévedek-e? Néhány nap elteltével érezni kezdte az ujjait, megmozdította nagyujját, aztán a többit, és hetek múltán – kezdetben persze segítséggel, majd mankókkal – már az osztály folyosóján sétálgatott. Naponta többször találkoztunk, hálás tekintettel fogadott és kísért mindannyiszor, s ha szóba elegyedtünk, azt ismételte: „Ugye, doktor úr, az ilyen keszegek, mint én, nem tesznek a halálnak?”

Hónapok, évek múltával, ha valakinek egy analóg eset kapcsán valahányszor felidéztük alakját, úgy említettük, hogy a „keszeg”.

Mostani bevezetője nélkül nem ismertem volna meg. Igaz, a mindennapjaink gyakorlatában polgárjogot nyert szent hazugság jegyében rábólintottam volna, hogy későbbi tapogatózó kérdéseimmel igazából ráismerjek.

Vajon miért előzött meg? Hogy időt nyerjen, vagy nem akarta próbára tenni a memóriámat, esetleg félt, hogy arcán a múltat kutatva, elesettségét látván meghökkenek?

Múmiává aszott lény feküdt az ágyban: kopasz volt, arcbőre fakó, szeme szintelen, ráncok csokrai csurogtak le homlokáról, ajka kicse-repesedett – nem nagy sikerrel próbálta a nyelvével megnedvesíteni –, fejét cérnavékony inak foltozták ziháló mellkasához, ami inkább hasonlított anatómiai preparátumhoz, mint élő-lélegző ember testrészéhez. Látszott, láz gyötörte.

– Mivel segíthetek? – ültem le melléje.

– Nem segítséget kérek, doktor úr. Azt már senki nem tudna nekem adni. Csak arra kérem, hallgasson meg. Amit most elmondok, nem meséltem el senkinek, mert kötött a titoktartás törvénye, de érzem, nincs tovább...

Bólintottam, mert őszintén érdekelt, mit akar mondani, mi az a titok, amiről eddig nem szólhatott.

– A csernobili reaktor robbanása utáni őszön, októberben – mint anynyi sok száz embert –, engem is beidézték szabályos behívóval a katonai parancsnokságra. Tudtam, mi céllal, hisz már addig is sok embert vittek oda dolgozni. Lehattunk vagy negyvenen. Nem akarom részletezni, az alezredes beteretlt egy szobába minket és mondta a mondanivalóját, hogy baj van, segíteni kell, menni kell Csernobil környékére, ránk, sofőrökre különösen nagy szükség van, de vehetjük úgy is, hogy ez átképzés, mivel korunknál fogva még katonakötelesek vagyunk. Aki nem érzi magát egészségesnek, menjen el a poliklinikára, hozzon igazoló orvosi véleményezést, azt nem viszik. Természetes, hogy mindannyian elmentünk a felülvizsgálatra. Én elmondtam kollégájának, mi történt akkor velem, ő megvizsgált, mondta és írta is, hogy nekem nem ajánlatos egy olyan „kényszerszermunka”. Vittem is vissza a leletet, mutattam az alezredesnek, de ő azt mondta, ha a polgári életben tudok dolgozni, ott sem lesz semmi problémám; úgy látszik, sokaknak sikerült elintézniük az itthon maradást...

Tétova kézzel nyúlt az éjjeliszekrény felé, inni akart. Megemeltem a fejét, ajkához emeltem a poharat. Apró kortyokkal ivott, majd viszahanyatlott.

– Köszönöm – próbált mosolyt erőltetni sápadt arcára. Aztán folytatta.

– Az alezredes elmondta, hogy a munkahelyükön nem lesz semmi gond, a munkaviszony marad, írjunk megbízó igazolást, azzal kiadják feleségünknek a bérünket havonként. Ott teljes ellátást kapunk, reggel jelentkezzünk, megkapjuk az uniformist.

– Másnap reggel kiosztották a katonaruhákat. Az én váll-lapomon egy csillag volt, mivel tartalékos alhadnagy voltam. Ki-ki a kis cíkmókjával kivonult az állomásra. A következő nap reggelén érkezünk meg állandó tartózkodási helyünkre, Csernobiltól harminc kilométerre. Amolyan laktanyaszerűségbe szállásoltak el bennünket. Ott tényleges katonák is voltak, örültek nekünk, amikor megérkeztünk, ugyanis őket váltottuk fel. El is vonultak hamarosan, de a tisztek maradtak – látszott rajtuk, hogy ők is inkább mennének... Elszállásoltuk magunkat: mi az iskolában kaptunk helyet, a tisztek maradtak a kolhozirodában. Sodronyos ágyak voltak az iskola termeiben, azokon matracok, kaptunk két pokrócot, egy kispárnát. Úgy fél óra múltán kivezényeltek bennünket az udvarra.

– Maguk most tényleges szolgálatot teljesítenek – szólt hozzánk egy őrnagy. Ehhez tartsák magukat, itt minden parancsszóra történik. Én vagyok – bemutatkozott – a politikai osztály főnöke.

Bemutatta a mellette álló többi tisztet és tisztet.

– Ez a hely, ahol maguk öt hónapig fognak szolgálni, a második zóna. Itt a radiáció nem veszélyes, alig van a megengedett szint fölött, de ott – intett jobb felé –, a falu végén sorompó jelzi a veszélyzóna szélét, onnan befelé már tilos menni, ott magasabb a sugárzás. Onnan harminc kilométerre van a reaktor, oda fognak bemenni a kocsikkal, kifuvarozni a törmeléket, befelé pedig cementet, téglát, vasat stb. A sorompónál mindenki felteszi a kiadott szájaszkot és csak akkor veszi le, ha visszajött, ott lesz a sorompó mellett egy láda, abba beledobják. A kocsik lemezekkel vannak védve, kiszállni a kocsiból nem szabad. Az étkezde arra van, abban a nagy sátorban, 200 méterre az iskola mögött. Kérdés van?

– Senki nem kérdezett. Vezényszóra bevonultunk az étkezdébe, majd szerény vacsora után lefeküdtünk... Doktor úr, nem untatom? – nézett rám.

– Nem, dehogy – válaszoltam, mert én is voltam ott, élénken láttam a képet és eszembe jutott, én is a második zónában voltam egy hónapig. Mi is egy iskolában voltunk elszállásolva, a kert végében húzódott a harminc kilométert övező drótkerítés. Nem tudtam megérteni: a kerítés innenső oldalán járhattunk-kelhattunk, de egy méternyire már életveszélyes volt, katonák és rendőrök vigyáztak a sávra. A gyakori szelet azonban nem tudta senki megregulázni, az feltartóztathatatlanul fűjt Csernobil felől... Az senkit nem érdekelt.

– Másnap reggel felsorakoztunk az udvaron, névsorolvasás volt, majd megparancsolták a megnevezetteknek, hogy menjenek a kolhoz motorparkjába, onnan indulnak. Rám másnap került sor. Ismert típusú tízkerekes katonai kocsira ültettek, a kabin pléhlemezekkel volt körülszegezve, az ablakon egy 20 cm-nyi vízszintes nyílás kihagyva, amelyen keresztül láttam az utat. Felsorakoztunk a sorompó előtt – tíz kocsi volt –, fegyveres őrk néztek be minden kabinba, kiosztották a négyréteges gézből készített védőmaszkokat. Felkötöttem, majd kiadták a parancsot, hogy öt percig 60-as, majd 80-as sebességgel menjünk.

Újra vizet kért. Megitattam. Pihent, hallgatott egy darabig, majd folytatta.

– Mikor már bent jártunk a zónában, akkor fogott el először a félelem, és tudja, doktor úr, mitől ijedtem meg? A csendtől, a mozdulatlanságtól. Tudja, én gépkocsivezető vagyok, mióta csak dolgozom, megszoktam a motor zúgását, s mellette meg tudok különböztetni minden más zajt, ami a kocsin kívül van. Ott viszont nem volt semmi. Amennyire láttam a résen, apró falvakon mentünk keresztül, sehol semmi jele az életnek, semmi mozgás, az udvarokon, az utcákon sehol senki, pedig nappal volt. Ez az, amit nem tudtam sehogy megszokni, míg ott voltam...

– Pihenjen még egy kicsit – biztattam a leüledett csendben.

– Nem akarok pihenni – mondta –, de nem is azt akarom elmondani, hogy másnaponként kellett mennem, hogy hova vittük a törmelékkeket, nem ezt akartam elmondani.

– Hanem?

– Azt, hogy milyen borzasztó érzés volt a szorongás. Mindig azt hittem, hogy félek, néhány nap múlva rájöttem, hogy ez nem félelem, hanem valami egész szokatlan érzés. Órákig nem szóltunk egymáshoz, nem néztünk egymásra, mindenki magával volt elfoglalva, pedig nem csinált semmit, az volt az érzésem, hogy pisilni is félnek kimenni az udvarra. Össze voltunk zárva, régi ismerősök, még rokonok is, de kerültük egymást, tartottunk attól, hogy a másik esetleg kérdez valamit. Olyan volt ez, mintha mindegyikünk magával hozott volna a zónából egy-egy rakomány síri csendet. Érkezésünktől számítva néhány nap múlva egyik társunkat elvitték: éjszaka görcsei voltak, elvesztette az eszméletét. „Biztosan alkoholista volt” – mondta kérdésünkre a tiszti orvos, mikor a hogyléte felől érdeklődtünk... Mert minden kiszállás után megmérték a lázunkat, a vérnyomásunkat. Eleinte még panaszkodtunk, hogy nem tudunk aludni, mert tényleg kínzó volt az álmatlanság, de azt mondták, hogy ez azért van, mert szokatlan a környezet, majd elmúlik.

A tiszt, aki minket fogadott, három-négy naponként este amolyan polit-foglalkozást vezetett, azt mondta, hogy nagy dolgot csinálunk, hogy ezt a nép soha nem felejtí el, hogy hősök vagyunk, hogy ne féljünk semmitől, hogy ő kezdet óta itt van, és nincsen semmi baja. Mikor valaki rákérdezett, hogy milyen is itt a radiáció, mindig azt válaszolta, hogy alig több a megengedettnél. Hogy mennyi a megengedett, azt sosem tudtuk meg.

Csak az a szorongás ne lett volna, ami három hétre rá olyan honvággyá lett, hogy azt hittem, megőrülök. Arra gondoltam, lesz, ami lesz – megszököm. Mikor éjszakánként nyitott szemekkel feküdtem, mindig otthon voltam. Higgye el, doktor úr, láttam a feleségemet, gyermekeimet, hallottam a hangjukat, még a kutyám ugatását is, éreztem a must illatát a pincénkben.

Lassan beesteledett, az utcai lámpák fényéből kevéske becsorgott a szobába. Az éjjeli lámpa felé nyúltam, fel akartam kapcsolni.

– Ne! Kérem, ne kapcsolja fel – mondta.

Félsötétben folytatta.

– November hatodikán reggel szokás szerint felsorakoztunk az udvaron. Jött az őrnagy és a kísérete.

– Elvtársak, barátaim! – kezdte, mire felkaptuk a fejünket, mert szokatlan volt a hangja, sőt egész testtartása. – Tudják önök is, holnap nagy ünnep lesz. Ezt a nagy napot méltóan kell megünnepelni, hadd tudja meg a világ, mi azok vagyunk, akik nem hátrálnak meg a nehézségek előtt, mi eddig is legyőztük a természetet, ezután is így lesz. Kitérjük a zászlónkat Csernobil romjaira, hadd hirdesse legyőzhetetlenségünket. Ez a megtiszteltetés nekünk jutott. Az, aki vállalja ezt a nemes cselekedetet, lépjen egy lépést előre!

Majd némi hallgatás után, hozzátette:

— Mi katonák vagyunk, ezt meg is lehetne parancsolni, de én tudom, hogy van önök között hazáját szerető ember. Aki vállalkozik, tíz nap szabadságot kap. Ha önként senki sem jelentkezik, muszáj parancsba adnom, de akkor nincs szabadság!

Rám zúdult a lágyan diskuráló must illata, hallottam a földre potyyanó diók zörrenését, láttam a fiaim dióhéjtól fekete tenyerét, fülembé szállt feleségem vacsorára hívó szava. Előre léptem a sorból.

– Derék dolog! – lépett közelebb a tiszt –, maga igazi hazafi. Mindenki oszolja!

– Engem betessékelt a kolhozirodába, ott megkaptam a részletes eligazítást. Máig nem tudom megmagyarázni magamnak, de akkor éjszaka úgy aludtam, mint a bunda. Másnap reggel két kocsival mentünk ki, az egyikben én a zászlóval, a másikban az őrnagy. A romos reaktor melletti épületekre kellett a zászlót felvinni egy tűzoltólétrán, ami a falba volt erősítve, és a tetőn a kéménybe tenni. Kiléptem a kocsi fülkéjéből, a zászlót a derekamra erősített öv mögé tűztem és futottam a létráig, gyorsan felkapaszkodtam. Kikaptam a zászlót a hátam mögül és rúdjaival beeresztettem a kéménybe, s már fordultam is vissza. Nem tudom, mennyi ideig tarthatott az egész, de nagyon lihegtem, nem volt levegőm, a számon sem volt maszk, mikor beültem a kocsiába. Az udvaron vártak társaim, csak néztek rám, nem kérdeztek semmit.

– Derék ember maga, így kell ezt csinálni! — szólt inkább társaim felé az őrnagy. Aztán csak hozzám, nevetve: – Maga olyan sovány, mint egy keszeg – kikerülök még a sugarak is...

Másnap hazaindultam. Útközben már rosszul éreztem magamat, itthon is, de nem szóltam senkinek, még a feleségemnek sem.

Tíz nap elteltével elmentem a katonai parancsnokságra, panaszkodtam, hogy nem érzem jól magamat, azt mondták, hogy menjek vissza, ott majd kivizsgálják. Megérkezésem másnapján elvesztettem az eszméletemet, beszállítottak a kórházba. Többen voltunk egy teremben, mindenkinek ugyanazok voltak a panaszai. Ott hallottam, hogy az őrnagyot büntetésből áthelyezték valahová, mert apolitikus volt a viselkedése: rosszul szervezte meg a zászló kitűzését, az beesett a kéménybe.

Hetekig rosszul voltam, rengeteg injekciót, vérátömlesztést kaptam, mikor úgy-ahogy megerősödtem, hazajöhettem, de itthon napról napra hagyott el az erőm.

– Tudja, mi a betegsége?

– Tudom. Azt is tudom, hogy nem sok maradt hátra. Ezért akartam elmondani, és mintha enyhült volna is a szorongásom. Csak valahogy nem érzem a must illatát, és olyan csend van körülöttem...

Felálltam. Nem tudtam, nem is akartam vigasztalni, mert éreztem, hogy visszautasította volna.

– Viszontlátásra!

– Ó, nem, doktor úr... Köszönöm, hogy meghallgatott, nyugodalmas jó éjszakát...

Öt nap múlva eltemették.

KÖNYVKÖTÉS

Nem ült kocsiba, gyalog indult munkahelyére, a kórházba, mert ki akarta szellőztetni a rövid éjszakai alvás okozta enyhe kábaságot. Évtizedes praxisa során hozzászokott a felszeletelt alváshoz, mikor betegekhez hívták, ám az eltelt éjszaka más volt: csapkodó gondolat-füzérek tették rapszodikussá a testi-lelki reinkarnáció óráit, óhatatlanul a mai, utolsó munkanapjára gondolt. Rezonőrként készítette, készítette magát az elkerülhetetlen bekövetkezésére, próbálgatta révbe juttatni lelkének hánykolódó hajóját, a beletörődés csöndes és nyugodt kikötőjét keresve azon a parttalan vízen, de navigálás közben zátonyokba botlott, oldalhullámok sodorták; nem érezte az öblöt, ködbe burkolózva látta a stéget.

Jó reggelt, jó napot kívánva ismerősök, páciensek köszöntek rá.

– Ez az! – villant bele. – Szép napot! Ennek a napnak olyannak kell lennie, mint... mint egy szimfónia zárótételének utolsó akkordja.

Elmosolyodott saját ötletén.

– Honnan, mi szülte ezt a romantikus képet?! Ez a nap – az utolsó nap... Megvan! Legyen olyan, mint az eltelt sok ezer, de a tényen kívül tartalmazzon valami emlékezeteset, legyen sajátos, tiszta és formás, mint egy könyvzáró fedele. Pontosan: borítsa le, zárja le élete aktív szakaszának kötetét. Jobban, találóbban nem is fogalmazhatnék...

Egyszer majd, talán fejezetenként, vagy laponként végigolvassa ezt a könyvet, újra végigjárja a megtett utat, a színes tintával, könnyű tollal írottakat talán többször is, a nehézkesen rótt sorokat kihagyja, átsiklik felettük, esetleg rábukkan bennük tanmesékbe illőkre, de azt is tudta: átformálni, belejavítani a szövegekbe nem lehet.

– Micsoda bornírt, lila megfogalmazások! – tett volna pontot meditációjának végére, ám belső kényszere folytatásra inspirálta. – És milyen lesz a könyv fedele?! Annak minden esetben olyannak kell lennie, ami jellemző, ami magán viseli a könyv mondanivalóját, tartalmát és ami a kezdet.

Csipetnyi örömmel konstataulta mulasztását: nem írta le, nem rakározta el emlékezetében az első napot. Derengett ugyan valami, ám sehogy sem tudott formálható eggyé összeállni: mi is történt azon a napon, mikor először gombolta be fehér köpenyét. Bosszantotta a tény, de nyugtatta is magát: csak visszaköszön az a nap is az emlékek sűrűjéből...

Kollégái, beosztottjai viselkedésében nem fedezett fel rendhagyót, különöset: mindenki, mint annyi éve, tette dolgát. A hivatalos és baráti búcsúztató – születésnapjára időzítve – köszöntésekkel körítve az emléklapok, virágköltemények miliójében már lezajlott.

Az a nap éppen három hetet korosodott.

– Ez a három hét sem színes tintával íródott életem regényében – rendeződött homloka mögött a felismerés.

Intellektuális beteget meséltek, hogy több héttel az akut agyi vérkeringési zavar lefutása után, mikor már a határozott javulás egyenesén járva visszagondolni próbáltak, felidézni a katasztrófa utáni napokat, heteket: nem sikerült. Egyik volt páciense így fogalmazott:

– Tudtam, éreztem, hogy élek, de képtelen voltam ezzel a gondolattal bármit kezdeni. Jártam a várost, a munkahelyemre, az üzletekben, látogattam rokonaimat; láttam magam körül a házam falait, helyiségeit, kint az utcán a kocsikat, a járókelőket, a szélben hajladozó fákat, a beszélgető embereket, a tévében pergő filmeket, udvaromon a csaholó kutyámat – de minden néma volt, olyan, mintha kísértetek világában lennék...

Megrázta magát, végigpásztázta szobáját. Könyveit, jegyzeteit, a szaklapokat már korábban odaajándékozta kollégáinak, a hivatalos papírokat átadta az illetékeseknek, beteget is csak egy volt, a többi folyamatosan, javulással, egészségesen hazabocsátotta, újakat nem vett fel, azaz azokat kollégái kórtermeiben irányította. Egyetlen beteget, a hetvenkét éves Béla bácsi a hatosban feküdt, akit két hete szállított be a rohamkocsi agyértrombózissal, szinte reménytelen állapotban.

A reanimatólogusok nem ragaszkodtak felvételéhez már csak a kora miatt is, no meg azért, mert „nem hozott magával kecsegtető perspektívát.” Ő felvette.

Béla bácsi, az egyszerű falusi nyugdíjas, az első napokban azon a bizonyos mezsgyén leledzett. Némi javulás után még kétszer került kritikus állapotba, de mindkétszer sikerült újra visszahozni. A harmadik esemény után a mellette virrasztó, ápoló felesége papot hívott, hogy az feladja az utolsó kenetet, miközben szinte kérte:

– Ne törje magát annyira, doktor úr, hisz látom, hogy mennie kell. Maga többet is tett, mint amennyit lehet emberileg, de meg kell nyugodni, bele kell törődni Isten akaratába.

Ő nem törődött bele: szellemi, tudásbeli muníciójával visszaverte az álnok soros támadásait.

Bement hozzá vizitre. Béla bácsi határozottan jól érezte magát: fejfájásai alig-alig jelentkeztek, mozgatta kezdetben bénaságba zuhant kezét, lábát, szomatikus paraméterei stabilizálódni látszódtak.

A szokottnál huzamosabb időt töltött el ágyánál: a vizsgálat után hosszasan beszélgettek éppen arról, ami eszükbe ötlött. A felesége is részt vett a társalgásban és némi huncutsággal szólt:

– Ma meglepjük a doktor urat, de nem mondom meg előre, mi lesz az, csak annyit, hogy már-már megérkezik lányunk, aki Csehben van munkán. Mert hát tudja, doktor úr, hogy itthon nincs munka, ott meg kereshet valamicskét. Nem jó dolgában ment oda, itthon hagyta két gyermekét is – ránk. Valamiféle építkezésen hordja a maltert...

– Remélem, találkozok vele... De most elbúcsúzik: a Jóisten vigyázon magára, Béla bácsi, mármint azon túl, hogy saját maga is odafigyel egészségére, de ezt teszik majd orvoskollégáim is...

A beteg láthatóan depressziós, lehangelve szorította meg a feléje induló kezét, miután az elhangzott hír tudatáig jutott – nem válaszolt.

A pihenőnek vette útját, ahol már várták – minden nap, ugyanabban az időben fogyasztották el a kötelező kávé, miközben kötetlen hangulatban cseréltek eszmét, véleményt a tegnap és a folyó nap eseményeiről, tervezgettek.

A hangulat, ha nem is vidám, de laza volt: Sándor, a viccmilliomos éppen legújabb szerzeményét adta elő, ami szinte kötelező kísérelője volt a rituálénak.

Úgy érezte: mindegyikük az esemény hatása alatt van, de igyekeznek ezt palástolni, kerülgetik a témát, mert – ezért szinte hálás volt nekik – úgysem tudnák megfelelő hangnemben, tartalomban szólni.

– Ugye nem lesztek ellene, ha néhanapján meglátogatlak titeket? – kérdezte tőlük.

– Még ilyet?! – vágta egymás szavaiba. – Elvárjuk, sőt kötelezünk arra, hogy meglátogass, azaz hazagyere. Szükségünk van rád, a tudásodra, tapasztalatodra! Neked itt a helyed közöttünk.

– Úgy döntöttünk – folytatta kinevezett kollégája – , hogy a székre nem ülhet senki, azt oda tettük a sarokba – várni fog téged. Gyere, várunk, bármikor beléphetsz, még kopogtatnod sem kell.

Derű fogadta az elhangzott felszólítást, ami melengető csóvát vetett lelke hamvadó zsarátnokjára.

– Köszönöm nektek! Jólesik ilyesmit hallani... – mialatt belsője torz mosolyba révedt annak hallatán, hogy amolyan baráti, kollegiális gesztusként sarokba száműzték a székét. Az órájára nézett. – Akkor én mennék is...

Mindenki hallgatott.

Már felállt, elindult, amikor a főnövér sarkig vágta az ajtót.

– Jöjjön valaki, a beteg a hatosban eszméletét veszítette!

A természetes reflex parancsára sietett a hatosba.

Béla bácsi viaszszápadtan, csukott pillákkal, ernyedttel, kissé oldalra billent fejjel feküdt, lefittyedt szájzugából botladozott az ájer – nem reagált semmire.

Felesége az ablak felé fordulva imádkozott, az ágy melletti széken egy negyven körüli nő ült révült arccal, tétován mozgó ujjáival simogatta az öreg lemondóan csüngő kezét.

– Mi történt? Mikor? – vetette oda, miközben tapintotta a pulzust, mérte a vérnyomást.

– Alighogy a doktor úr kilépett a teremből, megérkezett a lányunk. Nagyon megörült neki, de aztán néhány perc múlva zihálni kezdett, rángatózott a keze és lába, kihányta a kevéske levest, amit előtte evett, majd ... majd így lett – fordult feléje a feleség.

– Miért nem szóltak azonnal?! – nézett hol az anyára, hol a lányára szemrehányóan.

Nem várt választ, tette azt, amit ilyenkor tenni kell. Órákig tartott a küzdelem, holott segítő kollégáihoz hasonlóan tudta: a halál előttük érkezett, ott áll az ágy mellett, vigyorogva nézi az egyesélyes csatát, szinte élvezi reménytelen igyekezetüket.

...Béla bácsi földi maradványait már átszállították a boncolóba, de ő még mindig ott ült az üres ágy mellett, izzadt tenyerébe temetve még vizesebb homlokát.

– Doktor úr – érintette meg az elhunyt lánya. – Nagyon köszönöm, hogy még láthattam édesapámat, beszélhettem vele... Édesanyám elmondta, hogy doktor úr minden tőle telhetőt megtett, de hát bele kell nyugodni a Teremtő akaratába... Még egyszer köszönünk mindent...

A beszélő felé fordult, kinek könnyáztatta redőiben gyermekét mosolyt vél felfedezni.

– A doktor úr nem emlékszik rám – folytatta, mialatt átkarolta mellette szipogó édesanyját. – Hát hogy is emlékezhetne, hisz oly rég volt, meg aztán annyi emberrel találkozott azóta... Édesanyámtól tudom, hogy engem a doktor úr segített a világra. Azon a napon, amikor az orvosi pályát elkezdve, ebben a kórházban először öltött magára fehér köpenyt...

FÉNYT... TÖBB FÉNYT!

Borzongok.

Kórházból jövök, ahol a halál arra kényszerített, hogy asszisztáljak neki: az örök éjszaka ajtajának támasztott, hogy magával ragadhasson egy tizenhét éves leányt.

Első báljába igyekezett a leány. Lelkesen, repeső örömmel, ahogy csak tizenéves tud. A falu utcája sötét volt, sehol egy világító lámpa. Talán éppen első táncosára gondolt, amikor egy kerékpáros nekirohant. Elesett. A fejét ütötte meg. Koponyatörés, agyvérzés, eszméletvesztés, kóma. Véres-verejtékes küzdelem az ágy szélére telepedett halállal. Már együtt jöttek a műtőbe, vigyorgása jelezte, hogy ő győz. Győzött.

Súlyos, vizenyősen dermedt sötétségben botorkálok: szinte bele lehet markolni, érezni vélem az ujjaim közül csepegő hideg szurkot. Gondolkodom: ha az utca ki lett volna világítva, ha a kerékpáron vagy a lány kezében lámpa lett volna, ha...

Torkot szorító, értelmetlen, érthetetlen halál.

Megyek, ösztönösen visz a lábam, útjelzőm az idő múlása. Pihentethetem a szempillámat, látásra nincs szükség. Átlépek a kidőlt villanypóznát, hisz tudom, érzem: ott hever napok óta.

Látom, látjuk, érzékeljük: sötét lett, egyre sötétebbek az utcák, utak, falvak, városok, országrészek. A korhasztó mélysötét rátelepedett a járdákra, lakóházakra, udvarokra, az óvoda és az iskola ablakai mélyeket szippantanak belőle. Hátrapillantva látom: fekete fátyollal borítva a szüléset is, ahol először kiált fel az élet...

Reflexeim megállítanak az útkereszteződésnél: kivilágítatlan motorkerékpár húz el előttem. A sarkon összeütközünk valakivel, bor-

gőzös hang emlegeti az anyámat. Kénytelen vagyok az utca közepén tovább menni, ott legalább nincsenek gödörccsapdák. Látom, a távolban fénycsövek vegetálnak, s tudom: a rendőrség épületén. Még távolabb az éjjeli mulató ablakai okádhatnak szesz-felhősen gomolygó fénycsónákat az emberi-állati ocsmánysággal terített járdára.

Mellettem ember-arcú kutya oszon el és ordítózó kutya-arcú emberek valami tárgyat dobnak utána; épphogy tenyérynire tőlem csapódik be.

A főutca torkollunk: én és a mellékutca. Nem torpanunk meg, bár ott is sötétség az úr.

Tudom, érzem, hogy ott, a másik oldalon vannak az üzletek: az élelmiszer-, kenyeres- és tejüzlet, az iskolaszerek boltja. Egyiket sem látni, mert üresek, feketék belül s kívül. Tegnap még szürkék voltak, ma feketék. És holnap?

Artikulálatlan hangok köré formálódó alakok bolyonganak a közelben, de a jelenlétüket inkább csak sejtem. Valaki felkacag – ritka jelenség! –, de nem villan szemek parazsa, a fogak fehérje; lehunyott szemek, csücsörítésbe ránduló ajkak mögött születik a kényszer-hahota. A ma józanságtól idegen a nevetés.

Azt mondják, régen a vakok úgy ismerték meg a szembenállót, hogy ujjukat végigvitték az arcán. Ma már erre nem is tanítják őket, nem gyakoroltatják velük.

Felnézek az égre. Mintha augusztusban minden csillag lehullott volna – fekete szemüreggel tátongó éj-koponya fölöttem. Egyre szaporábban lélegzem: a sötétség tudómba tódul, telítődnek a lebenyek, a vérsejtek felszippantják, és rohanva viszik szerteszét a testemben. Sejtjeim feketévé, szürkossá lesznek, artériáimban rögök botorkálnak, a gének jajgatva kínlódnak...

Nagyon hosszú az út hazafelé. Eltévedtem?

„Mehr Licht!” – sottogta az életből távozó Goethe. Igen, fény, minél több fény kellene. Az emberek szemébe, a fogak zománcaira, a szájjugokba, a szürke sejtekbe. A járdákra, az utcákra, utakra, udvarokra, a szülőotthonokra: fényt, több fényt. Nem a távozóknak, de az élőknek, az érkezőknek!

ÚTICÉLOK

Mikor Csapon felszálltak a nemzetközi gyorsra, a fülkében hárman ültek. Egy kínai házaspár és a gyermekük. Ami a korukat illeti, nehéz lett volna megállapítani, de ez nem is foglalkoztatta a beregszászi középkorú párt.

– Jó napot kívánunk! Leülhetünk ide? – mutattak a két szabad helyre.

– Tesszék, tesszék – selypített a kérdezett férfi, jellegzetes keleti mosollyal körítve válaszát.

Elhelyezték csomagjaikat, majd látható jókedvvel lehuppantak a bársonyhuzatú ülésre.

Néhány percnyi cammogás után a vonat már a senki földjén araszolt, majd a Tisza-híd utolsó oldalán, a piros-fehér-zöldre festett határoszlop mellett lefékezett, ahol határőrök és vámosok szálltak fel. Mosolyogva üdvözölték az utasokat, rövid ellenőrzést végeztek, majd jó utat kívánva továbbálltak.

Az asszony öröme nyilvánvaló volt: hol az egyik, hol a másik ablakhoz lépett, habzsolta a látnivalókat, szélesen mosolygott, s gyakran emelte szeméhez a zsebkendőjét.

– Béla, Béla! – fordult többször is férje felé – Látod, végre itt vagyunk! Szinte el se hiszem... Most már elfelejthetem a sorban állásokat, a bosszúságokat a vízumért, a kiadásokat...

A férj megértően reagált felesége őszinte jókedvére, holott a pillanataiban volt némi figyelmeztetés: zabolázd meg lelki hullámveréseidet, hiszen nem vagyunk egyedül, talán zavarod útítársainkat.

A kínai férfi mintha gondolatolvasó lett volna:

– Örülni nagyon feleség. Most utazni először Magyarországra?

– Igen, igen – sietett válasszal a feleség –, ez az első utunk Magyarországra. Nincs rokonságunk, akik meghívtak volna, de most már szabadon utazhatunk. Az igazat megvallva, pénzünk sem igen volt, de összekuporgattunk annyit, hogy kivehessünk egy szobát Budapest valamelyik olcsó szállodájában...

A férj gyengéden megérintette párja kezét:

– Marikám, az urat ez nemigen érdekli, meg biztosan fárasztja is a mondókád...

– Csak tesszék, tesszék mondani, nagyon érdekesz – mosolygott biztatón a kínai..

Az asszony mintha nem is észlelte volna férje intelmét.

–...Mindent, de tényleg mindent megnezünk szép fővárosunkban. Eddig csakis a tévében láttuk, de most személyesen is találkozunk vele – mondta nevetve. – Tudja, sokba került a vízum, sokáig kellett várni is, de biztos megéri, nem fogunk csalódní...

Az útitárs nem értett mindent az egy szuszra kipréselt mondatokból, mert rákérdezett:

– Ész akkor szenkihez mennek, szenki nem várja?

Az asszonyt és férjét mehökkentette a kérdés, hirtelenjében nem is tudtak válaszolni.

Végül a nő reagált:

– Tudja, mi magyarok vagyunk... Látogatóba megyünk, mint turisták... És önök kihez, hová utaznak?

– Mi budapestiek vagyunk, megyünk haza, már szok éve ott lakunk...

Az asszony elhallgatott. Felállt, kiment a folyosóra, megállt az ablak előtt, némán bámulta a futó tájakat. Budapestig meg sem fordult.

A Keleti pályaudvaron útitársaikat népes társaság várta és köszöntötte. Ők ketten elindultak az olcsó szállásokat hirdető iroda irányába...

VÖRÖS PIPACSONK

Immár hat éve, minden november második napján kocsiba ülök, hogy felkeressem a B-i temetőt. Koszorút viszek, elmondok egy imát volt osztálytársam szüleinek utolsó útjelzője felett. János, valamikori barátom a tengerentúlról küldött levelet, melyben megírta, hogy a szülei sírját gondozó távoli rokon meghalt, ezért arra kért, hogy legalább egyszer évente vigyem el a kegyelet virágait – cserébe ő rendszeresen küld ötven dollárt. Elvállaltam. Az ötven dollárt odaadtam a temetőörnek azzal a kéréssel, hogy tartsa rendben a halmot, időközönként vigyen rá virágot, kivéve Halottak Napját, mert akkor én viszek...

A kora délelőtti órákban indultam útnak, hogy a háromórás oda-vissza utazás után idejében hazaérjek, az otthoni sírkertben pihenő szeretteimmel való találkozásra.

Évek óta mindig ugyanaz a kép fogadott: az idős hölgy ott ült, de inkább gubbasztott a szomszédos hant melletti lócán, háttal a bejárati kapunak, mint egy estében összerepedezett tojás, melyre fekete leplet terített valaki: mozdulatlanságba dermedve, összegörnyedve, fejét mellére kókasztva, két kezével a combjait átölelve. Úgy tűnt, nem is lélegzik, révetegen bámult egy pontra: a csokor pipacsra az előtte domboruló síron.

Halkan, minden alkalommal ráköszöntem, de sose válaszolt, csak a teste alig észlelhető rezdülése jelezte, hogy hallotta szavaimat.

Fúrt a kíváncsiság, szerettem volna belelátni introvertált, titokzatos bensőjébe, de megközelíthetetlen volt, én meg nem akartam orvul berontani körkörösén védett világába.

Órákat emésztő ideig ült ott, s csak akkor mozdult, mikor az általam is már ismert nyugdíjas tanító-házaspár közeledett; olyankor

felállt, rendezetlen mozdulatokkal megigazította fejkendőjét, végigsimította ruháját, a kapu felé indult anélkül, hogy ügyet vetett volna rám. Láttam arasszal mérhető természetét, ám az arcát sose, mert hétrét görnyedve aprózta lépteit mellettem, sötét kendője pedig még inkább leplezte arcvonásait a késő őszi, betegesen fakó fényben, pontosabban: szürkeségben.

Most nem találtam ott; olyan volt a kép, mintha Munkácsy Siralomházából kilopta volna valaki a betyárt.

Kószálva elkalandozó gondolataimban értetlenkedő megjegyzés próbált rendet tenni:

– Még nem jött, nem volt itt...? – nézett rám érdeklődően a mellém lépő férfi.

Bólintottam, hiszen biztos voltam abban, hogy hozzám hasonlóan ő is, a felesége is az idős hölgyre gondol.

– Valaminek, valami nagy bajnak kellett történnie, ha nem jött – mormolta alig hallhatóan csak úgy, magának.

Elhelyezték a magukkal hozott virágot és koszorút a hanton, imádkoztak, majd leültek a lócára.

– Hiányzik, hisz ide tartozott. Talán nem jön többé... – nézett a feleségére, aztán rám.

Mielőtt rákérdeztem volna, gondolatolvasóként folytatta:

– Nem, nem volt rokonunk, még csak közeli barát vagy régi ismerős sem, csak... Csak egy ember, egy idős hölgy. Évek óta, ezen a napon eljött a fiunk sírjához és mindig pipacsot hozott. Ugye nem szólt magához?

– Nem, egy szót sem.

Felállt, igazított a koszorún, majd visszaülve folytatta;

– Velünk is csak egyszer állt szóba, már nagyon-nagyon régen, abban az évben, mikor síremléket emeltünk a fiamnak.

A szolid visszafogottsággal faragott márványra pillantottam, amelyen ez volt olvasható: *Egyetlen reménységünk, Viktor fiunk, akit ma és mindörökké szeretünk. Élt 25 évet.*

A férj gyöngéden magához ölelte élete párját, akit e szavak hallatán újra megérintett a kegyetlen valóság, az emlékezés fájdalma.

– Ne sírj, drágám, hisz tudod, annyiszor megbeszéltük...

– Igen... Nem sírok – suttogta átítatott zsebkendőjébe az asszony.

A férj levette kalapját, mely alól kicsordultak köd uralta, ritka tincsei.

– Az átkozott háború... Sok, szinte megszámlálhatatlan áldozata van, de nem csak az igazság esik el a csatákban, a hátszországban, hanem a remény, a boldogság is... Az erők elrabolják, elviszik Femida mérlegét a szervizbe, miközben darabokra szedik és törik, vagy egyszerűen eladják... Bölcsészhallgató volt egyetlen gyermekünk, Budapesten tanult... A világegés véget vetett tanulmányainak. Mindig tanulni vágyott, gyakran ismételtette: csakis a tanultak, az elmés emberek jobbíthatják a világot, ők a fejlődés, a tudás gyémántköszörűsei. Negyvennyolc őszén úgy döntött, hogy megy vissza Magyarországra a zöldhatáron, hogy folytassa, ahol abbahagyta. Azt se titkolta, hogy látni szeretné szíve választottját. Hiába kértük, rimádkodtunk neki, elindult. Nem jutott messzire, még ezen az oldalon aknára lépett... Alighogy bevitték a helyi kórházba, kiszenvedett... Minket meghurcoltak a kék parolisok, mivel – ordították a szemünkbe – rosszul neveltük a fiunkat, mi készítettük határsértésre, mert biztosan kém volt. Persze, mindez semminek se számított a bánatunkhoz képest...

– Kérlek, ne mond tovább – nézett rá a felesége –, hisz tudod, menyire fáj...

– Jó, kedvesem, nem folytatom...

Kis idő múlva mégis megszólalt:

– Kijártunk naponta hozzá – nézett a sírra – és egyszer csak felfigyeltünk az akkor még fiatal hölgyre, aki a sírok között bolyongva meg-megállt, nézelődött. A kezében mindig volt virág – vörös pipacsok. Ötvennégyben emeltük a márvány síremléket, akkor jött ide hozzánk, és azt kérte, hogy a virágokat rátehesse fiunk sírjára.

– Nem tudtuk mire vélni a kérést, de bólintottunk, és ő máris elhelyezte a virágokat, majd hosszan imádkozott. Alacsony termetű, szép arcú leány vagy fiatalasszony lehetett – ezt akkor nem tudtuk megállapítani.

– Kérem... – nézett ránk reménykedve. – Eljöhettek máskor is?

– Igen, de... Kicsoda maga?

Megmondta a nevét, csak a vezetéknévét, ami ismerősnek tűnt, de nem tudtuk azonosítani. Őt hallgattuk, mert megeredt a szava:

– Nekem is volt egy Viktorom... Budapesten éltünk, egy Honvéd utcai bérház első emeletén. Viktor a harmadikon lakott édesanyjával. Egyetemisták voltunk, mindketten bölcsészek, mikor megismerkedtünk; kezdetben csak pillantásokat, majd néhány szót váltottunk, mígnem egymásba szerettünk... Egy életre. Háborús idők jártak akkor, de mi nem láttunk, nem hallottunk semmit, mi a saját édenünkben tervezgettük egyedülálló jövőnket... Gyakran légiriadó volt, a várost egyre többször bombázták: beköszöntött a Kálíjuga-éra, ami Atét trónra emelte... Karácsonyra terveztük az eljegyzést, ám én örök időkre menyasszony maradtam... Azon a késő őszi napon is ott volt nálunk és azt kérdezte:

– Szégyellem, de még sose kérdeztem tőled: mi a kedvelt virágod?

Pedig gyakran hozott: hol rózsát, hol szegfűt, vagy éppen orgonát. Azt feleltem, amit gondoltam: pipacs.

– Akkor megyek, hozok neked pipacsot! – és máris indult kifelé. Abban a pillanatban felbőgtek a szirénák, jöttek a vészmadarak, hogy halált szórjanak ránk, városunkra.

– Hová mész, azonnal menjünk a pincébe! – szólt édesapám, de talán meg se hallotta a figyelmeztetést. Mi lerohantunk az óvóhelyé kialakított pincébe: alighogy leértünk, megkezdődött a bombázás; talán fél óráig tartott, mi egymáshoz húzódva reszkettünk és sírtunk. Hamarosan kialudt a villany, hol távolabb, hol egészen közel csapódtak be a bombák fülsiketítő sivítás kíséretében: rengett a föld, a pince fala, hullott a vakolat. Édesanyám törte meg a közénk kényszerített borzalmat:

– Istenem, hova mehetett ez a Viktor?! Kész öngyilkosság. Összel hol lenne pipacs?! Az tavasszal virágzik a réteken, sarjadó búzában... Most csak pernye és üszök virágzik...

Leírhatatlanul hatalmas detonáció szakította félbe édesanyám szavait: mintha a pincében robbant volna a bomba: megmozdult felettünk a föld, egy beton darab maga alá temette édesapámat, a lezúduló törmelék minket; édesanyámat és engem, szomszédjainkat is...

– Nem emlékszem, mikor kapartak ki minket, élve eltemetettéket a föld alól... A látvány, ami kint fogadott, borzalmas volt; a házunk fele hiányzott, kő, téglá, beton, bútordarabok halmaza jelezte a helyét, és

ameddig a szem ellátott: mindenütt romok, üszök, füst, pernye, és – „Jaj! Istenem, segíts!” – halkuló, vagy éppen erősödő hangzavar... Édesanyám a karomba kapaszkodva könyörgött, hogy ne tegyem, mégis elindultam Viktort keresni. Tetemen átlépve botorkáltam a romokon; nem fájt semmim, nem fáztam, holott a reménytelen és kilátástalan jövő előőrseként a csontfagyasztó hideg már leigázta a várost – nem láttam, nem hallottam semmit, csak Viktor lebegett előttem. Napok múltán találtam haza édesanyámhoz, akit a szomszéd ház lakói vettek oltalmukba. Már bevonultak az oroszok, mikor kábulatomból úgy-ahogy magamhoz térve édesanyám rávett, hogy költözzünk vissza ősei szülővárosába, ide, mert a pusztta létünkön kívül nem maradt semmink...

– Mindig is szerettem volna visszatérni Pestre, hogy a temetőket bejárva hátha rátalálok Viktorom sírjára, de az oroszok lezárták a határt. Nem mentem férjhez, nem találkoztam Viktorral, a tanulmányaimat se folytattam... Most, hogy rátaláltam erre a sírkőre, úgy érzem: alatta nyugszik az én Viktorom is. Nem vagyok eszelős, tudatában vagyok, hogy ez nem így van, azt se kérem, hogy osztozzanak velem, de engedjék meg, hogy eljöjjek beszélgetni azzal, aki Viktor volt, élt 25 évet, és akit most is szeretek...

Az öreg tanító elhallgatott, mint akit kifárasztott az emlékek súlyos terhe.

Akit a remény örök némaságra kárhoztatott – a felesége folytatta és fejezte be:

– Aztán elment... Azután már nem szólt hozzánk, de eljött, minden évben visszajött ezen a napon, hozta a vörös pipacsokat...

...Nem mérhető csend szállt közénk, sűrűsödött az őszi homály, az arcok ránciba beköltözött a tolakodó köd, a felettünk bámeszkodó platánok leveleiről dermesztő cseppek hulltak a sírokra, a fejfákra, a virágokra.

Mire felocsúdtam, a házaspár nem volt mellettem – a kapun túl véltem látni szürkésébe olvadó alakjukat. Bár nem hittem, hogy meg tudták volna válaszolni, szerettem volna még kérdezni tőlük valamit:

– Mi lett a sorsa az öreg hölgynek? Az őszben, a természet vigasztalhatatlan siralomházában hol talált pipacsokat? Van valami, amit én nem tudok – a bánat az örök nászra kelt szerelemmel képes virágokat, pipacsokat fakasztani bárhol és bármikor?

ÚTKERESZTEZŐDÉS

A falu buszmegállóját nem jelezte semmi. Valamikor egy pléhtábla volt a sürgönyfára szegezve, rajta az érkező és induló járatok időpontja, de – ki tudja, mikor? – vagy a szél, vagy valaki leemelte onnan, hóna alá kapta, egyszóval eltűnt. Nem is hiányolta és most sem hiányolja senki, mert a járási körjárat matuzsálemkorú busza napjában csak kétszer kasol keresztül a falun, azt meg mindenki tudja, hogy mikor. Az utazásra kényszerült egy-két ember sose maradt le a járatokról, mert a busz rendszeresen késik, meg aztán akinek mennie kell, rendszerint jóval idő előtt érkezik, leül a házelőtti lócára, ahol elbeszélget a porta gazdájával, a szomszédokkal – idősebb emberek –, akik lesik az érkezőket-indulókat, mert így jutnak némi friss hírhez a faluból meg annak határain túlról.

Azon a júliusi poros vasárnap délelőttön zajos volt, benépesedett az örök unalomba kárhoztatott megálló: úgy tízfős csoport tette hangosá. Ünneplőben voltak, ziláltak, kapatosak. A magukkal hozott jókedv virágosan lankadó ágát a kezükben szorongatott, tartalmuk delelőjén túljutott palackok rendszeres megadóztatásával igyekeztek egyenesbe hozni hangos gurgulázás kíséretében, no meg próbára tett hangszálaik remegtetésével lakodalmas nótákat próbálván összeállítani. A kifecmodott hézagokat hegedűs, brácsás meg tangóharmonikás igyekezett pótolni. A megálló ki nem nevezett gazdája szokása ellenére nem jött a kapuba; a lugas távoli zugából kémlelte a társaságot, mert hát mit is kérdezhetne tőlük, mi újat hallhatna.

A *Lakodalom van a mi utcánkban* kezdetű nóta egy szintre terelte a magukat szólóban exponálókat, meghatványozták egymás hangerejét, aminek elbicsakló mozdulatokkal igyekeztek érvényt szerezni.

Ekkor fordult egyenesbe a busz a kanyarból és néhány tíz méter megtétele után lassított, jelezve megállási szándékát, mert ha nem volt leszálló, vagy a vezető nem látott várakozót, akkor meg sem állt. A busz érkezése még jobb kedvre hangolta a lakodalmasokat, amit még erősebb decibellekkel adtak tudtára egymásnak és a környéknek.

A kisbusz beállt, nyílt az ajtó: feketébe burkolt asszonyok, férfiak léptek ki a verőfénybe, némelyik koszorút szorongatott, egynéhány nő zsebkendőt az arcához.

Az egyik indulni szándékozó borba áztatott mosollyal nyújtotta üvegét az éppen kilépő idős férfi felé:

– Húzza meg, bátyám, sose halunk meg...!

– Meg vagy kergülve, hát nem látod...?! – rántotta vissza kezét a mögötte álló asszony.

A férfi megszeppent, lenyelte könnyű fajsúlyú, kikívánczó gondolatait, ahogy a többiek is, miközben kilengő ügyetlenséggel utat adtak a leszállóknak, akik libasorban haladtak el köztük a rájuk váró gyászoló csoport felé; hogy egymás nyakába borulva szabad folyást adjanak érzelmeiknek, könnyeiknek.

A buszban helyüket elfoglalók néhány pillanatig elcsendesedve bámulták a gyászolókat, de amint a kivénhedt járgány nagyot szusszanva nekiindult, valaki megszólalt:

– Ne bámulj, Józsi! Húzd rá!

S mire az autóbusz elérte a közeli kanyart, a felharsanó zene- és énekszó összekeveredett a kerekek alól felszálló porgomollyal.

LENINGRÁDI NÁSZÚT

1976-ban még Lenin nevét viselte az I. Péter cár alapította város. A média, a könyvek által szállított ismertetések, leírások megmozgatták a fantáziámat, arra biztattak, hogy meglátogassam Észak „Velencéjét”, eltöltsék ott néhány napot, annál is inkább, mert ismerőseim szerint is más, mint a többi hasonló méretű orosz város. Valahányszor fűltanúja voltam a településeik szépségeiről és történelmi értékeiről áradozó moszkvai és leningrádi lakosok – az örök riválisok – szópárbajainak, mindannyiszor az utóbbiakat tartottam méltónak a piedesztál legmagasabb fokára.

A hetvenes évek közepén, augusztus második felében elhatározásom megkoronáztattott: kielégítendő testi-lelki étvágyunkat, ifjú hitvesemmel nászutazásunk céljaként Leningrádba utaztunk, azaz repültünk.

*

Úticélunk első állomása Lemberg volt. A reptér várótermében az előre meghirdetett húsz perc helyett majdnem négy órát töltöttünk el, amire az illetékesek semmilyen magyarázatot nem adtak, csak időnként a hangosbemondó biztatott, egy-egy fél órával megnyújtva a várakozási időt. A kényelmetlen állapot távoli emlékét nincs kedvem részletezni, egy „táplálkozást” viszont nem hallgathatok el. Az óra kényelmes sétálóját noszogatva vándoroltunk egyik teremből a másikba, s mindenütt birkatürelemmel várakozó, vagy éppen mindent-mindenkit szidalmazó utasokat láthattunk. Végül az egyik talponálló-falatozó pultján megláttunk egy kávéfőző gépet, amely a szépségével és méretével nagyon is kirítt a környezetéből, s mint ilyen, magára vonta figyel-

műnket. Hogy kiteljesedjék felfedezésünk öröme, a masina csillogó orcáján ez volt olvasható: Duna. Csakis az illem fogott vissza bennünket attól, hogy a pultosnak és a sorban állóknak jó hangosan eldicsekedjünk nemzeti hovatarozásunkkal.

Mivel ritka anyaországi látogatóink jóvoltából akkoriban már megismerkedtünk a feketével, most meg a kávéfőző okán a Dunához hasonlóan áramlott bennem az öröm, hát mi sem természetesebb, mint hogy – a pultos legnagyobb ámulatára – két duplát kértem. Enyhén barna lötytyöt csúsztatott elénk két félliteres csészében. Ecetes mosollyal kértünk még két sajtos zsemlét, megebédeltünk.

*

Készt a gépünk, éjszakai órában érkezünk meg. A „vendéglátónk” nem várt, és hiába próbáltuk elérni telefonon. A város tíz kilométernyire volt, csak taxival lehetett odajutni, a várakozók sora azonban több mint száz méter lehetett. Arra lettünk figyelmesek, hogy amennyiben a sorra kerülők kevesen voltak, két-három személy, a taxis hangosan ismertette az úticélt és aki – ha nem is ő volt a soron következő – szintén oda igyekezett, beült a kocsiba. Döntöttünk: a következőbe, amelybe ketten ültek be, mi is jelentkeztünk, holott fogalmunk sem volt, hova igyekszik. Negyedórányi autózás után, amikor útitársaink kiszálltak, a sofőr felénk fordult és rákérdezett:

– Maguk nem szállnak ki?

– Nem, mi nem ide gondoltuk, csak beszálltunk, hogy vigyen valahova.

Kissé meglepődött, majd ismét kérdezett:

– És merre, hova az a valahova?

– Bármelyik hotelbe – megduplázzuk a taksát.

– Oké – dörzsölte meg a tenyerét –, akkor indulunk. Honnan érkeztek, mert kiérzem a beszédükből, hogy nem oroszok.

– Magyarok vagyunk, Kárpátaljáról, nászutasok vagyunk.

Majdhogynem felhajtott a járdára, annyira meglepődött.

– Magyarok?! Én észt vagyok, hadd fogjak kezét magukkal, mert nagyon tisztetem a magyarokat. 56-ban sorkatona voltam, mikor önök forradalmat csináltak, szembe mertek szállni az orosz tankokkal. Sok baj-

társamat vezényelték a maguk hazájába, hogy vérbe fojtsák a szabadságharcukat. Engem nem vittek, mert mi, észtek nem voltunk megbízhatóak. Igazuk volt, mert ha vittek volna, akkor biztosan a maguk oldalára állok...

Rövid hallgatás után folytatta:

– Tudják mit: jöjjenek hozzám, ott átalusznak. Igaz, a város szélén lakom egyszobás lakásban; kissé szűkös a hely, de én egész éjszaka dolgozni fogok, maguk kialusszák fáradalmaikat, reggel meg elindulunk szállást keresni.

Jólesett mindezt hallani, megköszöntük, de kértük: próbálkozzunk a szállodákban.

Az első megálló, mert sajnos volt több is, a méretes Inturiszt volt. Nem jártunk szerencsével, ahogy a következő háromban sem. Másfél órás felfedező utunkat megszakítva visszatértünk az Inturisztba, ahol még mindig nagy volt a forgalom: jöttek-mentek a vendégek, olykor csoportosan.

Lelombozódva ballagtam vissza a várakozó autóhoz, ahol egy idősebb férfi, öles táskával a kezében, igencsak hevesen vitatkozott sofőrünkkel.

– ...mondtam, hogy foglalt – ütötte meg fülemet a végszó.

– Mit akar – léptem a kocsi és az erőszakos férfi közé –, hiszen látja, hogy foglalt.

– Te meg ki vagy?! – nézett rám pálinkától zavaros tekintettel. – Én ebben a szállodában dolgozom, haza kell mennem; ez a táska többet ér, mint ti együttvéve...

Észt barátunk azonnal reagált:

– Ha itt dolgozol, rendezz szállást ennek a párnak, és utána hazaviszlek.

– Én vagyok itt a recepció főnöke...Nincs hely...minden foglalt... De van lakásom a város szívében...Vigyél oda minket, ezek ott átéjszákznak, engem meg elviszel a dácsámra... A fuvart – mutatott ránk – ők fizetik.

Nem volt alternatíva, elfogadtuk az invitálást, csak lepihenhessünk végre.

Nem úszott fényárban a lakóház, ami előtt lepakoltunk, de feltűnt, hogy a bejárati ajtó kulcsra volt zárva, ami nem volt jellemző az akkori idők társasházaira.

„Vendéglátónk” nem éppen koordinált mozdulattal kulcscsomót halászott elő a zsebéből, mialatt pillanatokra sem vált meg táskájától, sőt határozottan visszautasította segítségemet; kinyitotta a nyílászárót és intett: lépjünk be. Hogy kifizessem a fuvardíjat, a taxi felé indultam, de rám szólt:

– Majd a lakásomban fizetsz, nekem. Én fogom odaadni, ha elvisz a dácsámra. Még képes itt hagyni, ha előre fizetsz...

A szokatlanul szépen kialakított, dísznövényekkel tapétázott, tiszta lépcsőházban felkaptattunk a második szintre, majd beléptünk a lakásba.

– Na, ez az. Nincs ital, nincs ennivaló, nyáron ritkán tartózkodom itt. Adjátok ide a paszportjaitokat, reggel 9-re jelentkeztek az Inturiszt recepcióján, ott leszek.

Elmagyarázta, hogyan jutunk oda, melyik villamosjáratral, majd metróval.

– Locsoljátok meg reggel a virágaimat, a kulcsokat hozzátok magatokkal – és mielőtt kérdezhettünk volna bármit is, elment.

Holtfáradtan zuhantunk az egyik szoba széles díványára, hogy reggel úgy-ahogy kipihenten ébredjünk és végigpásztázzuk ideiglenes szállásunkat.

Meglepődtünk. Négyszobás lakás volt, minden helyiségben más és más ízléses, intarziás bútorral, amelyeneket üzletekben nem láttunk sehol; a falakon és a padlón süppedő keleti szőnyegek, csillárok kristályai szemezték az ébredő nap sugaraival, a vitrinek metszett üvegei mögött keleti porcelánból készült remekművek készítették ámulatra, a konyhában általunk addig nem látott hűtőszekrény, de volt ott porszívó, mosógép, olyan, amelyeneket csak külföldi magazinokban láttunk.

A meglepetés netovábbja mégse a berendezés volt, hanem az aranyozott keretbe foglalt fotók a falon, a vitrinekben, az íróasztalon, amelyeken magas rangú tiszti egyenruhákban feszítő személyek voltak megörökítve: az egyikén Sztálin és Zsukov társaságában ráismertünk szállasadónkra; volt még néhány dísztőr és kard, valamint kitüntetések, medáliák sokasága.

– Ki lehet ez a férfi? – néztünk egymásra tanácstalanul.

– ...Tíz percet késtek! – fogadott a recepció előtt, majd mielőtt megmagyarázhattuk volna késésünk okát – a lakásban látottak után

a lakóházat övező parkban is bámészkodtunk –, elsietett, hogy öt perc elteltével megálljon előttünk:

– Úgy tűnt, hogy ismerlek titeket, mikor megláttalak. Elvonultam, hogy belenézsek a zsebemben talált paszportokba, mert nem nagyon emlékeztem az éjszaka történteire. Minden rendben, a virágokat meglocsoltátok?

– Persze, természetes... és nagyon köszönjük, hogy testvériesen kísértett minket, akiket nem ismer... – próbáltam megköszönni tettét, de leintett.

– Semmiség, ti is ezt tettétek volna a helyemben! Itt a kulcs – nyújtotta felénk –, szálljatok liftbe, az apartman a harmadik szinten található. Nincs szabad szobánk, ezért három napot eltölthettek az illusztris vendégek számára fenntartott lakosztályban. Menjetek fel, majd meglátogatlak titeket...

A három végtelen napra beprogramozott világunk hat helyiségből állt: szála méretű háló, táncterem nagyságú ebédlő, tekepályányi társalgó, uszoda méretű fürdőszoba, teli s tele minden kényelmet biztosító és minden igényt kielégítő tartozékkal. Mint az ezeregy éjszaka meséjében, nem mint egy szovjet kommunális egységben.

Birtokba vettük ideiglenes otthonunkat, készültünk tisztálkodni, mikor megszólalt a telefoncsengő:

– Meg vagytok elégedve? – szólt a már ismerős hang. – A folyosó végén, balra található a büfé, ott vásárolhattok ennivalót.. Húsz perc múlva felkereslek, azaz meglátogatlak titeket, ha ti is úgy gondoljátok.

– Persze, akár azonnal is jöhet.

Húsz perc elteltével jött.

– Gondolom, ideje bemutatkoznunk egymásnak – futott át egy mosoly szigorúnak tűnő arcán –, habár ismerem adataitokat. Én Vaszilij Nyikolajevics Dobroszrdov vagyok, nyugdíjas, de így, hetvenöt évesen is még aktív dolgozó. Kell az a pár rubel vodkára, sörre, mert az asszony elzabrálja a nyugdíjamat.

– Nem látszik annyi évesnek – jegyezte meg feleségem –, nagyon jól tartja magát, egész megjelenése olyan... katonás.

– Világéletemben az voltam.

– Ha már szóba került, hadd kérdezzem meg: azokon a fotókon a lakásában sok történelmi személyiség társaságában látható...

– Igen, tábornokként szolgáltam, én voltam a leningrádi front elhárító osztályának parancsnoka, itt szolgáltam a blokád hónapjaiban. Régen volt, de felejtethetlen... Nem rabolom tovább az időtöket, induljatok gyönyörködni a szép városunkban, van látnivaló bőven.

Kezet ráztunk, eltávozott.

Hiába kerestük, többé nem láttuk. Érdeklődésünkre minden esetben azt a választ kaptuk: házon kívül tartózkodik, ma nincs műszakban, eltávozott stb., pedig szerettük volna megvendégetni, némi ajándékkal megköszönni mindazt, amit értünk tett. Miután hazatértünk, levelet írtam neki a hotel címére, de visszahozta posta azzal a megjegyzéssel, hogy a címzett ismeretlen.

*

Ismerkedésünket az útikönyvek és barátaink által ajánlott Nyevszkij Prospekt sugárúttal kezdtük. Rövid séta után a sugárút „forrásánál” azzal a céllal szálltunk buszra, hogy a látnivalók szemlélése közben leleszállunk a már eleve megjegyzett megállókon, vagyis az olyan nevezetességek közelében, mint a Kirov Opera és Balettszínház, az Ermitázs, a Péter-Pál erőd, az Orosz Múzeum, az Izsák székesegyház stb.

A megaváros fő artériáján araszolva óhatatlanul felidéződött a kezdet, a város születése. 1703-ban, az északi háborúban meghódított területen alapította I. Péter cár Szentpétervár néven, többek között azzal a szándékkal, hogy a stratégiaiilag előnyös helyen fekvő majdani város-erőd „ablak lesz Európára”; a Néva folyó deltájának mocsaras szigetein és a sok ágra szakadó folyó partjain születő település anyagi és történelmi alapja tízezrek csontjaira épült; mivel az építési terület lápos volt, a cár megparancsolta, hogy a leendő város vonzáskörzetébe tartozó falvak muzsikjai irtsák az erdőket, cölöpöket faragjanak, azokat döngöljék a talajba, egyben kötelezte őket, hogy reggelente munkába jövet hozzanak magukkal köveket és azokat dobálják a mocsárba. Az ukáz megszegőit keményen és nyilvánosan botozással, kikötéssel, akár kivégzéssel büntették. Évszakok, időjárási viszonyok figyelembe vétele nélkül folyt a munka, miközben aratott a ragály, a fertőzések, a hideg, a nélkülözés... A város első építményei közé tartozik a Péter-Pál erőd a Néva folyó torkolatánál, ami eredetileg földvár volt, majd

1706–1787 között kőerődöt építettek a helyére, kőfallal vették körül és számos épületet, templomot emeltek. I. Pétertől kezdve a falakon belüli székesegyházban, a pravoszláv vallás központjában vannak az orosz cárok sírhelyei. Az építkezés továbbra is gőzerővel folyt neves olasz mesterek, Rastrelli, Trezini tervei alapján és vezetésével. Előbbi tervezte és építette a Téli Palotát, a Szmolnijt, utóbbi a Petropavlovszki Székesegyházat, de őrzí a tervezők emlékét a cárok nyári rezidenciája, számos főúri palota is, amelyek mind-mind ékkövei ennek a hatalmas ékszerdoboznak. A ma már több mint négymilliós város nagyjából száz szigeten magasodik a Néva folyó elágazásai között, amiket csatornák és hidak kötnek össze. A megfeszített munka eredményeként a település hamarosan olyan méreteket öltött, hogy 1712-ben Oroszország fővárosa lett és egyben a legfejlettebb ipari, gazdasági, kereskedelmi központ. Történelme során az épp aktuális politikai széljárásban változtatták nevét, „küldetését”, szemtanúja és elszenvedője volt háborúknak, forradalmaknak, de egyedülálló jellege, kulturális, építészeti kincsei változatlanul milliókat vonzanak.

*

Egy egész napot szenteltünk a világ egyik legnagyobb és leggazdagabb művészeti gyűjteményét bemutató képtár és múzeum, az Ermitázs megtekintésére. Az Ermitázs elnevezés magába foglalja a Téli Palotát, a mindenkori orosz cár rezidenciáját és a mellette látható Ermitage nevű kerti épületet, amit Leo V. Klenze épített 1839–1851 között, s ebben kezdett kialakulni a II. Katalin cárnő által alapított pompás képgyűjtemény. A Téli Palota V. Rostrelli szaktudásának és ízlésének egyedülálló „emlékműve” barokk stílusban épült 1754–1862 között. Az önkényuralom megdöntésének évében, 1917-ben rövid ideig az Ideiglenes Kormány, azt követően a Népbiztosok Tanácsának székhelye volt. 1918-ban az épület egy részét, majd 1922-ben Ermitázs néven az egész Téli Palotát és az Ermitage-t múzeummá, illetve képtárrá alakították át.

Megtekintésére egy nap vajmi kevés, afféle szellemi aperitifként csak annyira elég, hogy elmondhassuk: ott is jártunk. Az általános vélemény szerint legalább két hét szükséges ahhoz, hogy „ne csak néz-

zünk, de lássunk is”. Erről mi is meggyőződünk. Maga a Téli Palota és ikertestvére, a Kis Téli Palota, ahogy az Ermitage-t szokták nevezni, muzeális értékű remekművekként maximális esztétikai élvezetet nyújtanak, s akkor még szó sem esett mindarról, ami benn látható. Csak ízelítőként (mivel a részletezés köteteket töltene meg): az Ermitázs képgyűjteménye az egész európai festészetet felöleli, főként németalföldi és flamand művekben gazdag, többek között 24 Rembrandt, 28 Rubens, 23 Van Dyck festményben gyönyörködhetünk, grafikai gyűjteménye 40000 rajzot és 50000 metszetet őriz. Rendkívül gazdag és sokoldalú iparművészeti anyaga, érmegyűjteménye, műtárgyainak száma másfélmillióra rúg...

Az egyik teremőr, aki készségesen válaszolgatott kérdéseinkre, megjegyezte:

– A raktárakban még majdnem ennyi kincs van, amit hely hiányában nem tudunk kiállítani...

Szellemi lukulluszi lakománknak „desszertje” volt a Kis Téli Palotában napokkal annak előtte „Az inkák kincsei” címmel megnyílt kiállítás, melynek élvezetére csak röpké másfél óra jutott, de felejthetetlen élményekkel és ismeretek sokaságával ajándékozott meg.

*

Következő napunk finn-ül indult. Hét óra körül felkerestem a folyosó végén található büfét, ételt-italt vásároltam reggelire, amit tálcára pakolva vittem apartmanunkba, majd fordultam vissza a tálcával. A folyosón arra lettem figyelmes, hogy egy férfi eredménytelenül próbálja kinyitni az egyik szoba ajtaját, ami nem kötötte volna le figyelmemet, de az már igen, hogy a szálfá termetű, kb. negyven év körüli, izmos testalkatú, szőke egyén meg-megingott, bal kezével a falnak támaszkodott, de így sem lett stabil a testtartása, jobb kezével, melyben kulcs volt, köröket ívelt az ajtózár köré. Első gondolatom az volt: rosszul van, segítségre van szüksége – egy pillanatra megálltam mellette. Kifejeztelen, bamba tekintete, ami pálinkafelhőbe burkolózott, tudtomra adta: tökrészeg – reggel hét órakor!

Indultam volna, de vállamra tette lapát nagyságú tenyerét, a másik kezével felém nyújtotta a kulcsot és mondott valamit, amit nem értet-

tem. Próbáltam volt kiszabadítani magamat, de erősebbnek bizonyult, ezért – megértve „utasítását” – elvettem a kulcsot, zárba illesztettem, kinyitottam az ajtót, kitártam. Megelégedéssel mormolt valamit, betaszított a szobába, sasszézva az egyik szélig tuszkolt, lenyomott rá, majd maga is lehuppant a szemközti ágyra. Felemelt egy félig telt literes üveget, s érthetetlen szöveg kíséretében felém nyújtotta. Magyarul ismételtettem, hogy „köszönöm, nem kérek!”, de ő egyre csak erőszakoskodott, mire én amolyan volántekerő mozdulatot tettem. Felhúztam a vállát, meglötyögtettem az üveg tartalmát és hosszút húzott belőle. Néhány pillanatig üresen bámult a semmibe, majd hátraesett az ágyon. Sietve kiléptem a folyosóra, hogy visszatérjek szálásunkba, de észrevettem a folyosó ügyeletesét, egy terebélyes hölgyet, aki majd átfúrt tekintetével. Belém hasított: ezek az ügyeletesek minden nagyobb forgalmas szállodában, ahol rengeteg a külföldi, a KGB állományon kívüli munkatársai, akik árgus szemekkel figyelnek mindenkit és mindent jelentenek. Pillanatnyi hezitálást követően feléje vettem az irányt, hogy tisztázzam magam, megelőzzem a nemkívánatos következményt, mert élt bennem a félsz, hiszen én is az „idomítottak” közé tartoztam, akiknek igyekeztek beleverni a fejébe, hogy minden idegen, kivált kapitalista országból érkező ember potenciális ellenség, a velük való kapcsolat, legyen az véletlenszerű, magában hordozza a hazaárulás, netán a kémkedés gyanúját. Eszembe jutott egy emlék, amikor egyetemistaként többedmagammal sétáltam az ungvári Verhovina szálloda előtti téren, mikor egy külföldi, Ford márkájú személygépkocsi állt meg a bejárat előtt. A pillanatok alatt összeverődő tömeggel együtt csodáltuk az általunk addig nem látott csodamasinát. Az autóból kiszálló férfi megkérdezte:

– Tud valaki angolul?

Egyik évfolyamtársam jelentkezett, mert jól beszélt a nyelvet. Az értekezés – van-e más szálloda is a városban, lehet-e itt parkolni stb. – rövid volt, de a következmény nagyon hosszú: a társamat többször beidézték az elhárítók, újra és újra beszámolót kellett írnia a „találkozóról”, az újságban pocskondiázták, zaklatták, majdhogynem depresszióba kényszerítették.

– ...Nekem semmi közöm ehhez a férfihez... – kezdtem a magyarázkodást –, de a hölgy leintett.

– Részeges disznó, mint a többi! Ezek csak azért jönnek, hogy leigják magukat! – szitkozódott felháborodottan. – Láttam mindent, ne foglalkozzon vele, tartsa magát távol tőle. Ahelyett, hogy élveznék gyönyörű városunk szépségeit, csak isznak! Á, felejtse el!

Kissé megnyugodva konstatáltam, hogy neki sincs ínyére az „ügygel” foglalkozni, ezért rákérdeztem:

– Milyen nemzetiségű?

– Hogy milyen? Hát nem tudja? Finn! Úgy isznak, hogy mi, oroszok tanulhatnánk tőlük.

Lelki egyensúlyom a helyére billent, de aznapi tervünk nem. Kutyafutóban megreggeliztünk, felöltöztünk és lerohantunk az utcára. Leintettem egy taxit, mert időhiányban szenvedtünk. Sétahajózás volt a programunk a Finn-öbölben, melynek során meglátogathatjuk Peterhof-ot, a cárok nyári rezidenciáját.

Miközben elmeséltem feleségemnek a reggel eseményeit, felfigyeltem a taxisofőr élénk érdeklődésére. Megkérdezte, vagy inkább megállapította:

– Ugye, maguk nem finnek?

– Nem –válaszoltam –, habár a tudomány rokonít minket. Miért kérdezi?

– Mert azt megértettem, hogy valahonnan Európából érkeztek, de ilyen nyelvet még nem hallottam.

– Magyarok vagyunk Kárpátaljáról, Ukrajnából érkezünk. Maga jól ismeri a finneket?

– Nagyon is jól ismerem őket, számtalanszor voltak utasaim. A hétvégeken szinte előzőnlík a várost.

– Annyira tetszik nekik Leningrád? – provokáltam jóhiszeműen.

– Fenét a város, az orosz vodka tetszik nekik, ide járnak vedelni.

– Miért éppen ide, nekik nincs kemény italuk?

– Van, persze hogy van, de szigorúan korlátozzák a forgalmát. Vagy két éve központilag drasztikusan csökkentették a fejadagokat. Minden felnőtt kap egy noteszny méretű, névre szóló tikett blokkot, s amennyiben szeszest vásárol, úgy oda kell adni az eladónak egy jegyet. Időközönként a munkaadó számot vet, vagy ha munkába jelentkezik az illető, ellenőrzik a „hiányt”, s következtetéseket vonnak le az illető

ital iránti viszonyából. Ha idő előtt elfogynak a jegyek, úgy akár kényszerkezelésre is foghatják a tulajdonosát, de irányíthatják erdőirtásra is, ami már magában is elvonókúra.

– Honnan ezek az információk?

– Ők maguk, az ideutazó finnek mesélik. Azért utaznak ide, hogy spóroljanak a jegyekkel, no meg hogy tartalékot vigyenek haza.

– Azt tapasztalom, hogy maguk nem igazán kedvelik őket...

– Téved, örülünk nekik, mert bőkezűek, vidámak. Az, hogy olykor randalíroznak, személyes ügy. Mi, taxisok jól járunk: már pénteken, a délelőtti órákban indulunk a határra, rendezett konvojban várjuk őket. Ők is kocsikkal érkeznek, odaát leparkolnak, átsétálnak a határon, többnyire csoportosan, beülnek a mi autóinkba és irány Leningrád. Ezért gond szobát kapni a hotelekben... Igen, sokan jönnek, és itt vannak vasárnap estig. A piálást már szinte a határon kezdik. Mikor először fogadtam őket a határon, kedves élményben volt részem. Négyen ültek be a Volgámba a szvetlogorszki átkelőnél és a mellém ülő csak annyit mondott: Peterburg, hotel Inturiszt! A 60 km-es távból alig tettünk meg vagy tizenötöt a fenyvesek övezte úton, mikor az egyik felkiáltott: „Oleny! Oleny!” Reflexszerűen a fákra tapostam, mert nem ritka azon a tájon az erdei vad, de ezúttal nem láttam szarvast. Az utasom meg egyre csak ismételte az erdő felé mutatva: Oleny! Oleny! Én mondtam a magamét oroszul, gesztikulálva mutattam, hogy nincs semmiféle állat az utunkban. Erre ő – úgy látszott, megértette jelbeszédemet agancsokat formált a fején, majd fejét rázva ismételte: „No bumm-bumm!” Folytatásként poharat formált a tenyeréből, szája felé fordította és „guly-guly!” hangkísérettel tudtomra adta, mit akar. Az Oleny egy értelmes kereskedő által megnyitott italbolt és vendéglő volt az út mentén: a tulaj ráértett a vodkaturizmus lényegére: az idegenlátóknak minden perc drága, ami a piálást illeti és jól számított. Az én utasaim is fel-és betankoltak, úgyhogy mire célba értünk, már túl voltak a józanság mezsgyéjén...

Végzőra megérkeztünk a kikötőbe, hajóra szálltunk. Gyönyörködünk a város hatalmas ívet formáló panorámájában: a nyújtózkodásban felfrissült nap sugarai végigpásztázták az öböl-parti épületsorokat, meg-megcsillantak a házak ablakain, az aranyozott hagymakupolákon, a hajókat loholva követő hullámokon.

Láttuk a ködben ütött réseken kikandikáló Kronstadt szigetet, amit hadiflottabázis volta miatt nemhogy látogatni, de megközelíteni se volt szabad. Végül kikötöttünk Peterhof, azaz Petrodvorec mólóján.

A méretes arborétummal keretezett épület-komplexum az orosz cárok nyári pihenő- és szórakozóhelye volt, I. Péter parancsára és elképzelése szerint kezdett formát és tartalmat öltetni, majd Katalin cárnő és követői Versailles-t kopírozva csinosították, gyarapították. Maga a központi épület dombra épült, amelyhez két lépcsősor 1000-1000 foka vezetett; ezeket teraszok választották el, amelyeknek vizében aranyhalak úszkáltak, és a kristálytisza víz mitológiai alakokat formázó, aranyozott szobrokból szökellt a magasba. Mindannyiunkat lenyűgözött a központi figura: az oroszlánt tépő Dávid. A kastélyba nem léphetünk be, mert ott restaurációs munkálatok folytak: gyógyígtatták a háború okozta sebeket. A többhektárnyi park katonásan rendezett, francia stílusú volt: dekoratív bokrok, fák, virágágyak között nyílegyenes utakkal, melyek egy-egy lugasba, pagodába, kisebb méretű kastélyba torkoltak. Íratlan információk szerint ezek sans-soucik voltak, amelyekben a korok Messalinái álltak rendelkezésre a cári udvar hedonistáinak, vagy épp ott születtek az udvari intrikák, a cselszövések.

Idillikus volt az összkép a központi kastély magaslatából ezen az ősze tántorodó napon: a díszkert szivárvány színeiben tárult elénk, olyan volt, mint egy paletta, amelyre a festőművész, felvisz minden színt, minden árnyalatot, és életet, mozgást lehel beléjük. De sejteni, érezni lehetett, hogy az ősz, ez a deresedve kopaszodó tábornok már ide parancsolta rideg szélelőőrseit, előkészítendő az ő bevonulását.

*

Kora délután matrózléptekkel indultunk a kikötőből, hogy vizuális gyűjteményünket gyarapítsuk. Eljutottunk – az itteni arányok szerint közeli – Kirov Opera és Balettszínház épületéhez, ami már maga tiszteletet parancsoló. Betekintettünk előcsarnokába, ahol a méltán világhírű orosz balett szelleme uralkodott. Ebben a kulturális szentélyben teremtette meg 1847-től Petipa Marius francia mester és tette etalonná világszerte az orosz balettet, ő alkotta meg Csajkovszkij táncjátékainak klasszikus orosz koreográfiáit: Hattyúk tava, Diótörő, Csipkerózsika...

Ebben a milióban születtek és váltak halhatatlanná az Ulanovák, a Nyizsinszkijek. Rövid időre megálltunk a Szaltikov-Scsedrin nevét viselő könyvtár előtt is, amelyben sok millió kötetet kínálnak olvasásra, tanulmányozásra az érdeklődőknek, és ez az orosz és szovjet irodalom leggazdagabb kéziratára is egyben. Feltételeztük, sőt biztosak voltunk abban, hogy a kínálatban a marxizmus „klasszikusai” vitték a prímet.

A folyóágak és csatornák hídjainak kovácsoltvas világítótestjei, a szobrok, kövekbe faragott szimbólumok, díszítő elemek látványa tovább fokozta vizuális élvezetünket.

Ajándéktárgyak és élelmiszer-vásárlás végett meglátogattunk néhány üzletet, valamint divatüzletet is, de az utóbbiakban meglehetősen szegényes volt a kínálat. Ez, valamint az emberek majdhogynem egyenruhás külleme, a szűkmarkúan mért mosoly az arcokon, a folyton megnyilvánuló, olykor durvaságba torkolló udvariatlanság messze nem volt összhangban mindazzal, amit a város, annak történelmi kultúrkincsei prezentáltak. Ám nem volt időnk ezen elmélkedni, mert a „szépet” kerestük. Labori pontossággal adagolva fogyasztottuk az egyre apadó időt, siettünk ahhoz a palotához, ami Alekszandr Puskin, az oroszok Petőfije utolsó óráinak emlékeit őrizte. A Mojka-csatorna partján terebélyesedő, klasszicista stílusban épült palota bejárati ajtaja azonban „megálljt” parancsolt, ugyanis zárás előtt egy órával már nem fogadott látogatókat. Jobb híján a palota mögötti kertben sétáltunk, ahonnan kijövet találkoztunk... Fortuna istennővel:

– Önök honnan jöttek, mit szeretnének? – szólt hozzánk egy középkorú hölgy.

Választunk, mire ő bemutatkozott:

– Én vagyok itt a gondnok, jöjjenek velem, kivételt teszek, hisz magyarok nem gyakran keresnek fel minket.

Mikor beléptünk az alsó szint folyosójába, ahol a pénztár volt, jegyet akartam váltani, de a hölgy kedvesen leintett:

– Legyenek a vendégeink. Amennyiben tolmácsra van szükségük, úgy jelezzék, épp indul az utolsó csoport idegenvezetővel.

Nem volt szükségünk, csatlakoztunk az előbbiekhöz. A látni-hallani valók lényege a könyvtárszoba volt, amelynek kanapéjára fektették és amelyen távozott az élők sorából az oroszok költő-fejedelme, a mo-

dern orosz irodalom és nyelv megteremtője, aki 1837-ben halálos sebet kapott egy kalandor francia emigráns, Dantes ellen vívott párbajban. Két napig viaskodott a halállal, ez idő alatt szinte el se mozdult mellőle patrónusa és tanítómestere, V. A. Zsukovszkij, aki minden két órában kézzel írott értesítőt függesztett a palota bejárati kapujára a sebesült állapotáról, ami egyre rosszabbodott. Zsukovszkij költő és műfordító volt, a romantikus irányzat egyik megteremtője és egyik legjellegzetesebb művelője az orosz irodalomban. Puskin őt tekintette és tartotta példaképének, hálás volt neki, mert a trónörökös nevelőjeként többször pártfogásába vette a cári udvar előtt, amelynek szemében a Pegaszuson száguldó ifjú zseni a dekabristák iránti szimpátiája miatt szálka volt. Többször száműzték Szentpétervárról, kitiltották az udvarból. Az akkori idők orosz irodalmának doyenje felismerte és konstataulta a renitens tehetség páratlan adottságát, a Ruszlán és Ludmilla, valamint az Anyegin elolvasását követően saját portréját ajándékozta neki, ezzel az ajánlással: „A győztes tanulónak a legyőzött tanártól. V. A. Zsukovszkij.”

A kor ízlésének megfelelően berendezett könyvtárszobában sorjázó köteteken kívül látható volt Puskin íróasztala, néhány kézírata, szemüvege, a lőtt sebből eltávolított ólomgolyó és más használati, hétköznapi tárgyak, melyeket kegyeletes csendben mustráltunk végig.

Megköszönve a gondok irántunk tanúsított kiváltságos eljárását, kiléptünk a leszálló estébe, hogy felkeressük a szomszéd csatorna partján található tavernát, ezt a jellegzetes orosz italozó-falatozót, mert ízlelőbimbóink kíméletlenül követelőztek; de azért is, mert a XIX. század végén és a XX. század elején ez volt a szentpétervári New York kávéház, az akkori irodalmi élet elitjének törzshelye, amit a háború utáni években eredeti formájában állítottak vissza. Az itt eltöltött, félórára korlátozott idő alatt elköltött vacsora amolyan státuszszimbólumnak számított.

Odaérve szomorúan konstatáltuk: hosszú sor kígyózik a bejárati ajtó előtt. Belépni csakis azután lehetett, miután a bennlévők közül kilépett legalább négy személy. Ezt a ritmikus folyamatot egy koros, mosolyálcáros néni irányította a belső oldalról.

Felbecsülve a várakozók mennyiségét, óránk mutatójának megállíthatatlan galoppját, megértettük: egyáltalán nem, vagy csak késő este

jutunk be, ami nem volt közömbös számunkra, hisz nagyon éhesek és fáradtak voltunk, és másnap kora reggel utaznunk kellett, ezért nem vacilláltam: mikor nyílt az ajtó és kiléptek a vendégek, a néni kezébe csúsztattam egy ötrubelest. Soron kívül beengedett.

A taverna berendezett pinchelyiség benyomását keltette, előtere alig 4x4 méteres volt, ahonnan két lépcsőfokon lehetett belépni magába a fogadóba, ami úgy háromszor volt csak tágasabb az előbbinél. A plafon olyan alacsony volt, hogy egy kosárlabdázó csakis meggörnyedve közlekedhetett, a „terem” falait támlás padkák övezték, előttük asztalok – összesen nyolc –, az ülőalkalmatosságok bőrrrel behúzva, a falak tapétázva, mindez barna színben s annak különböző tónusaiban. Az asztal közepén petróleumlámpákat imitáló fényforrások biztosítottak gyér világítást.

– Én már akkor is itt dolgoztam – lépett mellénk a portás nénike, akit szemtől szemben látva megállapítottuk, hogy egyidős lehet a tavernával –, mikor idejártak a nagyok: Blok, Majakovszkij, Jeszenyin, Fet. Személyesen ismertem őket, és ők is tiszteltek engem. Várjanak egy percet – futott át arcán egy hamiskás mosoly –, ahhoz az asztalhoz ültetem magukat, amelyik Jeszenyin és barátai törzshelye volt.

Üresedő asztalhoz ültetett, majd folytatta:

– Ott szemben Majakovszkij kortyolgatta a vodkát. Nem szereték egymást, kis versikéket írogattak, melyekben kigúnyolták egymást. Még emlékszem arra is, amit Jeszenyin írt Majakovszkijra: „*Lyud peterburgszkij, lyud roszijszkij, zacsem plevaty na zemlyu, jeszli jeszty Majakovszkij*”. Gyorsfordításban: „Péterváriak, oroszok miért köptök a földre, ha itt van Majakovszkij”.

Derűsen megköszöntük az információt, aztán jellegzetes orosz menüt rendeltünk, megágyazva kisüstivel. Küldtünk a matrónának is egy kupicával.

Már szedelőzködtünk, mikor asztalunkhoz lépett, megköszönte a kínálást és majdhogynem szemérmes pillantások közepette így szólt:

– Ne haragudjanak rám, nézzék el nekem, öregasszonynak, mert kibicsaklott az emlékezetem: ennél az asztalnál, ahova magukat ültetem, nem Jeszenyin, hanem Majakovszkij ült azokban az időkben...

Megbocsátottunk az élő múltnak.

Öreg este tértünk vissza ideiglenes szállásunkra. Összepakoltunk, és bár fáradtak voltunk, megvártuk az éjfélt, azaz a mi biológiai óránk szerinti huszonkét órát, amikor számunkra nem mindennapi látványt élvezhettünk: a Néván átívelő néhány hídnál piros fények villantak fel, megmozdult és kettévált a csuklópólya belső íve, mindkét fele méltóság-teljesen a magasba emelkedett, útjukra engedve a híd előtt várakozó hajókat, uszályokat. Már tudtuk, hajnali négy óráig tart ez az állapot, aztán újra, ugyancsak méltóságteljesen leereszkedik, összeölelkezik a híd.

TU-104-es repülőgépünk a késő délelőtti órákban startolt, de mi kora reggel taxiba ültünk: „kanyarítottunk” még egy kört az álmosan nyújtózkodó, de itt-ott már toalettjét rendezgető Pityerben, hogy begyűjtsünk még néhány emléket, vessünk még pillantást pár nevezetességre, ami az idő rövideje miatt kimaradt programunkból. Az Anyicskov hídon lassításra kértük a sofőrt, mert lenyűgözött bennünket a négy délceg paripa bronzszobra, a híd és a város emblémája, a díszkövekkel dekorált Katalin-csatorna lusta vize felett gomolygó ködben botladozó reggeli napfény. Rastrelli nyugati stílust és bizánci hagyományokat ötvöző palotái között suhanva láttuk a folyót szenvtelenül bámuló egyiptomi szfinxeket, Nagy Pétert, akinek jövőbe ugró arabs paripán ülő alakját II. Katalin megbízásából Étienne-Maurice Falconet francia szobrász öntötte bronzba a párában sejtelmesen körvonalaázódó Néva-parton, és persze a szentpétervári eget átfúró Admiralitás csúcsos tornyát...

A külvárosi panel-rengeteg látványa lelohasztotta kedvünket, a feleségem felém fordulva megjegyezte:

– Ez a város az orosz történelem egy vaskos kötete díszkiadásban. Egészen más, mint a többi település: gazdag, temérdek látnivalóval, ám nekem hiányzott valami, és most jöttem rá, micsoda...

Oroszra váltva a pilótát kérdezte:

– Miért nincsenek virágok az ablakokban, az erkélyeken, az emberek kezében sem? A leningrádiak nem szeretik a virágot? Viszont sok a többnyire politikai töltetű plakát, lózung, amelyek nem harmonizálnak a patinás épületek szép homlokzatával...

Feleségem őszintesége kissé meglepett, de nem a pilótát, aki kény-szeredett mosollyal válaszolt:

– Mikor felépítette a várost, az atyuska nem telepített virágokat, vagy ha mégis, akkor azok elhervadtak az eltelt több mint kétszáz év alatt, de inkább elfagytak, mert ezen a tájon egyre hidegebb idők uralkodnak. Ami pedig a plakátokat illeti, azok eltakarják az épületek sebeit, s a politikai ébrenlésre figyelmeztetnek...

Megértettük, megkönnyebbüléssel fogadtuk válaszát.

*

Kilenc hónap elteltével megszületett várva-várt gyermekünk.

MAGÁNYOS FA

Valamikor réges-régen, valahol messze a mag megérezte, hogy ide kell jönnie, mert itt van a talaj, amelyre rábízhatja duzzadó csíráját, belekapaszkodhat, az felkínálja bőséges táplálékait, befogadja és felneveli útra kérezkedő gyökereit és – viszonzásul – ő is hálás lesz: utódokat hoz a világra és szaporítja azokat, takarót ad az öregségbe szenderült földnek, gyümölcsöt az éhezőknek, árnyékot az igénylőknek, puha avart az elfáradtaknak.

Így lett, egymásra találtak.

A találkozásból megértés, a megértésből tisztelet, a tiszteletből megbecsülés, a megbecsülésből szeretet lett; a fa dús terméseket hozott és önzetlenül felkínálta az ott lakóknak, az odalátogatóknak, árnyék-ernyőt vont a nap hevétől szenvedők fölé, törzsénél lehetetlenségbe omlottak a viharok, bölcsességgel és kincsekkel telített génjeit szaporá csemetéinek átadva küldte-bocsátotta azokat világgá, vagy éppen a szomszédba, aggódó figyelmének és szeretetének látókörébe.

Egyre szaporodó gyűrűi nem öregsége felé gördítették, hanem nemességének lettek mércéi.

A környező erdők fái példaként tekintettek fel rá: elkapták makulátlan virágporát, hogy magvaikba zárva hozzá hasonlót hozzanak a világra, derekukat párhuzamba egyenesítették vele, családjukba fogadták csemetéit...

Számtalan irigye is volt, akik próbálták megsemmisíteni, elkorcsosítani: a vadgyümölcsökkel tetszelgő, meddő fák, bokrok el- és lehajoltak a közelgő viharok láttán, hogy rázúduljon a metsző szelek frontja, ágaikat adták fűrészeket fogó bűnös kezekbe, amelyek darabokra

akarták transzírozni délceg törzsét, hogy koporsókat vagy orgia-asztalokat faragjanak belőle; arctalan surranók leszakították háncait, hogy bocskorokat csináljanak belőle maskaráik kiegészítőiként; korcsokat ültettek gyökereihez, hogy elszívják talaja életető nedveit, kikiáltották tolakodónak, fajtalanak, bajok-gondok okozójának.

Ám a fa maradt, továbbra is virágzott és gyümölcsözött...

Egyszer, egy szörnyű kataklizma után, ember-formájú lények kerítést húztak lomb és gyökér-birodalma közé: durván eszkábált, szögdrótkerítést; nem kérdezték tőle: akarja-e. A talajába tolakodó sarángok tüskéi megsebeztek, helyenként elvágták gyökereit; kivágták és máglyára vetették utódait; alattomosan aláfürtak, felszántották a törzséhez kitaposott utakat és elterelő útjelzőkkel szegélyezték ki; átnyúló ágairól dorongokkal verték le az éretlen gyümölcsöket, hogy disznókat etessenek; lemetszett ágaival verték meg törzsét, majd feljelentették összeférhetlenségért és csendháborításért, ha fájdalmában befelé fordulva könnyezett.

Pedig degeszre ették magukat tápláló gyümölcseivel, leszakított virágaival ünnepi asztalokat díszítettek, magvait aranyra váltották, leveleiből nász-füzéreként fontak, csak... nem köszönték meg a fának, nem említették, hogy minden tőle származik.

Vannak, akik azt ajánlják: át kellene ültetni, messzebbre a kerítéstől. Álbarátok, a gonoszok fülsértő hangzavarának méltóságsértő alszentsége ez. Mert inkább le kellene bontani a kerítést, sarángjaiból deszkáiból hatalmas keresztet ácsolni és a fa törzséhez támasztani.

PALI BÁCSI

Szélteben-hosszában úgy ismerték, mint a vidék legjobb asztalosmesterét, s nem alaptalanul, mert olyan munkát adott ki a keze alól, hogy azt megnézhetette bárki. Nem is munkák voltak, hanem valóságos remekművek: két konyhaszekrény, könyvespolc, bármi más, ha hasonlítottak is, nem voltak azonosak, mert Pali bácsi minden új megrendelés díszítő elemei közé bevitt valami szokatlan, szép motívumot. Ezek voltak az ő monogramjai; a szemlélő azonnal megismerte, hogy ezt vagy azt a darabot Pali bácsi remekelte. A megrendelők szótlan elismeréssel fogadták újításait, mert Pali bácsi nemcsak precíz munkát végzett, az ízlése is egyedülálló volt.

Képkereteket is készített. Ha a kuncsaft csak a méreteket hozta magával, akkor megkérte, hogy hozza a képet is, mondván: nem mindegy, milyen keretbe kerül. Volt olyan eset, nem is egy, amikor visszautasította a rendelőt, mert például kifecamodott ízlésről tanúskodott a festmény, ő meg – így mondta – nem tud, nem akar csúnyább ráját készíteni az előbbieknél.

Olykor-olykor efféle rosszmájú megjegyzés is elhangzott:

– Pali mester ne filozofáljon, hanem csinálja azt, amit kérnek tőle, hiszen megfizetik a munkáját!

Ezekre a kontyosrádió-hírekre, ha egyáltalán a fülébe jutottak, nem is reagált. Mestersége a génjeiben volt. Ha megmászta volna felmenőinek létráját, minden fokon asztalosmesterrel találkozott volna.

Munka közben eléggé szófukar volt: órákig, napokig meg sem szólt. A családja tudta ezt, nem is zavarták, a szomszédok se jártak be hozzá, a megrendelők is általában este keresték fel.

Két kivétel volt. Az egyik, mikor a megrendelő eljött a kész munkáért. Ilyenkor komótosan elhelyezkedett a vele egyidős széken, hely-

lyel kínálta a vendéget is; órákig tudott beszélni, kérdezni, hallgatni, a városka és a világ dolgait megvitatni-latolgatni. Gyűjtötte a híreket, átszűrte azokat agysejtjei finom szitáin: a kétségest, a rosszat kiselejtezte, a jót és a hasznosat elraktározta. A másik kivételt jóra való idők estéi jelentették, mikor a már ásító nap a nyugati hegyek vonulatán bukdácsolt; ilyenkor kiült a ház elé a maga faragta lócára, kivárta, míg szomszédjai, vagy az éppen arra vetődő ismerősei egy-egy „Jó estét!”, meg „Hogy vagyunk, Pali bácsi?” után mellételepedtek. A mindig hosszúra nyúlt tereferének az Esthajnalcsillag hunyorgása, vagy éppen felesége édes-kedves unszólása vetett véget.

Reggelenként legfeljebb néhány percnyi kivétel volt a csorda vonulása ki a legelőre. A csordás ekkor mindig a tehenek elé sietett, hogy amíg az utolsó is elhagyja Pali bácsi portájának határát, néhány szót válthasson a mesterrel, aki sose mulasztotta el végigmustrálni a vonulást.

Ez is hozzátartozott az eseményekben nem éppen dúskáló mindennapokhoz, mint ahogy Pali bácsi léte a Kossuth utcához, a takaros házhoz, amit még nagypapja épített, az örökösök meg hozzá-hozzáragasztottak valamit: egy verandát, a színt toldották, vagy éppen a műhelyhez toldottak egy helyiséget, kicserélték a kisméretű ablakokat.

Pali bácsi és életének örökké mosolygó párja három gyerekre bízta családjuk folytatását: egy leány és két fiú vitte volna a beléjük plántált örökséget, de a sors úgy rendelkezett, hogy mindhárman kitanultak, idővel csak hazalátogató vendégek lettek.

A leány Magyarországra ment férjhez, rövid időn belül le is telepedett ott. Mi több, ott talált asszonyt a bátyjának is, aki szintén budapesti lakos lett. A harmadik megismételte azt, amit testvérei végigjártak – ő is a fővárosba költözött.

Pali bácsi éppen nem szomorkodott, de ha gyermekei sorsának alakulásáról volt szó – nem is volt kimondottan vidám.

A gyerekek vitték magukhoz az anyjukat. Kezdetben egy-két hétre, majd egyre hosszabb időre, mígnem Pali bácsi azt újságolta, hogy a gyerekek kötik az ebet a karóhoz: települjenek a szülők is át Magyarországra. Lakás van, bármelyiküknél lakhatnak, ha meg úgy gondolják: hol az egyiknél, hol a másikinál.

Pali bácsi évekig nem adta be derekát. El-elutazott néhány hétre gyermekeihez, de javarészt itthon volt, míg két éve engedett az unszolásnak: áttelepedett ő is.

Nehezére esett a változás: a papírai már régen rendben voltak, de ő – ilyen-olyan kifogással élve – húzta-halasztotta az utazást. A két fia jött érte: többnapos futkosással elintézték a ház adásvételét, felpakolták a maradék holmikat. Pali bácsi kézszerítással búcsúzott a szomszédoktól, meg avval, hogy „hamarosan hazajövök.”

„Vajon hogy van az öreg mester?” – kérdegették egymástól a szomszédok anélkül, hogy választ vártak volna, majd egyre kevesebbet, ritkábban emlegették, s ha mégis, akkor az volt az egyöntetű vélemény, hogy „biztosan semmi baja, a gyermekeinek jól megy soruk, szeretik az öreget, törődnek vele.”

Tegnap láttam Pali bácsit. A Kossuth utcán hajtottam, mikor felfedeztem ismerős alakját volt portája előtt. Megálltam, odasiettem hozzá. A városban, úgy látszik, duplájára mérik az éveket, mert arcára függesztve gyorsan pergett a kalendárium. Nem értettem azonnal: sírt-e vagy százuga felé igyekvő ráncai magukkal húzták szemhéját és az dacolva és erőlködve belepirosodott a hasztalan próbálkozásba...

– Isten hozta, Pali bácsi! Hogy tetszik lenni?! – nyújtottam a kezemet.

Az öreg simuló barátságba küldje jobbját, rámnézett, és halkan mondta:

– Köszönöm, szomszéd, köszönöm! Látja: ez az, ami ott nincs, nekem meg nagyon hiányzik. E nélkül nagyon nehéz nekem.

Kérdő pillantásomra nagyot nyelt, kis idő múlva folytatta:

– Megvan mindenem, a gyerekek mindent megadnak, drága feleségem is mindig mellettem van. De ez nagyon hiányzik: „Hogy van, Pali bácsi? Hogy érzi magát?”

– Órákig állhatok a ház előtt, senki rám se hederít. Mindenki mindig rohan, nem jön oda senki egy hogyvagyra. Nekem meg nagyon hiányzik...

– De Pali bácsi – próbáltam valamiféle megnyugtatót kipróbálni magamból –, a gyermekei, és már hál’ istennek az unokái ott vannak, együtt vannak, ők biztos törődnek biztos megkérdezik?!

– Igen, igen ... – pásztázta végig az utcát fáradt szemeivel – aranyosak, figyelmesek, érdeklődnek, megkérdik a reggeli rohanáskor, no meg este is, ha éppen holtfáradtan hazavánszorogva nem felejtik el. Rohanás ott az élet... Szerettem volna folytatni a mesterségemet, de a gyerekek azt mondták, hogy egy ilyen nagyvárosban sok pénzbe kerül, meg nehéz is műhelyt berendezni, meg a fa nem is divat már... Minden műanyagból van, az meg szófogadatlan, nem követi az ember akaratát, kezét, meg hát eleget dolgoztam életemben, pihenjek már... Hát ebbe lassan belenyugodtam, de erről, hogy hazajöjjek, nem tudtak lebeszélni! Hazajöttem, mert arra vágytam, hogy kiálljak a ház elé, mert tudtam, biztos voltam benne: jönni fog valaki, kezet szorít és szól, megkérdezi: „Adj isten jó napot, Pali bácsi! Hogy van?” És ha még ismer, ha van egy kis ideje, hát elbeszélget velem...

PÁRHUZAM

A Turbát havas lábánál még személytelen forrásvíz, egyike a Keleti-Kárpátokban születő ezernyi csermelynek, név nélkül, mint megannyi földije. Kőrösmező felvégén lesz megkeresztelve: innen már Fekete-Tisza. Hogy miért kapta éppen ezt a melléknevet – nem tudni. Talán azért, mert őszi esőzésekkor sötétre váltja vize lenszőkeségét a hegyekről lezúduló hordalék, vagy talán, hogy megkülönböztessék ikertestvérétől, a Fehér-Tiszától, amellyel Rahó felett ölelkezik és egyesül – innen már „csak” Tisza; bemérhetetlen életrajza során nevezték Tycia-nak, Tiscienek, Títsa-nak, hogy csak néhányat említsek számtalan neve közül.

Eredetének földrajzat elsősorban I. Károly 1336-ban kiadott királyi leveléből ismerhetjük, mely meghatározza Bedő birtokainak határait és itt a folyót Tycia-ként említi, leírja földrajzi eredetét és helyzetét: „... mely havasaink közt, név szerint a Turbat havasától és nem messze a Prut folyó forrásától veszi kezdetét.”

Ez a leírás egybeesik azzal, amit a Tiberius császár korában élt Strabo Parisus és a Vespasianus császár idejében élt id. Plinius Patissus állít.

Ír a folyóról Jordanius is, aki leírta Priscus követségét Attila király udvarában; ő a Tisi megnevezést használja.

...Ott fenn, ahol megkeresztelkedik, találkozik a végtelenségből előbukkanó országuúttal, amit párhuzamosan és nagy alázattal követ: méterekkel alatta van, felnéz rá, simul hozzá, tessékeli, lihegő galoppba kezd, hogy egy-egy kanyarban utolérje, ámbár itt is incselkedik, sejteti csalárdságát: nyaldossa az út gránit lábsorát, le-leharap egy-egy falatnyit belőle, taraj-fogai közzé fogva kocogtatja, próbálja görgetni, csiszolni azokat, ám gyermeteg gyöngesége miatt többnyire sorsukra

hagyja, rábízva a végtelen sorokban loholó hullám-testvérekre, miközben pelenkás csacsogása elégedetlenkedő hang-kavalkádba csap át.

Nagybocskói kertaljakban, ahonnan visszatekintve már alig látni a Hoverlát, a Pietrosz és a Bliznyecák pedig szeplőpöttyös kamaszként ugyancsak önállósulni próbálkozik: hátat fordít az országútnak, csak látótávolságon belül követi – olyan ez, mint egy időtlen házasság, ami nem szerelemből, hanem érdekből szövődik és csak a kényszer, a megszokás férceli össze.

Taracköz határában, Técső felett öntelt, sértődött ifiként viselkedik: letegezi az utat, a partjait, elégedetlenkedik, duzzog ágyában, dagasztja mellét, habzsolja, elnyeli a beléje suhanó ereket, csermelyeket, patakokat, miközben fáradhatatlanul tajtékszik, zsörtölődik és dühös lesz, ha megcsömörlik tőlük; ilyenkor felbőszül, hánnya-veti magát, mintha Prokrasztész ágyába kényszerítenék, megduzzadnak tarajai, haragos-sárgává lesz, beleköt mindenbe, ami útjába kerül, ki-kiugrik ágyából, tépi, marcangolja a sorjázó házakat, kerteket, ajnározott vegetáriánusként falja a fákat, bokrokat, aljnövényzetet, harsog, huszonnégy órás pusztító kisiparosként lemészárolja az útjába kerülő, óvatlan állatokat is, menekülésre késztet kicsit, nagyot, sanyargatja az utat is: először lebecsméri, beszennyezi hordalékával, majd bele-belemardos, prédaként szaggatja, úzi, cipeli magával.

Ezekre a tivornyákra leggyakrabban tavasszal és ősszel kerül sor, mikor a Kárpátok addig szelíd erecskéi kényszermunkára fogatnak: panaszkodva rohannak az olvadó hó, jég és eső terhével, pőrére vetkeztetik a fenyvesek, bükkösök, cserjések gyökereit, törzseit, viszik magukkal és magukon a felszaggatott talaj test-darabjait – ilyenkor az út kettős szorításban szenved és csakis az a remény élteti agóniájában, hogy majd odalent a síkságon fellélegezhet, megszabadulhat kettős béklyójától, a természet kaméleonjától, a Tizától, ettől a cserfes kislánytól, az abajgató társtól, ott a Veresmarti kapunál, ahol a Tisza búcsút int az országútnak, mint az elhagyott szeretőnek és az önállóság feltupírozott tudatával úgy igyekszik a síkságra, mint zabolátlan csikók a karám sarkig tárt kapuján át az ismeretlen, új kihívásokat sejtető, csalogató távolba.

...Ez év kora tavaszára terveztük rahói találkozásunkat: kerek évfordulójára annak a napnak és évnek, amikor frissdiplomásokként

elbúcsúztunk egymástól, az alma matertől. Hosszú, szerteágazó levelezés után választásunk a huculok „fővárosára” esett, mert amellett, hogy a kies természet kínálta lehetőség nyújtotta a legkellemesebb pihenési, szórakozási lehetőséget, eleget akartunk tenni egy sokáig magunkban hordozott és érlelt belső indíttatású kötelességünknek: pénzt gyűjteni a valamikor Rahón dolgozó, eltávozott kollégánk sírkövére, amit a családjának szándékoztunk átadni és egyben fejtegetni földi útjelzője felett...

G. Borisz eminens tanuló volt, példaképe a szorgalomnak, s mint ilyen, a hozzáállása, viselkedése már tanulmányaink első évében jelezte személyében az igazi orvost. Volt benne valami megfogalmazhatatlan, ami őt a szikés és retortás mindennapok fölé emelte: titokban templomba járt egy Ungvár-közei faluban, és bővelkedett emberközei vonásokban is: gyakran kisegített idült pénzhányunkban, s a törlesztést nem forszírozta. Felnéztünk rá azért is, mert az őt jellemző udvarias-sággal elhárította a felkínált posztokat: nem akart se csoport évfolyam-leiter lenni, nem vállalt társadalmi, politikai vezető szerepeket, holott elől járt a kalákában végzett tevékenységekben.

A harmadik szemeszter vége felé államvizsgákra készültünk anatómiából és fiziológiából, mikor egy napon a fakultás pártszervezeti titkárának utasítására rendkívüli gyűlésre tereltek.

Rosszat, valami politikai szagot sejtettünk, mert az efféle „röpkék” semmi jót nem sugalltak. Ezúttal se volt másként: a párt titkára, akit magunk között alvajárási anatómiai preparátumnak tituláltunk, hű maradt stílusához, im media res kezdte, majd folytatta szólamát, ami vádbeszédként maradt meg az emlékezetemben: „Van közöttünk egy alak, akit ki kell rúgni, mert hazudott, becsapott minket, antiszociális elem, valóságos fertő! Ez a valaki G. Borisz polgár!”

Évfolyamtársunkra mutatva szavazást parancsolt.

Talán, sőt biztos, hogy akkor, abban a pillanatban kapcsolt volna a szavazógép, mert ilyen és hasonló esetekben – sajnos! – jól idomítottaknak bizonyultunk; de a „lelki gyötrelmek őrmestere” még rá kívánt tenni egy lapáttal, mert részletezni kezdte Borisz főbenjáró bűnét: „A bűn, amiért lakolnia kell, a következő: a felvételi kérelmével benyújtott önéletrajzában azt írta, hogy apja hivatalnok, de azt elhallgatta, hogy

hol! Mi kinyomoztuk, és – képzeljék csak el! –: a csernovici püspök titkára.”

Ez a rövid ügyészi, de inkább inkvizíciós ráolvasás szusszanásnyi időt adott és oldotta a megdöbbenés kezdetekben sziklává dermedt hangulatát; valaki halkán reagált:

„Ez olyan nagy bűn...! Szóljon Borisz!”

A felszólított falfehéren támolycott a hallgatóság elé.

„Én – próbálta nedvesíteni cserepes ajkait – nem tudtam, hogy meg kell jelölni a munkahely címét is...”

„Mert eleve magában hordozza a bűnösséget – robbantott a párttitkár, de nem is lehetett másként, hisz ópiumon nevelkedett!”

„Eddig háromszor felvételiztem, mindig sikeresen vizsgáztam, begyűjtöttem a szükséges pontokat, de nem vettek fel... Jóakarók mondták, hogy édesapám miatt...”

„Helyesen cselekedtek! – reagált sátáni mosollyal a preparátum. – Mi a dolgozó nép fiait és lányait neveljük, tanítjuk, nem az osztályelenségek kölykeit! Mit gondolt, becsaphat minket?!”

Borisz megsemmisülve támolycott a helyére, majd a titkár szellemi emlőin nevelkedő és táplálkozó évfolyamtársak ostorozták, egyhangúan kiállva a titkár véleménye és ajánlása mellett.

Mielőtt elhangzott volna a „Szavazzunk!” parancs, a taglózást idéző hangulatban megszólalt egy idősebb, katonaviselt társunk:

„Amit Borisz tett, szerintem nem bűn, hanem egyszerű szabálysértés, vagy ha úgy tetszik: rákényszerített tett. Borisz kitűnő diák, szorgalmas, ezt tanulmányi eredményei, magaviselete, szorgalma is bizonyítja... Nem lenne szabad megfosztani őt a tanulás lehetőségétől, hisz nagyon-nagyon szeretne orvos lenni...”

„Talán te is követni akarod!? – förmedt rá a titkár. – Egy töről valók vagytok? Na, látjátok – fordult felénk –, ezért kellenek az ilyen és hasonló gyűlések, mert ilyenkor lehet megtudni: ki hogyan gondolkodik, ki hűséges pártunk eszméihez!”

„Nem, én csak szeretném követni a tanulásban... Eddig úgy gondoltam, hogy itt szakembereket nevelnek, s hogy mindenkinek esélye van... Én nem szavazok a kizárás mellett!” – fordult felénk lángpiros arccal, de bátran a társunk.

Egy tenyérnyi csend után viharos taps dübörgött fel a teremben, heyleső bekiáltások kíséretében.

„Mit tapsolnak a rohadt tenyereikkel?! – próbálta túlkiabálni a zajt a szónok. – Megérdemelnék, hogy az egész évfolyamot kirúgjuk!”

Kapta magát és az önmaga termelt méregtől fuldokolva, janicsárfi-ókái kíséretében kirohant a teremből.

...Boriszt nem rúgták ki, de mindkét állami vizsgán megbuktatták és csak egy évi kényszerpihenő, no meg a párt alkoholizáló élharcosának kiakolbólítása után tanulhatott tovább és kaphatott diplomát

Úgy tudtuk, hogy később megbetegedett, epilepsziás lett. Rahót azért választotta munkahelyül, hogy minél távolabb legyen rosszemlékű városától. Elmegyógyásként kamatoztatta kivételes tudását, betegek szerették, tisztelték. Családot alapított, két gyermeke volt, de korán, nagyon korán távozott. Azt beszélték, hogy amikor a betegsége elhatalmasodott rajta, szándékosan túlادagolta magát.

...A soron következő tiszai áradás, meghiusította szándékunkat: nem találkozhattunk Rahón, mert a kegyetlen ár elmosta az ország-utat.

Az összegyűjtött pénzt rám bízta, hogy alkalomadtán adjam át a feleségének.

Napok múlva, mikor úgy-ahogy helyre állt a telefonos kapcsolat, feltárcsáztam Borisz feleségét, tájékoztattam az immár megvalósult elképzelésünkről.

Könnyekkel viaskodva köszönte, de egy kis haladékokat kért, ugyanis azt a parcellát, amelyben Borisz földi maradványai pihentek, elmosta a megvadult Tisza...

A REMETE

A becsületes neve Bornemissza Károly volt. A remete jelzőt később ragasztották rá; a ragadvány-nevek osztogatása régi szokás volt és maradt is a világnak ezen a fertályán. Talán azért, mert sok a Kiss, a Horváth, az Erdő, a Bornemissza a nagyközségben, s ha szóba került valamelyik, hát bizony több atyafit, utcát, telket kellett megnevezni, míg rájött az ember, kiről is van szó. A leleményesség megoldotta ezt a problémát is: ki mivel foglalkozott, mitől lett híres, netán hírhedt, avagy merre volt a földgyümölcsöse – az után kapott jellemző plusz-nevet s így nem kellett sokáig lapozgatni a família-naptárt ahhoz, hogy képben legyen az ember.

Károly bácsi élete második évében lett „remete”, addig ő volt a Bornemissza Károly, akit ismert a település apraja-nagyja, akit tiszteltek, irigyeltek, megsüvegeltek és kinevettek. Tisztelték, mert férfiúi ágon minden felmenője bíró, presbiter vagy egyházi gondnok volt; irigyelték, mert ősei jókora vagyont hagytak rá: szántókat, gyümölcsösöket, erdőket, no meg azt is, hogy úgy nőszült, ahogy dukált: Erdő-lányt vett nőül, akinek bicegő szépségét maximálisan kozmetikázta a zsíros homomány; megsüvegelték, mert ez minden férfiembernek kijárt, pláne olyannak, mint ő; olykor-olykor kinevették, mert hát az irigység fojtogató gombócát csak a célszemély vélt vagy valós melléfogásaival lehet igazán feloldani, s Károly bácsi megadta ezt a lehetőséget: gyakran a pohár fenekére nézett, ami azzal a következményekkel járt, hogy fizetett boldog-boldogtalannak, miközben hatványozódott e nélkül is bohém, már-már a kóklerség határán ingadozó viselkedése. A Vásártéri kocsma is az övé volt: megtörtént elég sűrűn, hogy a napi bevételt elitta és elitatta.

Volt ilyenkor nemulass otthon: Erzsi asszonyság sodrófával fogadta, megkergette az udvaron, miközben siketfajdokat riasztó kiabálással sorolta felmenő ága minden oldalhajrását s nyilvános szeretkezésre unszolta a szenteket – egyszóval: Károly bácsi folyamatosan szállította szomszédjainak a témát.

Már-már odáig jutott, hogy kiíssa magát a jobb családok köréből, mert – ez volt a fő bűn – nem gyarapodott, évek óta nem vett földet, nem épített.

A családi összejöveteleken kihirdetett verdiktek se bírták jobb belátásra.

– Annyi az enyém, amit megiszok! – mormolta. – Semmit se viszek a másvilágra...

Ez a vélemény csak olaj volt a tűzre, ám Károly bácsi hüen kitartott úzusa mellett.

Negyvenöt után aztán – illet, nem illet – jókat nevetett, mikor a sokat emlegetett „példaképektől”, mármint a gyapjasabb gazdáktól elkobozták a földeket, elhajtották jószágaikat, megkurtították telkeiket.

– Na – mondta epésen –, hát kinek volt igaza?! Én legalább éltem, kedvemre mulattam, ti meg mit értetek el?!

Röviddel azután, hogy teljes gőzzel beindult a kollektvizáció, meghalt Erzsi asszonyság. Meddő volt, nem hagyott utódot maga után. Károly bácsi eladta az ősi telket s felköltözött a Lázba, egyik gyümölcsösébe, azaz volt gyümölcsösébe, mint kerülő. Ott összeállt egy özveggyasszonnyal.

Ritkán, majd egyre ritkábban jött le a községbe: bezárkózott a maga építette „elefántcsonttoronyba”.

Ekkor kezdték remetének nevezni. A kukacosan kötekedők ráadásul buzgón hajtogatták: hogy a csodába lehetett Bornemissza, mikor világeletemben nem az volt.

Ruszin élettársa hozott híreket néha róla, mert le-lejött a vásárba tejet, túrót, vaját kínálni s ilyenkor mindig felkereste Károly bácsi testvéreit, mert ország-világnak tudtára akarta adni: nem akárkinek az ágyasa s tartja a rokonságot.

– Most is megissza a magáét – mondta, ha kérdezték –, de hát nem rossz ember, meg hát annyi az övé. Szilvapálinkát főzöget, azt iszogatja.

...Már elmosódtak a vonásai, mikor felkeresett. Az éveket csipkedő-fogyasztó szarkák arcára fészkeltek magukat, de koboldos mosolya a régi Károly bácsit idézte.

– Segíts, öcsém, valami van a gyomrommal.

Mielőtt valamit is kérdezhettem volna, folytatta:

– Na, nem a pálinka – erőszakolta a mosolyt tenger-ráncaiba. – Épp az a baj, hogy már nem esik jól.

Gyomorrákot állapítottak meg nála, a műtét során kivették a gyomrának kétharmadát.

Úgy három-négy hétre a műtét után újra felkeresett.

– Köszönöm, öcsém, hogy segítettél – nézett rám véraláfutásos naplementét idéző szemekkel. – Mondd csak: ezután megihatok egy féldecit?

Kisé zavarba hozott. Már-már kezdtem volna beszélni az alkohol áldatlan hatásáról, meg az állapotáról, de átfutva a zárójelentést arra a következtetésre jutottam, hogy – lévén áttétek a májban – úgyis mindegy, s ha nem is bólintok rá – megissza.

– Hát... egy-egy féldeci nem fog ártani...

Úgy egy óra elteltével visszajött, azaz visszatántorgott, mert derekasan be volt csípve.

– De Károly bátyám! – néztem rá, közben arra gondoltam: egy gyermek-tenyérynyi gyomorban egy féldeci is vihart kavart.

– Csak ne okoskodj, öcsém – mintha beleolvasott volna szürke álományomba – , nem a te féldecid ártott meg. Mikor indultam volna haza – emelte meg csontra száradt kezét – kértem egy felest M. doktortól, majd B. doktortól. Mind a kettő megengedte. Te is adtál egy féldecit. Majd arra gondoltam: ha az orvosok nincsenek ellene, akkor én is megengedhetek magamnak egy felest.

...Még hat hónapot élt. Az élettársa mesélte később: kínálta pálinkával, mikor már nagy fájdalomai voltak, de elhárította:

– Tiszta ésszel akarok elmenni. Legalább néhány napig józanon akarom látni ezt a cudar világot, hogy ne sajnáljam itt hagyni.

„BOCSÁSS MEG NÉKEM”

Csak látásból ismertük egymást. Ha összefutottunk valahol, bólintással és mosollyal üdvözöltük egymást.

Hallomásból tudtam róla, hogy neves fényképész, sőt művész. Minden magára valamit adó ember nála fotóztatta magát, ő készítette az iskolák tablóit, megörökítette az esküvőket, a gyermekek első mosolyát, az ünnepélyek eseményeit; időnként láttam felvételeit egy-egy lapban, a megyei újságban, ott olvastam, hogy díjat nyert.

Felém küldött mosolyából gyanítani lehetett, hogy valamit ő is tud rólam, ám ezzel csak addig foglalkoztam, amíg ő a látókörömben tartózkodott.

Később már gyakrabban, szinte menetrendszerűen találkoztunk – a temetőben. Én eltávozott nagyanyámat kerestem fel életének emlékezetes napjainak évfordulóin, vallási ünnepek előtti napokon, megolyankor, amikor választ kerestem az élet megoldhatatlannak látszó kérdéseire; ilyenkor drága nagyanyám példás ítélőképességének és tapasztalatának vonzáskörében jutottam révbe...

Az új temető hátsó kapuján jártam be, a központi bejárat csak nagy kerülővel volt megközelíthető. Őt, a fotóművészt mindig ott találtam: meggörnyedve ült a sír melletti lócán, a kezét összekulcsolta, kalapja mellette hevert. A mozdulatlansága pantomim-figurára emlékeztetett. Soha nem nézett felém, bár úgy éreztem, hogy lát, érzékeli azt, hogy elhaladok mellette.

Szerettem volna megkérdezni tőle, hogy miért olyan furcsa a felesége sírjának közvetlen környéke, ahol több méteres körzetben nem volt más halom, a sírkövön pedig a név és születési- elhalálozási dátumok alatt ez állt: Bocsáss meg nékem...

A hant körül meg facseteték voltak: tíz-tizenkét tinédzser korú almafá. Ez az, meg a többi, amit nem tudtam megérteni, megmagyarázni.

Különködés, a művészemberek egyénieskedése – intéztem el magamban.

A minap, amikor hazafelé vettem utamat – rámnézett, és intett. Odamentem. Kissé félrehúzódott, leültem.

– Nem veszi rossz néven, doktor úr, hogy csak így intettem? A hely, a környezet nem engedi meg, hogy hangosan szóljon az ember...

– Nem, persze hogy nem.

– Látom, maga is gyakran kijár ide.

– Igen. Az emlékek köteleznek...

– Értem. Így vagyok én is, felkeresem az én drága Józsámat...

Kissé emeltebb hangon folytatta.

– Ugye, maga is furcsállja ezt a környezetet?

Bármennyire furcsálltam, nem siettem a válasszal; az ösztönöm azt súgta, hogy elmondja ő kérdések nélkül is. Nem tévedtem.

– Ugye nem gondol semmi rosszra, ezt olvasva, „Bocsáss meg nekem”?

Nem gondoltam sem akkor, sem azelőtt. Ha valamit tett volna, netán meggyorsította volna felesége halálát, úgy azt beszéltek volna a városban, netán foglalkoztak volna vele a hivatalos szervek, de nem emlékszem arra, hogy lett volna ilyen eljárás, netán szóbeszéd; a felesége természetes halállal távozott el: elkoptak a szervek, kiöregedtek.

– Nem, persze hogy nem – mondta inkább magának, mint nekem, mintha gondolatolvasó lett volna. – Mi a halottak bolygóján vagyunk, az élet csak annyira adott, hogy ezt elmondhassuk és közben szeressünk.

– A harmincas évek elején nyitottam meg műtermemet. Fiatal voltam, tele ambícióval, és persze nagyon szerettem a szakmámat, „Jól is ment az üzlet. Különösen a gyerekeket szerettem fotózni: azoknál nincs póz, nincs álarc, azt mutatják, amilyenek...

– Józsa a kis keresztfiát hozta, őt kellett fényképeznem. Ez volt az az eset, amire azt mondják: meglátni és megszeretni egy perc is elég. Soha nem bíbelődtem annyit a témával, mint akkor; több felvételt is

készítettem, de csak azért, hogy tovább maradjanak, vagyis hogy Józsa ott legyen...

S mint aki megfürdik az emlékek kristályos forrásában, kissé felvidult.

– Három hónap múlva egybekeltünk. Megvásároltam a házat, amelyikben a műterem volt, mert anyagilag nem álltam rosszul, meg aztán Józsa se jött üres kézzel. Amilyen szerény, halk szavú volt menyasszonyként, olyan felszabadult, pajkos lett fiatalasszonyként.

Néha én pirultam szabadszájúsága miatt, de azt kell mondanom: jól állt neki, felpezsdítette maga körül a légkört. Nagyon szerette a természetet, sokat kirándultunk, utazgattunk. Aztán, ahogy teltek a hónapok, évek, mindketten elszomorodtunk: nem jött az áldás, hiányzott a gyermekcacagás. Néha azon fogtuk magunkat, hogy többször, hosszú percekig nézegettük a gyerekekről készített fotókat. Józsa, természeténél fogva, akkor is feloldotta a nyomott hangulatot.

– Józsikám, te vagy a hibás, nincs benned fantázia. Egyszer kivihetnél a gyümölcsösbe, az almafák alá és ott remekelhetnél – így mondta – egy szép utódot. Tudod, az almában négy mag van, nekünk is sikerülne...

Ilyenkor restelltem magamat, kérdeztem is: hogy juthat ilyesmi az eszedbe, de ő ilyenkor hozzám simult, simogatott, megfogta az arcomat és huncutul mosolyogva ismételte:

– Ugye megígéred?

... Aztán beletörődünk kettőnk magányába. Az aranylakodalunkat is kettesben ültük meg. Már ő is hófehér volt, mint én, arcán eluralkodtak a kor barázdái, de a szemében még pislákol a huncutsága.

– Látod, látod – mondta –, ha annak idején rám hallgatsz, kimegyünk a gyümölcsösbe, most nem lennénk egyedül...

Néhány hét elteltével megroggyantotta lábát a kor: ágynak esett, nem is kelt fel többé. Ide temettem. Megvettem, kifizettem a szomszédos parcellákat, hogy almafákat ültessenek...

Előrehajolt, összekulcsolta a kezét, visszatért testi és lelki mozdultatlanságába. Felálltam, köszönés nélkül elindultam.

HAZATÉRÉS

Nyárból az őszbe átnyúló utazásaim végén mozdulatlanul tespedő öreg éjszakában érkeztem haza. Lépteimet elnyelte a nyirkosságba alélt avar, öreg barátom, Dorka sem reagált jöttemre: mélyeket szusszantva aludt óljában, az ajtók is alig hallható neszezéssel tárultak.

Lefeküdtem, hogy fáradtságtól elernyedtestemet felkínáljam az álom csábos tündérének: belezuhantam és ő befogadott végtelen birodalmába.

Egyszerre ébredtünk – így szoktam meg –, én és az álmosan nyújtózó reggel. Kimentem az erkélyre, mint eddig is: naponta, minden reggel. A korai órák oldódó sűrűségét felhő-rongyokról tükröződő fénynyalábok riogatták: a kelő nap indította óvatos felderítésre sugár-koronáit, hogy biztosítsák ismétlődő, napi órjáratának útját, lefegyverezzék az éj-katonák tétován tébláboló utóhadának foszlányait, miközben lágy simogatással ébresztették a hegy-család apraját-nagyját, elsőként az öreg Nereszent, aki örök álmatlanságban örködött a városka, a folyó, a kapaszkodó, hozzá simuló kisebb hegyek felett.

– Jó reggelt, öreg cimbor! – köszöntöttem.

Fogadta jókívánságomat, mert igyekezett fellebbenteni fátylát, szaggatta és tovaküldte pára-ködmönét, amit az alatta nyújtózó Tisza lehelt rá az éjszaka leple alatt.

– Újra öregedtünk egy évet – mondtam feléje, mert a Nereszen és én mindig ősszel számoljuk az idő múlását.

Harlekin-köntöst viselt lenge fátyla alatt, azt öltötte magára, mint ha gúnyt akarna űzni kérlelhetetlen zsarnokából, az időből: púpos háttára, dülledő mellére tarka-barka öltözetet borított: volt benne indu-

lő- és haragos-zöld, bánatos sárga és okker, fakult és duzzogó barna, restelkedő vörös – ezeket a foltokat szakértelem nélkül, hevenyészve, rendezetlenül, olyan össze-visszaságban fércelte össze, hogy mindenfelé meredeztek a tar-tűk, a lombja-hagyott fák ágai, az elvarratlan fonalak számtalanjai, mintha tudta volna, hogy nem szükséges az ízlés, a precizitás, hisz hamarosan úgyis meg kell válnia ettől a cifrasággal kérkedő ruhától.

És mégis megismételhetetlen egyedi szépség volt ebben a szín-kavalkádban: a tékozló fiúként visszatérő nap fény-ecsetekkel felkent sárgája, kezdetben halovány, rövid és keskeny, majd egyre terjedelmesebb és duzzadó sávokban felvitt, helyel-közzel elcseppentve a festéket, óaranyba öltöztette a Nereszent. Ekkor már a kezdeti amatőr szakértelmet meghaladó hivatásos alkotásával jelentkezett és elnyerte az ébredező madár-világ elismerését, mert csivitelő-szimfónia kezdődött, felkínálva az érdeklődőknek a legtökéletesebb emberközeli természetklippet.

Az alatta tüsténkedő Tisza is visszafogta magát: a cserfes bakfis-ként iderohanó szépség-jelölt megregulázta zuhanóit, csendre intette tarajait, békét kötött medrének köveivel és partjaival, széltében-hosszában elterülve hallgatta-csodálta a szín- és hangjátékot.

Szinkronban futtattuk a Nereszennel az idő végtelen útját; tavaly ősz óta én is húztam egy méfát botomra, miközben ő udvariasan maga elé engedett, mert tudta-bizonyította: jövőre reinkarnálódik, újra fiatal lesz, míg az én hajam fehérjét nem viszi nászra – ha egyáltalán megérem – a mulandóság, hajam ritkuló lombját a fogyó hold és nem a nap használja palettának.

... – Isten hozott, jó reggelt, fiam! Hála Istennek, hogy megtértél! – borult nyakamba édesanyám. – Habár – folytatta könny-csillagos szemekkel – már három hete elmúlt, de annál boldogabb születésnapot kívánunk!

– Köszönöm, köszönöm, édesanyám! – lett fátyolossá a hangom. – Az igazat megmondva, el is feledkeztem...

– De mi nem! – mosolygott.

Válaszra váró pillantásomra reagált.

– Igen, igen, mi ketten! – mutatott mögém.

Odafordulva vettem észre: ki a másik, aki nem feledkezett meg. A falhoz simuló virágtartón, a korosodó muskátlík csokrában ott volt az én kedvencem: a császárvirág. Karcsú, izmos zöld szára kissé felém hajolva úgy emelkedett ki lándzsa-levelű kísérőinek öleléséből, mint Aphrodité a hűs habokból. Az öt virág, mert ennyi volt, kéz a kézben úgy trónolt a szárán, mint korona a szépségkirálynő fején. Egy-egy virág mértani pontossággal keskenyedő, bíborvörös szirmai katonás rendben sorakoztak porzóik köré s úgy tárulkoztak felém, mint a megtért tékozló fiút magához ölelni kívánczó atya karjai, s az ősz éltető-ékkítő ajándékai, a harmatcseppek, helyenként összeölelkezve, úgy csillogtak, mint a diadém ékkövei a leányok bársonyos nyakán. Miután rajtuk felejtették szemük fényét, a ház előtti gesztenyefa foghíjas-levelű ágai között igyekvő sugarak restelkedve indultak vissza a szirmokról.

A pajzán reggeli fuvallat megringatta a tüneményt, elcsente selymes illatát, de az méltóságteljes bólogatással vette tudomásul a kacérságát simogató tettet.

– Édesanyám, ez valami csoda! Hogy lehet ez?! – bámultam a virágra, amit évekkorábban kaptam születésnapomra. – Hol az idő, hisz már rég el kellett hervadnia...?

Édesanyám arcának ráncaiban fürge mosoly bujkált.

– Persze, persze! Épp a születésnapodra kellett volna kivirítania, mert hát éppen akkor van az ideje. De, tudod, fiam, a virágok érzik, ha valaki szereti őket... Nem csak táplálni, öntözni kell, hanem szólni, beszélni is kell hozzájuk.

Remegő ujjával megérintette a szirmokat.

– Távollétedben minden reggel és este kijöttem, beszéltem hozzá, megkérdeztem: hogy aludt, hogy érzi magát, majd mondtam neki, hogy te is szereted őt, nagyon szeretnéd látni pompájában, de messze vagy, nem tudsz idejében hazajönni. Kértem duzzadó bimbóját, hogy ne siessen, ne virítson, várja meg, míg hazatérsz. És ím, meghallgatott...

Nem tudtam válaszolni, mert nem találtam megfelelő szavakat, gondolatokat. A Nereszen-hegy felé fordultam: úgy tűnt, az öreg úti-társ is mosolygott.

KÍSÉRTÉS

Álmosan nyújtózkodó kora reggel volt, mikor kilépett az utcára és elindult a kórház felé. Nem akart kocsival menni. Tudta: jót fog tenni a séta, a friss levegő „élére fogja állítani szürke sejtjeit, huzatot csinál közöttük”, talán még mosolygott is, mikor erre gondolt; így mondogták egymásnak, így inspirálták egymást, ha komoly, nem mindennapi helyzetekben kellett halaszthatatlan és helyes döntést hozni. Most, jelenlegi állapotában kellett ez a séta, mert pokoli éjszakája volt: vergődött, forgolódott ágyában, víziókkal teli órák mardosták porcikáit, műtőasztalon feküdt lekötözve, szikék számtalanjai villogtak szeme előtt, álarcos alakok torzszülöttek százait emelték ki nyitott hasüregéből és gúnyos kacajjal közelítették szájához, s ha ordítani akart, akkor csipeszeket szorítottak ajkaira, még hangosabb hahota közepette. „Kell még, akarsz még?” – ordították a szörnyek; ekkor ébredt fel. Szinte rohánva öltözött és sietett az utcára, indult a megszokott, ismert utcán, rövidebbre fogta lépteit, ha jött valaki szembe, mert kissé megkönnyebbülten látta, hogy természetes, kéz-láb-orr-szem-száj embereket lát, álarcok nélkül, mozdulatlan ajkakkal.

Bő félórával a munkakezdés előtt érkezett meg, átöltözött és felment a második szintre, az intenzív osztályra, végighaladt a folyosón és megállt a hatalmas üvegfal előtt. A beteg egyedül volt, ott feküdt a középső ágyon, láthatólag kielégítő állapotban – ezt írta volna az aznapi naplóba. Az ajkát és arcát a rózsaszín halvány árnyalata színezte, ritmikusan emelkedő-süllyedő mellkasa természetes légzéstről tanúskodott, jobb keze könyökben kissé behajlítva, békésen pihent a takarón – nem volt az ágyhoz rögzítve –, bal keze könyökvénájába in-

fúziós csövecskén át igyekezett az éltető-tápláló folyadék, a feje felett terpeszkedő oszcillográf pajzán fénypontja szabályos görbékét futott időben és formában is.

Második műszakos volt tegnapelőtt, mikor késő este rohamkocsi szállította be a beteget: egyenesen a műtőbe hozták, mert minden tünet arra utalt, hogy sürgős beavatkozásra van szükség: a kérdésekre nem reagált, csak motyogott valamit, ajkai krétafehérek voltak, pillái összecukódtak, szaporán és felületesen lélegzett, vérnyomása a katasztrófa szélén ingadozott, pulzusa alig volt tapintható, hasfala még enyhe nyomásra is grimasz-görcsökbe rándult. A gyorssegély ügyeletes orvosa – aki behozta – elmondta, hogy a beteg háziasszonya ugrasztotta őket: „Jöjjenek azonnal, nagy baj van: az albérlőm – nevet, címet mondott – erősen vérzik, szinte percről percre súlyosbodik állapota.” Még eszmélt, mikor megérkeztek, erős hastáji fájdalomról panaszkodott, elmondta, hogy abortuszt végeztetett, rá néhány órára lett rosszul. A gyors és szakszerű vizsgálat idült vérvesztéséget állapított meg. Nem volt kétsége: a beavatkozás közben megsérült a méh fala, vérezni kezdett.

Rutinszerű csapatmunka indult be: vércsoport és összeférhetőség megállapítása, revízió, küretezés, infúzió, közben bemosakodás a fiatal alorvossal halk véleménycsere kíséretében, a műtősnővér és az altatóorvos precíz szorgoskodásával, egyszerre: mint annyiszor, annyi éve, hasonló esetekben. Ő állt a műtőasztal jobb szélére, a beavatkozást ő végezte, a kollégája asszisztált. Valamikor, még orvosi gyakorlatának első éveiben, számolta a műtéteket, pontosan tudta, évente hányat végzett, melyik volt a legkevesebb időt igénylő, szinte percnyi pontossággal tudta a sokrétű mozdulatcsokor összetevőinek időigényességét, ezt igyekezett egyre csökkenteni, kiiktatni minden feleslegesnek tűnő mozaikot; jó érzés és nem titkolt büszkeség fogta el, ha a soron következő beavatkozás rövidebb volt, mint az azelőtti.

Mikor szikéjével végigszántott az alkoholban megfürdetett csupasz bőrön, érezte, mintha tompa lenne az él, nem akarna szót fogadni rutinszerű mozdulatának, kissé meggörnyedt: nyakizmait is munkába küldte. A kitárult hasüregben mérhető mennyiségű vér volt, kiszivattyúzta, majd keresni kezdte a vérzés helyét. Az erős halogénlámpa be-

kísérte kutató szemeit és ujjait a medence avatatlan szemek számára nem is létező minden zugába, az erek, a zsigerek felső bölcs törvény által megalkotott tekervényes mindenségébe. Hamarosan megtalálta a vérzés helyét és okát: a küret átfúrta a méh hátsó falát. Nem gondolt arra, hogy törvényes keretek közötti korházi beavatkozás volt-e, amikor a perforáció történt, esetleg „angyalcsinálás”: ezt és most nem ő volt hivatott eldönteni, ennek megvan a maga kitaposott útja, módja, neki menteni kell a nőt.

A feje felett hatalmas lapulevél formájában terpeszkedő lámpa hideg fényt árasztott. Többek között ez az előnye ezeknek a világítótesteknek, mégis úgy érezte, hogy lapockái között forró erecskék indulnak és a dereka táján patakokba összefutva körülölelik, majd indulnak fel a mellébe, torkába, fojtogatni kezdik. Halántékán izmosodni kezdtek az erek, lüktetésük galoppba ment át, apró színes foltok jelentek meg a szeme előtt, majd összeálltak és torz, álarcos pofák szaporodó tömege bámult rá artikulátlan röhögés közepette a nyitott sebből, nyújtogatták formátlan karjukat, tenyerükben csupasz testű emberkéket tartva, de úgy, hogy nem látta arcukat, háttal voltak feléje; úgy érezte, mintha második énje kiszállt volna belőle: az egyik a műtétet végzi, a másik birtokra kel a látomásokkal.

– Kolléga... kolléga... doktor úr – hallotta a torz zsvaj közepette a földi hangokat, melyek lassan álltak össze szavakká. – Miért szorítja úgy a méhet, ne tegye... ezt nem teheti... nem szabad! Rosszul van?! Segíthetek?

Nem emlékszik vissza: azonnal vagy mérhetetlen idő multával válaszott:

– Kérem, cseréljünk helyet... Jöjjön át erre az oldalra, folytassa a műtétet...

Még akart valamit mondani, de a torka kiszáradt, ajkai elzsibbadtak, gondolatai nem akartak szavakká összeállni.

Arra már határozottan emlékszik, mikor az altatóorvos szólt:

– Esik a vérnyomás, sürgősen vér kell!

– Ritka a vércsoportja, ilyen vérünk nincs több, talán vérkészítményt? – válaszolt a műtősnővér.

– Nem! Csakis friss vér kell!

– Nővér! – hallotta a saját hangját. – Tőlem vegyen, közvetlen átömlesztést végzünk.

– Ne haragudjon, doktor úr, ezt nem tehetem. A beteg vércsoportja nem mindennapi, nem ismerjük az ön vérének paramétereit, meg kell...

– Nem kell semmit csinálni, azonnal kezdje el, az én felelősségemre!

– De, kérem, nem szabad – próbálkozott a nővér.

– Parancsolom, hogy kezdje el, a betegért én vállalom a felelősséget!

Szabaddá tette az alkarját. Nem ült le a felkínált székre, maga felé fordította annak támláját, görcsösen, belekapaszkodott és nézte, amint a vastag tűn keresztül, át a csövecskén kezdetben lassan, majd egyre gyorsabban áramlik a sötétvörös erecske a beteg ereibe. Mire kollégája felvitte az utolsó varratot is a sebre, úgy félliternyi vér cserélt gazdát.

– Köszönöm mindenkinek! – nézett a betegre, majd elhagyta a műtőt, kiment az előtérbe, leomlott a székre.

Az ablakon bebámszskodó derengés birokra kelt a lámpák fényével. Halk neszek surrantak be a folyosóról: takarítottak, érkező személyzet köszöntette egymást, nyíló-záródó ajtók olajozatlan pántjainak zsörtölődései kísérték a ki-bejárókat. Nem ment a szokásos reggeli összejövételre. Tudta, hogy a kollégája megteszi helyette, jelenteni fog. Hazament, altatót vett be, lefeküdt...

– ...Eredj be hozzá! – hallotta közvetlenül maga mögött egy vállérintés kíséretében az éjszakai ügyeletes kolléga szavait. – Már tegnap délután feleszmélt, és rögtön azt kérdezte: mi volt, hogy történt. Elmondtam neki, mire arra kért, küldjelek be hozzá, meg akarja köszönni.

– Igen, természetesen megyek, de nem most, talán később – indult a főorvos szobája felé.

– Foglalj helyet! – fordult feléje a főorvos inkább kérve, mint felszólítva. – Már vártalak, ám nem kérdezek, magad is tudod, hogy mi érdekel.

Kellemes érzés járta át, főnöke hangneme és szavai mintha leemeltek volna a mellére nehezedő tonnákat, habár ott fent, a homlok mögötti térben még szikrák tivornyáztak.

– Köszönöm neked... Köszönöm, hogy nem kérdezel, mert úgy is elmondok mindent, de kérdések nélkül talán könnyebb lesz.

– A műtét sikerült, a beteg állapota a körülményekhez mérten kilégítő. Minden jel arra utal, hogy nem várható komplikáció – kínálta segítőkészségét a főorvos.

– Igen, igen, ez a legfontosabb, ennek örülök, a fiatal kolléga jó munkát végzett – indult nehezen a beszélgetés, mert azt szerette volna, hogy csak beszélgessenek és ő közben mindent elmond.

– Rosszul éreztem magamat. Nem fájt semmim, de valami belül megbomlott, kettéváltam, kilépett belőlem az ember, magamra hagyott. Éva négy évig volt a feleségem. Értelmes, tartalmas házasságnak indult, próbákat kiállt szerelemmel, habár a szüleim nem voltak elragadtatva, jobb partit terveztek nekem. Egyke voltam, anyagilag is jól álltunk. Majd idővel feloldódott a házassággal beköltözött feszültség, lassan befogadták Évát. Terveztünk: én is, a szüleim is vártuk az utódot, azaz utódokat, mert több gyermeket szerettem volna. Kezdetben Éva húzódozott, azt mondta: korai még, várjunk, élni kell, utazgatni, habzsolni az életet. Próbáltam megérteni, de ahogy teltek az évek, egyre kérleltem. Azzal állt elő, hogy nem lehet gyermeke. Ez meglepett, hisz nem tapasztaltam nála semmi rendellenességet. Kértem: menjünk el a kollégákhoz, kivizsgálják, ha már bennem nem bízik. Kezdetben ellenezte, majd beleegyezett. Nem találtak nála semmit, szülhetett volna. Majd azt mondta, hogy biztosan bennem van a hiba. Nem volt igaza, ám én is kivizsgáltattam magamat, az eredmény – természetesen – negatív volt. Elhidegültünk egymástól, napirenden voltak az összetűzések, veszekedések, válás lett a vége; kérésének megfelelően közös megegyezéssel. Később tudtam meg, hogy titokban, tudtom nélkül tablettázott.

Ölnyi csönd ereszkedett közéjük: idősebb kollégája valami papírt bámult az asztalon.

– Tudtam, ismertem Éva vércsoportját, ismerem a magamét is, nem kellett attól tartanom, hogy szövödmény lesz. Mint donor vettem ki a tegnapi napot...

– El akartad távolítani a méhét – mondta inkább magának, mint neki a főorvos, majd felállt, hozzálépett és szemébe nézve folytatta – eredj be hozzá, meg akarja köszönni neked, hogy megmentetted, vért adtál neki.

NAPLEMENTE

*Ha bárki a leírtakban magára ismer,
semmiképpen nem a véletlen műve.*

Az este már lassan szedelőzködött. A sűrű esőcseppek kéz a kézben, vastag csíkokká összeállva, függönyt húztak kocsim szélvédője elé. Beteglátogatásról jöttem hazafelé egy távoli faluból. Úgy 25 km-re lehettem otthonomtól, mikor az egyik bekötőút torkolatánál integető alakra lettem figyelmes.

– Na, ezt is a rossz dolga hozta ide ilyen ítéletidőben – gondoltam, miközben fékeztem és megálltam mellette.

– Kérem, vigyen el a városba – szolt be a tenyérnyire lehúzott ablakon.

– Üljön be gyorsan.

Esernyőjét összezárva beült az anyósülésre. Elnézést kért és köszönetet mondott. Egymásra nézve megismertük egymást. Utcabeliek voltunk, ő az I. számú iskola ismert és elismert tanárnője.

– Kedves tanárnő, ne vegye tolakodásnak, ha megkérdem: késő este hol volt ilyen cudar időben?

– Munkából igyekszem hazafelé, az N.-i iskolában tanítok... Lassan már beletörődök, mert mindig akadnak jó emberek, akik fölvesznek. Ha jó az idő, többen járnak errefelé, de ilyen zuhatagos időben nem valami kellemes stopra várva ácsorogni.

Mint aki gondolatolvasó, el nem hangzott kérdésekre is válaszolt.

– Már nem tanítok az I. számú iskolában, tavaly óta nyugdíjas vagyok. A nyugdíjam, hát hogy is mondjam, éppen csak elég a legszükségesebbekre, de az is igaz: nem tudok otthon ülni, hiányzik az iskola légköre, valahogy zavar a csend. Egészségileg, hál' Istennek, jól

megvagyok. Úgy érzem, ahol jelenleg tanítok, szükség van rám, és ez feledteti velem a fáradtságos ide-oda utazgatást, a törődéseket.

– De miért hagyta ott az iskoláját, ahol évtizedekig tanított, és ahol megbecsülték?

– Nem én hagytam ott, ő küldött el... Az osztályom szép eredménnyel zárta a kilencediket. Nem is váltunk el rögtön a vizsgák után. Kéthetes gyakorlaton, amolyan munkaköszölgatón voltunk a konzervgyárban, majd az igazgatói testület határozata értelmében további két hétig szorgoskodtunk a tanulókkal és szüleikkel: javígtattuk, festegettük osztályunk falait, ablakait, padjait. Egyszerűen, időt-pénzt nem sajnálva felkészítettük a tantermet a következő évre.

Az „osztályunk” szót mintha egy árnyalattal hangsúlyosabban mondta volna ki.

– Nyár kellős közepén van a születésnapom, eljöttek hozzám a tanítványaim, felköszöntettek. Akkor döbbsentem rá; bekövetkezett, elértem a nyugdíjkort. Valami megállt, vagy talán meg is halt bennem – szinte lebénultam. Lelki agóniámat diákjaim kedves, naiv csevegése, komoly tervezgetéseik reanimálták, én is velük éltem tovább, új betétet tettem tollamba, új fedelekre öltöztettem könyveimet...

– Augusztus közepe táján hívatott az igazgató és közölte, nem tartanak igényt további munkámra, élvezhetem megérdemelt pihenésemet. Leforrázott. Tudtam, hogy el fog jönni ez a nap, lélekben fel is készültem rá, de mindig elhessegettem ezt a gondolatot. Azt válaszoltam, hogy szerettem volna fiaimat, lányaimat elvinni az érettségig. Én szerettem volna azt az „aranykalitkát” megnyitni: repüljenek ki az életbe. Erre azt válaszolta, ő is így gondolta, de értsem meg, fiatal pedagógusok jöttek, kell a munkahely. Majd felállt, kivett a szekrényből valamit, s a kezembe nyomta, valami olyasféle szöveg kíséretében; sajnálják, hogy a születésnapom éppen vakációra esett, így nem volt alkalmuk ünnepélyes keretek között átadni nekem „A munka veteránja” érmet. Kaptam még egy dicsérő oklevelet is, azt nem tudja most átadni, menjek be szeptember elseje körül, akkor helyben lesz a szakszervezeti bizalmi, az ő fiókjában van bezárva.

A kocsis szalonjába mintha befészkelődött volna a kinti hangulat.

– Az új rendeletek értelmében lehetett volna kérvényezni a további munkaviszonyt – próbálkoztam valami félresikerült nyugtatással.

– Ilyen búcsúztatás után? – nézett rám megrebbenő pillákkal, amelyek alól restelkedve távozott egy hívatlan könnycsepp.

...Ott ültem a kocsimban még akkor is, mikor lakásának ablakai hirtelen befogadták az utca sötétjét. Kavargó gondolataim tárából előlépett kollégám, aki évekig volt osztályvezető. Egy szokásos munkaösszejövetelen a főorvos az osztály újonnan kinevezett vezetőjeként bemutatott nekünk egy fiatal kollégát, aki akkor végezte el a szakmai továbbképzést, majd áttért a folyó ügyek taglalására. Azt gondoltuk, valakik méltatni fogják a volt osztályvezetőt odaadó munkájáért, ha nem is a szakmunkát – amiért ugye fizetés jár –, hanem azt, hogy a szikét letéve ecsetet ragadott, festette a kórtermek ablakait-ajtóit, csempét rakott a zuhanyzó falaira, kertjéből siheder fákat hozott és elültetette az osztály ablakai alá, amelyek ma már túlnőttek az ereszen. Illett volna – ha már hiányzott a belső indíttatás – legalább hivatalból mindezt megköszönni; nem a hivatásának áldozott éveket, hanem az évtizedekig azzal együtt dobogó szívet. Nem tették meg... Eszembe jutott az idős erdőmunkás is, aki hetekig koptatta az irodák padlóit, míg „kijárta a nyugdíját”. Emlékezve a búcsú csokorba kötött ígéreteire, az ősz közeledtével felkereste volt munkahelye vezetőségét. Jött a tél, tüzelőnek való őlfát kért. Volt példaképei kurtán odavetett „Hogy tetszik lenni?” után, választ sem várva rohantak tovább létező avagy vélt halaszthatatlan dolgaikat üldözve, majd mikor már ikszedszer összefutottak vele az irodaház folyosóján, azt mondták: menjen csak haza, kiküldik neki a tüzelőt. Később, a tél vége felé keserűen jegyezte meg: „Úgy látszik, azt a fát még nem ültették el, amelyiktől nekem melegem lesz”.

MESÉLEK AZ UNOKÁMNAK

– Papa, ugye én már nagy vagyok? – szegezte rám kérdező tekintetét, miután az eseménydús, örömteli szentestei órák után szülői-nagyszülői noszogatóssal végre ágyba került.

– Bizony nagy vagy, lassan már felnőtt – reagáltam kérdésére.

– Akkor meséld el – hisz megígérted –, hogy ha nagy leszek, miért vásárolsz és viszel gyakran olyan sok narancsot az árva gyerekek otthonába?

– Az ígéret szép szó, ha betartják, úgy jó! – simogattam meg szőszke buksiját és mesélni kezdtem.

– Gyermekéveimet szülőfalumban, a távoli Tisza-parti hegyek karolta faluban éltem és én is, valamint korabeli pajtásaim is izgalommal vártuk a karácsonyt. Abban a világban az volt a szokás, hogy a barát-nak is hozott ajándékot a Jézuska a fa alá, amit az ünnep első napján kicseréltünk egymással.

Az én legkedvesebb barátom a település háziorvosának fia, Béluska, az osztálytársam volt, akit havonta kétszer: minden második vasárnap a délutánján meglátogathattam, játszhattam vele és a sok-sok játékszerével, élvezhettem könyveit, melyekről nem is álmodhattam szegénységünk miatt.

Egy késő őszi délutánon a szobájába belépve, addig nem tapasztalt, nagyon kellemes illatot éreztem.

– Ez a narancs illata – világosított fel Béluska. Így nevezik azt a gyömölcset, ami mifelénk nem terem, csak a messzi meleg földeken. Az íze százszor jobb az illatánál, el sem tudom mondani neked, milyen! Apukám vette a városban.

Felütött egy könyvet, megmutatta milyen is ez a gyümölcs és a fa, amelyiken terem.

Szerettem volna megkóstolni, hisz rabul ejtett az illata, de Bélus nem kínált, én meg restelltem kérni.

Napokig-hetekig hordoztam magamban az élményt, de a narancs iránti vágyamat csak gyermeki fantáziámmal tudtam helyettesíteni.

– Emlékszel még a narancs illatára? – kérdezte Béluska néhány nappal karácsony előtt.

– Már hogyan emlékeznék! – nyeltem nagyokat és a gondolat, hogy az ő Jézuskája narancsot küld nekem, addig érlelődött bennem, mígnem már tényként kezeltem.

Édesanyám hathatós segítségével igyekeztem gazdaggá tenni az én ajándékomat: almából, dióból, színes fecnibe öltöztetett kockacukrokból állítottuk össze, és belehelyeztem azt az ólomkatonát is, amit felettébb kedveltem és Béluska is szerette volna a magáénak tudni.

Karácsony ünnepének első napján felfokozott lelki állapotban sittem Béluskáékhoz, átadtam barátomnak az én ajándékomat, majd a Béluskáét magamhoz öelve rohantam haza, hogy mielőbb lássam és élvezzem vágyaim netovábbját, a hön áhított narancsot.

Reszkető kézzel bontottam fel az ajándécsomagot, amiben úgy három-négy maroknyi friss, aszott és már-már száraz narancshéj volt.

...Mire végére értem karácsonyi emlékemnek, kisunokám már az álmovilág narancsligetében játszadozott az álmok tündéréivel.

SZÜLETÉSNAP

Lefordítottam a napellenzőt, mert a kanyar után az őszi nap arcomba csapódó sugarai pillanatok alatt máglyákat gyújtottak szemem retináján. Lassítanom is kellett volna, ám a cammogás nem volt összhangban feldúltan hőzöngő szürke sejtjeimmal; gyorsabb futásra unszoltam kocsimat. A visszapillantó tükörbe nézve megállapítottam: rég nem látam ilyen dühös fiziognómiát.

Időt kellett nyernem, hogy a kisváros utcáit átkutatva minél előbb megtaláljam a tolvajt. Én akartam megbüntetni, ha másképp nem, hát a keresetlen szavakkal való letolásig, esetleg egy pofonnal megtoldva.

Útnak indulva, a feleségem kiáltva tanácsolta:

– Eredj a milíciára, azok megtalálják, ellátják a baját!

Nem válaszoltam, de nem mentem hozzájuk; tudtam, bármennyire „napirenden” vannak a kerékpárlopások, még egyszer sem hallottam, hogy ők lelték volna meg az elkötött kétkerekűeket. Mi több, legtöbbször a tulajt hibáztatták, mondván, felelőtlen volt, nem ügyelt a kerékpárjára. A szomszédunk nemrég a Tisza-parton nagylelkűen odaadta a biciklijét néhány gyereknek, természetesen azok kérésére, hogy amíg ő sütkérezik, tegyenek néhány kört rajta. Csakhogy két kör után a harmadikat a srácok megnyújtották egyenesre, aminek eredményeként a szomszéd kénytelen volt gyalogosan bandukolni hazáig. Amikor jelentette a milíción, megrótták: miért adta oda a kerékpárját ismeretleneknek! Ha pedig üzlet vagy ivó elől viszik el a járgányt, a kárvallott biztos lehet benne, hogy rásütik: ittas volt, eladta a biciklijét. A járási lapban hébe-hóba közreadott bűnügyi statisztikáiban kerékpárlopásokról még csak szó sem esett.

Az enyémet, azaz a fiamét fél órája vitte el valaki. Az alatt a röpké idő alatt, amíg – az iskolából hazatérve – a bejárati ajtó előtti kerítésnek támasztotta és felszaladt lakásunkba, a második szintre.

Mit mondjak: egyenesen kétségbe esett. Vadonatúj kemping-kerékpár volt, az előző napon kapta tőlünk születésnap ajándékként. Már rég megígértem neki, tanulási eredménye elismeréseként. Nagyon örült. Reggel, amikor megkérdeztem tőle: „Na, hogy aludt az újszülött, mit álmódott?”, azt válaszolta, álmában karikázott, de nem tudta eldönteni, milyen nevet adjon a kerékpárjának. Együtt örültünk vele, és most tessék: megfűjták!

Még végig se pergettem a rózsaszínű előzmények komor feketébe torkolló képeit, amikor az útszélén megpillantottam a keresett jószágot. A tolvajjal együtt.

Gázt adtam, kikerültem és megálltam. Kiszállva a kocsiból, gyorsan eléje léptem. A kerékpár kormányánál nem magasabb, 8-10 év körüli gyerek volt, rövidre nyírt szőke-vörös hajjal, ugyanolyan szempillákkal, arca telehintve szeplő-kőlessel, homlokáról porpartok közt verejtrék-patakocskák csordogáltak alá kipirult képére; vézna felsőtestén valaha szebb időket látott matrózing csüngött. Azok a gyerekek viselnek ilyet, akik sokgyermekes család sarjai sorában sokadikként jönnek világra és rendszerint viselni kényszerülnek nagyobb testvéreik kinőtt ruhadarabjait. A rövidnadrág és a papucs mérete úgy két évvel előzte meg mostani viselője méreteit...

– Honnan a bicikli? – tettem a kezemet a kormányra.

– Apukám vette nekem – emelte rám zöldes árnyalatú szemét.

– Akkor gyere, megkérdezzük apukádtól, igazat mondtál-e – fogtam meg a karját.

Elengedte a kormányt, reflex-szerű mozdulattal szabadulni akart, de azonnal fel is hagyott a próbálkozással. A kerékpárt megragadva egy gondolat erejéig tétováztam: amíg berakom a csomagtartóba, addig a gyerek elszaladhat... No de végül is az a fontos, hogy megvan az elköötött jószág. Elhelyeztem, majd hátranéztem. A kisfiú ott állt, nem mozdult. Intettem neki: „Gyere, ülj be!” Vonakodás nélkül engedelmeskedett. Szinte eltűnt a puha ülésben, vékony lábai nem érték el a padlót; a kezére támaszkodva fel kellett volna emelkednie ahhoz, hogy kinézessen a szélvédőn.

Nem indítottam azonnal, feléje fordultam:

– Tudod, mit cselekedtél? Loptál. Ez bűn, ezért a milíciára is vihetlek.

– Én nem loptam, doktor bácsi, nem vittem haza a biciklit....

– De igen, ez lopás – nyomtam meg a szót – elvetted azt, ami nem a tiéd. Gyakran szoktál ilyet csinálni? Hány éves vagy?

– Nyolc múltam – válaszolta halkán, majd hozzátette: – Tegnap...

Nocsak! Neki is tegnap volt a születésnapja, mint a fiamnak; csupán öt évvel fiatalabb.

– Hogy sikerült elvenned a biciklit?

– Láttam, hogy a fiú odadűtötte a kerítéshez. Odamentem és elvettem.

Elfordult tőlem, valahová a távolba nézett, úgy mondta:

– Én is nagyon szeretnék egy ilyen biciklit.

– Ha nem szoktál ilyesmit tenni, tehát jó kisfiú vagy, miért nem kérsz a szüleidtől, biztosan vennének neked – tettem fejére a kezemet.

– Apukám mondta, hogy vesz, de nem vett...

– Úgy látszik, mégse érdemled meg. Honnan tudtad, hogy ez a bicikli a miénk?

– Tegnap a bácsi fia mondta, hogy a születésnapjára kapta. Ki is hozta, megmutatta nekünk. Olyan szép volt, én is ilyen szépet akartam volna.

– Hol laksz, kik a szüleid?

– Anyukám a gyárban takarít. A doktor bácsiék mellett lakunk, abban a nagy házban.

– És édesapád hol dolgozik?

– Sehol. Meghalt...

– Meghalt? – futott végig rajtam a hideghullám. De hisz te még gyerek vagy, apukád is nagyon fiatal kellett hogy legyen.

– Ott halt meg, ahol a doktor bácsi dolgozik. Ott voltam, láttam a bácsit, amikor bevitték apukámat. Azt tetszett mondani, hogy nem fog meghalni...

Nem tudom, meddig ülhattünk szótlanul a kocsiban; mire behajtottam lakásunk udvarába, egy-egy ablakban már kigyúlt a fény. Feleségem és fiam az erkélyen állva várta jöttemet. A fiam leszaladt elibém, amikor megpillantotta a csomagtartóból kikandikáló biciklit.

– Megkerült! Hurrá, köszönöm! – kivette a kerékpárt, felpattant rá, körözni kezdett az udvaron.

Kézen fogtam kis útitársamat, felvezettem lakásunkba.

– Ez a tolvaj? – nézett ránk kérdő tekintettel a feleségem.

– Nem! – feleltem, igyekezve elkerülni a tekintetét. – Valamikor az édesapját kezeltem, és tegnap neki is születésnapja volt, mint a mi fiúknak... Kínáld meg! Ugye éhes vagy?

– Igen – válaszolta a gyerek azonnal és halkán.

A feleségem megterített, csupa finomságokat rakott az asztalra. Megtudakoltam a kisleány vezetéknevét, a telefonkönyvben megkerestem a hívószámukat, tárcsáztam.

– Jó estét, asszonyom – szóltam a kagylóba és bemutatkoztam. – Kérem, ne aggódjon, a kisleány nálunk van. Kedves véletlen, hogy neki is, az én fiamnak is egyszerre, azaz tegnap volt a születésnapja. Ha nincs kifogása ellene, ma nálunk vacsorázik. Utána hazakísérem.

Nem vártam meg a választ, letettem a kagylót, megfordultam: a gyerek önfeledten ette a születésnap tortát.

HIDEG VAN

Egyre hidegebb. Fázunk. A minap megfagyott egy fiatalember. A lakásában, az ágyában, otthon. Ivott. Hazament, nem csukta be az ablakot, úgy feküdt le. Ha becsukta volna, úgyis lehűlt volna. A lakásban épp olyan hideg volt, mint kint. Ismert mesterember volt. A temetésén néhányan lézengtek az udvaron, a koporsó körül. A temetőbe alig páran kísérték ki. Mert hideg volt – aznap. Aznap is. De azelőtt is.

Egyre fagyosabbá lesz köröttünk minden. Dideregnek a fűtőtestek, a radiátorok bordái. A kályhák csempéinek érintése dermeszti az ujjakat. A kelő nap is kisebb lett. Fázik. Összehúzza magát. Spórolja melegét. Zsenge sugarai árván ácsorognak a város utcáin. Alig találkoznak valakivel. Azok is sietnek, rohannák. Nem mosolyognak felé, rá, egymásra.

A mosoly is fázik, lefagyott az emberek arcáról. Nem hiányolják, nem igénylik. Nem várja el, nem kell a szomszédnak, a volt barátnak, ismerősnek. A kollégának, a tanítónak, a főnöknek, a boltosnak, a volt osztálytársnak. Gyakoroljuk a hétrét-alakzatot. Lehorgasztott fővel sietünk, ne lássuk a szembejövőt. Szempilláink ölelkeznek, óvjuk szemünket. Azok is fáznak. Nem állít meg egy „Hogy vagy?”-ra senki. Nem bánjuk, így jó. Ha meg kellene állni – még jobban fáznánk. Tudja, érzi a szembejövő is. Nem is próbálkozik. Mi se. Nem kell kezét fogni. Már régen nem szorítunk kezét. Csak fogunk, fogtunk. Megérintettük egymás tenyerét. Most már így sem. Mert le kellene húzni a kesztyűt. Az ujjak olyanok lettek, mint a jégcsapok. Az anya se fogja gyermeke kezét. Az iskolai füzetekben kevesebb a betű, a szavak, a mondatok. Formátlanok, már-már olvashatatlanok. Fázik a tinta a tollakban, a kéz, mely vezeti. Az órák is összezsugorodtak. Fáznak.

Libabőrös a beteg, az orvos, a sziké. Jégvártya van az emlékből csurranó tejen. Koppán a kenyér morzsája.

A források vize dideregve fordul vissza, befelé. Hátat fordítanak a gondolatok. Rövidebb, halkabb a Miatyánk. Csendes, néma a telefon, belefagyott az üzenet.

Jégvirágosak az ablakok. Nem nézünk ki, ne lássanak be. Nem várunk vendéget, nem járunk vendégségbe. A koldulót ajtó mögül űzzük el. Ne jöjjön be a hideg. Nem csókolózunk, sóhajtsáskor az ereken megriad a vörös folyadék. Didereg a szív, ritkábban dobban.

A postás egyre gyakrabban késik, majd elmarad. Kétszer már nem is csenget. Fáznak a hírek, összezsugorodnak, nem járnak messzire. Nem is várjuk azokat, ne kelljen válaszolni.

Megrövidültek fekhelyeink, ágyaink. Összegombolyodva reszketünk. Nem nyújtózkodunk. Hibernálódtak a petesejtek, fészkeikben dideregnek.

Nem az új évet várjuk. Valami újat a következőben.

„Ki hideget ad, subát is ad” – gondoljuk, reméljük. Nem fog adni. Nincs neki. Ő is fázik, egyre hidegebb van.

SZÉPEM

Így nevezte mindenki. A szláv ajkúak az é-t lerövidítve, de őszinte csodálattal, kedvességgel, mert – s ez volt az egyöntetű vélemény – kiérdemelte nevét: párducéhoz hasonlóan karcsú alakja volt, bundája enyhén vörös, a hátán és mindkét oldalán szabályosan futó sötétbarna csíkok; a nyakától induló sötét, féltényérnyi csík a lábain és a farkán folytatódott, ujjai között pamacsokban végződve kecsessé, lággyá tették a lép-teit. Bundájának szőrzete olyan dús és hosszú volt, hogy amikor napfényben sütkezve tisztálkodott, a feje eltűnt a takaróban. Egy télen, mikor bundát cserélt, a fiammal megmértük szőrének hosszúságát, 8-9 centiméteres volt. Valahányszor végigvonult a tömbház udvarán, vagy sziesztázni az erkély karfájára telepedett, bundája sziporkázva hullámozott, akár érett gabonatenger enyhe fuvallatban.

Az ismerősöket vagy hozzánk látogató idegeneket az ajtóban fogadta és ránk, majd a belépőre nézve várta reaklásunkat; ha megsimogattuk és azt mondtuk: „Szépem, nincs semmi baj, ez jó ember!”, leugrott az ajtó mellett terpeszkedő székről és bevonult a szobába. „Ez a cica mindjárt megszólal!” – mondták, ha éppen utasítottuk, hogy „gyere, fürödni fogsz!”, vagy „eredj ki az udvarra”, vagy éppen „gyere vacsorázni!”.

Mikor már-már szült, körmeivel a feleségem otthonkájába kapaszkodott és a kis szoba felé mozdult. Ilyenkor előkerült a kosár, amelyben felcseperedett; beugrott, a hátára feküdt és várta-kérte, hogy masszírozzuk meg a hasát.

Volt mimikája: látni lehetett pofikáján az örömet, csalódást, érdeklődést.

Évente egyszer-kétszer udvaroltatott magának, aminek egy-két kiscica volt az eredménye. Jó adag izgalommal vártuk: hátha hozzá hasonló utódokkal örvendeztet meg bennünket, de mindig csalódnunk kellett – nem produkálta újra önmagát; pedig sokan szerettek volna maguknak egy Szépemet.

A nyáron csoda történt: négy egészséges kiscicának adott életet, és ami eléggé szokatlan volt addigi viselkedésében: éjt-napot mellettük töltött, csak éppen a maga dolgára, vagy evéskor hagyta őket magukra kedvenc kosarában.

A negyedik utód hasonlított hozzá. Arra is gondoltunk, hogy meghagyjuk, hisz Szépem már tizenkét éves volt; hadd növecsse tovább a családfát. Aztán mégis oda ajándékoztuk a szomszédunknak azzal az önmegnyugtatóssal, hogy majd a következő a miénk marad...

Szépem nagyon nyugtalan lett, mikor nem találta a kosárban a kis csemetéjét. Órákig feküdt étvágytalanul, mozdulatlanul, az éjszakát házon kívül töltötte. Aggódni kezdtünk: nincs-e valami baja? Aztán napokig nem láttuk. Hiába kerestük, nem találtuk, ő se jött. Azzal nyugtattuk magunkat és egymást: szerelemre lobbant, talán egy magához hasonlóval találkozott.

Eltűnése ötödik napján – kinn álltunk az erkélyen – arra lettünk figyelmesek, hogy a házunk előtti fűzfa alatt fekszik. Örömmel szólunk hozzá:

– Hol voltál, Szépünk? Gyere haza, vár a meleg tejecske!

Alig mozdította fejét, majd fel akart állni, de visszarogyott és keserves hangokat hallatott. Leszaladtunk. Láttuk: baj van. Oldalán feküdt, a bundája csapzott volt, a szőrtakarón sárdarabok, por, levelek. Megint szólítottuk, próbált felemelkedni, de visszahanyatlott, kapaszkodó mozdulatokkal próbálta vonszolni magát, de nem sikerült, elnyúlt a porban.

– Nagyon beteg, el fog pusztulni – mondtam ki a rettenetet pityergő páromnak, majd felemeltem a mi Szépünket.

Ujjaim észlelték lesóványodott testét, eldurvult bundáját. Lompos farka, okos szemeket viselő feje szófogadatlanul elernyedtek; nem reagált hangomra.

– Mi lehet vele, segíts rajta, adj neki valami injekciót! – rimánkodott életem társa, miközben potyogtak könnyei.

Az előszoba linóleumára fektettem; élettelennek tűnt, időnként kapkodta a levegőt.

– Szépem, mi van veled, mi fáj? Állj fel, gyere a szobádba! – simogatta nejem, de ő csak nem mozdult.

Injekciót szúrtam a farába – nem reagált. Közben a feleségem kinyitotta szobája ajtaját, behozta a kosarat és szólt:

– Gyere, Szépem, itt van a kosarad...

A macska feléje fordult, meglátta kosarát, lassan felemelkedett, odavonszolta magát a kosárhoz, feltette mellső lábait a kosár peremére és feleségemre nézett. Ő megemelte és a kosárba tette.

Szépen dorombolni kezdett, két szemével kacsintott nejemre, elnyúlt a kosárban kedvenc pokrócán, háromszor-négyszer végighúzta érdes nyelvét feleségem simogató kezén, majd kimúlt.

...Az erkély alatti kiskertben, az alá a rózsabokor alá temettük, ahol valamikor önfeledten hancúrozott kiscicáival.

BOSSZÚÁLLÓ BOXER

Cézár, a fajtisza boxer családunk kedvence volt. Háromhetes korában kaptuk ajándékba. Az előszoba sarkában kialakított kuckóban lakott, ahonnan kiindulva minden reggel beosont a hálószobámba, és szinte mozdulatlanul várta ébredésemet, felkelésemet.

Sok mindenre megtanítottam, többek között arra, hogy munkám végeztével, amikor házi cuccba öltöztem, levegye sapkámat a fogasról, tegye elém és várjon türelmesen, mikor indulunk sportolni, sétálni, vásárolni.

Naponta együtt mentünk ki frissen vásárolt telkünkre, ahol új házat kezdtünk építeni. Szeretett ott szöszmötölni, riogatni a telekre betolakodókat. Egy napon a szomszéd libáját leckéztette meg: leteper-te, mellső lábaival fogva tartotta, és szabályszerűen megkopasztotta a gágogni sem tudó állatot.

Ott rögtön alaposan leszidtam, otthon pedig még szigorúbban.

Másnap délután, mikor ismét a telekre készültem, szokás szerint elém rakta a fejfedőmet, de én rászóltam:

– Nem jössz velem, mert tegnap cudarul viselkedtél, kárt okoztál – itthon maradsz!

Cézár értett a szóból: morogni kezdett, felugrott mellém a heverőre, majd mögém került és dobolni kezdett a hátamon, mint bokszoló, amikor megsorozza ellenfelét. Nemtetszésének ilyenén kinyilvánítása után kivonult, lefeküdt a vackára.

Aznapi, vagyis esti hazatérésemkor nemhogy üdvözölt volna: elfordította a fejét, és nem fogyasztotta el az általam felkínált vacsorát.

Mivel se másnap, se azután nem vittem magammal, még inkább megneheztelt rám: nem hozta a sapkámat.

...Három hét múlva bekopogtatott hozzánk a szomszédos üzlet vezetője és némileg restelkedve így szólt:

– Ugye, Cézár a maguk kutyája?

Igenlő válaszunkra meglepetéssel reagált:

– Akkor legyenek szívesek kifizetni Cézár vásárlásait...

Elmondta, hogy a sportszerek osztályának földszinti helyiségében méternyi magasságú fonott kosárban tartott gumilabdák az utóbbi időkben nagyon elkezdtek fogyni, pedig nemigen vásárolták azokat! Megkétszerezett figyelemmel próbálták a tolvajt tetten érni, aki végül is – Cézár volt. Beosont az üzletbe, két lábra állva kiemelt egy-egy labdát és vitte magával.

– De kérem! – próbáltam elhárítani a vádat. – Ide nem hozott egyetlen sem, véletlenül se láttunk a szájában labdát...

– Higgyenek nekem – mondta az üzletvezető –, itt a bizonyíték! – és megmutatta a mobilján, amint Cézár eltulajdonítja a labdát.

Nem volt apelláta: meg kellett térítenem a kárt.

A labdákat azonban sokáig sikertelenül kerestem a lakásban és az udvaron. Úgy két hónap múlva akadtam rájuk a pincében. Mind salangokra marcangolva hevert a szellőztető ablak alatt, amelyen keresztül Cézár elraktározta zsákmányait.

Összeszedtem a labda-cafatokat, felvittem a lakásba, szembesíteni Cézárt tettének eredményével.

Zordan rám nézett és – együttlélésünk óta először – megugatott...

A VARJÚ, A SAJT MEG A RÓKA

Ínséges napok jártak a rókára: még egy fogyókúrázó egeret sem sikerült fognia, nemhogy valami finomabb és nagyobb prédát ejtenie egy nyúl, vagy egy nagymadár alakjában. Korgó gyomorral rótt az erdő úttalan-útjait, mikor károgást hozott felé a fák között kószáló szellő.

– Olyan éhes vagyok, hogy tollastól fel tudnék falni egy varjút! – fordult a hangforrás irányába.

Egy kisebb fa ágán csillogó öltözékű fekete madarat látott, csőrében hatalmas sajtszelettel. Összefutott szájában a nyál; nagyon, de nagyon kívánta a sajtot, jobban, mint a madarat, de mivel se repülni, se fára mászni nem tudott – a csemege megszerzése lehetetlennek tűnt.

Csak hogy nem hiába ragadt rá a ravaszdi jelző, mert elődjeire, felmenőire, egyéb hozzátartozóira jellemzően ő is cselhez folyamodott: odasomfordált a fa alá, és mosolygó pofával dicsérni kezdte a varjút, arra számítva, hogy szép szavaira a madár reagálni fog, a sajt pedig kiesik a szájából, az övé lesz.

– Ilyen szép madárhoz csakis olyan szép hang illik, amit minden erdőlakó irigységgel hallgat. Kár lenne akár egy percet is éneklés nélkül töltened! – ontotta a bókokat. És láss csodát, győzött a hiúság – a varjú károgásba kezdett, a sajt kiesett szájából.

Nagyot kacagott a lompos farkú, most már gúnyosan nézett fel a varjúra, s rögtön falkapta a sajtdarabot, hogy éhségét csillapítva nagyot harapjon beléje.

Abban a pillanatban meg is bánta, eltűnt arcáról a kárörvendő vigyor, mert a „zsákmányba” beletört néhány foga, ugyanis a préda reklámdarab volt – gipszből készült.

A csillogó tollú jót nevezett rajta, még a szókincse is gazdagodott, mert azt ismételte:

– Nem kár, nem kár, nem kár!

Aztán csőrével a szárnya alá nyúlt, kihúzott onnan egy valódi sajtszeletet és élvezetes lakmározásba kezdett.

BARÁTOK

A németjuhásznak Bobi volt a neve. A szomszédok mosolyogva mondogatták: azért, mert rendőr a gazdája. A hozzáértők azt is bizonygatták, hogy fajtisza, talán még törzskönyvezett is. Igaz, vagy nem igaz, azt csakis a gazdája tudta, ám minden jel: a külleme, tartása, a viselkedése, okossága arra engedett következtetni, hogy nemesebb fajtából való.

Cuclis korában a kétszobás lakótelepi lakás folyosóján volt a vacca – ott nőtt, nevelkedett, később pedig, amikor nagyocskává cseperedett, gazdája ki-kihozta az udvarba: ott szöszmötölt, ismerkedett a világgal, ugrándozott, meg-megkergetett egy-egy semmit sem sejtő, kapirgáló tyúkot, rávakkantott odatévedt rokonaira, de csakis behúzott farokkal gazdája lába előtt.

Tinédzser korában már többnyire egyedül kószált a méretes udvarban, riogatta a gyerekeket és a többi kutyát, pedig csak játszani akart – nem bántott senkit.

Ebben a korban lelt játszótársat, egy, az udvarba vetődött kóbor kutyát, amolyan puli-tacskó-spániel keveréket. Ám miközben Bobi egyre növekedett, izmosodott és egyre láthatóbban jelentette meg fajtisza jellemzőit, a barát olyan aprónak maradt, mint először jelentkezett: elért játszótársa hasa alatt.

Reggelenként ott ült a lépcsőház bejárata előtt és kutyatürelemmel várta barátját, aki jött is. A Pici, mert így neveztük, felugrott, elébe szaladt Bobinak, sűrűn csóválta a farkát, majd találkozásukkor megérintette fekete-gomb orrával annak orrát s nyalt egyet-kettőt annak pofáján. Bobi méltóságteljesen, faji felsőbbrendűségének tudatában tűrte és élvezte barátjának ilyenén tisztelet- és ragaszkodás-megnyil-

vánulását, majd folytatták, ahol tegnap abbahagyták: futkároztak, hemperegtek, megfuttatták és repülésre kényszerítették a szárnyasokat, harcias mozdulatok kíséretében megugatták az idegeneket. Mosolycsalogató volt látni és hallani: Pici majdhogynem Bobi hasa alá húzódott és onnan érvényesítette jogait, szoprán hanggal színesítve basszusát. Ha a kiszemelt célpont határozott mozdulatokkal tudtukra adta, hogy szó sincs ijedtségről, Pici elsőként hagyta ott a terepet, apró lépteit fürgén szaporázva a még morgó, de szintén visszavonulásra kényszerített Bobi előtt.

Konccokat, ételmaradékokat gyűjtögettem és az erkélyről ledobáltam nekik. Idővel megszokták ezt a gesztust: naponta jöttek, leültek és várták, mikor jelenek meg a falatokkal. Mikor csak egyvalamit dobtam, az természetszerűleg Bobi zsákmánya lett. Amennyiben Pici szerette volna megszerezni – direkt közel dobtam hozzá – Bobi egy ugrással ott termett és viczorogva adta tudtára: övé az elsőbbség. Ha több konc landolt az udvaron, úgy Bobi megkaparintotta az elsőt, a többit is begyűjtötte – esélyt se adott a kicsinek.

Korholtam is néha:

– Szégyelld magad, hagyj belőle a Picinek is!

Farkcsóválva pillantott felém, de közben továbbra is jóízűen, zavar-talanul ropogtatta a megkaparintott csontokat.

Pici tisztes távolságból szemlélte a lakomát, és mikor Bobi befejezte, odaszaladt hozzá és folytatódott az önfeledt hancúrozás. Így ment ez naponta, hetente, hónapokig.

Úgy két hete változás állt be Bobi magánéletében: gazdája munkára fogta, őrző-kutya lett, kikötötte garázsa sarkához. Mivel hiányoltam jelenésüket, keresésükre indultam és akkor láttam meg őket: Bobi, nyakában súlyos láncsal, melynek vége a garázs sarkába leütött vaskaróhoz volt rögzítve, ott feküdt kinyújtva mellső lábait, azokon pihentette fejét, s csak néha nyitotta fel pilláit valami neszre, távoli ugatásra. Pici ott ült mellette, mint egy bronz-figura, mozdulatlanul és szemrebbenés nélkül bámulta szabadságában megfosztott játszótársát. Mellettük öblös cink-tányér ücsörgött jócskán telítve ételmaradékokkal.

Meghatott a szomorúságában idillikus kép. Térültem-fordultam, pár jókora csonttal térve vissza:

– Pici, most te is jóllakhatsz! – dobtam a menüt a háta mögé, ahol Bobi nem érhetette el.

Pici megfordult, rám nézett, meglendítette kócos farkát és megszagolta a felkínált csontokat, szájába vett egy darabot s néhány pillanatynyi habozás után odavitte Bobihoz, letette annak pofája elé, megfordult és visszaült helyére.

– Te, buta, egyél! – szóltam rá. – Bobinak hoz a gazdája!

Ügyet se vetett rám, merően bámulta társát, majd mikor az meg se szagolta a felkínált étket, lassú mozdulatokkal felállt, odament Bobihoz és nyalni kezdte pofáját, a szemét, nyakát, majd hirtelen rávetette magát Bobi láncára: tépte, harapta, rázta, miközben harcias hangokat hallatott. Hosszú percek elteltével – úgy látszik, megértette próbálkozása hiábavalóságát – kimerülve, lihegve véget vetett az egyoldalú küzdelemnek. Lefeküdt Bobi mellé, kinyújtotta mellső lábait és rátette kicsi pofiját.

DORKA

Néhány hetes lehetett, mikor valaki bedobta a karámba, de az is lehet, hogy csellengett, megéhezett és maga mászott be a malacok közé maradék eleséget keresni a vályúban. Akár így, akár úgy történt, a gazda nem kergette el, és a vele szinte egykorú malacok is befogadták. Az első naptól kezdve otthonosan érezte magát: hancúrozott, futkosott malactársaival, visítás és barátságos morgás kíséretében megkergették egymást, együtt lakmároztak a moslékból, s egymáshoz simulva pihenték ki fáradalmaikat. Estére bevonultak az ólba, ott aludtak – egyszóval Dorka, ahogy új gazdája elnevezte, családtag lett. Egyvalami volt, amit nem tudott megérteni: miért nem szophat, miért nem tapadhat a duzzadó emlőkhöz, mint malac-társai. Egyszer megpróbálkozott, de a koca fenyegető mozdulattal és riasztó röffenéssel tudtára adta: az egyenrangúság választóvonala a természetes tejcsapok alatt van.

Mikor eljött a szoptatás ideje s a rózsaszínű raj egymást lökdösve, a felkínált cicikhez ragadva élvezetes pislogással és a megelégedés torokhangjának kíséretében bökdösve szürcsölt, Dorka visszavonult valamelyik sarokba, onnan bámulta a jelenetet, melynek befejeztével íves mozdulatokkal nyalta le a malacok pofikájáról a tejcseppeket, ami látható élvezetet nyújtott mind a két félnek.

Kora őszre felcseperedtek a malacok és Dorka is, aki magán viselte a bernáthegyiek jobb vonásait. Növésben elhagyta süldő-társait. Az utóbbiak száma egyre csökkent, a gazda eladogatta őket, míg végül csak egy maradt. Ehhez még jobban ragaszkodott Dorka, mint valaha testvéreihez.

Mikor át tudta ugrani a karám deszka-kerítését, portyázó körutakat tett a környéken. Olykor egy-egy csonttal tért vissza, letette a süldő

el és türelmesen kivárta, míg mostohatestvére megszolgáltatja, megropogtatja a felkínált koncot, hogy végül is lemondjon róla, s elvonulva viszont-gesztusként felkínálja Dorkának.

Késő ősszel a gazda odaajándékozta Dorkát a testvérének, aki a szomszéd utcában lakott.

A változás megviselte Dorkát, mert láncot kötöttek nyakába: lehangolt és egykedvű lett, órákig feküdt mozdulatlanul az ólja előtt, csak testi kényszerből evett az eléje tett tálkából. Akkor csillantak fel bogárfekete szemei, mikor az új gazdi tinédzser fia – erre többnyire esténként került sor – kutyászni vitte. Ilyenkor körülugrálta ifjú gazdiját, megnyaldosta annak kezét, majd futásnak eredt, vissza-visszapillantva érdeklődött: követi-e őt.

Meg-megállt az utcát kövező fák mellett, végigszolgált azok törzseit, majd szaporázott gyermekkora és kora ifúsága fészke felé.

– Látogatóba jöttél, Dorka? – fogadta régi gazdája, mikor Dorka igyekezett az udvaron a karám felé, ahol sűrű farkcsóváltatás kíséretében, barátságos vakkantással üdvözölte az őt észrevevő és a kerítéshez húzódó sertés-testvért, aki bariton rőfögéssel fejezte ki megelégedését a viszontlátás örömeiben, s orrát a deszka-kerítés tenyérnyi hézagába dugta, hagyva és láthatóan élvezve Dorka nyaló-puszijait.

Az idill után Dorka visszafutott várakozó gazdijához, hogy folytassák a sétát. Így ismétlődött ez minden alkalommal naponta, mikor Dorka gazdija jóvoltából meg-megszabadult láncától. Majd ritkábbak lettek a séták és a látogatások, mert az öregedő ősz egyre mogorvább, rövidebb és esősebb napokkal araszolt a télbe. Dorka ilyenkor visszahúzódott óljába, és szomorúságát az érintetlen, vagy alig fogyasztott vacsora jelenítette meg.

Karácsonyra leölték az akkorra már hízóvá fejlődött vágott körműt.

Estére hazatért a gazda, a felesége, meg a fiúk, akik segítettek a fel-dolgozásban, s bőséges vacsorát hoztak Dorkának.

– Legyen neked is disznótoros! – tette Dorka elé ifjú gazdija a sok csontot, pacalt, húsdarabokat.

Dorka láthatóan megörült hazatérő gazdijainak, megszolgált a felkínált étket, rájuk emelte tekintetét, majd megint, immár hosszasan pásztázta orrát a húscsont-pacal felett, de meg se kóstolta.

– Mi az, Dorka?! – nézett rá a gazdija. – Nem vagy éhes?! Nem ettél egész nap. Bolond vagy te, más kutya öltre menne az ilyen vacsoráért...

Ám Dorka csak állt és nyalogatta az eléje tett ételt, majd megemelve fejét gazdijára nézett; oly mélységesen szomorú volt a tekintete, hogy gazdija meglepődve kissé megrettent.

– Édesapám – szólott –, mi van ezzel a kutyával, valami baja lehet?

– Hagyd, fiam! – hangzott a válasz. – Ha éhes lesz, megeszi...

Éjszaka többször is felriadtak Dorka szívszaggató vonítására. A gazda ki is ment és epésen rárivallt a kutyára, de amint visszatért a lakásba, Dorka újra belepanaszkodott a mélysötétbe.

Reggel ott volt az étel a kutyaól előtt, csontra fagyva – Dorka hozzá se nyúlt.

Késő délután a fiú sétálni vitte. Dorka nem állt meg sehol, mint eddig, egyenesen a szomszéd utcába rohant, be az udvarba, a karám felé. Ott megtorpant, szimatolt, míg rátalált a hóban pirosuló vércsomóra. Percekig szagolgatta, felnézett várakozó gazdájára, majd eliramodott.

Soha többé nem látta senki.

IVÁNKU

Korán, úgy hat óra tájt kelt, megszokta az ilyenkori ébredést. Nyugdíjasként nem volt rá oka, hiszen nem kellett munkába igyekeznie, nem volt kiskertje, amit otthon, a tollászkodásra való hajnali órákban a sarjadó palánták közt babrálgatva – gyomlálás, kapálás – „meglátogatott”, élvezve a jelentkező termésnek.

Felváltotta a hetedik X-et, mikor átjött. Tíz évvel fiatalabb felesége még aktív tanár volt a faluban, ahol letelepedtek. Általános iskolában tanított, az iskola melletti házban kaptak kényelmes szolgálati lakást. A fiúk után jöttek, aki a gimnázium elvégzése után főiskolát végzett, a Dunántúlra vezérelte sorsa, megnősült, élte a maga életét. Szerették volna követni, legalább valahol a szomszédságban lakni, de ez anyagiilag szinte megoldhatatlan volt, no meg az is közre játszott maradásukban, hogy közel volt a határ s így gyakran lehetett hazalátogatni, mert azt tartotta: „jelenleg itt lakom, de otthon élek”.

– Vajon esett otthon is? – ébresztette gondolatait.

Még nem is pitymallott, mikor felhőszakadás zúdult a falura. Mély álomból riadt, mert fény-nyilak hasogatták az eget, a nyitott ablakon betolakodó szél-sodorta esőcseppek az arcán landoltak. Máskor talán bosszankodott volna az ilyen kényszer miatt, ám most őszintén örült, mert úgy jött az eső, mint reményt szállító rohamkocsi az agonizáló beteghez: hetek óta haldoklott a vidék, csontszárazra szikkadt a talaj, kókad a növényzet, embert, állatot, természetet próbára téve, szenvedésre ítélve naponta hétágra sütött a Nap.

Kilépett az ajtó elé. Jóleső érzéssel harapta a kristályos levegőt, élvezte, amint körülveszi, körülcsapdossa a balzsamos lég-lepel. A házak

tetejéről egymást kergető cseppek igyekeztek lefelé, loccsanásukkal hangversenyre keltek a csatornákból csurranó sugarakkal. A fák ágai, levelei tisztára mosakodva nyújtóztak, lepöccentve magukról a csillogó gyémánt-gyöngyöket, sanda pillantásokat vetve a körülöttük terpeszkedő tócsák tükrébe. A nappali őráratra induló szivárványszínű gömbvándor klasszikus rendetlenséggel összeszórt hálót font a tájba előre küldött hírvivőivel, távoli felhőrongyokból kibukó sugár-nyalábokkal reinkarnálódott a világ.

Cérnavékony nyöszörgés billentette ki nemes veretű révedezéséből: lába előtt egy kiskutya jelezte jelenét. Szorosan a betonlépcsőhöz lapulva feküdt, fejcskáját meg-megemelve nézett rá, miközben hangoztatott, pitykényi fekete szemét ráirányította, kissé lompos farka meg-megmozdult.

– Hát téged mi szél hozott ide?! – guggolt melléje, megsimogatva nyirkos bundáját. – Kié vagy?

A jövevény – fajtisza palotapincsi – még szorosabban lapult a nedves kőre, egy-egy suta mozdulattal próbálkozott elhúzódni, de miután többször is megsimogatta, miközben beszélt hozzá, a kutyas megemelte pofikáját, kezdetben dadogó ügyetlenséggel, majd egyre határozottabban és bátrabban nyaldosni kezdte kezét, egyre sűrűbben csóválva lomposnak látszó, de a víztől helyenként csapzottan csomós farkocskáját.

– Te meg kivel szórakozol hajnalok hajnalán? – figyelt fel a háta mögül indított kérdésre.

– Nézd – fordult a felesége felé –, vendégünk érkezett!

– De édes! Kié, hogy került ide?

– Fogalmam sincs. Talán a hajnali égiháború riasztotta fel. Megijedhetett, világgá ment és itt kötött ki...

– Szegénykém, hogy reszket... Biztosan megfázott az ítéletidőben. Várj csak, letöröllek! – és egy törülközővel simogatni kezdte szőre irányában, amit a kiskutya hálás pillantásokkal honorált.

A gazda kistányérral fordult, benne húsdarabokkal, kenyérmorzsákkal – a kis vendég elé tette:

– Egyél, biztosan megéhezte!

A kutyas megszaglásza az elébe tett kínálatot, ránézett a kínálóra, majd elfordult.

– Mi a fene! Nem vagy éhes, vagy elkényeztettek? Lehet, hogy csak a műkajákat szereted?! – pirongett a kedvesen a feleség.

– Be kellene vinni, megfürdetni. Emlékszel, otthon, mikor a Cézárunk így megfázott és beteg lett, az állatorvos mondta, hogy ilyenkor jót tesz a meleg fürdő.

– Igazad van. Ha megtudja a gazdája, akkor azt mondjuk, segíteni akartunk...

Bevitték a fürdőszobába, a feleség melegvizet csurgatott egy nagy tála és óvatosan, miközben tenyérnyi vizet loccsantott a hátára, beletette. A férje ott állt mellette, ha netán segítségre lenne szükség. Nem volt. A kiskutya, mint aki érti, hogy érte cselekszenek, még mindig reszketve, de mozdulatlanul tűrte, hogy beszappanozzák, majd többször leöblítsék.

A tíz-tizenöt perces fürdés után méretes törölközőbe emelte, megtörölgette a sorsának magát véglegesen megadó pincsit.

– Nézd, mennyire hálás!

A kiskutya szaporán nyalogatta fürdetője kezét.

- De édes! – mondták szinte egyszerre.

Mindketten otthon hagyott Cézár kutyájukra gondoltak, aki szinte családtag volt. Magukkal hozták bánatos szemét a búcsú pillanataiból; őt magát nem tudták, mert lehetetlenség volt a papírokat összeszedni, no meg szolgálati lakásba úgysem hozhatták. Egy juhásznak adták, aki Cézárt méreteinél fogva őrző-védőnek szánta.

– Tegyük a báránybőrre, míg megszárad!

Oda tették, a kis látogató pedig csakhamar mély álomba zuhant.

Dél körül ébredt, lapkált gyűszűnyi tejet, majd elindult a szobából a konyhába, előszobába, felfedezve magának minden zugot. Időnként odaszaladt befogadóihoz, hozzájuk törleszkedett, csóválgatta farkocskáját és szinte mosolyogva nyaldosta a simogató kezeket és időnként vakkantással könyvelte el a hozzá intézett babusgatást.

– Na, kutyuskám – mosolygott az asszony –, elég a vendégeskedésből. Eredj szépen haza, már biztosan túvé tették érted a környéket.

Kivitte az udvarra.

– Eredj, eredj – szólt rá némi tettetett eréllyel, mert a kis négylábú nem mozdult. Még megsimogatta néhányszor, majd noszogatva a kapukijárat felé terelte.

Másnap reggel megismétlődött a jelenet: a szörgombóc várta őket az ajtó előtt s mikor megnyílt az ajtó, besurrant, megunhatatlanul hízelkedett.

Így történt harmad- majd sokadik nap is. Ennivalót csak nagyritkán fogadott el, viszont láthatóan hálás volt, mikor beszéltek hozzá, simogatták. Nehéz volt kicsalogatni az udvarra; ilyenkor igyekezett valami hozzáférhetetlen zugba húzódni és szomorú volt a pofikája, ha megemelve kitették.

– Te kis Ivánku – mosolygott a gazda –, olyan vagy, mint az oroszok: ahová egyszer bemennek, ahol jól érzik magukat, onnan nem akarnak kimenni...

Kérdegették szűk ismeretségi körükben, de senki sem tudta megmondani, kihez tartozik.

Egy napon, mikor a gazda kerékpárra ülve indult bevásárolni, Ivánku hozzá szegődött, loholt a bicikli után. Úgy a tizedik ház előtt terebélyes asszonyág kezdett kiabálni:

– Hát maga az, aki elcsalta a kutyámat?! Nem restelli magát?!

– Elnézését kérem, de nem csalogattuk, ő látogatott meg minket és azóta is azt teszi. Kerestük a gazdáját, de senki se tudta...

– Persze, mesének jó.

– Higgye el, asszonyom, így volt!

– Akárhogy volt, most már hagyják, ne foglalkozzanak vele! Ha megint magukhoz vetődik, rúgják ki, kurgassák el!

– De kérem, egy ilyen aranyos kutyust azért mégsem illetem lábbal...

– Kutyának kutya a sorsa! Mondtam az emberemnek: mi a fenének hozta, de hát a fiaim bolondulnak érte. Hogy mit látnak benne...?

– Ha annyira nem kell maguknak ez a kis tacsó, mi szívesen megvennénk...

Az asszony kajánul elmosolyogta magát, miközben a kerékpárra nézett:

– Nem úgy jöttek maguk, hogy lenne annyi pénzük, meg osztán nem is tud a maguk nyelvén...

– Asszonyom – reagált rezignáltan –, a szeretetnek, a törődésnek nincsen különböző nyelve, annak csak azonos, egyforma tartalma van.

... Napokig nem látták Ivánkut, nem jött, a faluban se találkoztak vele, mígnem észrevették: gazdája udvarának hátsó traktusában feküdt, nyakában vastag láncsal.

Valahányszor ő is, a felesége is elkarikáztak a ház előtt, lelassítottak, s ha nem észlelték a gazdaasszonyt, megálltak: integettek neki, halkán szóltak hozzá, mire Ivánku örömmel indult volna feléjük, de a lánc nem engedte; hátsó lábain állva, a mellsőkkel kalimpálva, nyüszítve viszonzta üdvözlésüket.

Néhanapján, ha ebédnek baromfi került az asztalra, a zsenge csontokat összegyűjtötték azzal a szándékkal, hogy elviszik Ivánkunak, de minden esetben elálltak a szándéktól, mert tartottak a gazda reakciójától, meg aztán – mondogatták egymásnak –, a kis ebnek nem testi táplálékra van szüksége, hanem szeretetre.

Úgy másfél hónap után már nem látták az udvaron sem.

Később, a szomszédoktól tudták meg, hogy a kocsijával tolató gazdaasszony ráhajtott a mozdulatlanul fekvő Ivánkura...

ÖREGFIÚK

A falu fiatalabbja nem is tudta a valódi nevét. Öregfiú – így emlegették. A kutyáját is.

Azt se tudta senki, hogy róla nevezték el a kutyát, vagy fordítva.

Az biztos, hogy délceg férfiember korában, valahányszor végighajtott a falun, ki a Lapos-közbe, ahol kétholdas szántója volt, a szekéren ott kuporgott a kutyája is. Fel-felvakkantott, megvillogtatta fogait, ha gazdája az ostorral szaporább mozgásra ösztökölte a két keselyt – mint ha ő is be akarna segíteni a noszogatásba. Esténként, mikor hazafelé poroszkáltak, a kanyar előtt leugrott a szekérről, előreszaladt és hangos ugatással hívta gazdasszonyát: jöjjön, nyisson kaput, mert a gazda betyáros fordulattal, amúgy tempósan tért be az utcáról az udvarba. Ott somfordált a gazdája mellett, míg kifogta a lovakat, megitatta azokat, lecsutakolta, bekísérte az istállóba, abrakot vetett eléjük, tett-vett az udvaron. Úgy forgott-mozgott gazdája lábai előtt, hogy véletlenül se legyen útban. Csak akkor ugrott meg, ha osonó vagy éppen gyanútlanul vadászni induló macska merészkedett közelébe. Haragos nemtetszéssel vetette magát a háborgató nyomába, megkergette – mintha ügyelt volna arra, hogy utol ne érje, be ne fogja –, majd visszajött és heves farkcsóválás közepette megállt gazdája előtt, mintha csak dicsérő szóra várna. Nem lehetett tudni, hogy az ősi harag lobbant fel benne a macska láttán, vagy azért kergette a hívatlant, hogy az ne zavarjon gazdájának a tevékenykedésében. Vacsoraidőben az asszony többet rakott a gazda tányérjába, mint amennyit meg bírt enni – annak jó részét ugyanis a gazda komótosan kivitte a négylábú családtagnak:

– Gyere enni, Öregfiú, megérdemled!

Ő mindig türelmesen várt. Mikor meglátta, hogy a gazda kilépett tányérral a kezében és feléje indul, két lábra állt, megemelt mellső mancsait lazán leengedte, száját féltényérnyire nyitva kinyújtotta a nyelvét.

Egy kora tavaszi napon meghalt az asszony. Amilyen csendesen élt, olyan csendesen temették el. A kutya kikísérte gazdáját a temetőbe. Megálltak a sír mellett, a gazda valamit babrált a hanton, néha virágot vitt. Egyre ritkábban jártak ki, később évente csak egyszer, mikor a környező hegyek már hósapkában sziporkáztak a gerincükbe kapaszkodó napsugarakban.

Még később elvitték a lovakat és a szekeret is az udvarról. Már nem jártak ki a mezőre, az udvar lassan begyepesedett: oldalról indultak a fűcsomók, majd egyre nyomultak az udvar közepére, lassan beköltöztek a szekérnyomokba is. Idővel a föld felé indult a háztető is, mintha csak azt bámulná, mennyire görbül gazdájának háta; annyira csúszott meg a ház kalapja is. Nem járt ki gyakran a gazda sem a házból, pláne, ha hidegre fordult az idő; ám kétszer napjában – reggel és késő délután – mindig kiment a kutyához. Ekkor megállt előtte, bámult rá egy ideig, de nem szólt semmit. Visszajövet – reggelenként kenyeret szorongatott a hóna alatt – megállt előtte, letört egy jókora darabot, elébe vetette, lehajolt hozzá, megsimogatta, majd bátorította:

– Egyél, Öregfiú, megérdemled!

Így volt azon a késő délutánon is, mikor gazdája a szomszédba ment: onnan hordta naponta a tejet. Mikor látta, hogy gazdája apró lépésekre biztatott csizmái bekukkantanak a kerítés korhadó deszkái között, két lábra állva várta be, mint régen. A gazdája langyos tejet lötytyintett a tepsijébe, ő megvárta, míg biztatást kap a vacsorához, majd mellső lábaira ereszkedett és kilapkálta a tejet. A gazda mindig megvárta, hogy befejezze, és akkor levette nyakáról az örvet, megpaskolta a hátát:

– Rajta, Öregfiú, mozogj egy keveset!

Nem nagyon hiányzott a biztatás, a kerten át nekiiramodott a szántónak, egy kis batyuzásra, amolyan vacsorakiegészítő vadászásra, hol szerencsével, hol anélkül.

Aztán már nem járt ki vadászni, elég volt az esti tej, de gazdáját elkísérte a ház ajtajáig, megvárta, míg becsukódik utána az ajtó és vissza-

kullogott házikójához; ha hideg volt, bebújt, ha meleg, lefeküdt előtte és várta a reggelt.

Ritkán jártak az udvarba, nem nagyon zavarták sem a gazdit, sem őt. A gazda is huzamosabb ideig volt oda a tejért, mint annakelőtte, de ő – bármennyire is neheze éret – hátsó lábain állva várta, míg hazacsoszog.

Mondta is a tejesgazda, hogy ne járjon a tejért, elküldi az unokájával, de ő nem hagyta.

Aztán egy télbe induló reggelen hiába várta, gazdája nem jött ki a házból, és este se ment tejért. Már egészen késő este volt, amikor ájtött a tejesgazda, hogy miért nem volt Öregfiú a tejért...

Másnap eltemették. Nem sokan, de tisztességesen: pappal, sirató-asszonyokkal, és a régi ismerősökkel kísérve. Az élve maradt Öregfiú, nem értette, miért ez a nagy mozgás az udvaron, de mikor az utolsó ember elhagyta az udvart, hátsó lábára állt és várt, mert lassan késő délutánba fordult az idő, ilyenkor kellett jönni a gazdinak kannával a kezében.

A tejesgazdának két nap múlva jutott eszébe a kutya. Öntött egy kis tejet a kannába, aprított hozzá egy kis kenyérmaradékot, vitte neki. Már havazott, metsző szelek gazdálkodtak az utcán, faluszerte. Bepillantott az udvarba, a kerítés felett: az Öregfiú mozdulatlan állt kis házikója előtt, bundáján háborítatlan gyülekeztek a hópelyhek, kiöltött nyelvéről vékony jégcsap csüngött.

A szomszéd a friss sírhalom mellett ásott gödörbe temette: a két hátsó lábán állva. Holtukban is együtt a két Öregfiú...

UNOKÁIMNAK...

„A gyerek kérdéseire nem szabad gyerekes választ adni” – ismételte az arany szabályt, amihez az autó egyhangú duruzsolása szolgáltatott háttérzenét, valamint kislánya, a hatéves Lacika alig hallható szuszogása a hátsó ülésen.

Úton voltak hazafelé, miután meglátogatták a tiszántúli faluban élő rokonaikat, eleget téve ismétlődő meghívásuknak, de nosztalgiával körített érdeklődés által is noszogatva, mert gyerekkori és kora ifjúsága emlékei egyre jobban izmosították elhatározását, hogy bemutassa csemetéjének azt a sok szépséget, amelyben neki része volt, amiről sokat mesélt.

Ő már a városban született, ott alapított családot, de édesapja, aki a kis Tisza-melléki falu gyökeréből fakadt, az iskolai szünidőben gyakran vitte magával a szülőfalujába, majd egyetemistaként minden nyáron; a téli szünetekben is napokat-heteket töltött apai nagyszülei házában, rokoni és ismerősei társaságában élvezve a felkínált határtalan szabadság és természet minden pillanatát, az ottani szokások lélekmenetelő voltát.

Azóta, különösen korosodó felnőttként gyakran és nagyokat kortyolt emlékei terített asztalának kínálatából. Felidézte a régen látottakat, hallottakat: az ablak alatt elvonuló gulya vezérbikájának kolompolását, a terelő pulik rendszabályozó vakkantásait, a tollászkodó madárseregeket, a feleselgető házörzők hírközlő csaholását, kitarult palánkoson a nádasok felé rajzó szárnyasok zajongását, a felkelő napot üdvözlő cakók kelepelését, az ólban ébredező kérődzők baritonját, szeretett nagyanyja édes-kedves, asztalhoz invitáló hangját...

– Ha egyszer, valamikor, vagy épp most – játszott a gondolattal – rendszerbe, minőségi sorrendbe sorakoztatnám emlékeimet, mivel kezdeném, mi lenne az, ami érdem szerint, megítélésem alapján rangot adna értékítéletemnek, mit-miket emelnék képzeletbeli dobogóm felső fokára?

Elmosolyodott a felvetésen, mert a szüleine, kis családjára, rokona-ira, barátaira, a művészetek, az irodalom adta élményekre, a jelenlegi és az elmúlt nap eseményeire, szereplőire gondolva biztosan tudni vélte: ama bizonyos dobogó méretes kellene hogy legyen, hiszen sok-sok emlékképnek rajta lenne a helye, köztük a Tiszának, a természet egyedülálló csodájának, ami eszmélése óta hűségesen kísérte és kíséri; amelynek léte oly sok örömmel és élvezettel ajándékozta meg; amelynek biográfiáját minden szépségével és rátságával egyetemben józan alázattal és tisztelettel ismerte meg; amit – született természetjáróként – oly gyakran meglátogatott és kísért el bölcsőjétől a rónaig.

Napokat töltöttek nyári rekkenőben a parti füzesek enyhet kínáló árnyékában, napestig úsztatták paszulykarón lógó zsinigre akasztott horgukat, vagy hosszasan bámulták a sajkákban szorgoskodó halászokat; pajkosan fröcsköltek vizet a mosásba belefeledkező lányokra, asszonyokra, versenyt kacsáztak az ékszerszépségűre csiszolt tiszakavicsokkal, füröcskéltek a kristálytisza hullámokban. Évente egyszer megcsodálták az egyedülállóan szép és különleges tiszavirágzást is.

Az ilyen és hasonló, kalász-érlelő napok végén, az esti harangszóval éjszakára felköltöztek a szénapadlásra, ahol lópokróc volt a derékaljuk és takarójuk. Itt zöldútra terelték fantáziájukat: szellemekről, rablóvezérektől, hőökről meséltek egymásnak, s hol félve, hol egymást bátorítva reagáltak a sötétség sejtelmes neszeire.

A tollászkodó reggel hangjaira ébredtek: lesorjáztak a létrán, hamvas paradicsomot, többnyire ökörszívet, roppanós paprikát szedtek a kiskertben, araszos szeleteket kanyarítottak az oldalházban önmagát ellenállhatatlanul kínáló oldalszalonnából, jó arasznyi darabokat törtek a kolbászból, két-ujj vastagságú karéjakat kanyarítottak a csíkos vászonkendőbe burkolt házikenyérből, és jókedvűen falatoztak a lugas alatti kecskelábú asztalnál, megágyazva a napi jó hangulatnak.

Ott-tartózkodásának egyik főszereplője a gémeskút szomszédságában terpeszkedő búbos kemence volt, ami jogos büszkeséggel dombo-

rított, különösen szombatonként, a kenyérsütés szertartásának napján, amikor is – korán kelve – segített a szőlővenyige tördelésében, a kemence felfűtésében. Külön élmény volt a szakajtókosarakban sorsuk beteljesülését váró dagasztékok bevetése, mert – így tartották – a káposztalevélen trónoló kenyértészta betessékelése hosszúnyelű lapáton a tüzes sütőbe férfimunkának számított. Pajkos izgalommal várták az első kenyérsültet, a „madárkát”. Ezeket a kényeztetőket nagymama, akit mindenki Édesként tisztelt – sodorta és fonta kenyértésztaból: volt feje, kövér hasa, lába, sőt, két széndarabkából szeme is. Nem kellett sokáig várakozniuk, ugyanis azok hamarabb pirultak a kenyérnél, épp annyi idő alatt, amíg Édes megfejte a kérődzőket és azon melegében öntött habos tejet mindegyikük findzsájába, hogy leöblítsék a ropogós barnára sült madárkát, majd a kemencéből előbukkanó kenyerek serclijét is.

A szombati, vasárnapi és ünnepnapok estéit, de sok hétköznapi éjszakát is a falu élemedett korú, a mindenki által ismert és tisztelt Lajkó bácsi társaságában töltötték, aki cizellált paraszti ésszel megáldott mindentudó volt és nagy-nagy szimpátiával viseltetett irántuk. Ez az Isten ajándéka, ajkai közt az elmaradhatatlan csibukkal, amint vacsora után kiült a felmenői által ültetett eperfa alá, valósággal delejezte őket: velük együtt leült ő is a magával vitt sámlira, az eperfa dudoraira, vagy épp a csupasz földre, hogy ámulattal és pissenés nélkül hallgassák a Lajkó bácsi által formált hősök tetteit, történeteket a régmúlt időkben, a faluról, a messzi világról, a természetéről, az állatokról. Az ezüstös palástba burkolózó éji vándor és apró útítársai is álmosan hunyorogtak már, mikor egyiküket-másikat jó szóval vagy éppen vesszővel lehetett hazaterelni, annyira beleélték magukat a hallottakba.

– Milyen kár, de felelőtlenség is, hogy se neki, se másnak nem jutott eszébe lejegyezni, legalább emlékezetből, azt a számos regét, mondát, mesét, amelyek így a nemlétbe szenderedtek Lajkó bácsival együtt – vádolta magát.

Szájának rossz ízét némileg édesítette viszont, hogy emlékezett az öreg nótafától – Lajkó bácsitól – hallott sok-sok dalra. Ezek a melódiákba öltöztetett költemények megragadtak szépérzéke tárházában, gyakran idézte baráti összejöveteleken, találkozókön; kitéphetetlenül

beléje plántálódva érlelték, majd tudatosították meggyőződését, miszerint a népdal a nemzet szívdobogása.

– Mikor leszünk már otthon, apuci? – mocorgott Lacika, ám nem várt választ, aludt tovább.

Örült is, meg nem is a kis közbjátéknak, mert máris szeretett volna fiával arról beszélni, amire épp gondolt; nem bánta viszont, mert szöhetett tovább kalandozása színes szönyegét.

Vasárnap lévén, felidézte az ottani vasárnapokat, mikor a lélekemelő istentiszteletet követő ebéd után nagyszülei tágas portáján kacajhullámok kíséretében bigézni kezdtek; Szilaj és Bogács, a két hűséges és mindig velük tartó négy lábú sokszor ügyesebb volt a kapónál: egy-egy nagy ugrással elorozták a repülő bigét. Ezek a vetélkedők a falusi barátokkal mindig békésen értek véget, a játék után együtt mentek butyászni, azaz a szomszédok kertjét megdézsmálni, teleszedni keblüket a gyümölcsfák kínálatával, holott erre nem volt más készítetésük, mint a csintalanság, a virtus – amit később nem ritkán atyai fülhúzás, néha porolás honorált.

A nap még vissza-visszapillantott a láthatárról, majd átadta birtokát a settenkedő szürkeségnek. Örült a viszonylag gyér forgalomnak; néhányan ugyan megelőzték, de ő nem sietett, nem készítette gyors futásra négykerekűjét, élvezte a felidézett múltat.

– Na és azok a karácsonyok, azok a kántálások?! – szólította magát, mert porcikáiban érezte, eleve élvezte a választ.

Szentestén az ünnepi istentisztelet után, de másnap, sőt harmadnap is megtszentelek kántálásukkal minden rokont és kedves ismerőst, még ha más településen éltek is. Népművészeti remekmű szintjén faragott, színes motívumokkal telepingált szánba ültek, s amint báránybőrökkel állig betakarózva elkényelmesedtek, cifra, bojtos ostorával a kocsis, azaz a szánkós indulásra ösztökélte a rézpikkelyes hámba öltöztetett paripát; aki, délcegsége tudatában, alig tett néhány lépést, mikor a gazdája egy zsinór segítségével kirántotta a nyakába akasztott csengő tömítését, amelynek hangjára a paci felhorkant, vágta kezdett és meg sem állt a nagy fehér síkság közepén hívogatóan hunyorgó tanyasi házig, majd így faluról-falura. Mindenütt őszinte örömmel és terített asztallal fogadták őket, s együtt énekeltek a szebbnél szebb karácsonyi dalokat.

Valahányszor – mint most is –, a az elmúltakat felidéző emlékek nem kimerevített, élettelen jelenetek sorozatának, nem mesterségesen kreált képeknek, hanem szívvel-lélekkel érzékelhetőeknek tűntek: érezte a lekaszált fű, a frissen szántott föld, a platton, vagy bladerben sült krumpli, a rotyogó gulyás, az érett alma, a kisült kenyér, a nyíló virág illatát, s mindez éltető mozgással párosult.

Sajnos, vendégeskedésük szűk két napja alatt mindebből vajmi kevés jutott a fiának, mert már a megérkezésükkor tudatták vele, hogy délután egy elhunyt távoli rokon temetésére kell menni a szomszéd faluba, az ő kocsijával...

Ezt megelőzően az őket asztalhoz invitáló vendéglátó nagynéni kellemes meglepetéssel szolgált: festett tányérokat szervírozott, azokat, amelyekből egykor oly nagy élvezettel fogyasztotta nagymama konyhaművészeti remekeit. A jellegzetesen magyaros motívumok: pipacsok, búzakalászkok, margaréták koszorújába pingált Isten hozott! köszöntés régi és kedves ismerősként fogadta.

– Apuci, apuci – emelte a kislány izgalommal tányérját –, nézd, milyen szép! Mi van bele írva?

– Jó étvágyat! – simogatta meg buksiját a nagynéni –, tetszik neked?

– Nagyon. Még nem láttam ilyet!

– No, ha elfogyasztod az ebédet, úgy neked adom, hazaviheted!

Nem kellett biztatni egyiküket sem: jó étvággal kanalazták a meglepetés nagyszerűségét hatványozó gyümölcslevest, kíséreként jókat harapva a frissen sült házi kenyérből, majd lenyomtatták kacsamáj sülttel, tört krumplival és uborkasalátával, végül megjutalmazták íz-bimbóikat langymeleg szilvalekváros és túrós buktákkal.

Étkezés után, indulás előtt a nagynéni az elhunytáról szólt. Lacika megkérdezte:

– Mi az, hogy meghalt, apuci?

Nagyon meglepte a kérdés, ugyanis erről, ilyesmiről még sose beszélt a gyerekekkel.

– Azt jelenti, kislány... hogy nem lélegzik, nem beszél, mert alszik, elaludt... hogy már nem él...

A halottas ház udvarán, mikor körülülték a koporsót és folyt a gyászmise, Lacika újra apja felé fordult:

– Miért énekelnek olyan hangosan a nénik meg a bácsik? Fel akarják ébreszteni az alvó bácsit?

– Az nem lehetséges, nem lehet kisfiam. Azért énekelnek, imádkoznak meg sírnak, mert sajnálják.

A gyereket nem elégítette ki a válasz, talán nem is értette, mert sutogva reagált:

– Ha sajnálják, miért zavarják álmában?

Megpróbálta visszanyesni a kisfiú kíváncsiságát:

– Majd elmondom, megmagyarázom később. Most kérlek hallgass, így illik!

– Jó, de majd azt is mondd meg, te miért nem imádkozol velem esténként, mindig csak a nagy. Te meg anyuci mindig csak tévéztek.

Tétovázott, motyogott valamit.

A temetőből visszatérve a szokásnak megfelelően tort ültek. Sokan összegyűltek, volt bőven étel-ital, s az utóbbinak meg is lett a hozadéka, mert megemelkedett a hangulat, egyre gyakrabban röppent fel hangos szó, itt-ott nevetéssel körítve.

– Apuci, miért nevetnek a bácsik?

– Majd ezt is megmagyarázom, kisfiam.

...Az egyre mélyülő sötétségben vendégváróan villantak fel a város fényei. Lacika felébredt.

– Apuci – mondta mosolyogva –, tudom már, miért nevettek azok a bácsik: örültek, mert nem ők aludtak el!

Hosszan elgondolkozva válaszolt:

– Igazad van, kisfiam – örültek az életnek...

KI A TISZA VIZÉT ISSZA...

*Uram! Hagyd meg ezt a giz-gazos partot,
ami árvizekkel vívja a harcot,
a természet küzdelmét meg ne öld,
és ne engedd, hogy az ember megölje.
Add, hogy a Te fenséged örökölve
mentse a Tisza lelkét meg a Föld.*

Gál Éva Emese: *Három szonett a Tiszához*
(részlet)

A mindennapi kapcsolatokban, a médiában, a szak- és szépirodalomban, a tudományok különböző ágazataiban, az írott és szójhagyományokban, a művészetekben, egyáltalán az élet minden területén szinte követhetetlen, hányszor találkozunk a Tisza megnevezéssel évszázadok óta; ami nem meglepő, hisz ez a folyó, államunk egyik fő országútja múltunk, jelenünk és megkérdőjelezhetetlenül jövőnk szerves, elidegeníthetetlen része. Se szeri, se száma azoknak a jelzőknek is, amivel illetik helyzetét, „viselkedését”, színét stb. miatt. Csak néhány példa: *szőke, vad, kanyargós, szelíd, fekete* stb. Jellemző az is, hogy 60 helység-név foglalja magába a Tisza nevet – köztük Tiszabogdány, Tiszanána, de jelen van területi meghatározásokban is, mint Tiszahát, Tiszántúl, Felső-Tisza-vidék; sokan viselik vezetéknévként is.

A Tisza mindenkinek jelent valamit: a horgásznak a legnagyobb fogások jutnak eszébe, a diák Petőfit idézi, a vízkárosultak áradásait, a hegylakók a tutajozást, a szerelmesek a Tisza-parti naplementét. Anyanyelvünk kincstára is bővelkedik emlegetésével, hogy csak néhányat idézzünk: ki a Tisza vizét issza, vágyik annak szíve vissza; elve-

zették a Tiszára, mégis szomjason jön vissza; isten éltesse sokáig, míg a Tisza ki nem szárad bokáig.

De tudjuk-e, vajon mit jelent a Tisza megnevezés?

Számtalan, századokon át éltetett szájhagyomány, maradandó értékű szakleírás, különböző, esetenként rokonszenségű magyarázat született a Tisza elnevezését illetően, ám egyik sem „kínál” végleges megoldást.

Kiss Lajos a *Földrajzi nevek etimológiai szótárában* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983) a Tiszáról szóló első említést a 950 körüli időszakra teszi, és az ómagyar olvasókönyv alapján a folyót Titsa-ként említi. A megnevezés eredetét az ősi indoeurópai nyelvben látja, ami talán egy iszapos, sáros értelmű: tisjo (olvaszt, olvad) fogalomként él tovább.

Mihajlo Lucskaj (1789–1843) *A Kárpáti ruszinok története* című művében a Tisza folyó nevééről a következőket írja: „...A lakosság Tiszát emleget, azaz Thisát a tiha szóból, ami csendet, nyugodtat jelent. A vadhoz és sebeshez viszonyítva csendesebb, azaz – thisa.”

Kovács Vilmos (1927–1977) eddig fel nem dolgozott tudományos kutatásainak hagyatékában Kárpátalja múltjáról és magyar földrajzi neveiről a következőket olvashatjuk a Tisza folyó nevééről:

„...Pais Dezső véleményét idézem: Melich bebizonyította, hogy a Szamos, Körös, Maros és Tisza folyók IX–XII. századi magyar nevét nem közvetíthette semmiféle szláv vagy oláh nyelv, hanem csak török, mégpedig közelebbről a bolgár. Ezek a néma földrajzi nevek sokatmondó tanúi a hazánk területén megforduló török népek: hunok, avarok, bolgárok meg a magyarok folytonosságának...Ezzel egyet kell értenünk, azzal a megszorítással, hogy a felsorolt népek egyike sem török, s a nyelvcseré előtt a bolgárság is egy, az iráni nyelvek keleti, a pamírihoz közel álló csoportjából Európában kialakult perem-nyelvi állapotba tartozott, amelynek ismeretében a „néma földrajzi neveket” meg is tudjuk szólítani. Mert nemcsak a hagyományozás útjának-módjának a tisztázása fontos, hanem az is, hogy milyen eredetűek földrajzi neveink, jelen esetben a Tisza folyónév. Nos, ennek is van ugyan szláv származtatása, amit azonban egyszerűen semmissé tesz az a tény, hogy a folyónév már századokkal a szlávság kárpát-medencei megjelenése előtt is megvolt. Anonymusnál és a magyar régiségekben a folyó neve

Tyscia, Thiscie, Tycya, egy bodrogi Tisza-ág nevében pedig Tizas, Bíborbanszületett Konsztantinosznál Títza. Természetes, hogy ha a Kárpát-medence csaknem egész vízrendszerének a névanyaga iráni eredetű, akkor különösen a Tisza folyónév sem lehet kivétel. És ez így is van: az óiráni *tac* – „folyik, ömlik, árad” > oszét *tädz* – „u. a.”, az alapalak óiráni származéka *tacaya* – „gyors folyású, sebes, ebből egy sor középiráni nyelvben (...) az alapszó (...) származékaiból megkapjuk Tisza folyónévünk valamennyi alakját. Vagyis a Tisza folyónév és változatainak jelentése „gyors, sebes folyó”.

Érdekes adatokkal szolgál Apsai Mihályi János megyei tisztifőügyész Máramarosszigeten 1900-ban kiadott *Máramarosi Diplomák* című munkája, amelyben 336 XIV. és XV. századi írásos emléket dolgoz fel. Találkozunk folyónk megnevezésével és annak eredetével néhány más diplomában is, de mielőtt rátérnék ezeknek az ismertetésére, egy kis kitérőt teszok.

Szent Ágoston szerzetes gyulafehérvári conventjének igazoló levelében – kelt 1300. január 6-án, Gyulafehérváron – ez áll: „Máramaros megye nevét a Mára víztől vezette, amely az Iza folyóba ömlik.”

A Mára elnevezés az I. Lajos király által 1349. szeptember 15-én kibocsátott diplomában Maramoris név alatt fordul elő. Hogy honnan ered az elnevezés, azt különféleképp fejtegették, de a legkézenfekvőbb magyarázat az, hogy a régi kelta és dák népektől maradt ránk, kiktől a Tisza, Tarca, Iza, Szamos folyók neveit is örököltük. Érdekességgként említom azokat a feltételezéseket, hogy az elnevezés a marmure (márvány) szóból ered egy „a” betű beiktatásával. Talán nem véletlen, mert márvány e vidéken sok helyen fellelhető.

I. Károly 1336-ban kiadott királyi parancsa meghatározza Bedő (Técsőtől 6 km-re lévő nagyközség) birtokának határait és itt a folyót Ticiaként említi, leírja eredetét és földrajzi helyzetét, „...mely havasaink közt, név szerint a Turbat havasától és nem messze a Prut folyó forrásaitól veszi kezdetét...”

Ez a leírás egybeesik azzal, amit a Tiberius császár korában élt Strabo Parisus és a Vespasianus császár idejében élt id. Plinius Patissus állít.

Jordanius, aki leírta Priscus követségét Attila király udvarában, a folyót Tisinak nevezi.

Zsigmond király Budán 1406. február 10-én keltezett levele, amely országos megyei határokat törvényesít, a Thicie megnevezést használja.

A Corvin Mátyás király által Budán 1459. május 1-jén kibocsátott oklevél, amelyben Szigeth város határaitól rendelkezik, Tycia-ként emlegeti a folyót, míg a Mátyás által 1456-ben kiadott rendeletében már Tici-t olvasunk.

Nincs kizárva, hogy a magyar nyelvben a Tisza megnevezés szláv közvetítéssel (nem tévesztendő össze az eredettel!) került be, de eredete abban a korban keresendő, mikor Kelet- és Közép-Európa a népvándorlások színhelye volt, mikor még nem alakultak ki a későbbi államok határai.

Végezetül álljon itt két monda a Tiszával kapcsolatban.

A Tisza eredete (Tóth Béla gyűjtése nyomán)

„Meg volt már teremtvé az egész világ, meg voltak a hegyek, völgyek, kisebb és nagyobb folyók, csak még a Tisza állott az Úr zsámolyánál.

Hát teveled mit csináljak, szegény fejeddel? – kérdi az Úristen.

Csak bízd rám, atyám – mondja Jézus Krisztus –, majd eligazítom én!

Azzal Jézus elővett egy aranyos ekét, elébe fogott egy szamarat, s azt mondja a Tizának, hogy menjen utána mindenütt a barázdában. Azután nekivetette az ekét a földnek, szántotta a folyónak az ágyát, az pedig ment mindenütt a nyomában. Hanem szerteszéjjel igen sok cötkény, számarkóró volt mindenfelé, a szamár pedig éhes is volt, meg amint tudjuk, nagyon szereti a cötkényt, egyikhez is hozzákapott, a másikhoz is, s nem haladt egyenesen, hanem ide-oda rángatta az ekét. Azért olyan girbe-gurba, csivirgős-csavargós a Tisza folyása.”

Rege a Tiszáról (A szerző gyűjtése nyomán)

„Hát azt tudjátok-e, hány Tisza vagyon? No persze, nem tudjátok. Hát két Tisza: a Fekete- meg a Fehér-Tisza. Osztán minek mondják, hogy az egyik ilyen, a másik meg olyan? No, süssetek ide, elmondom néktek. Valamikor réges-régen, mikor még a kű is lágy volt, élt egy nagyon módos asszony meg ember. Annyi aranyuk meg mindenük vót, hogy azt se tudták, mennyi. Vót nékik két jányuk: akkorák lehettek, mint ti. Az egyik olyan fekete vót, mint az éccaka, a másik meg olyan fehér hajú, mint a búza nyáron. Úgy is híjták azt a helyet, ahol laktak, hogy Királyháza, mert úgy éltek ott, mint a király. Egy éccaka zsviá-

nyok rontottak rájuk, elrabolták a két jányt, vitték magukkal a hegyekbe, osztán bezárták őket a zsványtanya pincéjébe. Hogy beszélni se tudjanak egymással, az egyiket az egyik, a másikat a másik hegy alá zárták. Hej, be el vótak keseredve a kisjányok: sírtak éjjel-nappal. A könnyek meg gyűltek, osztán csorogtak lefele a hegyről, egész patak lett belőlük. Az egyik fekete vizű vót, azt a fekete jány sírta; a másik fehér, azt a másik sírta. Azért mondják, hogy Fekete- meg a Fehér-Tisza. Majd osztán találkozott egymással a két patak: egymásba folytak, mentek a könnyek lefelé, mert a két árva azt gondolta, hogy az anyjuk megismeri a könnyeiket, osztán rájuk lel. Folyt a sok könny lefelé, mindig több meg több, de a kisjányok hiába vártak, csak nem jöttek értük. Pedig az anyjuk felment arra a nagy hegyre, amelyik ott van Királyháza mellett: feketébe vót ötözve, ott várta, hátha jönnek a jányai. Azért mondják arra a hegyre, hogy Fekete-hegy. A kisjányok azóta is várják anyjukat, egyre csak sírnak, keresik anyjukat a hegyek közt, de nem lelik. Ki is fordult a Tisza a hegyek közül, osztán arra jár mostan, ahol már nincsenek hegyek. A kisjányok könnyei ott keresik anyjukat, hátha arra lenn rálelnek.”

SODRÁSBAN

Régi ismerősként láttuk viszont egymást. Az öreg fűzfa tönkje megbarnulva, repedezve ült a folyóparton, kissé előrehajolva, mintha hallgatózna, választ várna a fodrokba kiáltott szóra. A meredek part mossott-tépett agyagfalából kikandikáló gyökerei sorsukba beletörődve himbálóztak a tavaszi szélben. Egynéhány a víz fölé hajolt, mintha az újjászületésben reménykedne, de a bukácsoló hullámok fel-feldobták őket. Néhány méternyire fiatal, izmos és délceg fűz állt, de még nagyobb alázattal, mint tavaly, meghajtva halványzöld levélzettel ékesített ágait.

Leültem, de nem nyúltam a horgászfelszereléshez. Mindig időbe telt, míg horgászni kezdtem.

Emlékképeimet rávettem a tájra. A Tisza futotta végtelen maratonját, lihegve csörtetett ki a kanyart betakaró rekettyés mögül, végigsimította tajtékos hullámtenyereivel a partot, elhúzott a lábam előtt, átbukácsolt a köveken, rohant tovább, mint egy játékba feledkezett gyermek, hogy arra messzebb megkomolyodott ifjúvá válva visszafogja magát, önérzetes méltóságúvá váljon. Túlso partja olyan volt, mint az elfáradt, a rohanásból kirekesztett hullámok kikötője: lassú, sima ábrázatú, visszatükrözve a sűrű-zöld növényzetet.

A nap nagyot nyújtózva bukkant fel a hegyek mögül, megkapaszkodott a bércekben, körültekintett, felkínálta bársony melegét a túlso oldalon eperszínben csillogó háztetőknek, rámosolygott örök birodalmára és megkezdte őrjáratát. Mindig így láttam, így láttuk egymást, de most hiányzott valami. Igen! Nem jöttek a madarak. Korábban ilyen tájt varjúcsapatok csaptak fel, mesebeli varázsszőnyegként emelkedtek és szálltak alá. A folyó felett repülve hangosan ricsajozva megpihentek

a fűzfákon, majd aláereszkedve birtokukba vették a hosszan-szélesen terpeszkedő szántóföldet. Néhány egészen közel merészkedett hozzám. Ekkor dobtam a horgot a vízbe. Mindig türelmesen vártak; oda-dobtam egy-egy halat, ha meg éppen nem volt kapás, a magammal hozott harapnivalóból törtem nekik. Nem válogattak, mindent mohón elkapkodtak és felfaltak. Legtöbbször minden ehetőt eléjük vetettem. Így volt éveken át, ahányszor megszokott helyemen horgásztam. Már ismerni véltem őket, úgy tetszett, ők is így vannak velem, örülnek az újratálalkozásnak.

Sokáig bámultam a távot, amíg megláttam őket. Fekete seregként csaptak fel, olyanok voltak, mint egy-egy gyászszalag, amit részvétet nem érző szél tépáz az özvegy homlokán, majd leereszkedtek, hosszú időre eltűnve szemem elől, hogy újra felszállva megismételjék röptüket.

Gépek zakatolásának foszlányai osontak át a túloldalról. Tavasz van, szántanak. Ezért nem jönnek hát a madaraim. Elképzeltem, amint az ekevas alól kiforduló rögbökből kikapkodnak számtalan férget.

De mi ez? A fekete varjúfelhők ott kezdtek keringeni és le-lecsapni, ahol a megszokott, szememnek kedves eperszínű háztetőket és a karcsú templomtornyot láttam. Felugorva integetni kezdtem:

– Gyertek, repüljete ide! Nektek adok mindent, amit hoztam, fogok halakat is. Mind a tietek lesz!

Nem jöttek. Megsejtettem, hogy nem is fognak jönni, mert ott több a préda. Horgászbótomat bedobtam a vízbe, a hullámok elkapták, megforgatták, vitték, míg nem eltűnt a kanyarban.

Mintha motorzúgás parancsára tenné, a túlsó parton halkan nyikorogva – az alattomos víz alámosta – hatalmas fűzfa dőlt le az áradatba, magával rántva földrögöket, fűcsomókat, kavicsokat markoló gyökereit. A megváltoztathatatlanba beletörődve, nagyobb ágai lassan víz alá merültek; a fiatalabbak próbáltak ugyan megkapaszkodni a fölöttük tátongó üres magasságba, de számukra sem volt mentség, ők is megadták magukat a sodrásnak.

ÖNMINŐSÍTÉS

Az ember intelligencia-hányadosát meghatározza az a mód, hogyan viselkedik, amikor nem látja és nem hallja senki más. Ez az állapot önkontrollra ad lehetőséget, amelynek folyamatában lehet elégedett, lehet önpirongató, javíthat IQ-ján, vagy éppen szégyellheti magát.

A minapi eset miatt nekem is van szégyellnivalóm.

Sok évtizedes szokásomat követve korán keltem és megkezdtem reggeli kocogásomat. A lakásunkat körülölelő park fái és bokrai között cikáztam. Egy aranyeső-bokor mellett elhaladva akkurátusan becsomagolt, cipődoboz méretű pakkot vettem észre. Megálltam, felvettem. Nagyon könnyűnek tűnt.

Mivel senkit sem láttam a közelben, első gondolatom a csomag felbontása volt, de hamar elvettem; bár erősen fűtött a kíváncsiság, hogy mi lehet benne. Nem tudtam, mitévő legyek.

„Ki korán kel, aranyat lel – jutott eszembe a közmondás –, tehát enyém a talált valami.” Csakhogy másvalami azt súgta: a talált tárgyakat be kell szolgáltatni a rendőrségnek, vagy a talált tárgyak osztályának – ez erkölcsi kötelesség.

„Na de miért tenném? – szállt vitába másik énem. – Legyen ez az eset tanulság, ha kell némi büntetés annak, aki eléggé el nem ítéltetően viszonyul vagyontárgyaihoz. Talán ittas volt éppen – akkor hatványozottan megérdemli az ilyen megrovást!”

„És ha nem?! Ha éppen egy gyerek volt, kinek tette, viselkedése nem mérhető a felnőtt mércével?” – jött a riposzt.

Bármennyire szerettem volna sajátomnak tudni a talált tárgyat, táncstaláságomban csak toporogni tudtam.

Hirtelen belém villant: itt állok valamivel a kezemben, és valaki megláthat. Bedugtam a dobozt a bokor mélyébe; később akartam érte jönni egy nagyobb táskával, amiben hazaviszem.

Egy óra múlva visszatértem, de a doboz akkorra eltűnt. Bosszantott idétlenségem, de valahol meg is nyugodtam: hátha éppen a gazdája lelt rá.

Harmadnap olvastam a helyi napilapban, hogy a parkban játszó gyerekek egy dobozt találtak, amit leadtak a szomszédos rendőrőrsön. Még aznap jelentkezett a tulajdonosa, azaz a küldemény címezettje, ugyanis gyorsposta szállította volna. Hogy hogyan került a parkba, arról nem szólt a fáma. Arról viszont igen, hogy a dobozban nélkülözhetetlen, életmentő gyógyszerek voltak. A küldemény címezettje és a rendőrség megjutalmazta a becsületes megtalálót, követendő példaképekként állítva a gyerekeket mindannyiunk elé.

A hírt elolvastva és a reggeli viselkedésemre visszagondolva nagyon elszégyelltem magam.

VÉGA KARAT

Már dúsan zöldellt a tavasz, az emberek mosolyra fakadtak néha, bár a tavalyi árvíz okozta sérülések még nagyon frissek, fájdalmasak voltak: a Tisza-töltésen ott sorjázta a homokzsákok, a gyökereiktől erőszakkal megfosztott fűz- és tiszafák élettelenül, sorsukba beletörődve heverték a folyó csipkésre rágott partján és a töltések oldalán, ágaikon sártapaszkok sokaságában textil- és műanyag-cafatok, palánkszilánkok, rothadó állattetemek maradványai, a város felőli oldalon buzgárok betemetetlen nyomai éktelenkedtek; a földeket, a kerteket áradat-sodorta vastag kavicszöngyeg takarta, leomlott házak megroggyant és bedőlt falai tébláboltak mementóként, az utakon kisebb-nagyobb gödrök ásítottak.

Az épen maradt házak úgy néztek ki, mint egy-egy nagy szivacs-darab, amely magába szívta a vizes hordalékot, de nincs ereje, nincs segítség, ami kisajtolná belőlük az emésztő folyadékot.

A Tiszához közeli, városszéli temetőben ökumenia uralkodott: egyszintűvé lettek a hantok, a keresztes, kelyhes, csillagos magyar, szláv nyelvű feliratos koszorúk, a fejfák, síremlékek, már amelyiket az ár nem sodorta ki a szomszédos legelőre, egymásba kapaszkodva és egymásra borulva, szürkés-sárga lepel alatt emlékeztettek a megkérdőjelezhetetlen mulandóságra.

A mikrovilág törvényei itt is érvényesültek: ha lassan is, éledezni kezdett város. Ezen a természet-ember vívta csatatéren, az élni akarás hajszálerein áramlani kezdtek a dac, a kényszer, a tenniakarás és a jövőbe vetett hit vörösvérsejtjei. A megroggyant múlt ingoványain, a romok és roncsok között keresett és talált tapintható emlékekből építeni kezdték a jövőt; tettek-vettek a portákon, ásás, palántázás, vetés

alá készítették elő a zsebkendőnyi kerteket; gyűjtötték a hordalékot, egyenesítették szőlőlugasok megroppant derekát, kerítést reparáltak, udvarba terelték a közeli hegyekbe menekített jószágokat; kitárt ajtókkal és ablakokkal invitálták a tavaszi meleget, mindenki sietett a munkahelyére; reinkarnálódott a piac, jöttek a szomszédos települések kiskereskedői.

Április első napjaiban elindult az első autóbusz a legtávolabbi hegyi faluba. Nekem is mennem kellett, épp a végállomást jelző Királymezőre, ami 60 km-re esett városunktól.

Nem siettem, mert itthon is voltak halaszthatatlan feladataim, na meg kívártam, miként vélekednek az első utazók, el lehet-e jutni egyáltalán a célba, majd vissza egy nap alatt, mert a Tarac folyó, a Tiszát a Kárpátokhoz kötő köldökzsinór szűk Prokrusztész-ágyából kitörve óriási pusztítást vitt végbe.

Végül nekivágtam az útnak. Az addigi két órás utat hat óra alatt gyűrte maga alá buszunk a szélsőségeséig próbára téve technikát, vezetőt és az utasokat a lehető leglehangolóbb miliőben. Az út szám-talan sebből vérzett, a padkát megtépázott és elsodort házak maradványai szegélyezték, egy-egy volt vagy új szakadék felett fél-épületek, gazdasági épületek csonkjai tébláboltak, bámultak a mélybe, mintha fontolgtatnák: maradni vagy zuhanni. Szálas fenyőfák törzsei meredeztek a mederben vagy tapétázták a partszegélyt; összecsuklott hidak pillércsonkjai ácsorogtak elmélázva a már szelíd hegyi folyó fodraiban. Kitépett fogak üregét alkotva hiányoztak a partokat valamikor védő beton-gallérok, a túlsó parton meggörbült sín párok és talpfák emlékeztettek a több mint száz éves kisvasútra.

A felfelé induló lankák és hegyoldalak erdeiben hatalmas foltok éktelenkedtek. Úgy nézett ki, mintha egy megrészegült, tobzódó óriás lejtett volna ott táncot.

A busz gyakran megállt, ki kellett szállnunk és több száz métert gyalogolni, miközben négykerekűnk siránkozva vonszolta magát a gödrökön, hepehupákon, az ideiglenesen hidakká ácsolt gerendákon.

Utaznom kellett másnap, majd a következő napokban is. Mindannyiszor sokadmagammal lehangoltan pásztáztam az emlékezetemben megragadt, valamikori kies, idillikus, de most magára nem hasonlítható tájat.

Útitársaimmal ismerősökként láttuk viszont egymást, mert csak azok utaztak, akiket kötelességük szólított a távoli településre, de nemigen szórakoztunk, mindenki magába zárkózva dolgozta fel a holdbéli látványt.

A hatodik napon egy nő és egy férfi csatlakozott hozzánk, éppen előttem foglaltak helyet. A nő fiatal, életerős teremtes volt, amolyan húszéves, a férfi élemedett, hetvenhez közeledő, sovány, beteges küllemű, orra hegyén túlméretezett napszemüveggel. Kísérője, mert az volt a fiatal hölgy, segítette, irányította, ugyanis a férfi vak volt.

Az addigi napi, majdhogynem némaságban eltelt órákat megtöltötte a pár szüntelen szórakozása, azaz a kérdés-felelettel telített percek-órák. A férfi kérdezett, mint aki emlékeinek térképéről tükrözi az utat:

– Hogy néz ki a híd N. felett? Nem rongálta-e meg az áradat a kisvasutat a B. kanyarban? Megvan-e liget K. mellett? Helyén van-e kisállomás H-ban? – és hasonlókat.

A leány minden kérdésre türelmesen, sőt részletesen válaszolt, ami nem lett volna figyelemre méltó, ám feltűnt s magyarázatot kívánt: nem azt mondta, nem úgy írta le, ami volt, amit mi is láttunk-tapasztaltunk. Feleleteiből arra lehetett következtetni, hogy csakis az út szenvedte meg a kataklizmát – ezt nem tagadhatta le, hiszen a kérdező is tapasztalta a zötyögést, a meg-megállást, a lassú, emberpróbáló haladást –, s nem a környék. A folyón ennek előtte átívelő hidak, a házak, a parti szegélyek, a ligetek, a dombok és hegyoldalak fakoronái mind-mind régi szépségükben pompáztak, azokat megkímélte az ítéletidő, a partatlan, kegyetlen áradat.

A férfi látható meglepéssel, néha-néha mosollyal körített bólogtással nyugtázta a cizellált válaszokat.

Nem értettem, nem értették útitársaim sem, hisz a leány hazudott.

A rákövetkező napon már nem tartottak velünk. Nem tudtam napirendre térni a hallottak felett, fúrta oldalamat a kíváncsiság, ezért a buszvezetőnél próbáltam érdeklődni.

– Ki volt az a furcsa pár, aki három nappal ezelőtt velünk utazott?

– Nem ismerte fel a férfit? – kérdezett vissza.

– Nem, nem ismerem se őt, se a lányt...

– A lány az öreg férfi unokája, ő pedig a helyi erdőgazdaság főmérnöke volt negyven éven át. Rengeteget tett ezért a vidékért, a gazdaságért,

az emberekért. Utakat épített, javított, rendbe szedte és üzemeltette a kisvasutat, új hidakat húzott a Tarac fölé, faiskolákat telepített, óvta az erdőket, ellenőrizte a tarvágásokat, megszüntette az orgazdaságot... Rengeteg embernek biztosított munkát, kenyeret... Szerelmese volt ennek a páratlan szépségű tájnak. Ismert minden hegyet, szinte minden fát, méterenként minden patakot, eret, amelyekben pisztrángokat tenyésztett. Sokan irigyelték, de több volt a barátja... Ahogy mondani szokás: a természetben és a természetért élt...

– De miért, mi okból viselkedett úgy unokája, mert hát enyhén szólva is mellébeszél...

– Ez engem is meglepett. Ott fenn, Királyerdőn a visszaindulásra várakozva rákérdeztem. Félttem, hogy megsértődik, de nem. Elmondta: nagyapja súlyos beteg, halálos kórban szenved, másfél éve meg is vaskult, napjai meg vannak számlálva. Az volt a kérése, végakarata, hogy amíg bír, amíg nem döntötte ágynak a kór, kísérje el szeretett unokája erre az útra, szeretne elbúcsúzni ettől a vidéktől, ami élete része volt. Az unokája, aki régi énjében mutatta be Tarac völgyét, meg akarta szépitni nagyapja utolsó napjait...

VÉGSZÓ

Egyfelvonásos színmű

Történik a 20. század ötvenes éveinek közepén egy kárpátaljai kisváros színházában, ahol színdarabbal készülnek a „felszabadítás” évfordulójának megünneplésére. Az olvasópróbát orosz nemzetiségű vendégrendező irányítja.

Szereplők: István gazda
Böske, István felesége
János, István testvéröccse
A vendég-rendező
Orosz tiszt
Orosz közkatona

Szín: *parasztház konyhája. Az asztalnál ketten ülnek: István gazda, vele szemben – háttal az ajtónak – János, az öccse. A rendező, forgatókönyvvel a kezében a nézőtér első sorában ül.*

Rendező *(belenéz a forgatókönyvbe, feláll, a színpadhoz lép):* Akkor hát ismétljük meg a zárójelenetet. János! Maga egy új, ezeddig ismeretlen, vagy legalábbis sokak számára ezen a vidéken csak hallásból ismert eszmék hordozója és hirdetője. Ez új hit, kőkemény meggyőződés, nincsenek kételyei, áldozatokat vállalt érvényesítéséért. Úgy viselkedik, mint aki egész életét ennek az új eszmének szentelte. Igaz: kötik az emlékek a múlthoz, családjához, keserőségeket is hordoz magában, ám nem fűti bosszúvágy, nem személyes sérelmei vezérlik tetteiben, vitáiban, mert az új rend úttörője és védelmezője beszél magából. Mivel

az édes testvérével áll szemben, hát olyat is vállal, amit másnak nem tűrne el, olyasmit is végighallgat, amit másnak nem bocsátana meg, ami ellenkezik a saját meggyőződésével. Valahol mélyen a lelkében talán vannak kételyei, ám azokat palástolja, legalábbis nem hangoztatja. Ezek tudatában beszél, érvel, vitatkozik.

János: Értem, rendező elvtárs, megpróbálom. *(A testvére felé fordul.)* István! Meg kell értened: nagyot változott a világ, mostantól más lesz itt és az egész országban a rend. Másképp fogunk élni, ezért másképp kell gondolkozni is. Tudom, hogy nem szívesen látsz, de jöttem, hogy segítsék neked, családodnak, a falubelieknek. A testvérem vagy, tartozom neked, hiszen gondját viselte a gyermekeimnek, asszonyomnak...

István: Nem miattad törődtem velük, sajnáltam őket. Neked sose a családod volt az első, csak a gyűlések, a felvonulások érdekeltek. Mit számított a családod!? Elmentél volna a munka temetésére is! Inkább fogtad volna az ekeszarvat, a kapanyelet ahelyett, hogy a zászlórudat meg a poharat emelgetted...

János: Éppen azért emelgettem a zászlórudat, jártam gyűlésekre, mert törődtem velük, azt akartam mindig, hogy jobb életük legyen nekik is, meg nekünk is. Nekem elveim voltak és vannak.

István (nevet): Az meg mi? Talán az, amit úton-útfélen kiabáltak, hogy mindenkitől el kell venni a földet?! Oda kell adni prédára az éhenkórászoknak? Le kell húzni a csizmát a lábamról és odaadni a munkakerülőnek, meg mindenkit egy dunyha alá kell fektetni?! Meg hogy nem kell a templom, mert nincs Isten?! Ezt nevezed te elvnek! Ezt akarod te, meg a fajtád?!

János: Ez is beletartozik, de nem erővel akarjuk csinálni, hanem úgy, hogy megértsd, meg mindenki megértse: ez így a jó, így a helyes. Nem lehet örökké úgy, hogy az egyik ember mindennap torkig jóllakik, a másiknak meg kopog a szeme az éhségtől...

István: Csak azoknak kopog, akik kerülnek a munkát. Téged meg a többi magadfajtat ki nem hagyott szántani, vetni, aratni? Egyformán örököltünk apánktól, de te mindent elherdáltál. Mikor én virradatkor kapanyelet faragtam, te zászlórudat vágta a rekettyésben; mikor kaszálni mentem, te gyűlésre jártál, ha meg templomba mentünk, te a kocsmába vetted az utad.

János: Nem inni mentem, ott is politikával foglalkoztam.

István: Politikával?! Szerinted a munkaundort politikának mondják? Akinek nem fűlik foga a dologhoz, az azt mondja, hogy politizál!

János (*ingerülten talpra áll, rácsap az asztalra*): Fogd be a szád, ne virnyikálj! Ezt még tőled se tűröm el!

Rendező: Állj, állj! János, ne heveskedjen, ne emelje fel ennyire a hangját, ne üssön az asztalra, őrizze meg hidegvérét. Igaz, hogy a testvére szavai sértőek, ám ne heveskedjen, mert maga szentül meg van győződve a saját igazáról, ezért érvekkel, példákkal kell meggyőznie a testvérét.

István (*a rendezőnek, kesernyés mosollyal*): Jánosnak nehéz lesz ilyen vonalat vinni, mert mint szemtanú és résztvevő, nem éppen így emlékszik vissza azokra az időkre. Nagy színészi teljesítményre lesz szüksége, mert akkor az új rend képviselői, behozói nem éppen békés eszközökkel igyekeztek meggyőzni az embereket...

Rendező: A forgatókönyvben nincs ilyesmi. Én is részt vettem fél Európa felszabadításában és megtapasztaltam az új rend életképességét, történelmi küldetését. Aki nem volt ellenség, az megértette miszisziónkat. Nem volt másképp ezen a vidéken sem.

István: A darab szerzője szerint talán igen, de mi nem éppen ezt tapasztaltuk.

Rendező: Ne térjünk el a forgatókönyvtől! Ami meg a személyes tapasztalatát illeti, hát meglehet, voltak túlkapások, de hát végül is ez ellenséges terület volt és ahol vágják az erdőt, ott hullnak a forgácsok...

István (*halkan*): Túl sok volt a forgács...

Rendező: Ajánlom magának, hogy gondolja meg, mit mond. Aki úgy gondolkozik, mint maga, aki pocskondírozza rendszerünket, hamarosan más szerepben találja magát. A közelgő ünnepre való tekintettel úgy teszek, mintha nem hallottam volna semmit. Folytassuk! János, folytassa az utolsó mondatl!

János: ...Ezt még neked se tűröm el!

István: Én nem akarok veled most politizálni, hanem az idősebb testvér jogán kérdezem: hol voltál eddig, merre csavarogtál, ki tanított erre a sok zagyvaságra?! (*Rövid szünet után*) Habár, ahogy elnézlek, kérdezni se kell...

János: Hat hónapig voltam kinn a fronton, mikor Kurszk alatt megsebesültem: átlőtték a jobb kezemet. Fogságba estem, amolyan kórházfélében voltunk összezsúfolva, többnyire magyarok. Bejártak hozzánk az orosz politikai tisztek, voltak olyanok, akik magyarul is tudtak... Sokat beszéltek nekünk, sok olyasmit is mondtak, amit már itthon is hallottam. Mondták azt is, hogy az orosz fegyver győzni fog, hogy nem állnak meg a Kárpátoknál, felszabadítják az egész Európát... Elviszik a szabadságot minden népnek, mindenki egyenlő lesz, lesz mindenkinek földje, háza, mindenki a maga gazdája lesz...

István: Jól megmételyeztek...

János: Fogd be a szád! Te... te...

István: Na, mondd csak ki, amit akartál, csinálni úgyis csinálod! Ott húzták rád az ördögört?

János: Nem húzták, önszántamból vettem fel. Meggyőződésből!

István: Nem inkább gyávaságból vagy árulásból?

János: Nem és nem! Elvből vettem fel, mert rád, a családomra, a falubeliekre gondoltam, vállaltam mindent, hogy szabadságot hozzak ide, őseim földjére.

István: Mentetted a pusztá életed. Ezt a zagyvaságot csak most eszelte ki, mert bánt az a kevés becsület, ami talán még megmaradt benned. Aztán mit adtál cserébe? Hányat lőttél le a fajtádból? Magyarul szidta az anyjuk istenit?

János: Neked fogalmad sincs, mi az a háború. Nem apácák körmenete! Ott lőnek rád, és te visszalősz, ha élni akarsz...

István: Még mások élete árán is, ugye? *(A rendezőhöz fordul)* Itt sántít a történelmi hűség. Az tény, hogy a háború befejező szakaszában többen is átálltak az oroszokhoz, átszöktek a hegyeken, a határokon, de nem helybeli magyarok, hanem ruszinok, akik bedőltek az agitációnak, miszerint a testvéreikhez mennek. Csakhogy ők, az orosz „testvérek” kémeknek nézték őket, és Szibériába hurcolták a megtevesztett fiatalokat. Voltak, akik úgy menekültek meg a fogolylágerek borzalmaitól, hogy jelentkeztek a szerveződő cseh légióba. Magyar hadifoglyok nem voltak az oroszok oldalán harcoló Szvoboda-féle hadseregben!

Rendező: Ha már ennyire firtatja az igazságot, akkor ki kell mondanom, hogy maga vagy buta, vagy tele van ellenséges érzelmekkel.

Harcoltak itt is, ott is. Aki magyarnak vallotta magát, annak nem adtak fegyvert kezébe, hiszen eleve ellenség volt, azokat meg kellett semmisíteni. A ruszinokat, ahogy maga nevezi a helyi ukránokat, meg a szlovákokat szívesen fogadtuk, mert testvérek voltak. A legtöbbnél nem volt semmiféle papír, elhittük nekik, amit mondtak.

István: Lehet, hogy voltak a magyarok között korcs emberek, de nem ez a jellemző. A mi közönségünk ezt így nem fogja elfogadni, hiszen közülük sokan azoknak az akkori események tanúi vagy elszenvedői.

Rendező: Úgy és azt fogják elfogadni, ami van – nem folytatunk párbeszédet a közönséggel. János, mehetünk tovább!

János: Kértem a parancsnokságot, hogy abba az alakulatba sorozzanak be, amelyik a falunkat fogja felszabadítani. Így történt, hazajöttem. Nem parancsoltak tovább, azt az utasítást kaptam, hogy maradjak itthon; mivel ismerem az embereket, én leszek a falu előljárója, szervezzem meg az új életet, az új rendet.

István: És hozzákezdte...

János: István! Hagyd abba, az élet úgyis engem fog igazolni.

István: Ha életnek lehet nevezni, amit hoztatok...

János: Ne járasd a szádat, mert ráfizetsz!

István: És te fogod behajítani rajtam. Hogy fogsz az emberek szemébe nézni, hogy fogod a gyermekeidnek megmagyarázni?

János: Majd megértik, hogy amit tettem, értük tettem.

István: Nem, János! Nem fogják megérteni és megbocsátani. Tejet még csurgattál éhes szájukba, de nem fogtad a kezüket, esténként nem meséltél nekik, és kenyeret se adtál a kezükbe. Mondd, ha eljön az idő, mert el fog jönni, akkor hogy írják majd a fejfádra: „Itt nyugszik János”?! De fogsz-e egyáltalán nyugodni?

János: Úgy látom, mindenáron meg akarsz haragítani, folyton sértegetsz.

István: Nem sértegetlek, csak az igazat mondom, meg azt, amit gondolok. Ha még élne szegény apánk, miattad halna bele a székelyben. *(Kis csönd)* Ne szennyezd be apánk emlékét, ne akarj olyan lenni, mint ő volt. Vagy talán éppen így passzol neked? Tudom, mire gondolsz. Apánk azt vallotta, hogy a föld azé, aki megdolgozza és a földnek adni is kell, nemcsak elvárni tőle. Ti tán parancsba adjátok, hogy szeretni

kell a földet?! Vajon tudná-e szeretni a föld azt, aki becsmérli, tiporja? Szuronyokkal nem lehet kényszeríteni a magot, hogy kicsírázzon...

János (*felneéz a faliórára*): Hagyjuk, szedelőzködni kell, ötkor gyülekező.

István: Megyek, nekem nem kell kétszer mondani, nekem nem fáj a munka. Azt a három napot négykézláb kibírom, pláne ha hasznos dologról van szó. Meg aztán: észre se vesszük és nyakunkon a tavasz. A lázi hidat meg tényleg meg kell reparálni, mert ha nincs híd, úgy nem jutunk ki a földekre. Hogy doboltattad ki: kell vinni lapátot, ásót, fejszét?

János: Úgy, úgy, de várj még, ülj csak vissza.

István: Mit akarsz még?

János: Mondom, de ne vágj közbe. A községháza előtti gyülekezőn tőled is megkérdezik az orosz tisztek, hogy ki vagy...

István: Hogyhogy ki vagyok? Tán elfelejtettem a nevemet?! Azt is megmondom, hogy a bátyád vagyok.

János: Hát épp ezt ne mondd! Én a másik oldalon, veled szemben, a tisztek háta mögött fogok állni. Ha kérdeznek, engem ne említs, ne tudják meg, hogy a testvéred vagyok. Azok úgyse ismernek minket, és hát ez nem határoz meg semmit.

István: Tagadjalak meg? Tán restelled, hogy egy hősnek paraszt bátya van?

János: Nem arról van szó, csak én azt mondtam, hogy a faluban nincsenek közeli rokonaim.

István: Éppenséggel nem is hazudtál nagyot, mert kevesen fogadnának rokonná.

János: Azt fogják kérdezni, tényleg magyar vagy-e. Ne mondj igent, inkább azt, hogy szlovák vagy.

István: Micsoda? Miért tagadnám meg a fajtámat? Ha magyar vagyok, nem tudok cölöpöt verni és követ hordani? Nem nekik fogok dolgozni, hanem magamnak, magunknak.

János: Ne okoskodj. Ha nem magyarnak vallod magad, akkor nem visznek el, de ha bevallod, akkor elvisznek és...

István: Te Júdás! Mit forgatsz megint a fejedben? A te lelked darabokból van összetékolva, és akkor adsz el belőle, amikor ezt kívánja az

éredeked?! Nem számít, kivel kötsz egyezséget: sátánnal, orosszal, ördöggel? Ezért lépted át az atyai ház küszöbét?

János: István, hallgass rám. Nem mondhatok többet, így is sokat járt a szám... Ha ezek megtudják – kicsinálnak, nem teketóriáznak. Bármit válaszolj, csak azt ne, hogy magyar vagy.

István: Te gané! Szóval arra akarsz rávenni, hogy tagadjam meg a véretem. Én nem jártam gyűlésekre, nem lengettem zászlókat, nem vettem puskát a kezembe, mint te, de nem csinálok árut a magyarsá-gomból! Netán erre is lenne csereajánlat?

János: Az életed.

István: Az életem? Ilyen olcsó lett az élet a ti kínálatotokban: csak egy hazug szót ér. De mit ér másnak, akár a szomszédom szemében? Holnap hogyan szólhatnék át neki jó reggelt kívánva? Vagy új nyelvet is adtok ráadásként? Azzal hogy szól a Miatyánk? Hogy kellene mondani a betlehemeseknek: szabad a Jézuskát dicsérni?

János: Nem kell örökre megtagadni magadat, csak most, csak néhány napra...

István: Egy lelket kaptam anyánktól, és azt nem tudom, nem akarom megosztani. János, te nem ember vagy, hanem sátán, csak emberbőrbe bújtál. A lelkedet is a tenyeredben hordod, azt találta el a golyó.

János: István, ha magadra nem gondolsz, akkor gondolj rám. Mit fognak mondani az emberek, ha megtudják, hogy elvitettem a testvére-met?

István: Megint csak magadra gondolsz, Júdás! Úgy doboltattad ki, hogy három napra megyünk romokat takarítani, utakat, hidakat javítani. Miért akarsz ezért a három napért csókot adni az arcomra?

János: Ne faggass, így is többet szoltam, mint szabad lett volna. Értsd meg: nagyon hosszú lesz az a három nap, sokáig fog tartani, sokan nem fogják kibírni.

István: És mi lesz Péter öcsénkkal, a sógoroddal, a rokonokkal, ők hogy váltják ki magukat? *(Vállára emeli kikészített tarisznyáját)* Eredj az utamból! (Indulni akar az ajtó felé.)

Böske *(kétségbeesetten lép a konyhába, megragadja István kezét):* István! Ne menj sehová, bújjál el! Érzí a szívem, hogy baj lesz ebből! Terelik az embereket a puskás orosz katonák, lökdösi őket, szitkozód-

nak, kiabálnak velük. Hajtják az embereket a szomszéd faluból is meg a tanyákról a községháza elé, elszedik tőlük a szerszámokat, a tarisznyájukat...

István: Kiket láttál?

Böske: Ott van mindenki: Kaszó Pista, Kékési Endre, Pál Jani a fiaival, a Varga testvérek, Erdős Anti. Ott van Béla bátyád, Lajos sógor meg a többiek. De egyre csak terelik őket, sok közöttük a pelyhes állú, van köztük, aki sír. Vannak ott asszonyok is, de őket gorombán elzavarják a katonák.

István: Ha ők mennek, akkor nekem is menni kell...

Böske: Ne menj, drága Istvánom, nagyon rosszat súg a szívem. A Bodri is nyüszít kinn a szín alatt.

István (*átöleli a feleségét*): Menjél, Bözsikém, vess oda neki egy darab csontot.

Böske: Nem csont kell annak, István, hanem te kellesz. Úgy örül, ha te eteted, ha megsimogatod...

István: Még sokszor fogom simogatni, meglátod. Te meg ne aggodj, ne gondolj semmi rosszra. Három nap nem a világ, azt még a pokolban is kibírná az ember. Dolgozni meg mindig is kell. Eltakarítjuk a romokat, megreparáljuk a hidakat, befoltozzuk az utak sebeit, oszt jövünk haza, hiszen itthon is vár a kötelesség. Ha ennyi ember munkához lát, megy az, mint a karikacsapás. Ismerem én őket: talpig becsületes, munkáseMBER mind. Nem fognak lógni, ég a munka a kezük alatt. (*Kinéz az ablakon*) Gyorsan változik az idő: tegnap még napsütés volt, ma már csüngenek a fellegek, hamar esni fog. Vajon milyen tél jön ránk? (*A feleségéhez fordul*) Meglásd, Bözsikém: mire leesik az első hó, már itthon leszünk. Péntek estére ne adj enni a tarkának, azt fogjuk szombaton levágni. Szólj át Irma néninek, jöjjön búzát tokolni. Hozza magával a nagy kék vájdlingot hurkának. Ha meg Józsi benézne, akkor mondd meg neki, hogy nem kell a berenaszeg, már csináltattam.

Böske: Józsi nem fog jönni. Józsi már ott áll a sorban...

István: Akkor ott beszélek majd vele. Na, áldjon meg az Isten, Bözsikém, vigyázzatok magatokra. Hamarosan itthon vagyok.

(*Géppisztolyos katona kíséretében egy orosz katonatiszt be*)

Tiszt (*meglátja Jánost*): Áá, te lenni itt, sztároszta?! Mologyec, jól megszervezni a munka. Mindenki eljönni malenykij robotra. Téged szeretni, hallgatni itt az emberek. Horoso! (*Istvánra néz*) Te lenni itt gazda?

István: Igen, én vagyok itt a gazda.

Tiszt: Nagyon jó, akkor menni kifelé dolgozni! (*István rögtön kifelé indul, de a tiszt útját állja*). Sztoj! Mit vinni tarisznyában? (*Belekotor, kivesz egy üveg pálinkát, szagolja*) Áá, ez lenni pálinka. Ez nem szabad, ott nem inni kell. (*Int a katonának, hogy kísérje ki Istvánt*) Gyere sztároszta, ülni le, inni velem, nagyon jól csinálni szervezést. (*Asztalhoz ül, tölt két pohárba, felhajtja az egyik tartalmát, megtörli a száját zubbonya ujjával*) Nagyon jó. Miből főzni?

János (nem iszik, csak tartja a poharat): Szilvából.

Tiszt: Lenni itt sok szilva?

János: Nincs sok, erre inkább alma terem.

Tiszt: Igen? Akkor majd kívágni minden almafa, ültetni helyette sok-sok szilva és főzni sok pálinka. (*Újra tölt, megissza. Belép a katonához*) Kapitány elvtárs! Az emberek parancs szerint ötösével felsorakoztatva indulásra készek. A létszám nem teljes: egy fő hiányzik.

Tiszt: Hm! Hiányzik? Az nem szabad, parancs lenni parancs! (*Jánoshoz*) Sztároszta, miért hiányozni valaki? Te lenni ilyen nem jó vezér?

János: Pedig mindenki ott van...

Tiszt: Az lenni rossz. (*A katonához fordul, Jánosra mutat*) Vinni ezt! Hogy teljes lenni létszám.

János (Elámulva felemelkedik a székről): De kapitány elvtárs, ezt nem lehet. Engem nem lehet elvinni. Én vagyok a sztároszta, én fogom csinálni itt az új rendet.

Tiszt: Kuss! Parancs lenni parancs! Kell lenni teljes létszám. Te már megcsinálni, amit kell. Új rendet mi csinálni nélkülöd!

Rendező: Kész! Köszönöm! Jöjjen be mindenki! (*A szereplők bejönnek, leülnek az asztal köré*) Ki írta ezt a darabot?

István: Mi együtt, akik itt vagyunk.

Rendező: Szóval kollektív szerzemény... Olvasta-e valaki az ideológiai osztály illetékesei közül, mert hát ugye ez a rend, ezt véleményezni kell. Nem lehet, nem szabad csak úgy akármit közönség elé vinni.

István: Nem, nem mutattuk senkinek, hiszen amatőrök vagyunk, a színházunk is az. A magyarok alatt... azaz régen is játszottunk, de soha senki nem cenzúrázta bemutatás előtt a művünket.

Rendező: Hm! Az engedélyre szükség van, de kétségeim is vannak...

János: De hát miért? Mi az, ami nem tetszene az illetékeseknek?

Rendező: János szerepét pozitívan lehet értékelni, mert neki történelmi küldetése van, ő előhírnöke egy új, szebb kornak, kiáll az igaza mellett, nem tántorodik meg és ugyanakkor lelke is van. Istvánt is meg lehet érteni úgy-ahogy, mert először találkozik egy számára ismeretlen világgal, ideológiával; keményen fogalmaz, már-már sértően, de hát még ez is, hogy úgy mondjam, elmegy, viszont a tisztet úgy rajzolták meg, hogy az egyenesen sértő, bűnösen sértő azokra nézve, akik életüket áldozták önkért. És egyáltalán: mi ez a háromnapos munka, ahol oda lehet veszni? Munkára kérték önöket, a saját házuk táján kellett takarítani, rendet tenni s a jövő érdekében ez igazán csekély áldozat. *(Elgondolkodik)* Nem hiszem, hogy részt veszek a további próbákon, de mindenképpen gratulálok Jánosnak, mert megfogott az alakítása.

István: Igazán sajnálnánk, ha magunkra hagyna, de hát ön dönt. Csak megjegyzem: János nem játszik, nem alakít – ő emlékezik.

Rendező: Hogy kell ezt érteni?

István: Önnek, messziről jöttek nehéz ezt megérteni, mert nem tudja, nem hallott mindarról, ami azon az őszen itt zajlott. Nem az ön hibája, mert voltak, akik mindent megtettek, hogy ne ismerje meg a világ azt a népirtást, mert nincs más minősítés. János akkor is főszereplő volt, őt is vitték azon a késő őszi napon, akkor is ott állt a falu központjában, de nem a tisztek háta mögött, hanem előttük, mint a Kékesiek, a Vargáék, a Kaszók. Mellette állt a fia is, aki alig töltötte be 18-at. János kérte, hagyják itthon beteges, gyenge fiát, ő kettő helyett is fog dolgozni, de a könyörgése nem hatott meg senkit.

Rendező: Sajnálom, János. Akkor talán nem jó a szereposztás?

János: A szereposztás jó. Próbálok, meg akarom érteni, mit éreztek, mire gondoltak akkor a másik oldalon állók, de nem sikerül. Akkor is arra gondoltam, mikor erőltetett menetben hajszoltak Szolyvára, a gyűjtőtáborba, mikor a kísérő katonák golyót eresztettek azokba a

szerencsétlenekbe, akik nem bírtak menni, vagy kiléptek a sorból és a pocsoljába hajoltak, hogy oltani próbálják kínzó szomjukat. (*Rövid időre elhallgat*) Nagyon fáradtak voltunk, fáztunk, gyötört az éhség és szomjúság. Szegény fiam nem bírta az embertelen megpróbáltatást, összecuklott. A kísérő katona ordította, ráfogta fegyverét, le akarta löni. Felemeltem, a hátamra vettem, vittem-vonsoltam. Mikor már úgy éreztem, hogy nem bírom tovább, a falubeliek segítettek. A barakkban magához tért, panaszkodott, enni kért. Próbáltam elterelni figyelmét a kínról: karácsonyról, a szeretet ünnepeéről, csillogó fenyőfákról, finom kalácsokról beszéltem neki... Nem érte meg a karácsonyt, szenteste meghalt. Én magas lázzal, önkívületi állapotban a padlón fetrengtem, ezért később a többiek mesélték el, hogy nem szenvedett sokáig... Akkor már kegyetlenül aratott a halál: naponta ötvenen-hatvanan pusztultak el, ki vérhasban, ki éhhalálban, ki megfagyott. Sok-sok ezren voltunk összezsúfolva, nem számított az a „pár” halott. Minden reggel jött a fehérlovas szán, megállt a barakkok előtt, arra kellett felpakolni halott társainkat. Kezdetben egyszer fordult naponta, majd egyre többször. Ha már nem fértek fel a csonttá fagyott holttestek, a kocsis vasdoronggal csapdosta a halálba dermedt karokat-lábakat, azokat eltörve „tömörítette” a testeket, így több fért fel a szánra. Nem volt szertartás, belökdösték őket a gödörbe. Volt, aki még megmozdult, felnyögött... A kísérő foglyok kérték a katonákat, hadd vigyék vissza, hadd próbáljanak rajtuk segíteni, de azok a levegőbe lövöldözve adták tudtukra, hogy hallgassanak el, mert a következő sorozatot már nem a levegőbe eresztik... Így aztán a még életjelet adó foglyok is kiszorultak társaik kővé fagyott tetemei alatt...

Rendező: Álljon le! Amit most vádbeszédként elmondott, nincs a forgatókönyvben. Mindezt menet közben ötlötte ki, vagy benne volt a szövegben, csak valami miatt kihúzták belőle?!

István (*Jánost megelőzve*): Nem volt benne a mi forgatókönyvünkben. Mindazt, amit eddig hallott és még hallani fog – maguk írták és (*ironikusan*) játszották el velünk. Bárki, akit szóra tudna fogni a faluban, ugyanezt a szöveget ismételné, mert ez közelmúltunk közös és fájdalmas emléke. Hadd folytassam János helyett... Nem volt búcsúztatás, nem volt név, egyetlen valami volt: a halál. De azt ki vonhatta volna fe-

lelősségre? Böske édesapja a vagonban, útban kelet felé halt meg. Vagy százan voltunk összezsúfolva a marhaszállító vagonban. Nem volt fűtés, nem volt víz, nem volt ennivaló. A vagon deszkaszegeit nyaldostuk, mert zúzmarások voltak a leheletünktől. Volt olyan szerencsétlen, aki a saját vizeletét itta meg, végül megőrült, úgyhogy számára megváltás volt a halál. Többen is elpusztultak útközben, testük mihamar csonttá fagyott a vagonban, mert a szerelvény csak kétnaponként állt meg. Akkor kívülről géppisztolyos katona kopogtatta meg az ajtót és megkérdezte: Kaput jeszty? Mindig volt. Akik úgy-ahogy még bírtak járni, azokra ráparancsoltak, hogy vigyék a halottakat az utolsó vagonba. Nem bírták vinni, vonszolták, a szerencsétlenek feje hátborzongatóan kopogott a talpfákon; olyan volt ez a hang, mintha a sors órája ütött volna. Két megálló után megtelt az utolsó vagon, akkor megparancsolták, hogy temessük el halott bajtársainkat a töltés mellett. Temetés?! Meggémberedett ujjainkkal úgy-ahogy elkapartuk a havat, odatettük a holttestet és befedtük hóval. Később már ezt se hagyták, hanem ránk parancsoltak: csak dobjuk ki a tetemeket a vagonból a sínek mellé... Később irigyeltük halottainkat, mert a nekik szánt további kínokat is nekünk kellett elszenvedni; mert amit a vagonokban átéltünk, csak a kezdet volt, az igazi kínok akkor kezdődtek, amikor hetek múlva megérkeztünk a lágerekbe.

Rendező: Miért ítélték el magukat?

János: Csak az volt a bűnünk, hogy magyarok voltunk. Sztálin azt mondta: a magyar kérdés vagonkérdés. Nem volt perirat, nem volt büntény, csak az embertelen és kegyetlen halálos ítélet végrehajtása. A legkegyetlenebbül, emberhez nem méltó módon megalázva akartak eltörölni egy nemzetet a föld színéről, a történelemből. Ez volt a huszadik század modern inkvizíciója. A halálért is könyörögni kellett, mert az megváltás volt. Elfásultunk, megfagyott testünk-lelkünk, fizikai fájdalmat már nem éreztünk, csak egyvalami fáj és fáj most is: miért?

Rendező: Most már rehabilitálják magukat?

István: Rehabilitálás? Hogyan lehetne rehabilitálni azokat, akik nem voltak elítélve? Hogyan lehet semmissé nyilvánítani olyan vétket, ami nem is volt? Vissza lehet-e állítani az ismert és ismeretlen áldozatok jó hírét, ki tudja visszaadni a meggyilkoltak becsületét? Ki és hogyan

tudná rehabilitálni az árván maradt gyermekeket, a koldusbotra jutott anyákat, feleségeket, elpusztított portákat? Nem, ezeket nem lehet rehabilitálni, de az ellenük elkövetett gaztetteket se lehet megbocsátani.

Rendező: Akkor nem értem János, feltehetően a Jánosok szerepét...

István: Pedig érthető. Már akkor is tudni lehetett, hogy eljön a számadás napja: az elhurcoltak gyermekei és unokái egyszer megkérdezik: kik agyalták ki és követték el ezt az embertelenséget? Ezért kellett Jánosokat kreálni, beépíteni a múltba, helyet adni nekik 1944 véres őszében, mert akkor lehet arra hivatkozni, hogy mi, messziről jöttünk, nem ismerhettük az itteni helyzetet, nem tudhattuk bizonyosan, ki a barát, ki az ellenség. Más szóval: mindenért, ami akkor történt, csakis a helybeliek, a Jánosok felelősek, őket kell számon kérni...

Rendező: Ha ez a helyzet, akkor ezt így nem lehet bemutatni. Át kell írni az egészet, legalábbis más végszó kell.

István: Nem kell az egészet átírni, mert megcsonkított történelemből is lehet okulni. Ez így legyen figyelmeztetés a jelennek és a jövőnek. A végszót meg eleve nem szabad, nem is lehet átírni, mert a végszó még nincs kimondva.

II.

PILLANTÁS A MÚLTBA

A vásárosnaményi Szabadság tér számos patinás épülete sorában az egyik „szemtanú” az évszázados múltra visszatekintő saroképület, melynek jelenlegi „lakója” a Csipkecsárda vendéglő. „Ha kérdeznénk – vélekedik Sánta Miklós tanár úr naményi őslakos – és beszélni tudna, úgy számtalan sztorinak lennénk fültanúja, mert valamikor, de inkább a múlt században a vidék egyik leglátogatottabb szórakozóhelye volt, napi 24 órás üzemmóddal, amit konyhájával, szórakoztató zenéjével érdemelt ki: tehetős vendégek látogatták az ország szinte minden szegletéből, sikknek számított benne mulatni kivilágos virradatig, bankót fűzve a primás hegedűjének húrjaiba. Messze földön, nem alaptalanul, híres volt a Murzsa Berti primással fémjelzett zenekar, ami szinte fáradhatatlanul játszva ajándékozta meg hallgatóságát a magyar cigányzene, a népzene egyedülálló remekeivel; még élnek, habár egyre kevesebben, akik emlékeznek erre a megismételhetetlen élvezetre...”

Fűződik ehhez a történelmi helyhez, de inkább a zenekar bőgősehez, Balog Pálhoz egy tragikomikus eset is. 1956 őszén szovjet tankoszlop tört a városra Beregszász felől azzal a nem titkolt szándékkal, hogy helyben és országsszerte, de elsősorban a fővárosban tűzzel-vassal kényszerítse térdre a szabadságharcosokat.

A motorok, a lánctalpak fülsiketítő zajára sokan kitárt ablakokból, de a bátrabbak házukból kilépve, aggódva bámulták az acélszörnyeket,

köztük volt Balog Pali is. Az egyik tank épp előtte állt meg, páncél-sapkáját megemelve kitűnt belőle egy katonatiszt és Pali felé fordulva szinte kiáltva szólt, azaz kérdezett:

– Sztáncija? Gde sztáncija?

Persze a kérdezett nem értette az elhangzottat, amit vagy kétszer megismételt, fenyegető grimasz kíséretében a tiszt. Pál zenész nagyon megijedt, hisz tudta: az oroszok nem bánnak kesztyűs kézzel a nekik nemtetszőkkel és ő magyar emberként ebben a történelmi sodrásban csakis rosszra számíthatott.

Mikor a tiszt már vagy negyedszer megismételte a kérdést, a remegő Pál egyik kezét csípőjére téve, a másikat feje fölé emelve, forogva és dúdolgatva táncolni kezdett, mert úgy értette, az orosz katona azt parancsolta, hogy táncsal jelezze örömét és megelégedését a felszabadítók láttán. Látna a reakciót, a tankista tiszt intett egyet, s még mondott valamit, majd visszahúzódott a páncéljába és folytatta útját.

Pali barátunk meg fellelegezve, pillantásával szinte könyörögve körülnézett, mert nagyon szégyellte magát, hogy táncsal fogadta a muszkákat, akik ellenségként törtek be a városba.

A TAKARMÁNYTÖK

Azokban az őszi napokban megváltozott a Tisza-parti kisváros lakóinak hangulata, amit mi iskolások is észleltünk. Mintha mindenkinek halaszthatatlan dolga akadt volna: az emberek póker arccal siettek, nem álltak meg egy „Hogy vagy?”-ra, a kézfogások elvetéltek a karlendítés indulásakor, az üzletekben nem cseréltek mosolyt, a napi piacon is csak a kóbor kutyák ödöngtek némi betevő után matatva, a korai szürkület meg parancsszóra hazakényszerített mindenkit, szinte senki se ment látogatóba s nem is várt viszont senkit – vakító volt a nappali szürkeség, fülsüketítő a hangos hallgatás és a néma panaszkodás.

Szüleim ingerküszöbe is nagyot zuhant: a legkisebb botlást addig sose tapasztalt fenyítés követte. Megtiltották a baráti látogatásokat, nem volt szabad rádiót hallgatni, ám ha mégis, úgy lelkekre kötötték, időnként szinte rimámkodtak: nehogy szót ejtsek a hallottakról az utcán, az iskolában, mert akkor elhurcolják őket, árván maradok. Esténként, mikor végérvényesen eluralkodott a sötétség és a csend, többször is ellenőrizték, hogy kulcsra zárták-e az ajtókat, lekapcsolták az égőt, s az éter hullámain a hallhatóság alsó szintjére parancsolva a rádióhoz tapadtak, melyből a zenével körített hírek hol özönlöttek, hol tétován bukdácsoltak s azonnali reflexiót váltottak ki, melynek – ez átszűrődött a hálószobába – többnyire édesapám volt hallgatója:

„Istenem, segítsd őket! ...Mikor jönnek már azok az amerikaiak?! ...A muszka tankok legyilkolják őket... Örök időkre büszkék lehetünk...”

Hallottam édesanyámat is, aki sírással küszködve ékelte közbe:

„Elhurcolnak minket is ...megbosszulnak ...mi lesz velünk...?”

Másnap, mikor már dörzsölgette tenyerét a szorgos reggel, szüleim ábrázata olyan volt, mintha hófehér rámával kereteznék Munkácsy Siralomházát: a tragédia ólomszürke mezejét pipacsoknak otthont adó vékony sávnyi mezsgye övezte: a mérhetetlen csalódás és bánat-tenger mélyén néhány igazgyöngy, a remény és fájdalom keserűen aránytalan egyvelege. Zsenge próbálkozásaim, hogy kiolvassak valamit a szemükből, homlokuk redőiből, kudarcot vallottak s amit akkor sehogy se értettem: édesanyám reggel asztalsimára vasalt pionírnyakkendőt kötött nyakamba, és esedező hangon többször azt kérte, nehogy levegyem, nehogy összepiszkítsam, legyen a nyakamban, míg haza nem érek.

A kezemet szorosan fogva kísért el az iskolába, vagyis az iskola-utca sarkáig, és ugyanott várt rám az órák után, hogy megszaporázott léptekkel kísérjen vissza hazáig.

A városka hangulata beköltözött az iskolába, kivételt csak az elemisták jelentettek, mert ők akkortájt is birtokolták a hangpaletta magas céjét az órák közti szünetekben, de nem lehetett látni csoportokba verődött, szórakozó tanítókat, tanárokat, annál inkább felsősöket, de szokatlanul békésen, halkan, beszélgetés közben körbepásztázva az udvart és szétszéledve, mihelyt nemkívánatos személy közeledett. Közkedvelt tanítóink és tanáraink, akik már a szüleinket is tanították – deprimáltak lettek, óráik megfakultak, némelyiküknek vörösben pislákolt reggelenként a szemhéja. Kivételt magyar nyelv és irodalom tanárnőnk jelentett, aki derűs hangulatban tartotta meg óráit, senkinek sem adott rossz jegyet, viszont minden órán felkérdezte a házi feladatként betanulásra ránk parancsolt Talpra magyart és a Szózatot is. Ha valamelyikünk – voltak ilyenek – érzelmi hangot vitt a szövegmondásba, úgy azon kívül, hogy csillagos ötöst kapott – habár nem ez a két vers volt a tananyag –, Éva néni megsimogatta a fejét, pillanatokra magához szorította, majd megkérdezte:

– Ugye érzed is, nemcsak érted, mit mondott, mit üzent a költő?!

Osztálytársaim válaszaire – ha voltak egyáltalán –, nemigen emlékszem, de arra határozottan, hogy Éva nénink gyakran emelte zsebkenőjét a szeméhez.

Nem szerettük osztályfőnökünket, aki egyike volt az újaknak. Magyarul sem igazán tudott s a hivatalos, tanrendi osztályfőnöki órákon

kívül az orosz órákból is – nem bántuk éppen – kanyarintott tíz-tizenöt percet, melyeket nevelésünkkel töltött ki. Úgy emlékszem: ezek az órák, a plusz tizenöt percek üresjáratok voltak, az elhangzott monológokat csak annyira fogadtuk be, amennyire azok izmosították szellemi immunrendszerünket, mert általában és merőben mást mondott, mint amit otthon hallottunk és mindezt nem felkínálva, hanem ránk erőszakolva.

Ezekben a napokban különösen aktív volt: hálátlanoknak, bűnösöknek nevezte a magyarországi magyarokat, gyilkosoknak és fasisztáknak titulálta, káromolta őket, miközben nekünk szegezte a kérdést:

– Nektek mi a véleményetek? Mi az, ami Magyarországon mostanság végbemegy? Otthon melyik rádiót hallgatjátok?

Persze, senki sem vállalkozott reflexióra, magunkban cipeltük a naponta ismétlődő otthoni intéseket. De úgy tűnt, ő nem is várt választ, egyre emelkedő hangnemben folytatta a becsmérelést, mialatt ideológiai szövegeket is megeresztett.

Nem csak emiatt nem kedveltük, hanem azért se, mert ismétlődött a tavalyi, meg annak előtti őszi „betakarítás”, ami azt jelentette: készülni kell az őszi, járási mezőgazdasági kiállításra, aktívan részt kell vennünk benne.

Ennek a Potyomkin-rendezvénynek, ami hat-nyolc nappal az októberi szocialista forradalom esedékes évfordulója előtt kezdődött, a városka főutcája adott otthont: a járás minden kolhoza bódékat húzott fel, kipingálta, kitupírozta, jelszavas plakátokkal aggatta tele, belvilágát saját termékeivel telítette, s persze – ez volt a kiállítás lényege – az átlagot jóval meghaladó méretűekkel: lehetett kóstolgatni, bámulni és szinte kötelezően megcsodálni, dicsérni. A bodegák homlokzatán olvasható volt a kiállító neve általában a párt tagjai kinagyított fényképeinek holdudvarában. Az építmények hézagait büfékkel tették tartalmazóbbá, ahol is sütekkel, főttékkel, no meg az elmaradhatatlan vodkával és borral kínálták az érdeklődőket.

Voltak vendégkönyvek is, de ezekbe csak az arra elhivatottak írhattak véleményt, mert tartalmuk figyelembe vételével minősítették a kiállítókat, aminek betetőzése a járási pártszervezet oklevele volt a zárás napján.

Egyszóval: napokig tobzódott Áté, hogy a kiállítás zárónapján, november 7-én szemlét tartson hódolói zenés-ciradás-színes felvonulását élvezve, mert a bódék sorfalai között vonultak el a kolonnák, hogy a térre zúduljanak, ahol katonás sorrendben felsorakozva – erről a kivezényelt milicisták gondoskodtak – órákig kellett figyelemmel kísérni a vörös tribünön sorjázó még vörösebb leitereket.

A kevésbé tudatosak már menet közben elmaradoztak, visszaszállingóztak a bodegák közé, hogy számtalan áldomást igyanak a számtalan felszólaló egészségére, miközben próbára tették a deszkaalkotmányok állóképességét és a környező talaj szűrő- és befogadóképességét, valamint hozzátartozóik türelmét.

A mi szerepünk ebben a szemfényvesztésben áldatlan volt: mivel osztályfőnöknőnk férje a városka kolhozának elnöke volt, amivel háborús érdemeit méltatták, nekünk, azaz szüleinknek kellett feltölteni a Kommunizmus Útja nevű tákolmány polcait. Ki volt adva az ukáz: túlméretezett terményeket, többnyire takarmány tököt, cukorrépát, káposztát, karalábét, kukoricacsöveket kellett a megadott napon az iskolába hozni. Osztályfőnöknőnk elfogadta a nagyobb fejű hagymát, kövérebb sárgarépát, petrezselymet is, ám ezeket nemigen favorizálta, azok inkább a saját pincéjébe, mint a polcokra kerültek.

Szerencsétlen szüleink, rokonaink dohogtak, elégedetlenkedtek, de teljesítették – volt, aki a szomszédos falu piacán vásárolta meg – a parancsot, kommentálni se merték.

Mintha összebeszéltünk volna, a megadott napon majd mindenki tököt hozott: hatalmasakat, sárgás-zöldeket, s néhány sütőtököt, valamint cukorrépákat. Főnöknőnk szemléje során ambivalens lett: nem tetszett a monoton gyűjtemény, de a tökök mennyisége és méretei – jelek szerint – dugig tömhetik férje kolhozának vitrinjeit.

A gyűjteményt, annak rendje-módja szerint, elszállították, hogy majdan viszontlássuk a hivalkodás színpadán.

A demonstráció előtti napok a kezdeti reménykedést felváltó kilátástalanság és félelem irányába tendáló hangulatban teltek.

November 7.-én már a kora reggeli órákban felsorakoztunk iskolánk udvarán, ahol az igazgató, helyettesei, valamint osztályfőnökünk kínos pontossággal, többször megismételve, számba vette a hiányta-

lanul megjelenteket néhány társunkat arra utasítva, hogy azonnal kerítsenek és tűzzék ki a komszomolista jelvényt és kössék nyakukba a háromszögletű kendőt, mert azok hiányoztak.

Zászlókat, emblémákat, plakátokat nyomtak a kiválasztottak kezébe, majd az elhangzott parancsszóra, idomított nyájösztonünk látható megnyilvánulásával elindultunk a főutca felé, ahol – a bódék sorfalai között – elfoglaltuk az iskolánk számára kijelölt szakaszt az egyre nyújtózó sorban, miközben pattogó indulókat, jelszavakat és mondatokat zúdítottak ránk a villanypóznákra aggatott katyafonok.

A kissé meglazult sorok pontban tíz órakor katonássá egyenesedtek, mert felcsendült a szovjet himnusz, ami a felvonulás kezdetét jelezte. A befejező akkordok után Ballal indulj! felszólítást követően megmozdult az ember-hernyó és ebben a pillanatban – szintén a forgatókönyv szerint – kinyitottak a kiállítás pavilonjai.

Aztán hirtelen és váratlanul megtorpant a menet, az óvatlanok egymás sarkára léptek, meglökték társukat, egynéhány zászló, plakát meg-ingott, volt amelyiket elejtette cipelője, a rezesek egyike-másika kakast fűjt. Arasznyi csendet és tétovázást követően futkosás vette kezdetét, innen-onnan kiáltás hangzott, de nem a megszokott; a pártot és a forradalmat éltető és dicsőítő szlogenek, hanem valami szokatlan, kibozgathatlan.

Néhány perc telt el, mígnem egyre több és több milicista, majd katonás polgári személy sietett a sorok mentén és odarohanva a bódékhoz szinte kiáltva utasították az ott-tartózkodókat az azonnali zárásra, amit azok érthetetlenül, ám megkérdőjelezhetetlenül teljesítettek.

Nem találtunk elfogadható magyarázatot, ám a menet elejétől viszsztatérő igazgatónk és osztályfőnöknőnk halálsápadt arcáról és rémületet tükröző tekintetéből sejtettük: extraordinális esemény, valami baj történt.

Ólomlábakon cammogott az a tíz-tizenöt perc, melynek elteltével újra rendeződtek a sorok és az oszlop nekilódult a Lenin tér irányába, s amikor odaértünk, furcsamód nem kellett megállnunk, felvennünk a kiszabott alakzatot, hogy többórás hallgatásra predesztináljuk magunkat, hanem a jelenlévő parolisok és bőrkabátosok ideges terelő mozdulataival kísérve elsiettünk a tribün előtt – visszatértünk az iskola udvarára.

A tantestület tagjai, élükön az igazgatóval, helyetteseivel és persze hogy főnöksasszonyunkkal robbanásáig izzó transzformátorok, de inkább csapongó ideggubancok voltak: jártak-keltek, de inkább futkostak, ujjukat tördelték, ráncigálták az éppen kezük ügyébe tévedő tanulókat, hol ordítottak, hol hangjukat veszítették. Mi pedig álltunk, ácsorogtunk, mert ez volt a parancs: utasításig nem hagyhatjuk el iskolánk területét.

Úgy másfél óra teltével vagy hat bőrkabátos érkezett. Bevonultak az iskola épületébe maguk előtt terelve tanítóinkat és tanárainkat.

Talán két óra hosszát tartózkodhattak benn, miközben mi már egyre türelmetlenebbül tébláboltunk. Észrevettem édesapámat a kerítésen kívül toporgó szülők között, odamentem. Markáns arcának lecsurgó redőiben némi mosolyfélét véltem felfedezni.

- Megvárlak, fiam. Légy türelmes, majd mindent elmesélek, ha ha záértünk. Ha kérdezni fog bárki, ne tudjál semmiről semmit!

Aztán ötösével szólítottak, de mindegyikünket más-más tanterembe kísértek, ahol az idegenek vártak, majd kérdezősködtek:

- Láttunk-e idegeneket a városban az előző napokban? Mit mondtak tanítóink a magyarországi eseményekről? Hallgatunk-e otthon rádiót? Szeretjük-e hazánkat? Ki hozott takarmánytököket az iskolába? Kinek az utasítására tettük? Szeretünk-e fűrni-faragni? – stb.

Azt válaszoltam: idegeneket nem láttam, rádiót nem hallgatunk, a magyarországi eseményekről otthon nem beszél senki, takarmánytököket meg a többi mi hoztuk osztályfőnökünk utasítására.

Végezetül az idegen faggató füzetlapot tett elém és rám parancsolt, hogy nyomtatott cirill betűkkel írjam, amit diktál: Éljen a nagy októberi szocialista forradalom 39. évfordulója! A szovjet hadsereg a béke őre!

Oda kellett írni a nevemet és címemet is!

Tenyérizasztó procedura volt, amit a diktáló cinikus mosolya tett még kínosabbá, mert akkor még bizony hadilábon álltunk az orosz nyelvvel és a zilált hangulat, az eljárás is fokozta szorongásomat.

Elcsigázva, éhesen értünk haza a sűrűsödő homályban. Igyekeztünk, mert figyelmeztettek, hogy nem szabad este kimenni a városba. Édesapámat hallgattam.

– Éppen a Kommunizmus Útja kolhoz pavilonja előtt várakoztunk, mikor a himnuszt játszották és onnan indultunk volna annak befejeztével. Mikor elhalt az utolsó hang is, kinyíltak a bódék ajtai, ablakai. Kezdetben egy, majd egyre többen hördültek fel és mutogattak a kitárlkozó stand felé. Odanézttem, vagyis néztünk. A kinyílt deszkaablak mögött egy hatalmas tök ringott felakasztva. Azaz már nem is tök volt, hanem egy halálfej, amit ti is faragtok, meg mi is faragtunk ott a betakarításkor egymás riogatására, szórakoztatására: üres szemei voltak, nem volt orra, kéttenyérenyi szájából hatalmas tépőfogak meredeztek. De ez még semmi! A tök tetejére kartonlap volt erősítve, melyen nagy nyomtatott cirill betűkkel ez állt: „Ruszkik haza! Szabadságot a magyaroknak!”

Édesapám szokatlan módon elérzékenyült, nyelt kettőt-hármat, majd folytatta, de inkább hangosan gondolkozott:

– De jó volt látni. Öröm volt olvasni...

...Sose tudták meg, ki volt a tettes. Mi napokig nem mentünk iskolába, rendkívüli szünetet hirdettek. Egy hét elteltével, mikor újra indult a tanítás, már nem találtuk osztályfőnöknőnket. Érdeklődésünkre az volt a válasz, hogy a férjével együtt áthelyezték valahová.

Éva néni az egyik irodalmi órán az étkezésről beszélt és mosolyogva mondta, ismeretei szerint a takarmánytököket a disznók kedvelik, ám ő próbaként főzeléket készített belőle és nagyon-nagyon ízlett. Ezek után beiktatja étrendjébe.

Otthon elmeséltem az Éva nénétől hallottakat. Szüleim mosolyogva néztek egymásra. Ez volt az első őszinte mosolyuk azokban az őszi, megváltozott hangulatú napokban.

EPIZÓD KISÜSTIVEL

Késésben voltam, ezért nem hajtottam fel az országútra, hanem a surranónak nevezett, a kertek alatt, erdőkön keresztül vezető, jól ismert másodrendű úton indultam, mert az nyolc kilométernyi megtakarítást jelentett.

Jó tempóban haladva szűk negyedóra alatt elértem a szomszédos M. falut, ahol szintén lehetett spórolni a kilométerekből, mert nem a kacskaringós, az egész települést átszelő utcát választottam, hanem letértem egy rövidebb szakaszra, amikor megpillantottam az addig nem látott út menti táblát: *Forgalmi rendváltás! Egyirányúsított forgalom!*

Mire „leesett a tantusz” már megtettem néhány tíz métert a kötelező iránnyal szemben, de mivel nem volt forgalom úgy döntöttem: nem fordulok vissza. Épp pontot tettem döntésem végére, mikor megpillantottam a kanyarból kibukkanó rendőrautót.

Reflexszerűen fékeztem és ráfordultam az út menti árok egyik hídjára, ami mögött egy szép méretes porta kapuja pihent.

– Hátha megúszom! – gondoltam, de tévedtem, mert a rendőr kiszállt a kocsiból, elindult felém, s mire leengedtem az ablakot, máris köszönt és a járgányom papírjait kérte. Odaadtam. Nem éppen sietősen mustrálta végig azokat.

– Na, már csak ez kellett! – villant át elmémben. – Nem elég hogy elkések – még bírságot is kapok?!

– Nem látta a kötelező irányt mutató táblát?

– Hát... Az igazat megvallva, csak az utolsó pillanatban vettem észre, de... Mivel ide igyekeztem – mutattam az előttünk lévő házra – azt gondoltam, ez a néhány méter nem olyan nagy szabálysértés...

– Márpedig az, és pénzbírságot von maga után!
– Ráadásul nincs is forgalom, meg nagyon sietek...- – próbálkoztam, de láthatóan eredménytelenül, mert már írta is a mikulászacskóra emlékeztetőt.

– És ha nem vagyok tola kodó, akkor – nézett rám szá jzugban morgó mosollyal – megmondaná, miért jött, mit szeretne ebben a házban?

Kénytelen voltam folytatni rögtönzött magyarázkodásomat.

– Arról van szó, hogy házifőtt es pálinkát szeretnék vásárolni a gázdától, mert valamivel olcsóbb, mint másnál, meg finomabb is...

Nyílt titok volt ugyanis, hogy ezen a településen rengeteg gyümölcsöt termesztene k és kerítésdöntőgetőt főznek belőlük.

– Honnan veszi, hogy itt van házi pálinka árusítás: se cégér, se hirdetés nincs se a házon, se a bejárati kapun.

– Csak úgy, hallomásból tudom, ahogy mások is...

– Érdekes, mert semmi jel se utal arra, hogy itt kifőzde lenne; de ha mégis, úgy az érvényes rendelet értelmében 50 liter a kifőzhető mennyiség, amit nem szabad árusítani.

– Ahogy beszél ik. Igaz, hogy nem törvényes az árusítás, illetékesek mégis szemet hunynak, kivált ilyenkor, ünnepek előtt, mert cserébe ő k is belekóstolhatnak – öntöttem zavaromban olajat a tűzre.

Egy csekk kíséretében visszaadta autóm papírjait, majd jó hangosan megjegyezte:

– Olyanokat mondott, amit eddig nem tudtam! Indulhat, jó utat, legyen máskor körü lte kintőbb, figyelmesebb! Jegyezze meg: soha többé ne keressen ebben a házban pálinkát, mert itt nem főznek konty alá valót.

– Ezt meg honnan tudja? – kérdeztem csodálkozva.

– Ez itt az én házam, születésem óta itt lakom...

KIS KÁRPÁTALJAI ETNOGRÁFIA

A román identitású (köznymen: oláh) kárpátaljai népcsoport jól körülhatárolható kompakt földrajzi területen (Aknaszlatina, Félegyháza, Alsó- és Középpapsa) él a Felső-Tisza-vidéken. A negyvenezer főnyi közösség az utóbbi évszázad történelmi viharaiiban megőrizte egyéni és csoportos „jegyeit”, szokásait stb., amelyek megnyilvánulásai egyenruhaként, kárpátaljai oláh személyazonossági identifikációként szolgálnak; aminek mozaikkockái a pénzimádat, a gazdagodás minden áron, a huncutság, a leleményesség a gyarapodás érdekében. Ha nem is egyedüli és kizárólagos az általuk kisajátított ismertető, de mindenképp jellemző rájuk, ami eseményfüggően humoros emelt hangon, harlekinés csörgősipkával dekorálva jelentkezik.

Amennyiben a településen van olyan valaki, aki nem építette újjá 25-30 éves lakóházát (és a melléképületeket), akkor „túlnéznek rajta”, kiközösítik, nincs esélye jól férjhez adni a lányát, vagy megházasítani a fiát, ami csökkent a felzárkózás esélyét, fokozza az elszigetelést. Az öreg porta azt is jelzi, hogy „nincs mérlege a gazdának”, amin a kötelező nászajándéknak (vagy vételárnak?/) szánt pénzösszegek súlyát demonstrálná a jövődöbéli szüleinek, ugyanis aki darabonként, azaz bankónként számlálja a pénzt, az eleve az alku vesztese. Köztudott, hogy egy szép, és/vagy jómódú leányért fél kiló zöld bankó dukál, ami átszámítva ötvenezer pengézegység. Minden házasságnak, sommás adok-veszeknek szó szerint súlya van.

A letarolt régi ház helyén épített portának mindenképp ki kell magadnia szomszéd házak közül: feltétlenül emeletes kell hogy legyen, méterekkel hosszabb és szélesebb, építtetni a legismertebb mesterek-

kel kell a legdrágább és legdivatosabb anyagokból, a falakat dekorálni dukál figurákkal, tükörrel, színes természetes vagy műmárvánnyal. A lakóházat több földszintes helyiséget magába foglaló épülettel toldják meg, amelyben de facto élnek, a jószágok szállásával szomszédos helyiségben, ugyanis az első házba nem költöznek be; az Potyomkin-ház, csakis a jómódúság demonstrálására szolgál. Más szóval: a szobák tömve vannak szőnyegekkel, modern háztartási gépekkel, bútorokkal, szórakoztató kütyükkel, ruhaneműkkel – de nincsenek „beüzemelve”!

A kerítés összhangban van az épületekkel, ugyanolyan csicsás, kirívóan színes. Az udvar kockakővel vagy keramittal kirakva: az utóbbi időben egyre több portán kisebb uszodát is kialakítanak, amit leggyakrabban a libák, kacsák élveznek. Amennyiben valami oknál fogva az udvar ilyenén burkolása nem kivitelezhető, úgy olcsóbb megoldást eszközölnek (szégyen, ha egy udvar „pucér”!): bitumennel boríttatják be, amit csakis állami cégeknél használnak, kiskereskedelmi forgalomban nincs.

Volt rá precedens, hogy az útépítő és -javító céget lefizették, hogy szállítsanak bitument a megadott címre, amiről tudomást szerezve a járás első titkára példát akart statuálni: kiszállt a helyszínre a járási milíciafőnökkel, ügyésszel, rendfenntartókkal: ott épp akkor billentette ki az egyik tehergépkocsi az anyagot, a gazda és segítői lapátokkal szorgoskodtak: terítették az állami bitument. A milícia éber főnöke, a párttitkár utasítására akcióba lépett: közölte a porta gazdájával tetten ért voltát és letartóztatását, amire a delikvens pénzt ajánlott és ennek viszonzásáért gyors döntést várt. Mivel az ezredes elutasította, sőt figyelmeztette törvénysértő viselkedésére, megemelte az összeget, majd megint, de mivel a törvény szolgája nem állt kötélnek, a gazda arasznyi hezitálást követően a kapuban néma megfigyelőként álldogáló első titkárhoz fordult:

– Úgy látom, maga okos ember. Ezzel a másikkal – mutatott a milicistára – nem lehet szót érteni. Adok magának – megnevezte az összeget – pénzt, csak vigye a fenébe ezt a hülyét!

FEJEZETEK AZ OROSZ VODKA „ÉLETRAJZÁBÓL”

A gorbacsovi belpolitika egyik emlékezetes fattyúhajtása a nyolcvanas években az elhíresült alkoholstop volt, amit az orosz társadalom maliciózan fogadott, és amire a sokkot túlélve kaján mosolyba csomagolt véleménnyel reagált: „Minket akar leszoktatni a vodka élvezetéről?! Ez évszázados népi szokás, az orosz muzsik a vodka szeretetével jön a világra és avval él, tehát meg kellene őt ölni, hogy ne igyon!”

Nem is nyert polgárjogot a tilalom, mert a mámorban nemzettek és születők ott folytatták, éltették a népszokást, ahol abba kellett (volna) hagyniuk. Hogy meddig tartott, hogyan zajlott le és miként halt el az össznépi kényszer-absztinencia, azt az oroszok lakta települések illemhelyein lehetett tapasztalni és felmérni.

Nekem is szerencsém adódott meggyőződni erről az igazságról, mivel sorsom a Krímre vezérelt, ahol – Szimferopolban – posztgraduális képzésben volt részem, ami – a tanulás mellett – lehetőséggel szolgált a híres-nevezetes régió szépségeinek megismerésére, élvezésére, első sorban Jalta város és környéke, a Fekete tenger „becserkészésére”.

Emléktáram, amit a forró nyári napokra különös tekintettel gyakran felnyitok és beleolvasok, kiemelten őrzi ott-tartózkodásom első vasárnapjának látnivalóit, történeteit, amikor is kiadós és élvezetes fürdőzés követően szobatársaimmal egy helybeli, velünk tanuló kolléga vezetése alatt ismerkedni kezdtünk a város nevezetességeivel. Már szedelőzködni kezdett a fáradt nap, mikor megkezdtük sétánkat a több kilométeres sétányon, ami a város központjából indult és oda is torkollott.

Az esti szürkületben, amikor a fények városszerte kigyúltak, lehorgonyoztunk egy méretes, fényárban úszó üzlet előtt, útítársaim doh-

nyozni kívántak. Megpillantva a kirakati üvegen keresztül, hogy piperecikket is árusítanak, odaszóltam nekik: „Míg ti filteren keresztül szívjátok a friss tengeri levegőt, én belátogatok az üzletbe, arcszeszt akarok venni, ugyanis nem hoztam hazulról.”

A piperecikkek részlege előtt feltűnően sokan voltak, mind férfi. Végigpásztáztam a polcokat, melyek kínálata több mint bőséges volt; különböző kölnisüvegek számtalanjaiból lehetett választani, azaz az orosz arcszeszekből.

Választottam egyet és az árusító hölgy felé fordulva, a polcra mutattva kértem, de a nő a polc, majd felém fordulva nem reagált kérésemre, elfordult és tovább lépett. Ekkor megszólított a mögöttem álló férfi, aki feltűnően alacsony volt:

„Láthatod, milyen apró vagyok, rám se hederítenek az elárúsítók, te már elől vagy, kérj nekem is egy üveg kölnit” – megnevezte, melyiket és kezembe nyomott egy bankót.

Elvettem, bólintottam – miért is ne segítenék – majd az eladónőhöz címezve újra megismételtem most már kibővített kérésem, de megint csak nem reagált, sőt vállrándítással továbbállt. Nem értettem, nem akartam elhinni ezt az elutasítást, ami nem volt újdonság számomra, de egy ilyen frekvenciált helyen, ahol egyre több idegen országbeli nyaral, vagy épp odalátogat, több figyelmet, sőt kedvességet vártam, nem is szólva a kötelességről.

Erélyesen, de magamra erőltetett műtűrelemmel szóltam: „Miért nem akar kiszolgálni, miért nem reagál kérésemre?” Ekkor színre lépett az üzlet vezetőnöje – bemutatkozott –, meghallgatta beosztottjának riportját, amit az fülébe súgott, majd felém fordult: „Nem szégyelli magát?! Intelligens embernek néz ki, hát inkább sétálna, olvasna, vagy moziba menne, minthogy kölnizne? Tűnjön el, mert milicistát hívok!”

Semmit sem értettem az egészből, de a határozott felszólítás és fenyegetés hallatán jobbnak láttam meghátrálni: visszaadtam a pénzt az ajtó mellett várakozó „sorstársamnak”, odakint pedig egy szuszra elmondtam várakozó társaimnak a történetet. A helybeli kolléga mosolyogva azonnal reagált:

„Gyertek velem, mutatok valamit, hogy megértsétek, miről volt szó!”

Köveztük. Néhány tízméternyire a városi nyilvános vécéhez értünk, amelyből megcsapott a kiáradó szagegyveleg: mintha ott palackozták

volna a kölnit, mégpedig a földön szétszórt üres kölnisüvegekbe, néhány zavaros tekintetű személy jelenlétében, akik a falat támasztották.

„Vasárnap van, sehol sem árusítanak piát, inni meg akarózik az orosz muzsiknak, így hát kölnit iszik a klotyóban, itt nem ellenőrzik őket a rend emberei, sőt, néha ők is beszállnak a buliba.”

*

A középkori pánszlávi hatalmi törekvések (és cselekvések) meghatározó csapásiránya Nyugat-Szibéria, majd az egész földrésnyi terület volt, aminek emblematikus figurája Jermak Tyimofejevics kozák atamán volt, aki 1581–82-ben az ősi vogul, osztják, jakut stb. nemzetségek kiirtásával megkapta „Az Uráltól az Ohotszki-tengerig húzódó végtelen vadon meghódítója” címet.

Hadi sikereit, holott a földjüket és szabadságukat védőkkel szemben jelentős számbeli hátrányban volt, löfegyvereiknek köszönhetette. A helybeli törzsek leigázása a XIX. század közepéig tartott, mikorra egész Szibéria orosz fennhatóság alá került.

Az uralom fenntartása nehezebb feladat volt, mint a hódítás, ám az új gazdák ezt is megoldották, bevetve a rendkívül hatékony „orosz fegyvert”, a vodkát; ugyanis azt tapasztalták, hogy a tüzes vizet megkóstolva a szibériai őslakosok szinte kivétel nélkül azonnal rászoktak. Előállítani azonban nem tudták, és hogy hozzájussanak, feláldozták minden értéküket, ismereteiket: állatbőrök, szőrmék, rozmárcsontok, halak, különféle ásványok lelőhelyei. Ily módon a vodka zsarolás, a féken tartás, a behódoltság legolcsóbb, ugyanakkor a „leghatásosabb” szere lett, mert a természet arra rászoktatott embere egy-másfél éven belül májelégtelenségben elhalálozott.

Ennek a gyors végkimenetelnek okát kutatva az orosz szakemberek kiderítették: a szibériai őslakosok szervezete nem rendelkezett alkohol-lebontó enzimmal, ami védte volna szervezetüket (főleg a májukat) a vodka mérgező hatásától.

*

Az orosz szeszbarát ritkán ivott (iszik) egyedül, aminek két oka van: egyrészt nincs elegendő pénze a napi adagra, másrészt élvezi beszédes kedvű szesztestvérei társaságát.

Tudós barátom mesélte, aki kutatásait folytatandó felkerült vidékről, azaz Kárpátaljáról az orosz fővárosba. A megapolisz egyik külvárosi negyedében bérelt szobát egy árkaDOS, többemeletes lakóházban. Odaköltözése első napjaiban, egy koraesti órában bevásárlásra igyekezve alighogy kilépett az árkád alá, egy nem épp barátságos arcú férfi állt eléje, négy szétterpesztett ujját mutatva, háttérben még kettő darab hasonszőrű alakkal.

Nem tudta, hogy reagáljon, de némi hezitálás után, karját széttárva jelezte értetlenségét, mire a kezdeményező hátraszólt haverjainak:

– Novicsok! (Újonc, új fiú) –, majd visszafordulva:

– Kell még egy rubel!

Némi megkönnyebbüléssel, azonnal odaadta a bankót, és mehetett a dolgára.

Visszaúton megint csak beléjük botlott. A már ismert személy – nyilván a főkolompos – útját állta, feléje nyújtva egy félliteres vodkásüveget.

– Ez a tied – mutatta, nagyujját le-fel vezetve az üveg tartalmának egynegyedén. – Igyál!

Szinte automatikusan vette el az üveget, kortyolt egy nagyot, és nyújtotta is vissza. Elfordult, menni akart, de vaskos kéz nehezedett a vállára:

– Ne siess annyira – beszélgetni ki fog?! Ráérsz hazamenni... Gyújts rá! – kínálta a cigit. – Minket mindig megtalálsz itt, ha úgy gondolsz...

...John Steinbeck Nobel-díjas amerikai író az orosz írószövetség meghívására az 1970-es években Moszkvába látogatott. Egy nap, ki játszva kísérői éberségét, sétára indult a Rosszija szálló környékén, ahol is az egyik élelmiszerüzlet kapualjában ácsorgó férfi ujjmozdulatokkal magához csalogatta, és ...részes lett a fennen leírtaknak. Ez a soha nem tapasztalt „játék” nagyon megtetszett a világhírű írónak, aki felbátorodva a már elfogyasztott vodka hatásától, maga is kezdeményezőként lépett fel: nem volt szükség orosz nyelvtudásra, az angol használatára, mert a szeszbarátok szó nélkül, gesztusokból megértették egymást.

John Steinbeck kalandja a kijózanítóban ért véget...

*

A vodka élvezete-imádata nem változott a nagy világégés (II. világháború) alatt sem.

Feltűnő volt, hogy németországi hadszíntereken a szabadrablást gyakorló közkatonák és tisztesek az elfoglalt településeken kivételes figyelemmel óvták a patikákat: nem rombolták le az épületüket, nem gyilkolták meg a gyógyszerárak tulajdonosait, alkalmazottait, sőt, helyel-közel fegyveresen őrizték azokat, és sűrűn látogatták, kijövet leggyakrabban merev részegen egymást támogatva.

Ugyanis felfedezték a patikákban lévő élvezeti forrást, a szeszt, amit azonnal rekviráltak és helyben fogyasztottak el.

Az alábbi történetet egy „résztvevő” veterán mesélte el.

Egy orosz tizedes, belépve az egyik német kisváros patikájába, a remegő patikusra szegezett orosz „gitárral” nyomósítva fogalmazta parancsát:

– Davaj snapsz, spiritusz!

A halálra ijedt fehérköpenyes összetévesztette az üvegeket, szesz helyett sósavat töltött a követelőzőnek, aki azt azonnal fölhajtotta, majd brr!-hang kíséretében megszagolta a keze fejét.

A szerencsétlen patikus arra számított, hogy a „vendége” ott helyben azonnal, embertelen kínok közepette elpatkol, őt pedig kivégzik. Csakhogy a tizedes, bár erősen imbolyogva, de a saját lábán hagyta el a patikát.

Hamarosan újra nyílt az ajtó, egy hasonszórú kíséretében belépett az előbbi vendég, s ráförmedt a halálsápadt patikusra:

– Davaj, adj nekünk abból az italból! A tovarisomnak dupla adagot!

A holtra vált patikus most nagyon odafigyelt, szesszel töltött meg két poharat és eléjük tette.

Felhörpintve a poharak tartalmát, megszagolva kézfejükét, a már ott korábban élvezkedő katona odaszólt barátjának:

– Nézd ezt a disznó németet! Csak félnapja vagyunk itt, de már megtanulta felvizezni a piát!

*

Bármennyire hihetetlen: az orosz átlagember nem kedveli a pezsgőt, holott például a krimi szőlőből érlelt ital egyenrangú az elismert francia, olasz azonos pezsgőkkel. Ünnepi alkalmakkor megissza ugyan, mert úgy véli, kacerjammeres állapotban, ha nincs kéznél másféle „gyógyital”, a pezsgő is megjárja – de utcahosszal lemarad a vodkától.

Ezt a véleményt erősíti az alábbi kis sztori. Egy nagyobb lerakatban dolgozó árumozgatók évekig dézsmálták az ott tárolt pezsgőt. Ami feltűnő volt: mindig, azaz minden leltározáskor, vagy elszállítás alkalmával a reteszekből csakis három üveg hiányzott, se több, se kevesebb. Mivel több ezres tételeket tároltak és mozgattak egyszerűen leírták a hiányt, mígnem kibújt a szög a zsákból: az egyik tettes – ketten voltak – elárulta: hetente lovasítottak meg három üveg pezsgőt, amit egy ismert zugpiálда tulajához vittek, amiért cserébe, egy üveg, azaz fél liter házi főzésű cukorrépa-kotyvalékot ahogy ők nevezték: patkányhúgyot kaptak, aminek azonnal jelentkezett a hatása.

*

Késő este találkoztunk a Krescsatyikon, Kijev központi promenádján, a miniszterelnöki palota előtt s őszintén megörültünk egymásnak: ő, a főhadnagy, katonai szolgálatom évében a kollégám volt, gyakran találkoztunk a kórházban, mikor ügyeletben voltunk, ő az egyik, én a másik osztályon. A nyugalom éjszakai óráiban szinte minden alkalommal, néha hajnalig, beszélgettünk, általában szaktémákat taglalva, de meséltünk egymásnak a szülőföldünkről, szokásainkról, hobbijainkról, olykor társadalmi- és politikai aktuális eseményekről is. Ő, a szibériai és én, a kárpátaljai többször azonos véleményen voltunk, gyakran rokon konklúziókkal zártuk eszmecseréinket. Ezek a véleményazonosságok tették kölcsönösen szimpatikussá kapcsolatunkat, később a visszaemlékezéseimet, miután leszereltem, ő pedig maradt az állományban.

Most, hogy összefutottunk, összeölelkezve kérdésekkel halmoztuk el egymást.

– Honnan kerülsz ide, mivel foglalkozol, hogy vagy? – hadarta egy szuszra, és választ nem várva folytatta: a találkozás öröme meg kell inni egy vodkát, és én készültem!

Hamiskás mosollyal a félhomályban üresen heverő padra mutatott:
– Gyere, üljünk oda!

Fordultunk célunk irányába, mialatt elmondtam kijevi tartózkodásom okát: posztgraduális képzésen vagyok az orvosi egyetemen. Tu-

domásul vette, de nem reagált rá, mert leültünk és egy doboz keksz kíséretében azonnal elővarázsolt táskájából egy üveg vodkát.

Mikor felnyitni készült az üveget, a sötétségből három egyenruhas alak rontott felénk –milicisták voltak – s a rangidős „le vannak tartóztatva!”-felkiáltással kitépte az üveget barátom kezéből.

– Mi ez, micsoda eljárás?! – háborgott a főhadnagy.

– Megsértették a szabályt, ami tiltja az alkoholfogyasztást nyilvános helyen, ezért bekísérem magukat az őrsre.

– Álljanak fel! – parancsolta, s mielőtt rendeztük volna gondolatainkat, már a rendészetten voltunk... Letartóztatva, azaz csak én, mert a főhadnagyt átadták a tiszti őrsnek, amit még a parkban riadóztattak.

Az ügyeletes tiszt, miután meghallotta az őrs vezetőjének riportját, átvette a corpus deliktit, mármint az üveget, kiküldte beosztottját, engem maga elé ültetett, hogy megkezdje az eljárást ellenem. Ekkorra jócskán megrémültem, mert attól tartottam, akár több napos letartóztatás, utcaseprés, pénzbeli büntetés is lehet a büntetésem, amit az egyetem, miután értesítették az illetékeseket, azonnali kizárással és munkahelyem értesítésével fejtelt volna meg, s ezek következményei tragikusak lettek volna számomra.

– Neve, címe?! – szólt rám gorombán a tiszt, de amikor kimondtam a nevem, tanulási helyem címét, felkapta fejét s vidám színezetű hangra váltott. – Nem gondoltam, hogy ilyen körülmények között találkozunk, de nem baj, doktor, így legalább – maradjon köztünk! – vizsgonozhatom azt, amit értem tett!

Ekkor ismertem fel: képzésem idején ő volt az első páciensem, akinél az akkor még széles körben el nem terjedt akkupunktúrás kezelést eredményesen alkalmaztam.

Felállt, kivett a háta mögött terpeszkedő szekrényből két poharat, lenyakarta a rekvirált vodkát, megöntötte a poharakat s köszönetet mondott:

– A sors akarta, hogy találkozzunk, doktor. Akkor, mikor lábra állított, nem volt alkalmam megköszönni, de most megteszem: igyunk az ön egészségére! Megisszuk ezt a kerítésdöntőgetőt és hazafuvarozom, azaz elviszem kocsinkkal a kollégiumba.

Percek alatt kiürült a vodkás üveg, és „hazajutottam”.

Hogy mi lett sorsa a főhadnagynak, azt soha nem fogom megtudni...

*

A „bentiek”, azaz az echte oroszok, akik a „felszabadítást” követően Kárpátalján maradtak, valamint az őket szaporító káderek, szakemberek, kiket átnevelésre irányítottak hozzánk, akikkel együtt kellett élnünk, dolgoznunk, sok mindenben hasonlítottak egymásra, de egyben feltétlenül azonosak voltak: szerették vedelni a vodkát okkal és ok nélkül.

Mi amolyan „megtűrt” státuszban éltük napjainkat, fenntartva és erősítve immunrendszerünket az eloroszosítással szemben, amiben egységet alkottunk a helyi ruszinsággal, akik többsége megtartotta identitását.

A miénkhez hasonló sorsú ruszok nem bántottak, nem igazán törődtek velünk, csak azokban az esetekben mutatták ki a foguk fehérségét, mikor egy helybeli által veszélyeztetve látták egzisztenciájukat, de ilyen ritkán fordult elő

Egyben hálásak voltak azért, hogy egyházi ünnepeinken meghívtuk és fogadtuk őket, amikor is dúskálhattak a magyar konyhaművészet remekeiben, fékezhetetlenül fogyasztva a korsók, palackok tüzes tartalmát.

A szilveszter volt számukra az ünnepi élvezetek netovábbja; háromszor, óránként lehetett/kellett maximálisan „tankolni” : először az orosz újévre, rá egy órával az ukránra, majd a magyarra, ami általában biztosította a következő év vízszintes fogadását.

A nyolcvanas évek elején, szintén kijevi posztgraduális képzés alkalmával az egyetem kollégiumában voltam elszállásolva. Szobatársam egy idősebb szakorvos volt, háborús veterán, aki ideggyógyásként Jaltában élt és dolgozott.

Szabadidőnkben beszélgetve eldicsekedtünk egymásnak szűkebb pátriáink szépségeivel, földjeink, kertjeink, hegyeink ajándékaival, ecsetelve a Kárpátok, a Krím különleges adottságait, természeti kincseit. Természetesen szóba került a borok minősége is, de nem volt torokkal fogható, ami eldönthette vitánkat.

Egy napon – nagy öröömre – azt olvastam a helyi lapban, hogy tájjellegű italokat kínáló borozó nyílt a város főutcáján, mégpedig Kárpátaljai borok elnevezéssel. Azonnal oda invitáltam kollégámat, hogy most aztán dűlőre vihetjük vitánkat, jöjjön velem, meózza le a kárpátaljai borokat.

Elfogadta meghívásomat. A borozó több helyiségből állt, a falak ízletesen, jellegzetes magyar és hucul hímzésekkel, fafaragásokkal voltak dekorálva, a kínálat pedig több mint bőséges volt.

Megkínáltam vendégemet egy-egy deci hegylevélvel, szűkebb pátriám tájjellegű „képviselőiből” válogatva, miközben mogyorót és diót rágszáltunk. Buzgón dicsérgettem boraink aromáját, egyedi jellemzőit, amire ő egy-egy bólintással, olykor hűmmögéssel reagált. Úgy másfél óra múltán dúdolgatva visszabandukoltunk ideiglenes otthonunkba, én annak tudatában, hogy a mi borainktól nem lehet jobb, ízletesebb a krími kínálat.

A következő szombat reggelén szobatársam megkérdezte:

– Van abban a borozóban ürmösbor?

– Feltételezem, hogy igen, hiszen mindenféle kárpátaljai bor képviselve van – feleltem.

– Akkor menjünk, most én hívlak meg borkóstolóba.

A legnagyobb pohárba kért egy-egy deci ürmösbort, mert lehetett kapni. Asztalhoz ültünk, ami egy méretes faragott fatönk volt, vendéglátóm pedig a kabátja zsebéből elővarázsolt egy csetuskát (negyedliteres üveg), aminek vodka-tartalmát patikusi pontossággal megfelelezve beöntötte poharainkba.

– Mi van veled?! – emeltem fel csodálkozva a hangomat. – Mit csinálsz, ki fogja ezt inni?!

– Te meg én – mosolygott. – Ne tiltakozz, mert a múltkor szó nélkül ittam Kárpátalja-módra; most te fogsz inni Krími-módra!

A második rondóra még emlékeztem, de... Mindegy, valahogy hazavergődtünk baj nélkül.

Másnap hajnalban, úgy érve: kilenc óra körül tantaluszi főfájásra kezdtem ébredezni. Hányingerem volt, reszkettem, míg szobatársam halkan füttyörészve bámult az ablakban. Nyögdécselésemet hallgatva felém fordult, megkérdezte:

– Mi van, mit lustálkodszt?

Alig tudtam kipréselni számon a kérdést:

– Mi volt az a tegnapi?

– Hogy mi volt?! Egy hete úgy és azt ittam amivel és ahogyan te kínáltál: po-Kárpátszki. Azoktól a lőréktől csak húgyozni lehetett, nem éreztem semmi jót. Tegnap po-Krímszki ittunk és éreztük, élveztük, amit ittunk. Nem kétséges: egy-null a javamra, azaz Krím javára.

A KAMRA

Vegyes érzelmekkel körítve szürcsölte kávéját, miközben célzottan hallgatózott: nem nyílt-e ajtó, nem szólította-e valaki, nem közelednek-e léptek az ajtón túli helyiségben, új életének előszobájában. Ezt a definíciót ő alkotta az elmúlt éjszaka, ami rövid félálmodokkal telt el, tarka-barka képekkel, jelenetekkel túlszűfelve, hogy a reggeli ébredéssel nyomtalanul elguruljanak. Csak azt tudta biztosan, hogy élete első munkanapja mindenképpen emlékezetes lesz, mint minden, ami első egy ember életében: az első nap az iskolában, az első barát, az első győzelem a sportban, az első szerelem, vagy épp az első csalódás.

Eltökélt szándéka volt, hogy kizár mindenféle zavaró tényezőt, maximális figyelmet szentel első betegének – persze, utána a többinek is – mozgósítva tanulmányai során begyűjtött tudását, mert szeretne volna istenigazából emlékezetessé tenni az első napot, mikor frissdiplomás orvosként elindul hivatása gyakorlásának útján. Arra gondolt: élvezetes lenne egy olyan paciens, aki – egyébként sajnálatos módon – hosszú ideje szenved valamiféle kórban, de kollégái eddig nem találták a baj forrását, okát, ő pedig a nyitjára jut, elindítja a javulás útján, aminek a híre hamar elterjed a községben, remélhetőleg annak határain túl is...

Tettre késznek érezte magát, váratlan fordulatokra is felkészült: a magával hozott szakkönyveket startra kész helyzetben kirakta az asztalra, hogy szükség esetén belelapozhasson azokba. Ezt gyanútlanul és észrevétlenül megteheti, mert magánlakása egy ajtónyira van a járóbeteg ellátótól, az ambulanciától, ugyanis az államosított

egykori parókiát alakították át erre a célra: ő, mint orvos szobakonyhát kapott, nagyjából az épület egyharmadát, a többi helyiséget a település egészségügyi ellátását biztosította a hozzátartozó személyezettel.

– Jó reggelt, jó startot! – köszönt be az ambulancia felcsere, a helybéli fehérköpenyes kiscsapat élharcosa, aki immáron négy évtizede végezte áldozatos munkáját, ismerve a falu apraját-nagyját, a helyi szokásokat, jellegzetességeket, problémákat, vagyis az összes lokális információ birtokában volt.

– Amennyiben szüksége lesz rám, szóljon nyugodtan a doktor úr, kartotékokat fogok rendezni a szomszéd szobában... Jöjjön, már itt az első paciens!

Bólintott és átlépett a rendelőbe, ahol egy középkor hölgyet talált.

Némi hezitálást követően ruszinul üdvözölte, és várta, milyen nyelven fogja fogadni, mert a település vegyes lakosú volt: évszázadok óta éltek együtt magyarok és ruszinok. Nem számított nyelvi problémára, hiszen jól ismerte a ruszin nyelvet.

– Foglaljon helyet – mutatott a vizsgáló-heverőre. – Mi a panasz?

A beteg ruszinul válaszolt:

– Pán doktor, *komorá mé szjá skrebcse*.

Puff, ez jól kezdődik! – szeppent meg kissé. – Azt értem, hogy a *skrebcse* szó viszketést jelent, de mi az a *komorá*?

A betegről nem kérdezhetette meg, hiszen azzal máris „levizsgázott” volna.

Tódultak és tolakodtak a megoldás lehetőségei: viszketéssel debütálhat a cukorbetegség, egyik jellegzetes tünete az ekcémának, lehet allergiás eredetű is és így tovább. Ezeknek megfelelően kérdezgette a beteget és vizsgálta a betegséghez tartozó testi terepet, ami időigényes és izzasztó tevékenységnek bizonyult, de a diagnózist és a lokalizációt illetően nem vezetett megoldáshoz.

– Komora? – tűnődött. – Hát kamra, rokon szó a magyarral, sok van ezekből és hasonlókból a ruszin nyelvben, de hát csak egy kamra ismert: a szívben található, az pedig nem szokott viszketni! És miért nem vakarja meg azt a komorát a beteg, hiszen már sok idő telt el vizsgálatlalt, kérdezősködéssel. Ha megvakarná – meglenne a válasz...

– Hagyjon már fel ezzel a vallatással! – fakadt ki türelmetlenül a beteg. – Mondtam, hogy a komorám viszket, írjon fel végre valami gyógyszert, és itt se vagyok!

Ekkor támadt fel a mentőötlet.

– Azonnal jövök, felírom! – hadarta, és kisietett felcserhez.

– János, az isten szerelmére, mondja már: mi az a komora, az viszket a betegnek...

– Kérem, az a hüvely. Feltételezem, hogy annak száradása vagy gombafertőzése van. Utalja be a járási rendelőbe nőgyógyászhoz. Ezen a fertályon gyakori bibi ez a nőknél. Az is kamra, mint otthon az éléskamra, csak annyi a különbség, hogy az otthoniban tároljuk a kolbászt, ebben meg... hiszen tudja!

Szó nélkül rohant vissza első betegéhez, hogy beutalja a járási ellátóba, de már nem találta – az első betege elment!

ÚJ PÓZ

Szereplők:

Háziorvos

Gizike nővér

Varga néni, a beteg

Szín: *orvosi rendelő, az orvos az asztalnál ül.*

Orvos: Gizike, szólítsa a következőt!

Gizike: *(kimegy, szólítja a következőt).*

Varga néni *(bejön):* Szép jó napot, doktor úr!

Orvos: Magának is, Varga néni. Foglaljon helyet.

Varga néni: Köszönöm, doktor úr lelkem, de inkább nem, mert akkor nem bírok felállni.

Orvos: Jó, akkor álljon.

Varga néni: Ha meg állok, akkor mindig ülhetnékem van.

Orvos: Ahogy gondolja. Mi a panasz, mi hozta ide?

Varga néni: Ne is kérdezze! Úgy hasogat minden csontom, hogy nem is tudom elmondani: nyilall a hátam, a derekam, a térgyem, meg minden forgóm.

Orvos: Vagyis mint mindig, úgy harminc esztendeje, mióta ismerem.

Varga néni: Úgy bizony, doktor úr, csak még jobban.

Orvos: Akkor vetközzön!

Varga néni *(vetkőzni kezd):* A bugyit is vegyem le?

Orvos: Nem, Varga néni, azt nem kell levennie.

Varga néni: Kár, mert újat vettem, amelyet a fiatalok viselnek. Ha látná, milyen jól áll!

Orvos: Elhiszem, ha mondja. Na, jöjjön közelebb.

(Varga néni, miután levette felső ruhadarabját, odamegy a doktorhoz, aki végigtapogatja hátát, derekát, nyakát, közben kérdezőgeti)

Orvos: Itt fáj? Így fáj? Ha nyomom, jobban fáj?

Varga néni: Jajj, ott is fáj, itt is fáj.

Orvos: Most hajoljon balra, most jobbra, most előre. *(Varga néni hajolgat, közben nyögdécsel)*

Orvos *(visszaül, Varga néni az asztal előtt áll, kezében a levetett ruhadarabbal):* Nincs semmi komolyabb bibije, Varga néni, csak a szokásos. Nem használt a gyógyszer, amit a múltkor írtam fel?

Varga néni: Használtam én böcsületesen, ahogy a doktor úr mondta, csak éppen nem gyógyított.

Orvos: Mindent kipróbáltunk és semmi sem használ... Már nem is tudom, mit ajánljak...

Varga néni: Csak tud valamit, mindig kitalálnak a tudósok valami újat.

Orvos: Tudja mit, Varga néni, gyógytornát rendelék magának.

Varga néni: Ha úgy gondolja, doktor úr, írja fel. Oszt lehet-e kapni a patikában? No meg ne legyen drága.

Orvos: Az nem kapható patikában, magának kell csinálnia.

Varga néni: Oszt miből, milyen fűből?

Orvos: Dehogy, maga fog tornázni, minden nap.

Varga néni: Evés előtt, vagy után?

Orvos: Tök mindegy, csak csinálja naponta. Meglátja: jobban lesz.

Varga néni: Mit csináljak?

Orvos: Hajolgatni kell előre, oldalra, hátra, emelgetni kell a lábait, körözni a karjaival.

Varga néni: Hogy?

Orvos: Hát így. *(Feláll, körözni kezd a karjával, törzsforgatást mutat be, majd lehajol)* Jaj! Nem tudok kiegyenesedni. Jaj, beleroppant a derekamba!

Varga néni: Mi lett magával, drága doktor úr?!

Orvos *(az asztal szélébe kapaszkodva):* Mintha kést döftek volna a derekamba, mozdulni se bírok.

Varga néni: Szegény doktor úr! No, várjon csak, majd én segítek.

(Odalép az orvoshoz, ütögeti a hátát, a derekát, próbálja kiegyenesíteni, az orvos minden mozdulatra jajgatással reagál)

Varga néni: Ereszkedjen csak négykézlábra, araszoljon oda a heverőhöz. *(Az orvos engedelmeskedik, Varga néni segít neki felfeküdni, aztán ráül, háttal a feje felé)* Kicsit fájni fog, de meglátja, utána jobban lesz! Számoljunk egyszerre: egy-kettő, egy-kettő... *(le-felemelkedve lovagol az orvos derekán)*

Orvos: Jajj, jaj! E... egy-ket...tő, e...gy-ket...tő! Mit művel, eltöri a derekamat!

Varga néni: Dehogy töröm! A doktor úr ajánlotta a tornát!

(Az orvos nyögéseire berohan a nővér)

Nővér: Szent isten! Mit művelnek? Nem... nem... szégyellik magukat! Egy ilyen vén banya kell az én drága orvosomnak?!

Orvos: Gizike... Gizike, ne értse félre, amit lát.

Nővér: Ne értsem félre? Egyenesen értem én, hisz látom, amit látok. *(Csípőre teszi a kezét, gúnyosan folytatja)* Hogy tudnak így élvezni? Ez valami új póz, amit én még nem ismerek?

Varga néni: Ez sokkal idősebb póz, mint gondolná. A nagymamám is így szedte ki a nyavalyát nagyapám derekából.

Nővér: Maga perverz perszóna! Ha már jót akar a doktor úrnak, hát forduljon előre. Drága doktor úr! Mi lett magával, hát elfelejtette, hogy a hátára kell feküdni, hányszor kell még tanítani?!

Orvos: Ne bomoljon, Gizike! Szedje le már rólam Varga nénit!

Nővér: Drága doktor úr! Megcsalt, összetörte a szívemet. Hát nem vagyok én elég?! *(Lecibálja Varga nénit)* Elcsábította az én drága doktoromat!

Varga néni: Dehogy is csábítottam, csak kezeltem. Ő ajánlotta az ilyen kúrát.

Orvos *(lassan feltápáskodik, egyenesítgeti a derekát):* Ez tényleg használt, már nem is fáj a derekam.

Nővér: Igazán? Akkor legközelebb én is így fogom kezelni.

Orvos: Drága Varga néni! Maga csodát művelt! Nagyon köszönöm! A jó isten fizesse meg magának!

Varga néni: A jó istennel majd szót értek. Jobb szeretném, ha maga fizetne. Ha beleállna megint a derekába, hát *(Gizikére mutat)* ne ezzel a kezdővel gyógyíttassa magát; izenjen értem, azon nyomban jövök!

RÖVID VOLT A TERASZ...

A Vujity Tvrtko és a Varga fivérek – Dezső és Zsolt – nevével fémjelzett *Magyarok Csernobilban* című film néhány jelenetét lakhelyemen, nyírmadai házamban és környékén vették fel. A rendező és az operatőrök utasítására, azaz „finomításait” követően egy-egy mozzanatot többször meg kellett ismételni, mígnem összeállt a film egy része.

Volt egy jelenet, ami csak a résztvevők emlékezetében rögzítődött, mert ma is mosolyt fakasztóan humoros töltete nem passzolt a témához.

A forgatókönyv szerint a rendező és a házigazda, azaz Tvrtko és az eset krónikása lassan haladva és beszélgetve végigsétál a ház előtti teraszon.

– Miről beszélgessünk? – fordultam az operatőrhöz.

– Amiről éppen akartok, amihez kedvetek szottyán – jött az utasítás –, mert nincs hangrögzítés, csak a mozgásokat vesszük.

Rápillantottam Tvrtkora és ugyancsak rákérdeztem:

– Miről szeretnél beszélgetni?

– Döntsd el te! – vonta meg a vállát.

Az idő szorításában „könnyű témát” ajánlottam:

– Beszéljünk a nőkről.

Erre ő végigmérte tekintetével a tizenkét méter hosszúságú teraszt, és így reagált:

– Nem érdemes belekezdeni, rövid a táv!

FELJEGYZÉSEK SARJAIM MINDENNAPJAIBÓL

Csokitojás

Az emberpalánta a legőszintébb lény, mert nem beszél mellé, nem szé-pítget, nem kertel, hanem kegyetlenül „csípőből” reagálva fogalmaz, megpirongat, megleckéztet, megszegyenít bárkit. Nincs olyan felnőtt, szülő, aki csemetéje és/vagy unokája által ne került volna ilyen pácba.

Én is áldozata lettem ötéves unokámnak, aki minden egyes látoga-tásomkor – a szomszédos városban lakik szüleivel – megkapta tőlem az általa felettébb kedvelt csokitojást, amit azonnal feltört, hogy minél előbb megkaparintsa a benne rejlő összerakható játékszert, ami szív-melengető és megmosolyogtató jelenet volt mindannyiunk számára.

Mialatt apró ujjai az édes rejtekhely rétegeit bontogatták, minden esetben elmeséltem neki, ki küldi a csokitojást: egy kis tapsifüles, akit megpillantottam autóból az erdőt keresztülszelő út mentén és per-sze megszólítottam, mire a következő párbeszéd alakult ki köztem és a nyuszi közt:

– Kisnyuszika, mit keresel itt egyedül, nem félsz ebben a sűrű er-dőben?

– Nagyon-nagyon félek, csak nem tudok hazajutni, mert eltévedtem.

– Ugródj csak be ide mellém, én hazaviszlek.

Úgy is történt: az erdő mélyén rátaláltam a nyuszika házacskájára, benne szüleire, akik nagyon megörültek, hogy hazavittem elveszettnek hitt kis tapsifülesüket. A nyuszimama hálálkodva megkérdezte tőlem: van-e kisunokám és jó-e, szófogadó-e, mire rád gondoltam és igent mondtam. Erre ő egy szép tojást adott, hogy hozzam el neked...”

A mese, a tojás fogadtatása mosolyra fakasztotta az egész családot, elsősorban a kisunokámat, ami számomra a legédesebb köszönet volt.

Történt egyszer, hogy sürgős elintéznivalóm akadt városunkban, s persze hogy meglátogattam kis sarjamat, csak hát nem a szokásos módon, azaz csokitojás nélkül. Meghallva hangomat az előszobában, már rohant is felém és a már begyakorolt mozdulattal nyúlt zsebem irányába, mire én észbe kapva visszahúzódtam és nem éppen jókedvűen kezdtem neki magyarázni: most ez egy nem tervezett látogatás, kutyafuttában jöttem, nem volt lehetőségem boltba menni, hogy megvegyem a kötelező csokitojást.

A meglepődése csodálkozásra váltott, széttárta a karját:

– Milyen boltba? Hát nem a nyuszika küldi a tojást nekem, mert jó és szófogadó vagyok?!

Nem tudtam mit válaszolni, saját fogságomba esve tehetetlenül éreztem, ahogy fülemtől fülemig előnt a pír.

Zsombika trágárkodik

Békés vasárnap délután. Zenét hallgatva tétlenkedünk a nappaliban. Zsombika, kis híján négyéves unokánk a sarokban felhalmozott játéakai közül kiemel egy mini-személyautót és mozgásra próbálja kényszeríteni a parketten. Sikertelenül, mert a lendkerekes nem indul. Nehány újabb próbálkozás után Zsombika kifakad:

– Na, bacca meg, nem induj ez a gyög!

Mikor már harmadszor ismételi a szitkozódást, összenézünk feleségemmel és szinte egyszerre kérdezzük rá:

– Zsombika! Hol hallottad ezt, ki mondta?!

– Pitta bácsi mondta – nézett ránk ártatlan szemekkel.

Leesett a tantusz. Tavasszal a közös udvarban élveztük a kellemes időjárást, amikor Pista bácsi, mindenki ezermestere épp egy személyautó motorját próbálta életre kelteni, ám tudása és igyekezete ellenére sikertelenül.

A sokadik hiábavaló próbálkozás után belerugott a kocsi kerekébe és kimondta szentenciáját a dögről, vagyis az autóról, amit Zsombika végighallgatott, megjegyzett és azonos szituációban használt is.

Önfenyítés

Zétike nevelése a nagypapa feladata volt, mivel a szülők naphosszat lótottak-futottak, a nagymama pedig a háztartást vezette: főzött, takarított, mosott, tett-vett a ház körül.

Azért is volt szerencsés a munkamegosztás nagypapára kiadagolt szelete, mert világléteben tanítással, neveléssel foglalkozott, vagyis pedagógus volt. Mivel nyugdíjas lett és jó fizikai-szellemi erőben volt, maximálisan érvényesíthette sok évtizedes tapasztalatait egy szál unokája nevelése terén.

Más kérdés, hogy Zétike nem értett egyet vele, nem honorálta mindig nagypapa nevelési módszereit, ugyanis ő, mármint a nagypapa jó néhány érvelést, mint például a pálcával történő fenyítést átmentett a jelenbe aktív pályafutása nevelés-tárából, azaz: Pavlov-féle módszert alkalmazott: „helyretéve” szemefénye szó- és tettebeli ficamait, vesszőzéssel téve azokat feltétel nélküliekké.

Dupla, de olykor tripla is volt a kiosztás, ha a kis unoka az utcán begyűjtött kétértelmű szavakkal, kifejezésekkel körítette, színesítette mondanivalóját, vagyis – a nagypapa megítélése szerint – egyetlen kifejezéseket használt, lévén számára a felmenő ősök, szentek emlegetése és azok tisztességtelen cselekedetükre való unszolása az erkölcstelen, elítélendő büntény kategóriájába tartozott.

Az idomítás kétértelműre sikeredett.

A minap Zétike olyan bömböléssel vonult be a házba, hogy a siket-fajdok is befogták a fülüket.

– Mi történt, drága kis unokám? – riadt meg nagypapa.

– Fáj!, fáááj... nagyon fáj! – préselte magából Zétike

– De hát mi fáj, az ég szerelmére?

– Meg... meg... megvertem magamat, nagypapa – dadogta könnyek között Zétike.

– Nyugodj már meg – simogatta kobakját nagypapa –, mondd el, mi történt.

– Törtem egy vesszőt a kertben, és... és megvertem magamat...

– De hát miért?

– Rám... rám akart ugrani a kakas, de én belerúgtam és el...elküldtem az anyjához – törölgette a szemét Zétike. – Tudtam: ha meghal-

lod, mit mondtam, akkor meg fogsz verni... Az meg nagyon fog fájni...
Ezért inkább én vesszöztem meg magamat...

Zsombika névnapja

A házirend szerint lefekvés előtt elsőként Zétike szokott zuhanyozni, majd kisöccse, az ötéves Zsombika. Ez a szabály naponta érvényesült, nem volt ellene kifogás – azazhogy egyszer mégis, Zsombika részéről. November 7-én este, mikor közeledett a fürdés időpontja, így szólt az édesanyjához:

- Zétény előtt szeretnék zuhanyozni.
- Miért, mi az oka? – nézett nagyot az anyja.
- Azért, mert holnap lesz a nevem napja.
- Tudjuk, nem feledkeztünk meg róla, de hogy jön ehhez a mostani óhajod?

Zsombika a rá jellemző logikával megalapozva felelte:

- Minél hamarabb akarok lefeküdni és gyorsan akarok aludni, hogy reggel hamarabb láthassam a névnap ajándékaimat!

Egy ilyen megalapozott kérést muszáj volt méltányolni: Zsombika elsőként zuhanyozott és ment is azonnal az ágyba.

Következetesség

Kisunokáimról beszélve, tetteiket, szólásaikat emlegetve igyekszem a józan megítélés kemény talaján maradni, ami – a legtöbb nagyszülő ezt megerősíheti – nem mindig sikerül, kivált ha minősítésre kerül sor, de az vesse rám az első követ...

Vannak esetek, mikor nem kell azokat kommentálni, minősíteni, mert „maguktól teszik” az elhangzottak, a tettek. Nem kell a szomszédba menni példaként, Zsombor unokám, aki a napokban lépett ötödik évébe, bőven ellát minket kijelentéseivel, válaszaival, véleményeivel, amik váratlanok, nem jellemzők korára, azaz megelőzik azt és leggyakrabban attikai sóval fűszerezettek.

...Szombat a papa napja, vagyis az enyém, mikor egész nap otthon vannak, és így beleolvadhatok két fiúunokám világába, melyben egy picivel több a megengedett, mikor polgárjogot kap a kötetlenség felsőbb határa, mikor nincsenek szankciók, amolyan dolce vita uralko-

dik a ház szobáiban, szegleteiben, azaz szélteben-hosszában, nem épp a szülők jóváhagyásával.

Belépve a folyosóra és hangosan üdvözölve a családot, azonnal – hisz tudják jöttömet – rohannak felém drága sarjaim és... nyúlnak a zsebembe, ahol a „belépőjegyek”: két csokoládétojás található évek óta, kötelezően.

Egy napon villámlátogatást tettem náluk, mert városukban volt haszthatatlan dolgom, s ha már odakocsikáztam, hát nem hagytam ki a lehetőséget, hogy ha rövid időre is, de velük legyek.

A megszokott rítus szerint léptem át a küszöböt. Zsombika volt, aki elsőként fogadott és megkérdezte:

– Miért jöttél, ma nem szombat van...?

Felkészületlenül ért ez a fogadtatás és magyaráztam volna soron kívüli látogatásomat, de Zsombika folytatta:

– Csokitojást se hoztál... tette hozzá csalódottan.

Megint csak engesztelni akartam, de ő mintegy büntetésként konklúzióval kerekítette ki mondanivalóját:

– Gyere szombaton, de két csokitojást hozzál, Zétinek és nekem is!

RÖVIDKÉK

I

– Nem kell ahhoz feltétlenül politizálni, hogy a politika áldozatává váljunk.

– Az emlékek nem vénülnek együtt az emlékezővel.

– Az emberi agy olyan hajtómű, ami jól karbantartva és jó minőségű üzemanyaggal feltöltve működik folyamatosan hibátlanul.

– Amennyiben van emberszabású majom, lennie kell majomszabású embernek is.

– Sok orátor mondandója azért értelmetlen és érthetetlen, mert minduntalan a saját szavába vág.

– Ha ifjú korában az ember legénykedik, akkor hajlott korúan öregkedik?

– Minél gyakrabban betegeskedik az ember, annál többet tud az egészségről.

– Életünknek van egy nem egyértelműen fogadott, de visszautasíthatatlan ajándéka: a következő év.

– Az egyre súlyosbodó légszomjat mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy születésnapomon egyre nehezebben fújom el a tortán szaporodó gyertyákat.

– Szent igaz, hogy az idegeskedés rossz tanácsadó, de engem idegesít, mikor eszembe juttatják.

– Nyugdíjas orvosként egyetlen páciensem van: önmagam, akivel napi huszonnégy órát muszáj foglalkozni, de még sose kaptam tőle hálapénzt.

– Az emberek egyformán örülnek, de különbözőképpen irigykednek.

- Aki hátat fordít, annak is szemébe lehet mondani az igazságot.
- Reális álmokat csak nyitott szemmel lehet álmodni.
- Forró helyzetből hideg fejjel ajánlatos kiutat keresni.
- Légvár építéséhez nem szükséges szakértelem.
- A színlelt együttérzés fokozza a fájdalmat.
- A titok megosztása első lépés az árulás felé.
- A szabadság ott érzi otthonosan magát, ahol akár áldozatok árán is igény van rá.

II

- A siker ösztönöz, a sikertelenség kényszerít.
- Az okoskodó mindenben mások hibáját keresi, az okosmondó a kiutat.
- Ha csalódunk, még nem vagyunk öregek; ha tévedünk, már nem vagyunk fiatalok.
- A fiatal élvezi a szerzést, az idős a megszerzettet.
- Az érzelmek virágcsokrában örökzöld az anyai szeretet.
- A múlt hibáinak hozadéka a jelenben kumulálódik, s mivel ki kell küszöbölni, nincs idő a jövővel foglalkozni.
- Vannak országok, ahol Justitia szeme nincs bekötve, mert vakon született.
- Bárkik képesek kiengedni a szellemet a palackból, de kik tudják visszazárni?
- Az arany középút is lehet kátyús.
- A semmittevésben az a rossz, hogy probléma beiktatni a pihenések időpontját.
- A pénzfüggőség azonos a drogfüggőséggel.
- Nem az a fontos, hogy mit hoz a holnap, hanem az, hogyan hasznosítjuk a jelent a holnap javára.
- Az ember nincs egy súlycsoportban a gondolataival, tehát ha birokra kelnének, hamar alulmaradna.
- Jó szomszéd az, aki ügyesen álcázza irigységét.
- Igaz barát az, aki leghamarabb és önzetlenül adja közre titkaidat.
- Az igazi barát nem mondja szemedbe a rólad alkotott véleményét.

- Az idő vasfoga is elrozsdásodik.
- A legnagyobb boldogság, ha van miért és kinek örülni.
- A nevetés és a sírás nyelve nemzetközi, nem igényel tolmácsot.
- Ha meg akarod tartani a barátaidat, gyakorold a nagyothallást és rövidlátást.
- Egy átlagos emberi élet minőségileg három harmadból tevődik össze: egyharmad jó, egyharmad rossz, valamint egyharmad semmi.

III

- Idős korban nem a feledékenység a gond, hanem annak álcázása.
- Öregkorban a tervezést felváltja a reménykedés.
- A szex olyan, mint egy jó könyv: izgalommal telítve olvasol, élvezed minden sorát; miután kiolvastad, gyakran és élvezettel emlékszel vissza a legapróbb részletekre is, általában lámpaoltás után.
- A csúcsra igyekvők között sose a hordárokat, hanem a terhek tulajdonosait méltatják.
- A könnyen csorduló könnyek hamar elapadnak.
- A hirtelen fellángoló szerelem az ideiglenes vakság adója.
- A nárcizmusban szenvedő ember örök fájdalma, hogy nem tudja homlokon csókolni önmagát.
- A kitaposott ösvényre rálépni csakis akkor érdemes, ha tudjuk, hová vezet.
- A realizmus: művészien tált igazság.
- Ha világra jövetelem előtt valaki felvilágosított volna, hogy az életnek elmúlás a vége, akkor bele se kezdek.
- Addig jár a korsó a kútra, míg megutálja a vizet és elindul borospincét keresni.
- A rosszmájút nem gyógyítja meg a szervátültetés.
- Amennyiben a hímek kakaskodnak, a nőtények tyúkoscodnak?
- Kisebbnek tűnik a hiba, ha tanulunk belőle.
- A lelki bajok leghatásosabb és legolcsóbb gyógyszere a jó hangulat és a remény.
- Nem biztos, hogy egyszavas kérdésre kielégítő és helyes a többmondatos válasz.
- A jövőbe menekül, aki nem tud mit kezdeni a jelennel.

– Az élet egy nagy játszma, amelyben a legtöbben játékvezetők szeretnének lenni.

– A szakácskönyvekben megfogalmazottak minden esetben bizonyíthatók.

– A hallgató költő azonos a néma énekessel.

– Történelmi váraink, kastélyaink nem csak múltunk emlékei, de azon névteleneké is, akik építették.

– Vannak emberek, akiknek igazi arca csak görbe tükörben látható.

– Aki hazudik – sért; aki másokra erőszakolja hazugságait – bűnöző.

– Vannak, akik hallgatásukkal a butaságukat álcázzák.

– Amennyiben a siker számtani arányban gyarapodik, az irigység mértani arányban szaporodik.

– Miután fűbe harapnak, a kannibálok is vegetáriánusok lesznek.

– Ha ki lehetne törölni életünkből a hasztalanul eltöltött éveket, boldogok és hosszú életűek lennénk.

– Gyermekkorunk meséi altattak, a maiak éltetnek.

– Ha moly lennék, csakis könyvben laknék.

IV

– A sovinizmus a műveletlenség és irigység párkapcsolatának fatyúhajtása.

– Csak alkalom kell, hogy az osztóból szorzó legyen.

– Kettős mérce: az én hibám tévedés, a másé bűn.

– Sok ember jobban kedveli a homályos fogalmazást, mint az egyenes beszédet.

– Az önimádat szellemi impotencia.

– Nem a lépések mérete és száma fontos, hanem az iránya.

– Két dologra nem lehet biztosítást kötni: sírig tartó szerelemre és politikusi ígéretre.

– A túlzott alázatosság haszonlesők sajátja.

– Más lenne a világ, ha nem csak az üres gyomrok, de az üres fejek is telítődnének.

– Nem minden jaj baj.

– A másoktól eltitkolt értékes ötlet garázsba zárt Cadillac.

– Nem lehet eladni az időt, de megtakarításával vagyont lehet gyűjteni.

– A veszekedés hangjának intenzitása fordított arányban van az érvekkel.

– Csúcsra érve nem ajánlatos eldobni a biztosítókötelet.

– Érthetetlen, miért nevezik számárnak, akit lóvá tettek.

– Ha nem ismered a korlátaidat, beléjük ütközöl és megsérülsz.

– A mai világban bármi megtörténhet, de csakis a fordítottja igaz.

– Harcos klímavédők megállapítása: hogy tiszta legyen körülötünk a levegő, nem lenne szabad lélegeznünk.

– Hátramenetben nem látjuk, és gyakran eltévesztjük a célt.

– A munka nélkül szerzett gyümölcs általában férges.

– Az orvosok az elmúlásba vezető út karbantartói.

– A magasba vágyónak szilárd talajra van szüksége.

– Egyvalamiben halálbiztos vagyok: elmúlásomat követően én fogok a legjobban hiányozni magamnak.

– Többet látunk, ha többen nézünk egy irányba.

– A kerülő utak olykor járhatóbbak a főútnál.

– Vannak, akik a damaszkuszi úton járva Trabantjukat Mercedesre cserélik.

– Az igazság keresése mindenkinek kötelessége, de nem mindenkinek joga megtalálni.

– Akkor vagyunk igazmondók, mikor megvalljuk hazugságainkat.

V

– Semmi sem tökéletes, hiszen a Teremtő is hibázott: adott kenyér-fát, de italfát nem.

– Egyetértés ott van, ahol közösek az intim gondolatok és tettek.

– Fogalma sincs a boldogságról, aki azt állítja, hogy megtalálta annak receptjét.

– Sok nőnek csakis azért kell férj, mert nem lehet minden rosszért a kormányt okolni.

– Egy pár beszédet csak párbeszéddel lehet érthetővé tenni.

– Az elfogulatlanság a tisztánlátás szemüvege.

– A meggondolatlan ígéret fajsúlyja felettébb alacsony.

- A más pénze parancsol, az enyém szolgál.
- Minél tovább hordozzuk vétkeinket, annál súlyosabbak.
- Beszennyezett kezeket ritkán kulcsolnak imára.
- Amíg nőszemély az istene, nem hiszek a szerencsében.
- A nárcizmus a zsarnokság melegágya.
- Gyakran vágyunk mások értékeire, miközben a sajátunkat elherdáljuk.
- A becsvágy a leghűségesebb útítárs.
- Kis növésű ember is szárnyalhat magasra.
- Úgy értékes a győzelem, ha kivívod ellenfeled elismerését.
- A házasság olyan intézmény, ahová korhatár nélkül bárki felvételezhet, de magas a tandíj.
- Az illúzió kevésbé ártalmas drog, mégse ajánlatos rászokni, mert tévútra vezet.
- Nem mindig a tűzrakót melengetik a lángok.
- A tétlen ember órája is ketyeg.
- Nem csak építeni, de használni is kell a hidakat.
- A hosszú élet titka egyszerű számtan: a tegnaphoz hozzá kell adni a mai napot, majd ehhez a holnapot.
- Az önéletrajzok mindig befejezetlenek.
- A vőlegény rövidlátásáról az ara külleme árulkodik.
- Adósságot lehet örökölni, de lelkiismeretet nem..
- Mai világunkban már a múlt se az igazi, és a jövő se a régi.
- Nem vagyok irigy, de ha valakinek öttalálatos a van, eszembe jut az igazmondás: a pénz nem boldogít.
- Nem lehet annyira rossz dolog a halál, ha eddig még senki se emelt kifogást ellene.
- Az emberbaráti szeretet bekerült a Vörös Könyvbe, hiszen kiveszőben van.
- A dicsőség babérkoszorúja csak izzadt homlokon áll jól.
- Amióta a pénz beszél, az én zsebemből csak suttogás hallatszik.
- Mikor az újszülött elsőnapos, a papa másnapos.
- A borivás a szőlő halotti torja.
- Vannak tollforgatók, akik rendszeresen kapnak honoráriumot azért, mert nem írnak.

– Nem csak a gazdaság, de a sport is stagnál: sportolóink már nem ugrálnak, csak guggolnak.

– A magyar szexuális élet évszázadok óta csapnivalóan rossz: hol törökök, hol osztrákok, hol csehek, hol oroszok alatt voltunk. Kellene már egy jellemzően magyar pózt találni és alkalmazni.

– A munka öröm – de ha ezt egy temetkezési vállalkozó mondja...?

– Nem természetesen a nyugati filmek, mert nem porzik az út, ha elrobog egy autó.

– Életemben nem hazudtam, csak most.

VI

– A nyelv a gondolatok öltözéke.

– Az igazság születési bizonyítványa hiteles, a hazugságé érvénytelen.

– A legtöbben nem hisznek az örökkévalóságban, mégis óhajtják.

– Sokan vágyakoznak hírnévre, mégse tesznek meg érte bármit.

– Az önbizalom nélküli ember olyan, mint a virág bibe nélkül.

– A rossz szokásokat majmoljuk, a jókat elsajátítjuk.

– A legemberibb gondolatok a szívben születnek.

– A kételkedők kérdezősködnek, a határozottak válaszolnak.

– A lusták álmodoznak, a tevékenyek munkálkodnak.

– Nincs kizárva, hogy a szomszéd zöldebb pázsitja telítve kullancsokkal.

– Az irigység szikes talaj, amelyben csak haszontalan gyom terem.

– Rendezett sorokban menetelve is meg lehet botlani.

– A sátánnak is van imája, ami így kezdődik: Én, a Miatyánk...

– Szerelemhez érző szív, nősüléshez éles látás, házassághoz acélos idegrendszer szükséges.

– Úgy fűdj a fényben, hogy ne vess árnyékot senkire.

– Nem kellene elherdálni a napokat, mert azokból állnak össze az évek.

– Jó lenne már most meghallgatni a temetésemen majd elhangzó méltatásokat.

– Méreg is áraszthat kellemes illatot.

– A kivilágítatlan utak végteleneknek tűnnek.

- Jellemtelen ember szótárában a melléknév főnévi szerepet igényel.
- Azonnali hatállyal elbocsátották egy bordélyházi alkalmazottat, ugyanis nem fogadott el pénzt a szolgáltatásáért.
- A jövő a gyermekeinké, de mi van azzal a pendellyel, amelyik elől nedves, hátul ragadós és szagos?
- A bal kéz és bal láb megunt, hogy mindig rossz példaként említik őket, ezért elhatározták, hogy jobboldali pártot alapítanak.
- Két okból nem értem a focit: ha lábbal játsszák, akkor miért a fejéhez kap a csatár, ha lyukat rúg; ha pedig fejjel játsszák, miért arany lábú a jó focista?
- Az életfogytiglanra ítélt rab jó magaviselete miatt a büntetéséből elengedtek öt évet.
- Az állami gépkocsival gyakoriak voltak a balesetek, ezért folyton cserélgették a sofőröket. Nem vált be, mert az utak voltak rosszak.
- Valamikor a szüzességet erénynek nevezték, manapság fantázia-szüleménynek.
- Sok politikusnak szellemi fogamzásgátlót kellene szednie, hogy ne szüljön annyi életképtelen utódot.
- Ma már annyira drága az energia, hogy az alagút végén kikapcsolják az áramot.
- Minél színesebb és gazdagabb a képzelőerő, annál nagyobb és gyakoribb a félelem.

VII

- Az anyag modern megmaradási törvénye szerint a pénz nem vész el, csak átvándorol egyik zsebből a másikba.
- Bárki beléphet a jólétbe, amennyiben ki tudja nyitni ajtaját; ami nem hétköznapi tett, ugyanis a zárban belül a kulcs.
- A biztosnak vélt arany középúton is lehetnek életveszélyes kanyarok.
- Akkor is előre jutsz, ha háttal igyekszel a célod felé.
- Nincs ateista szülő nő.
- Nem hallottam arról, hogy valaki kereste volna elvesztett szüzességét.
- A tárcanovella az a prózai mű, amelynek publikálását követően a szerző pénztárcája ugyanolyan sovány marad, mint előtte volt.

- Aki mindenkivel bizalmas, sok ellenségre számíthat.
- A koldus kénytelen koldulni, hogy lerója pénzbeli büntetését koldulás miatt.
- Minden modernizálódik: Kharon már nem evezős, hanem motorcsónakon szállít lelkeket a túlvilágba.
- Olvastam az egyik lap hirdetésében: „komplett temetést vállalunk”. Nyilván ők biztosítják a halottat is.
- A sikertelen házasság is csókkal kezdődik.
- Színes, változatos a politikai paletta: egyik párt sem azonos a másikkal, azaz egyik rosszabb, mint a másik.
- Ami elhasználódik a kapaszkodón, megtérül az ereszkedőn.
- A modorunk nem más, mint önmagunkról kiállított bizonyítvány.
- A meteorológiai intézet felajánlása: hogy többé ne szidják őket, ezentúl csakis jó időt fognak jósolni.
- Tájékoztató közlemény: „A maffia székházának felújítása alatt a korrupció zavartalanul működik.”
- A szegénység megnyújtja, a hírnév kurtítja a távolságot a rokonok között.
- Kis lakásban is lehet nagy a boldogság.
- Többet árthat a barát gazsulálása, mint az ellenség irigykedése.
- Már az is fél siker, ha azt teszed, amiben hiszel.
- Az eltitkolt tudás gazdája nem érdemel elismerést.
- Hiába tulajdonunk sok álom, képtelenek vagyunk uralni azokat.
- A diplomáták a legjobb asztalosmesterek: képesek pillanatok alatt kerek asztalból szögletest kreálni.
- Realitás nélkül az óhajból sóhaj lesz.
- Ha nem szeretnek – elfogadom; ha nem tisztelnek – elutasítom.
- A Kék Bolygó annál szebb, minél zöldebb.
- A nők sem tökéletesek: a szájuk mérete nincs arányban funkciójával.
- Látható sajnálkozással minden segítség sértő.
- A tudósok válaszolnak, a politikusok reagálnak az élet kihívásaira: az előbbieket védik elméleteiket és eredményeiket, az utóbbiak címűket és jólétüket.

– Mikor a játékvezető a labdarúgó mérkőzés végét jelentő sípszóval összhangban égne emeli mindkét karját, nem az Istent kéri, hogy óvja meg a szurkolóktól.

- Akkor jársz jól, mikor okosan kezeled a szád és a pénztárcád zárját.
- A fülsértő danaj is élvezetesebb, mint a legszebb gyászinduló.
- Az érzelem az érdekházasságban csapongó délibáb.
- A meleg is szoktak hideg fejjel gondolkozni.
- A hajótöröttnek a legkisebb felszínen úszó tárgy is remény.
- Bitófára nem rak fészket a galamb.
- Fagyos lelkű embernek a könnye is hideg.

A SZERZŐ SZAKMAI ÉLETRAJZA

Szöllősy Tibor a kárpátaljai Beregszászon született. Az iskola első osztályának elvégzése után a Felső-Tisza-vidék „fővárosába”, Técsőre került. Az Ungvári Állami Egyetemen orvosi diplomát szerzett, negyven éven át ideggyógyászként dolgozott a Técsői Járási Kórházban, ebből huszonnégy évig főorvosi beosztásban, kiérdemelve a legmagasabb szakmai minősítést.

Aktív közéleti tevékenységet folytatott. Megalapítója és hosszú éveken át elnöke volt a Hollósy Simon Körnek, alapító tagja a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségnek, a József Attila Alkotóközösségnek, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének, tagja a Magyar Írószövetségnek, a Magyar Orvosírók és Képzőművészek Közösségének, a Ruszin Írószövetségnek, a Teológiai Doktorok Kollégiumának, az Anyanyelvi Konferenciának, kezdeményezője a Kovács Vilmos Irodalmi, a Hollósy Simon Képzőművészeti Díj alapításának. 1986-ban részt vett a csernobili atomerőmű-katasztrófa következményeit felszámoló munkások orvosi ellátásában.

Közírói tevékenysége középiskolás korában, Hollósy Simon festőművész técsői életének, munkásságának kutatásával és máramarosi mesék, mondák gyűjtésével kezdődött. Eredményeit folyamatosan publikálta kárpátaljai és anyaországi lapokban, folyóiratokban: *Kárpáti Igaz Szó*, *Kárpátalja*, *Pánsíp*, *Magyar Nemzet*, *Honismeret*, *Pesti Hírlap*, *Erdélyi Magyarság*, *Nyugati Magyarság*. Ma is több írott fórum szerzője, illetve szerkesztőségi tagja. Eddigi alkotói termése több mint nyolcszáz cikk, tanulmány, esszé, amelyek hetvenkét kiadványban jelentek meg. Ma már a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Nyír-

madán él, de témáinak továbbra is termékeny talaja a szülőföld, azon belül Beregszász, amelynek kórházában diákként szakmai gyakorlatát végezte, s ahová rendszeresen visszajár. Eddig tíz könyve jelent meg: *Kárpát-medencei paletta* (Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993); „*Teccő nekem ez a hely*” (Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1994); *A kigyó önmagába mar* (Hatodik Síp Alapítvány, Mandátum Könyvkiadó, Budapest–Beregszász, 1999); *A Técsői Református Egyház története* (Imi Print Kft., Nyíregyháza, 2002); „*Ki a Tisza vizét issza...*” Hatodik Síp Alapítvány, Mandátum Könyvkiadó, Budapest–Beregszász, 2002); *Kárpátaljai karcolatok* (Magyar Téka Erkel Sándor Könyvesház, Békéscsaba, 2003); *A platánoknak örökké élni kell* (Magyar Téka Könyvesház, Békéscsaba, 2005); *Áthallatszik a harangszó* (Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2006); *Hollósy Simon Máramarosban* (Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2008); *Megér egy mosolyt. Kárpátaljai életképek* (Romanika Kiadó, Budapest, 2018).

Alkotói eltökéltségére és munkabírására jellemző, hogy a nyolcvanadik X-hez közeledve változatlanul erős belső késztetéssel, a megragadott témától függően vérbő vagy kesernyés humorral, illetve borzongató drámai hitelességgel írja tárcáit, karcolatait, jegyzeteit. A már említett fórumok mellett rendszeresen publikál az anyaországi *Partium* és a kárpátaljai *Együtt* című folyóiratokban. Könyveit számos helyszínen sikerrel mutatták be: Budapesten, Szombathelyen, Miskolcon, Győrött, Nyíregyházán, Vásárosnaményban, Balatonföldváron, Balatonlellén, valamint a rádióban és a tévében. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye hagyományos szilveszteri/vidám pályázatán négyszer bizonyult a legjobbnak. 2020 januárjában, a Magyar Kultúra Napján Kárpátalja egyetlen irodalmi-művészeti folyóirata, az *Együtt Nívódíjával* tüntették ki, amit szülővárosában vett át.

TARTALOM

I.

A KEGYELET FÁJA	5
AZ ELSŐ ÖLTÖNY	9
EKKA, A KUTYÁS TANÍTÓ NÉNI.....	12
MEGRÁGOTT GYÖKEREK.....	15
AZ ELSŐ POFON	18
SZAKADÉKBAN.....	23
CHOPIN-KERINGŐ.....	26
A PÁRTTITKÁR IMÁJA	29
KECSKESAJT	31
TERUS NÉNI	33
A KERESZT	35
BOSSZÚ.....	39
A PÁRTKATONA.....	40
AZ ELNÖK HALÁLA.....	43
NAGYKUTYÁK.....	48
KETTŐS „ÜNNEP”	52
A ZSEBÓRA.....	55
JANIKA.....	60
AZ ELMARADT SAKKPARTI	64
(KISEBBSÉGI) ÖNÉLETRAJZ (BEFEJEZETLEN).....	70
AZ IGAZOLVÁNY	73

CICUKABERKE	76
ÁLMAIT AZ EMBER...	80
KERESZTREJTVÉNY	86
„MÁR NEM ÉRZEM A MUST ILLATÁT...”	90
KÖNYVKÖTÉS.....	97
FÉNYT... TÖBB FÉNYT!	102
ÚTICÉLOK.....	104
VÖRÖS PIPACSKOK	106
ÚTKERESZTEZŐDÉS	111
LENINGRÁDI NÁSZÚT.....	113
MAGÁNYOS FA	130
PALI BÁCSI	132
PÁRHUZAM.....	136
A REMETE.....	141
„BOCSÁSS MEG NÉKEM”	144
HAZATÉRÉS	147
KÍSÉRTÉS.....	150
NAPLEMENTE.....	155
MESÉLEK AZ UNOKÁMNAK	158
SZÜLETÉSNAP.....	160
HIDEG VAN	164
SZÉPEM.....	166
BOSSZÚÁLLÓ BOXER.....	169
A VARJÚ, A SAJT MEG A RÓKA.....	171
BARÁTOK.....	173
DORKA.....	176
IVÁNKU.....	179
ÖREGFIÚK.....	184
UNOKÁIMNAK.....	187
KI A TISZA VIZÉT ISSZA...	193
SODRÁSBAN.....	198

ÖNMINŐSÍTÉS.....	200
VÉGAKARAT.....	202
VÉGSZÓ.....	206

II.

PILLANTÁS A MÚLTBA	219
A TAKARMÁNYTÖK.....	221
EPIZÓD KISÜSTIVEL.....	228
KIS KÁRPÁTALJAI ETNOGRÁFIA.....	230
FEJEZETEK AZ OROSZ VODKA „ÉLETRAJZÁBÓL”	232
A KAMRA	242
ÚJ PÓZ.....	245
RÖVID VOLT A TERASZ.....	248
FELJEGYZÉSEK SARJAIM MINDENNAPJAIBÓL	249
<i>Csokitozás</i>	249
<i>Zsombika trágárkodik</i>	250
<i>Önfenyítés</i>	251
<i>Zsombika névnapja</i>	252
<i>Következetesség</i>	252
RÖVIDKÉK.....	254
A SZERZŐ SZAKMAI ÉLETRAJZA.....	265

A kárpátaljai gyökerű és áttelepülése ellenére ma is erős kötődésű Szöllősy Tibor új kötete 70 kisprózát tartalmaz.

A javarészt új írások főbb jellemzői között a megélt tapasztalatokon alapuló világlátás hiteles megjelenítése dominál, a mindenkori témához illően drámai és/vagy humoros áramlással, alkalmanként frappáns szóeleményekkel fűszerezett, olvasmányos stílusban.

A szerző származása, pontosabban: sok évtizedes kisebbségi létkörülményei eleve meghatározzák az írások tematikáját. Mi sem természetesebb annál, hogy többnyire a kisebbségi életmód megannyi és mindennapos problémáival szembesíti az olvasókat (A kegyelet fája, A kereszt, A takarmánytők, A zsebóra, Álmaid az ember, Cicukaberke, Kisebbségi önéletrajz stb.).

Az elnyomatás keserűségének kibeszélésén túl humoros-szatirikus rövidprózákban leplezi le a szovjet rendszer álhumánus mivoltát, kiszolgálóinak jellemtelenségét, nemegyszer elképesztő ostobaságát (Az elnök halála, Az igazolvány, Már nem érzem a must illatát..., Párhuzam, Szakadéokban stb.).

A rövid, olykor csak egyoldalas szövegeket Végző címen egyfelvonásos színművel koronázza meg, amelynek szereplői, leginkább a korabeli események sodrában egymással szembekerülő két fivér az 1944 utáni ország- és rendszerváltozás kárpátaljai utóhatásait eleveníti fel.

Az emberi és intézményi, ideológiai vétkek és vétkesek ábrázolásán túl jó néhány írásban az emberi önvaló jobbik felének megnyilvánulása0 fokkalit is tapasztalhatjuk (Születésnap, Az elmaradt sakkparti, Vörös pipacsok stb.), ami kétségtelenül a szerző világunkhoz való viszonyának kiegyensúlyozottságát jelzi.

Nagy Zoltán Mihály

ISBN 978-815-5757-22-8

9

786155

757228